

บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการปลูกฝังคุณธรรม

พระสถิตย์ นาคสุวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชนบทศึกษา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

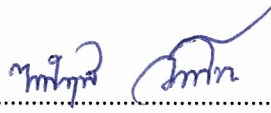
พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการปลูกฝังคุณธรรม

พระสถิตย์ นาคสุวรรณ

ผู้วิจัย

อาจารย์ชิตชยางค์ ยมาภัย,

ก.ค.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยังยุทธ นุราสิทธิ,

ศศ.ม.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

อาจารย์ลักษณ์ ดาวันตหงษ์,

Doctorat de I' EHESS.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โทปีดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์สาวภา พรสิริพงษ์,

Ph.D.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการปลูกฝังคุณธรรม

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนชนบทศึกษา)

วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2553

พระสฤณี นาคสุวรรณ

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์เรืองเดช ปันเพ็ญขัติย์, Ph.D.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ชิตชยางค์ ยมาภัย,

ก.ค.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ลักขณา ดาวรัตนหงษ์,

Doctorat de I' EHESS.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ดวงพร คำบุญวัฒน์,

M.A.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยังยุทธ นุราสิทธิ์,

ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โทปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากกัลยาณมิตรทั้งหลาย ประกอบด้วย ดร.จิตชยางค์ ชมาภัย, ดร.ลักขณา รัตนหงษ์, ผศ.ยงยุทธ บุราสิทธิ์, คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมถึง รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันย์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคณาจารย์สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษาทุกท่าน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.จิตชยางค์ ชมาภัย ที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่คอยกระตุ้นให้กำลังใจ ช่วยเหลือให้คำแนะนำที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์สำหรับกำลังใจของผู้ศึกษาเองและการศึกษาวิจัยครั้งนี้ตลอดมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอขอบคุณ ดร.จิตชยางค์ ชมาภัย ที่ปรึกษาหลักด้วยความซึ่งใจ และคณาจารย์ทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณหลวงปู่ ท่านเจ้าอาวาสวัดใหม่ยายมอญ ที่ให้โอกาสในการศึกษา โดยให้ที่พักอาศัย คอยสอบถาม ชี้แนะแนวทาง และเมตตากรุณาให้กำลังใจแก่ลูกศิษย์ด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณคุณแม่ พี่น้อง ญาติมิตร ที่สนับสนุน ช่วยเหลือ คอยถามไถ่ ให้กำลังใจ คอยห่วงใย และรอความสำเร็จอยู่ตลอดเวลา ขอขอบคุณทุกท่านไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง พระอาจารย์สอน เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ชาวพัฒนาชนบททุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจให้กันและกันด้วยดีเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พงศักดิ์ และนิว ที่คอยช่วยเหลือ ให้กำลังใจคอยถามไถ่กระตุ้นอยู่ตลอดมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ โยมแมว โยมหนู โยมฟอง ที่ได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องเอกสาร หนังสือ และคำแนะนำอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์

และแล้ววันแห่งความสำเร็จและความภาคภูมิใจก็มาถึง ถึงแม้ว่าผลสำเร็จนี้ไม่ใช่ทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิต แต่ก็มีความภาคภูมิใจที่ดีที่สุดอีกครั้งหนึ่งในชีวิตที่ผู้วิจัยไม่มีวันลืมไปจากความทรงจำ กว่าจะมาถึงวันนี้ได้ต้องพบเจอปัญหาอุปสรรค ทั้งความรู้สึกท้อแท้ เครียด เบื่อหน่าย หรืออึดอัด สุข สนุกสนานกับการเรียนรู้ ตลอดทั้งมีกัลยาณมิตร มีมิตรภาพทั้งหลาย ที่คอยผลักดันจนมาเป็นความภูมิใจทำให้มีวันนี้ได้ ขอให้ทุกท่านที่มีส่วนในความสำเร็จครั้งนี้ที่ได้กล่าวมา จงประสบแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพแข็งแรง รวยเงินรวยทอง อย่าเจ็บอย่าไข้ สุขกาย สบายใจ ชีวิตดีกว่าเก่า เจริญกว่าเก่า ร่มเย็นเป็นสุขกว่าเก่า ตลอดไป เทอญฯ

สฤณี นาคสุวรรณ

บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการปลูกฝังคุณธรรม

THE ROLE OF THE BUDDHIST SUNDAY SCHOOL ON VIRTUOUS DEVELOPMENT

พระสฤณี นาคสุวรรณ 4837517 LCR/M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ชิตขยางค์ ขมาภัย, ก.ค., ยงยุทธ นราสิทธิ, ศศ.ม.,

ลักขณา คาวรัตน์หงษ์, Doctorat de I' EHESS.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร วิธีการสอนการประเมินผลการดำเนินชีวิตประจำวัน การประสบ / เจริญ และการแก้ปัญหาคุณธรรมและแนวทางส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรม โดยใช้กระบวนการสร้างบทสรุปจากภาคสนาม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการค้นคว้าจากเอกสาร สังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างนักเรียนจำนวน 18 คน

ผลการศึกษา พบว่า บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นสถาบันทางสังคมในทางศาสนาที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมเพื่อลดปัญหาคุณธรรมอยู่แล้ว ขาดแต่เพียงการปรับปรุงประยุกต์พัฒนาบทบาทให้สอดคล้องกับยุคสมัย ตรงกับปัญหาและสังคมคาดหวัง เนื้อหาหลักสูตรส่วนใหญ่ครอบคลุมกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมทางตรงเกือบครบทุกระดับชั้น และทางอ้อมครบทุกระดับชั้น แต่ต้องปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องเหมาะสมกับปัญหา หลักธรรมส่วนใหญ่เป็นหมวดหมู่ ขาดการอธิบายพร้อมยกตัวอย่างที่น่าสนใจ การสอนส่วนใหญ่สอดคล้องกับเนื้อหา แต่มีในระดับน้อยเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรมเพราะขาดการปรับเนื้อหาและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาต่อเนื่องและยั่งยืน การประเมินผลส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อด้านความรู้ความเข้าใจในหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา แต่เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมที่ต่อเนื่องและยั่งยืนน้อย วิธีประเมินผลที่ใช้ส่วนมากแบบฝึกหัดท้ายบท การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่จะปกติธรรมดาของวัยรุ่นในสังคมเมือง อยู่ในกรอบ โอบอ้อมของผู้ปกครอง และศีลธรรม มีความรับผิดชอบตามบทบาทและหน้าที่ แต่ก็ยังประสบกับปัญหาคุณธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม 13 ปัญหา การแก้ปัญหา ส่วนใหญ่ถ้าเกิดกับตนเอง และเพื่อนจะจัดการปัญหาด้วยตนเอง แต่ถ้าเกิดกับบุคคลอื่นไม่ใช่เพื่อน จะให้คนอื่นช่วยจัดการหรือนิ่งเฉย

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริม ได้แก่ ต้องมีการปรับปรุงและส่งเสริมพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่น่าสนใจของผู้เรียนและประสิทธิผลเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรม และทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันในการแก้ปัญหาคุณธรรม และหาแนวทางเพิ่ม ขยายบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มอื่นได้มีโอกาสเข้ามาปลูกฝังคุณธรรมมากขึ้น

คำสำคัญ : กระบวนการจัดการเรียนการสอน / การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต / แนวทางพัฒนา

THE ROLE OF THE BUDDHIST SUNDAY SCHOOL ON VIRTUOUS DEVELOPMENT

PHRA SALIT NARKSUWAN 4837517 LCRU/M

M.A. (RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: CHITCHAYANG YAMAPAI, Ph.D.,
YONGYUTH BURASITH, M.A., LAKANA DAORATANAHONG,
Doctorat de l' EHESS.

ABSTRACT

This study examines the process of teaching, curriculum, methods of daily evaluation, encounters, and solutions to moral problems, and improves virtuous development in relation to moral problems by applying conclusions from fieldwork results, a qualitative research methodology for data collection, participatory observation, and in-depth interview among 18 students chosen as a sample group.

It was found that the Buddhist Sunday School has been established as a religious institution for virtuous development, and diminishing moral problems. However, it lacks the ability to apply this role in the changing circumstances of contemporary society as it has been expected to do.

The majority of the teaching content covered the goal of virtuous development and solutions to moral problems at almost every level in a direct way additionally, every class dealt with morality in an indirect way. However, the modification of content was needed to copy with moral problems and some Buddhist principles were set in categories but their explanations lacked clear examples.

The evaluation was done in relevance to the content. However, it was not considered important to focus on coping with moral problems in a continuous, sustainable manner because the content lacked appropriate teaching methodology. The majority of the evaluation process aimed at checking the student's academic competency of Buddhist disciplines, at the end of each chapter.

Youth living in the city spend most of their lives under the guidance of parents and moral disciplines, which are responsible for their role and duty. However, there are 13 moral problems of concern, directly and indirectly, affecting these youth: often, if a problem affects oneself or a friend, management of the issue can be enacted easily; however, if it happens to an other group of people, the involved person might feel indifferent, resulting in problems being usually left unsolved.

Suggestions for virtuous education are the reformation and promotion of teaching methods in relation to students' interest and effectiveness in dealing with moral problems, which requires co-operation from every responsible sector.

KEY WORDS: TEACHING PROCESS / LEARNING PROCESS / VIRTUOUS
DEVELOPMENT / TEACHING MORAL / MORAL GUIDELINES

158 pages

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	6
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	9
2.1 แนวคิดคุณธรรม	9
2.2 การขัดเกลาทางสังคม	16
2.3 ความหมายและวิธีการสอน	25
2.4 หลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา	29
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	42
3.1 วิธีการศึกษาวิจัย	42
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	43
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	45
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	47
3.5 ข้อจำกัดในการศึกษา	47
3.6 ระยะเวลาในการศึกษา	47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การศึกษาบทบาทโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์	48
4.1 การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์	49
4.1.1 หลักสูตร	50
4.1.2 วิธีการสอน	57
4.1.3 การประเมินผล	69
บทที่ 5 วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียน	77
5.1 ชีวิตประจำวัน วันธรรมดา(วันจันทร์-วันศุกร์)	77
5.2 ชีวิตประจำวัน วันหยุด	83
5.3 ชีวิตประจำวัน เวลาว่าง	89
บทที่ 6 ปัญหาและการเผชิญปัญหาตลอดถึงวิธีการแก้ไขของนักเรียน	92
6.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้าน	92
6.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นนอกบ้าน	94
6.3 ปัญหาที่เกิดจากเพื่อน	96
6.4 ปัญหาที่เกิดจากการประสบพบเจอ	97
6.5 ความสอดคล้องเพียงพอลักษณะการสอนต่อการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมในชีวิต	101
6.6 วิเคราะห์ปัญหาเชิงจริยธรรมที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ประสบ 13 ปัญหา	105
บทที่ 7 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	124
7.1 สรุปผลการศึกษา	124
7.2 แนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม	130
7.3 บทสรุปผลการศึกษา	132
7.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	133
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	134
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	145
บรรณานุกรม	156
ประวัติผู้วิจัย	158

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	สรุปตารางเนื้อหาหลักสูตร ระดับกลาง (ม.1-3)	54
2	สรุปตารางเนื้อหาหลักสูตร ระดับสูง (ม.5-6)	55
3	สรุปตารางวิธีการสอน ระดับชั้นปลาย (ม.1-3)	66
4	สรุปตารางวิธีการสอน ระดับสูง (ม.5-6)	67
5	สรุปตารางประเมินผล ระดับชั้นปลาย (ม.1-3)	73
6	สรุปตารางประเมินผล ระดับชั้นสูง (ม.5-6)	74

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย

พระพุทธศาสนาเป็นรากเหง้าแห่งความเข้มแข็ง ความเจริญและปึกแผ่นของสังคมไทย มาอย่างยาวนาน พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือ เป็นศาสนาประจำชาติไทย ความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากฝังลึกอยู่ในจิตใจของจิตใจของคนไทย และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างเห็นได้ชัด ในอดีตความคิดและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาทำให้คนไทยเป็นคนใจบุญ มีจิตเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น รู้จักให้อภัยและละอายต่อการกระทำความชั่ว มีการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ด้วยการรักษาศีลพึงธรรมอยู่เป็นนิตย์ศึกษา (แถมมณี และคณะ, 2535 : 27)

พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองและได้ซึมซับเข้ากับระบบวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และปรากฏชัดอยู่ในหลักคำสอน ในวิถีปฏิบัติทั้งกาย วาจา และจิตใจอันดีงาม อุปนิสัยใจคอที่รักสงบสุข มีเมตตาไม่เบียดเบียนผู้อื่นชอบทำบุญการกุศล อีกส่วนหนึ่งนั้นได้ปรากฏชัดต่องานสร้างสรรค์ต่างๆ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น งานศิลปะแขนงต่าง ๆ ภูมิภาครวมที่สร้างสรรค์ที่เป็นวัตถุเช่น วัด อุโบสถ วิหาร งานเขียน งานปั้นต่าง ๆ ฯลฯ จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้กลายมาเป็นสถาบันที่สำคัญคู่กับสถาบันชาติไทยและพระมหากษัตริย์ไทยมาทุกยุคทุกสมัย ดังคำกล่าวที่ว่า

“พระมหากษัตริย์คู่ชาติ พุทธศาสนาคู่ไทย”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า ได้ทรงพระราชนิพนธ์ที่มีความสำคัญของชาติและพระพุทธศาสนาข้อความตอนหนึ่งว่า

“ชาติกับศาสนาเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกัน ถ้าชาติพินาศแล้วศาสนาก็จะตั้งอยู่ไม่ได้ ถ้าศาสนาเสื่อมทรามจนสูญสิ้นไปแล้ว ประชาชนก็จะมีคุณธรรมหย่อนไป จนท้ายไม่มีอะไรเลย ชาติใดไร้คุณธรรม ชาตินั้นก็ต้องถึงแก่ความพินาศล่มจม คงต้องเป็นข้าชาติอื่นที่มีคุณธรรมบริบูรณ์” (สมพร เทพสิธา, 2542 : 2) นอกจากนี้พระองค์ยังดำรัสเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทเรื่องเทศนาเสือป่า ตอนหนึ่งว่า

“พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเราศาสนาสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้...เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทยจะต้องมันอยู่ในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...

...เพราะฉะนั้น เป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะช่วยกันบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาอย่าให้เสื่อมสูญไป การที่จะบำรุงพระพุทธศาสนาเราต้องรู้ลึกก่อนว่าหลักของพระพุทธศาสนา คืออะไร?”

...เราจะถือว่า เราเป็นไทยด้วยกันหมด เราจะต้องรักษาความเป็นไทย ความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืนเราจะต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนาการอย่างที่เป็นมาแล้วหลายชั่วโคตร (พระธรรมปิฎก ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2537 : 56)

จากพระราชนิพนธ์แสดงนัยยะว่า พุทธศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและเป็นอารยธรรมของไทยที่หมายถึงความเจริญความเสื่อมถอยและพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันและมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต ปัจจุบันและอนาคตที่เป็นสังคมที่สงบสุข ยึดถือหลักแห่งการแสวงหาความสุขควบคู่กับความสันโดษโดยพึ่งพาอาศัยกันตลอดมานอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงศรัทธาต้อนรับโป๊ปจอห์น ปอล ที่ ๒ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ความตอนหนึ่งว่า

“คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ” (สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ , 2543 : 68)

คนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรม โดยเป็นผลกระทบจากการเลือนไหลทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้าสู่ประเทศไทย ที่ผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังขาดทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี ปัจจุบันเว็บไซต์ลามกในประเทศขายตัวสูงขึ้น นอกจากนี้สื่อสารมวลชนอื่นๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์จำนวนมาก ขาดความเข้มงวดทางจรรยาบรรณในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเชิงลบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมบริโภค ขาดจิตสำนึกสาธารณะให้ความสำคัญกับส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลงทึสนา (แหมมณี และคณะ, 2535 : 33)

นภดล กรรณิกา (2548) ได้ทำการวิจัย “โครงการเฝ้าระวังรักษาคุณภาพอนาคตเยาวชนไทย” ของนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยได้ระบุประเด็นปัญหาเยาวชนรุนแรงที่สุดไว้ 5 อันดับแรกได้แก่

อันดับที่ 1 เหล้า บุหรี่ มีเยาวชนอายุ 12-24 ปี ที่เกี่ยวข้องกับเหล้า 5,921,257 คน และ บุหรี่ 2,023,893 คน อันดับที่ 2 ปัญหาการหนีเรียน 2,086,527 คน อันดับที่ 3 ปัญหายาเสพติด ใช้ยาบ้า จำนวน 516,823 คน อันดับที่ 4 ปัญหาามีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนจำนวน 472,575 คน

อันดับที่ 5 ปัญหาเล่นการพนัน เฉพาะนักศึกษากรุงเทพมหานคร 101,306 คน และมีข้อมูลได้จากสถาบันรวมจิต

อมรวิทย์ นาคทรพรพ (2548) ได้ประเมินสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเยาวชนไทยได้แก่ อันดับที่ 1 ปัญหาขาดความอบอุ่นในครอบครัว อันดับที่ 2 ปัญหาเด็กและเยาวชนไทยห่างไกลวัด ใช้ชีวิตยามว่างตามห้างสรรพสินค้า ใช้มือถือและคุยผ่านอินเทอร์เน็ต อันดับที่ 3 ปัญหาเด็กและเยาวชนไทยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย อันดับที่ 4 ปัญหาเด็กและเยาวชนเล่นการพนันและเริ่มเล่นพนันผ่านโทรศัพท์ระบบ SMS อันดับที่ 5 ปัญหาเด็กและเยาวชนมีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น และขาดความรับผิดชอบ ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลโดยตรงต่อครอบครัวและสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า เนื่องจากรากฐานการเรียนรู้ที่ปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรมล่มสลาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) จึงเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันให้ความสำคัญสูงสุดกับการพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุลทั้งจิตใจร่างกาย มีจิตสำนึกในศีลธรรมและคุณธรรม ความพอประมาณ ดำเนินชีวิตมีจริยธรรมซื่อสัตย์สุจริต อดทน ขยันหมั่นเพียรอันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” โดยภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนจะต้องมีบทบาทและร่วมกันรับผิดชอบต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันศาสนาเป็นสถาบันหลักต้องทำหน้าที่ที่กำหนดตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วนอยู่ 3 ประการคือ

1. สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น และเป็นศูนย์รวมใจและยึดเหนี่ยวของคนในสังคม โดยปรับแบบการเผยแผ่หลักธรรมให้ทันสมัยและกลุ่มเป้าหมาย ชี้แนะแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามหลักธรรม

2. พัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในการจูงใจ ให้คนเลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา

3. ผนึกพลังร่วมกับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ในการร่วมสร้างคนดีและสังคมดี โดยเน้นสร้างบทบาททางด้านการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกในการอุทิศตนเพื่อส่วนรวม (แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10, 2550-2554 : 63) ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและน่านีใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตรงกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ม. 79 ให้สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเจริญงอกงามเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 : 67) โดยใช้การศึกษาเป็นตัวนำการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) การศึกษานั้นคือความเจริญงอกงาม (Growth) กระบวนการศึกษาเป็นขบวนการสร้างเงื่อนไขให้ชีวิตมีความเจริญงอกงาม ซึ่งมีใจเพียงเครื่องมือที่นำไปสู่จุดหมายอื่นใด แต่เป็นไปเพื่อความเจริญงอกงามของชีวิตมนุษย์ (วิชัย ตันศิริ , 2549 : 3) การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นแหละเป็นเนื้อแท้ของการศึกษา เพราะลักษณะเฉพาะของมนุษย์ มีศักยภาพที่ฝึกได้ และพัฒนาได้ มีการเรียนรู้ฝึกฝนอบรมตนเองได้ตลอดชีวิตถ้าหากได้รับวิธีการฝึกที่ถูกต้อง ดังามที่เรียกว่าตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาตัวเองของมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องดังามตามวิถีแห่งมรรค ซึ่งเป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดังามของมนุษย์ เป็นวิถีแห่งการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนก็คือสิกขา นั้นเอง ไตรสิกขาก็เป็นหลักของการศึกษาพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการด้วยกัน

1. สติ คือการฝึกฝนทางด้านพฤติกรรมโดยเน้นพฤติกรรมที่เคยชิน โดยใช้วินัยเป็นเครื่องมือในการฝึกสติโดยวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาโดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนา และให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนาจนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นสตินั่นเอง

2. สมาธิ หมายถึงการศึกษาด้านจิตใจที่เป็นคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ ในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้จักพอใจ โดยสรุปคือการพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิตนั่นเอง

3. ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาความรู้ความจริง นับตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งเหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรองตรวจสอบ ทิศการต่างๆ สร้างสรรค์ โดยจะเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) , 2537: 38-39)

ปัญหาของเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาระดับชาติ เนื่องจากเด็กเป็นอนาคตของชาติ ถ้าหากคุณธรรมไม่สามารถเข้าไปสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน จะส่งผลกระทบต่ออนาคตของชาติ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณภาพไร้ซึ่งคุณธรรมไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่เป็นผู้ได้รับการขัดเกลาพัฒนาในระบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งก่อปัญหาต่อสังคมดังที่ปรากฏชัดในปัจจุบัน จากสถิติเด็กและเยาวชน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2550) ได้สร้างปัญหาเนื่องจากความบกพร่องทางคุณธรรมเมื่อปี ปัญหาเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเด็กทะเลาะวิวาท ความผิดเกี่ยวกับทางเพศ ซึ่งได้สะท้อนถึงการที่ระบบคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม ไม่ได้เข้าไปสู่จิตใจของเด็กได้ สถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางจิตใจ ก็ถูกค่านิยมของสังคมสมัยใหม่ที่เน้นวัตถุนิยมลดค่าความสำคัญไป สถาบันครอบครัวอ่อนแอ สถาบันศาสนาอ่อนล้าซึ่งได้นำไปสู่ปัญหาของบกพร่องทางคุณธรรมมากขึ้นทุกวันนี้มาสู่ความเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม จริยธรรมทุกด้าน ลักษณะดังกล่าวเป็นมหันตภัยอันใหญ่หลวงต่อความเจริญรุ่งเรือง ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทย (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2533: 6)

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันที่ให้การศึกษอบรมศีลธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่กุลบุตร กุลธิดา ให้มีความรู้ด้านพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัย โดยส่งเสริมความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยให้สามารถดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะดึงเด็กและเยาวชนให้เข้าวัดเพื่อฝึกอบรมและหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดีมีคุณธรรมคู่ความรู้ มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีจิตใจที่ประกอบด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรม และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ทิภาวดี เมฆสวรรค์, 2549: 55) และเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนเพื่อให้เยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาธรรมและพระพุทธศาสนา และเสริมความรู้ปลูกฝังศีลธรรมเพื่อให้เยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ฝึกศึกษาศีลธรรมเพื่อให้เป็นผู้มีมรรยาท มีระเบียบวินัย (กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา, 2549: 57)

ด้วยเหตุนี้กรณีศึกษานักเรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนที่ศึกษาอยู่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นกลุ่มตัวอย่างที่น่าสนใจศึกษาถึงบทบาทของโรงเรียนที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนด้านเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับปัญหาเชิงจริยธรรม รวมทั้ง พฤติกรรมและวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนที่มาเรียนที่นี้ว่าสิ่งที่ได้รับจากการศึกษาฝึกอบรมตามขบวนการ และหลักไตรสิกขา ส่งผลอย่างไรต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของพวกเขาในด้านคุณธรรมอย่างไร ในขณะที่ดำเนินวิถีชีวิตตั้งแต่ตื่นนอน ออกจากบ้าน มีการนำหลักธรรมที่เป็นคุณธรรมไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้หรือไม่อย่างไร ผลการศึกษาที่ได้จะนำไป

เป็นแนวทางปรับปรุงพัฒนาในด้านคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนในด้านหลักการ จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนนักเรียนโรงเรียนศาสนวันอาทิตย์
2. ศึกษาการดำเนินชีวิตของเด็กนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์และการนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ให้กับเด็กนักเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้บทวน ตรวจสอบบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ที่มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ ว่ามีความเหมาะสมกับการแก้ปัญหาในการใช้ชีวิตจริงของเด็ก
2. การนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนเยาวชนของโรงเรียนศาสนวันอาทิตย์ พร้อมกับเข้าใจวิถีชีวิตของนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์และการน้อมนำคุณธรรมไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต
3. ได้แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของเด็กและเยาวชนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของนักเรียน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

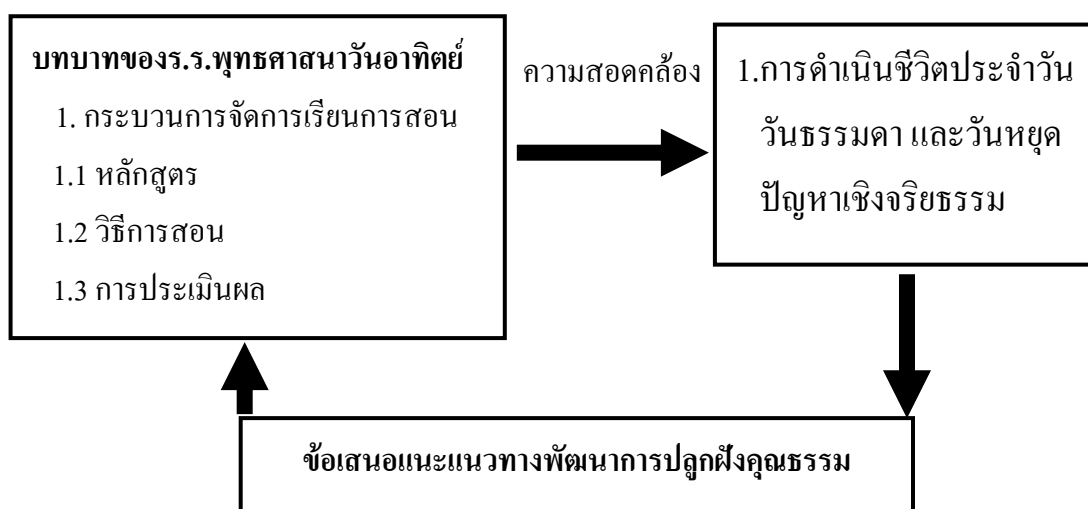
ก) ขอบเขตในด้านเนื้อหา

- 1) การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ที่เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมในประเด็น หลักสูตรวิชาพุทธศาสนา วิธีการสอน และการประเมินผล
- 2) วิถีชีวิตประจำวันและการประสบกับปัญหาสังคมเชิงจริยธรรมและวิธีจัดการกับปัญหาของนักเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์

ข) ขอบเขตด้านพื้นที่

นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ที่เรียน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบในการศึกษาวิจัย เป็นการศึกษาบทบาทโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเรื่องกระบวนการจัดการเรียนการสอนในด้าน หลักสูตร วิธีการสอน การประเมินผล กับการดำเนินชีวิตของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในวันปกติธรรมดาและวันหยุด ในการศึกษาชีวิตประจำวันเพื่อศึกษาพฤติกรรมที่ดำเนินว่าประสบปัญหาคุณธรรมอย่างไรบ้าง และแก้ปัญหาอย่างไร และกลับย้อนมาดูหลักสูตร วิธีการสอนมีความสอดคล้องกับปัญหาคุณธรรมหรือไม่ เพื่อหาแนวทางส่งเสริมพัฒนาเสนอแนะกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องต่อการปลูกฝังคุณธรรม เพื่อให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในภายวัด โดยความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับกรมการศาสนา เพื่อเผยแพร่ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กและเยาวชนที่อยู่เขตกรุงเทพมหานคร

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ที่มีอายุอยู่ระหว่าง 13-18 ปี ผู้ที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในระดับชั้น (ม.1-3) และ (ม.5-6)

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณงามความดี สภาพที่เกื้อกูล ซึ่งสั่งสมในดวงจิต เป็นวิถีแห่งความดีงามในการดำรงชีวิต เป็นคุณภาพแห่งอุปนิสัยแสดงให้เห็นโดยการกระทำของเด็กและเยาวชน โดยหมายถึงคุณลักษณะของคุณธรรมของเด็กนักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการดำรงชีวิต

หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่ใช้ในการปลูกฝังเรียนรู้ ในที่นี้คือเนื้อหาวิชาธรรมะระดับ ม. 1-3 และ ม.5-6 ของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

วิธีการสอน หมายถึง ขั้นตอนให้ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะ หรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น ๆ

การประเมินผล หมายถึง เกณฑ์ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการตามกำหนด ในที่นี้เป็นเกณฑ์ประเมินผลการเรียนวิชาธรรมะของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

การดำเนินชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอนทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นวันธรรมดา และวันหยุด กระทำอะไรบ้าง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 แนวคิดคุณธรรม

2.1.1 ความหมายของคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายว่า “คุณธรรม” หมายถึง “สภาพคุณงามความดี”

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ของธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่า “คุณธรรม” หมายถึง “ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล” อ้างใน (สมพร เทพสิทธิ์า, 2540 : 1)

ขัดติยา วรรณสูตร พร้อมคณะ (2540 : 1) ได้ให้ความหมายคำว่า “คุณธรรม” ไว้ว่า หมายถึง “วิถีแห่งความดีงามในการดำรงชีวิต เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ยังอยู่ในส่วนลึกของมนุษย์ ยังมีคุณธรรมมากเท่าใดก็จะมีแนวโน้มเอียงในการทำความดีมากขึ้น คุณธรรมเป็นบุคลิกภาพที่ต้องมีการฝึกฝนเพื่อให้มุ่งประพฤติดี โดยหลักคุณธรรมต้องเป็นไปตามหลักสากล และเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป บุคคลที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทางคุณธรรมถึงระดับจึงเป็นผู้ได้รับการขัดเกลาหล่อหลอมคุณลักษณะต่างๆ รวมกัน จนสามารถเผชิญปัญหาทางคุณธรรมและตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม การตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ อันเป็นผลผลิตของประสบการณ์ในการปฏิบัติต่อกันซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ในส่วนบุคคล มากกว่าตัดสินใจปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมประเพณี หรือตามกฎหมายหรือกฎหมายที่สังคมกำหนดไว้ และหลักคุณธรรมจริยธรรมจะไม่แยกออกจากชีวิตในสังคมของมนุษย์ที่เน้นการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดีเท่าๆ กับตระหนักถึงผลทางสังคม

แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม (2550 : 7-8) ได้กล่าวถึงกระแสพระราชดำรัสเรื่องของคุณธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบรมมหาราชวัติราชเจ้า เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 ตอนหนึ่งว่า

“...คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่สี่ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็น

ธรรม ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดี นั้น ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น อดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความซื่อ ความสัจสุจริต ไม่ว่า จะด้วยเหตุผลประการใด ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละ ประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ความ ซื่อสุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไป ได้ดังประสงค์”

พระบรมราโชวาทในเรื่องเกี่ยวกับหลักคุณธรรมเมื่อเสด็จออกมหาสมาคม ณ สี่ห บัณชร พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2529 ว่า

“...คุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรักความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือ ร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอดรอดฝั่ง...”

ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พุฒ ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน

ประการที่สองคือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสาน ประโยชน์กันให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่นและแก่ประเทศชาติ

ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสาน ประโยชน์กันให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่นและแก่ประเทศชาติ

ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริตในกฎกติกา และ ในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมเสมอกัน

ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความดีความเห็นของคนให้ถูกต้อง เทียงตรงและมั่นคงอยู่ในเหตุในผลหากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกัน ในทางที่ดี ที่เจริญนี้ยังมีพร้อมมูลอยู่ในภายในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศไทยจะดำรง มั่นอยู่ได้ตลอดไป จึงขอให้ท่านทั้งหลายในมหาสมาคมนี้ ทั้งประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ได้ รักษาจิตใจและคุณธรรมนี้ไว้ให้เหนียวแน่นและถ่ายทอดความคิดจิตใจนี้กันต่อไป อย่าให้ขาดสาย เพื่อให้ประเทศชาติของเราดำรงยืนยงอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงดำรัสถึงคุณธรรม 4 ประการ ที่เป็นที่ตั้งของ ความรัก ความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันจะทำให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรือง

1. กิดดี พุดดี พุดดี ทำดี มีเมตตารักใคร่ปรองดอง มุ่งเจริญต่อกัน
2. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน เพื่อให้งานที่สำเร็จผล ทั้งแก่ตน คนอื่น และประเทศชาติ
3. ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543 : 21) ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ไว้ว่า หมายถึง “สภาพคุณงามความดี” เป็นหลักของความดีงาม ส่วนจริยธรรม หมายถึงธรรมะที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ เป็นความประพฤติปฏิบัติไปสู่ความดีงาม คุณธรรมที่ทุกคนควรศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติอยู่แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ ความดีนั้น
3. การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรม 4 ประการ คือการรักษาความจริงใจที่จะประพฤติดี ความอดทนฝึกตนเองให้ประพฤติดี ความอดทน อดกลั้นไม่ให้ประพฤติดี และการไม่ทำชั่ว เสียสละทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะทำให้สังคมสงบร่มเย็นเป็นสุข

วศิน อินทสระ (2529) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า “คุณธรรม” คือ อุปนิสัยดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากการพยายามและความประพฤติดีกันมาเป็นเวลานาน หรือคุณธรรมก็คือคุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ นอกจากนี้ วศิน อินทสระ ยังได้กล่าวถึงคำว่าคุณธรรมตามทัศนะต่างๆ ของบุคคลอีกหลายท่านด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น

ตามทัศนะของโสกราตีส (Socrates, ก่อน ค.ศ.399-469) ปรัชญาเมธีผู้ยิ่งใหญ่ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” คือ ความรู้ (Virtue is Knowledge) โสกราตีสกล่าวว่า ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความดีจริงๆ แล้ว เขาจะไม่พลาดจากการประกอบกรรมดี เขาจะไม่ทำ ความชั่ว เพราะความไม่รู้ที่นั่นเองทำให้เขาต้องทำความชั่ว ความเขลา เป็นความชั่วร้ายพอๆ กับ ความรู้ เป็นคุณธรรมหรือเป็นคนดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิดที่เขาทำผิดเพราะเขาไม่รู้...

แม้ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้ ก็เป็นความไม่พอดีย่างหนึ่งความเป็นผู้กล้าหาญ โดยไม่รู้จักความกล้าหาญ ก็เป็นความขาดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ตามทัศนะของโสกราตีสแล้วความรู้ ก่อให้เกิดสาระของคุณธรรม บุคคลไม่เคยทำความผิด ทั้งๆ ที่รู้เลย

อริสโตเติล (Aristotle, ก่อน ค.ศ.322-384) รับคุณธรรม 4 ประการ ของเพลโตแต่นำ ความรับผิดชอบเพราะถือว่าคุณธรรมคือความพอดี พองาม ไม่เอียงสุดไปด้านใดด้านหนึ่ง คือ ไม่เกินไปเกินไปไม่หย่อนไป เช่น คุณธรรมคือความกล้าหาญเป็นท่ามกลางระหว่างความกล้าหาญ บ้าบิ่นกับความขาด คุณธรรมคือ ความจริงเป็นท่ามกลางระหว่างการพูดจริงกับการดูหมิ่นตนเอง หรืออ้อมตนจนเกินไป คุณธรรมคือเสียสละ เป็นท่ามกลางระหว่างการพูดจริงกับการดูหมิ่นตนเอง หรืออ้อมตนจนเกินไป คุณธรรมคือความเสียสละเป็นท่ามกลางระหว่างความฟุ่มเฟือย สรุ่ยสุร่าย กับความตระหนี่เหนียวแน่น ความเห็นของอริสโตเติล เข้ากันได้กับความเห็นทางพระพุทธศาสนาเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา

กล่าวโดยสรุป “คุณธรรม” คือสภาพความดีงามของจิตใจ ที่ไม่ใช่ความชั่วร้าย ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมปลูกฝังสิ่งที่ดีงามทั้งปวงแล้วแสดงออกทางการกระทำ ทางกาย ทางวาจา ที่เป็นทางที่ดีงาม สร้างสรรค์ เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม ซึ่งเป็นความกล้าหาญที่แสดงออก ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง เป็นความกล้าหาญทางจริยธรรม คุณธรรมเป็นนามธรรม เป็นเรื่องของจิตใจที่ถูกปลูกฝังเรื่องความดีงามจนเป็นจิตที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ คุณธรรมอันดีงามนี้จะถูกปลูกฝังในจิตใจจนตกผลึกทางความทางความคิด ทางจิตใจ และกลายมาเป็นจิตสำนึก ซึ่งคุณธรรมนี้จะแสดงออกทางการกระทำที่เรียกว่า “จริยธรรม” คือความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทางกาย วาจาทั้งปวงนั่นเอง

2.1.2 ลักษณะของผู้บกพร่องทางคุณธรรม

ลักษณะผู้ที่บกพร่องทางคุณธรรมคือ คุณธรรมอันดีงามภายในจิตสำนึกของมนุษย์หดหายลดหย่อนไป โดยความชั่วความไม่ดีเข้ามาแทนที่จนทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวาย ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงลักษณะของผู้ที่บกพร่องทางคุณธรรม ในพระสูตรหนึ่งที่เรียกว่า “วสธสูตร” สูตรที่เกี่ยวกับเรื่องความเลวความชั่วความถ้อยของคนไว้ว่า (อ้างใน พุทธสาสิกข-ปัญญานันทภิกขุ , : 51-53)

1. คนชั่วคนถ้อยมีลักษณะมักโกรธ ผูกโกรธไว้ คนที่มักโกรธ นั้นเป็นคนเลว จิตใจอ่อนแอไม่มีความเข้มแข็งถูกกระทบนิดกระทบหน่อยเหมือนกับดินปืนไวไฟ ประเดี๋ยวเดียวก็โกรธโกรธแล้วไม่รู้จักดับเก็บมาไว้ในใจ เวลาโกรธก็โกรธเขา เวลาอนก็โกรธเขา เวลาเห็นหน้าใครคล้ายๆ คนนั้นก็โกรธเขา นี้เรียกว่าเป็นคนมักโกรธ เป็นลักษณะของคนไม่ดี

2. คนลบหลู่บุญคุณท่าน ก็เป็นคนไม่ดี ใครมีบุญคุณต่อเรา เราไม่ยอมรับ ปฏิเสธบุญคุณ ถ้าใครมาพูดขึ้นก็บอกว่าไม่เกี่ยวกับฉัน ฉันไม่ได้เกี่ยวข้องกับคนนั้น อย่างนี้เรียกว่า ลบหลู่

บุญคุณ ไม่ยอมรับว่าคนนั้นมีบุญคุณแก่ตนเอง กล่าวว่าตนเองจะตกต่ำลงไป เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

3. คนเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว ความสุข ความทุกข์ไม่ได้เนื่องมาจากการกระทำ นี่ก็เห็นผิดไปจากทำนองคลองธรรมเป็นเรื่องไม่ดี

4. คนมีมารยา หมายความว่า แสร้งทำไม่ได้เป็นอะไร แต่แกล้งทำเพื่อ使人สนใจ ทำนองนั้น

5. คนมีปกติชอบเบียดเบียนสัตว์ทุกประเภท ไม่มีเมตตาธรรมอยู่ในใจ เขี้ยวโหด ดุร้าย ชอบรังแกสัตว์ เป็นคนไม่ดี

6. คนมีปกติชอบลักทรัพย์ของคนอื่น พวกขี้ลักขี้ขโมยก็ถือเป็นคนเลว

7. คนตระบัดหนี้สิน หมายความว่า ยืมเงินเขามาแล้ว พอเขามาทวงก็บอกว่าไม่ได้ยืม ก็เป็นคนไม่ดี

8. คนชอบฆ่าคนเดินทาง เพื่อแย่งเอาทรัพย์ พวกลักขโมย พวกจี้ปล้นเป็นคนไม่ดี

9. คนให้การเป็นพยานเท็จในศาล เพราะเหตุแห่งตน ผู้อื่นหรือทรัพย์ ก็เป็นคนไม่ดี

10. คนประพฤติดิฉกรรยา บุตรสาวของผู้อื่นด้วยความพอใจ หรือด้วยการข่มขืน ก็เรียกว่า เลวทั้งนั้น การทำชั่วสาวไม่ดี

11. คนมีฐานะ พอจะเลี้ยงพ่อแม่ได้ แต่ไม่ยอมเลี้ยงดูนี้เลวมาก

12. คนทุบตีบิดามารดา พ่อตา แม่ยาย พี่สาว พ่อแม่สามีไม่ดีทั้งนั้น

13. คนที่เมื่อเขาถามเรื่องที่เป็นประโยชน์ แต่กลับตอบเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ก็ไม่ดี

14. คนทำความชั่วแล้วปกปิดความชั่วไว้ เป็นการทำความชั่วซ้ำเพราะความชั่วจะเพิ่มขึ้นเหมือนกองขยะมูลฝอย

15. คนที่ได้กินของดี มีอาการเป็นต้น จากผู้อื่น และเมื่อเขามาที่บ้านตนกลับไม่สนใจ อย่างนี้เรียกว่า เอาเปรียบ ชอบให้เพื่อนเลี้ยงแต่ไม่เลี้ยงเพื่อน ไม่คิดตอบแทนเขาบ้าง

16. คนพูดหลอกลวงสมณะชีพราหมณ์ผู้ประพฤดี ประพฤติชอบ ไม่ดี

17. คนดิเคียน คำว่าสมณะผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ไม่ดี

18. คนมักอวดสิ่งที่ไม่มีในตน เพราะอยากดัง ไม่ดี คนโบราณเขาว่ากลองมันดังเอง ถือว่าอูบาท กลองต้องมีคนตี ถ้าไม่มีคนตีมันดังเองเป็นอัมพมกล

19. คนมีปกติยกตนข่มท่านไม่ดี ไปนั่งที่ใดจะทำท่าว่าข้าใหญ่กว่าใคร

20. คนผู้มีปกติมักจุนเจือกระดูก้าง มีความปรารถนาลามก ไม่ละอาย ไม่กลัวบาป

21. คนดิเคียน พระรัตนตรัย ก็เป็นคนชั่ว เรานับถือพระรัตนตรัยไม่ควรดิเคียน ไม่ควรนำมากล่าวเล่น

22. คนที่มีได้เป็นพระอรหันต์ แต่ประกาศตนว่าเป็นพระอรหันต์ เรียกว่าเป็นพวกอวดความวิเศษ อวดอุตริมนุชธรรม

กล่าวโดยสรุป ความบกพร่องทางจริยธรรม คือ สภาพความดั่งามที่ปลูกฝังใจจิตใจ เช่น ความเมตตา ความรักความปรารถนาดี ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ละโมภโลกมาก จิตใจไม่โหดร้ายอำมหิต เห็นแก่ประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งถูกความชั่วร้าย (กิเลส) เข้าครอบงำจิตใจ ทำให้มีความลุ่มหลง คล้อยตามความอยากความต้องการของตน เกิดพฤติกรรมไม่ดี ซึ่งตรงข้ามกับสภาพความดีทั้งหลายที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น ส่งผลทำให้เกิดปัญหาแก่ตนเอง แก่สังคม เศรษฐกิจ รอย่นววย

2.1.3 ปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรม

ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับความต้องการของสังคมและบุคคล กล่าวคือ สังคมและบุคคลในสังคมต้องการในทิศทางหนึ่ง แต่การปฏิบัติกับไปอีกทางหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เกิดปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรมขึ้นมากมายในสังคมไทย เช่น ปัญหาการขาดจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาการขาดศีลธรรม ปัญหาอบายมุข ซึ่ง

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2535 :11-17) สังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมายหลายประการ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความเจริญรุ่งเรืองและพัฒนา และส่งผลให้สังคมเกิดความวุ่นวาย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาอาชญากรรม ท่านกล่าวว่า ในแต่ละปีได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งขัดกันกับการที่เป็นเมืองพุทธ ประชากรนับถือพุทธศาสนามากที่สุด สังคมพุทธเป็นสังคมแห่งความเมตตา กรุณา แต่ทำไมสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีการฆ่าฟันกันตาย เป็นสังคมที่โหดร้าย

2) ปัญหาความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เกิดจากลักษณะนิสัย และค่านิยมบริโภคนิยม คนไทยชอบบริโภคแต่ไม่ชอบผลิต ซึ่งเป็นการไปสนับสนุนนิสัยฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย บำรุงบำเรอประเปรและสนองความอยากของตนเองไม่มีสิ้นสุด แล้วก็ตามมาด้วยปัญหา โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับประเทศทั้งปัญหาของเด็กและเยาวชนใจแตกยอมเอาตัวเข้าแลกเงินมาจะด้วยวิธีทางผิดๆ ฉกชิงวิ่งราว ปล้นจี้

3) ปัญหาเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมและประเทศชาติ มีการแสวงหาผลประโยชน์กอบโกย มือใครยาวสาวได้สาวเอา โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมอันดีงาม และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม

4) ปัญหาการเอาเด่นเอาหน้า ทำงานเอาเฉพาะตัวคนเดียว ไม่ชอบทำงานเป็นทีม ชอบเอาดีเอาเด่นคนเดียว ซึ่งไปสอดคล้องกับค่านิยมที่ชอบโอ้อวด โก้เก๋ อวดโก้ อวดมั่งอวดมี แล้วก็ไปสนับสนุนนิสัยฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เมื่อฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยก็ไปสนับสนุนค่านิยมในการบริโภค แล้วยังไป

สัมพันธ์กับลักษณะนิสัยชอบสนุกสนานรื่นเริงของคนไทย ซึ่งการที่ชอบสนุกสนานรื่นเริงไปสนับสนุนให้คนไม่ทำงานยิ่งไปกว่านั้นใหญ่

5) ปัญหาเรื่องการขาดระเบียบวินัย

6) ปัญหาขาดการรักษาความสะอาด ปัญหาดังกล่าวมาสัมพันธ์กับเรื่องระเบียบวินัย เมื่อคนไม่มีระเบียบวินัยชอบทิ้ง ๆ ขว้างๆ ทิ้งขยะ สิ่งของ เศษขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ก็ทำให้เกิดความสกปรก ซึ่งลักษณะการขาดระเบียบวินัยถือเป็นเรื่องปกติของสังคมไทยที่เห็นกันทั่วไป

7) ปัญหาขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและคนอื่น ในหน้าที่การงาน ต่อสังคมและประเทศชาติ

8) ปัญหาถือโอกาส

9) ปัญหาอบายมุข สิ่งมอมเมา ยาเสพติดระบาดมากมายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชนวัยรุ่นกำลังประสบปัญหาเหล่านี้กับพวกเขาอย่างมาก สังคมทรุดโทรม เนื่องจากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมามีสาเหตุเกิดมาจากการขาดศีลธรรมอันดีงาม โดยเฉพาะ การขาดศีล 5 ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของความสงบร่มเย็นของสังคม ดังนั้นจะต้องจับหลักให้ได้แล้วค่อยเข้ามาสู่การแก้ปัญหาได้

สภาพปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรมของคนยุคใหม่เกิดจากคนรุ่นใหม่ยึดถือวัตถุเป็นสรณะห่างเหินจากการเข้าไปฟังเทศน์ ฟังธรรมที่วัด และใกล้ชิดพระศาสนาน้อยลง ทำให้เด็กและคนรุ่นใหม่ขาดคุณธรรม เช่น

1) ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ต่อตนเองและผู้อื่นต่อสังคม โดยเฉพาะสังคมในเมืองใหญ่ที่มีความเจริญทางวัตถุ แต่คุณธรรมเสื่อมถอย

2) ขาดความอดทน เพราะคนรุ่นใหม่ได้รับความสะดวกสบายจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงขาดความอดทน คือความพึงเพ้อ พุ่มพ้อม

3) คนรุ่นใหม่ขาดเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เนื่องจากอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้คนรุ่นใหม่ได้สื่อสารกับคนรอบโลกด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย ที่ช่วยให้ติดต่อสื่อสารกันด้วยภาษานานาชาติได้อย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อค่านิยม วิถีชีวิตทำให้พฤติกรรมเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่เหมาะสมมีผลกระทบกับวัฒนธรรมไทย

4) สภาพของสังคมที่แก่งแย่งชิงดีกัน ทำให้มนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อเอาตัวรอดหรือเพื่อให้ตัวเองอยู่รอด ผลที่ตามมาคือ คนในสังคมต่างก็เรียนรู้ ที่จะคิดแต่เรื่องของตนเอง ทำอะไรให้แกตนเอง มากกว่าจะคิดเผื่อแผ่หรือทำอะไรให้แก่ผู้อื่นคนจึงขาดน้ำใจและเห็นแก่ตัวมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาทางคุณธรรม หรือปัญหาเชิงจริยธรรม เป็นปัญหาที่เกิดจากการที่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ทั้งปวงที่เกิดจากการขาดจิตสำนึกที่ดีงาม ที่ถูกปลูกฝังลงสู่จิตใจ

ไม่เพียงพอ จึงไม่สามารถไปต้านทานแรงเสียดทานที่มากระทบได้ จึงส่งผลให้แสดงพฤติกรรมไม่ดี ไปละเมิดสิทธิคนอื่น สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น เช่น ละเมิดสิข ๕ ข้อ เป็นต้น ไม่ประพฤติดนให้เหมาะสมควรต้องตามสภาพและบทบาทของตนเอง ทำตามจิตใจที่ขาดความสำนึกที่เพียงเพื่อประโยชน์สุขของตนเองเป็นหลัก แต่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อนคนอื่น หรือสิ่งอื่นได้

2.2 การขัดเกลาทางสังคม

2.2.1 ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 370-371) ได้ให้คำนิยามของขัดเกลาทางสังคมว่า“เป็นกระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มขึ้นตั้งแต่บุคคลถือกำเนิดมาในโลก ตัวแทนสำคัญของสังคมที่ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน ศาสนา โดยทางตัวแทนเหล่านี้บุคคลจะได้ทราบคุณธรรม คุณค่าและอุดมคติที่มีสังคมยึดมั่น จะได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบนิยมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม จิตใจของบุคคลจะได้รับการขัดเกลาทางสังคมให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมของสังคม และพร้อมที่จะใช้แนวทางที่สังคมต้องการ การขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นทั้งจงใจ เช่น การอบรมสั่งสอนโดยพ่อแม่และครูอาจารย์ และไม่จงใจ เช่น การเลียนแบบการกระทำในกลุ่มเพื่อน หรือสื่อมวลชนต่างๆ

สุพัตรา สุภาพ (2527 : 54) กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดหรือวางไว้เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกัน และให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้สังคมมีความคงทน การขัดเกลาทางสังคม จะมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการเด็กที่เกิดมา การขัดเกลาทางสังคม มีความสำคัญมาก หากมนุษย์ขาดการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม

ณรงค์ เส็งประชา (2537 : 45) กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมว่า เป็นกระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของกลุ่มให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เขาสามารถอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยดี

สุขุม ศรีบุรินทร์ (2525 : 55) ได้กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมคือกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจเจกชนเรียนรู้ความชำนาญพื้นฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบพฤติกรรมของสังคม

พทยา สายหู (2524 : 1) ได้กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือทางอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนและรับเอาระเบียบวิธีกฎเกณฑ์ความประพฤติและคุณค่าต่างๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 70) การขัดเกลาทางสังคมเป็นผลของการกระทำที่ซับซ้อนระหว่างสภาพที่เรารู้ของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่นๆ และปรับตัวเข้ากับกฎข้อบังคับของระบบวัฒนธรรมที่เฉพาะ

กล่าวโดยสรุป การขัดเกลาทางสังคมเป็นรูปแบบกระบวนการ และขั้นตอนที่ปลูกฝังหล่อหลอมวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ทิศนคติ ระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง โดยผ่านทางสถาบันทางสังคมต่างๆ ที่ทำหน้าที่ขัดเกลาปลูกฝังเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่นมรรยาทางสังคม การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ที่ใช้ในการถ่ายทอด ปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ความเป็นสังคมมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปกติสุขและสืบทอดเอกลักษณ์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอารยธรรมให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งมนุษย์จะต่างจากสัตว์เพราะว่ามีกระบวนการขัดเกลาทางสังคม แต่สัตว์ไม่มี เช่น มนุษย์มีจิตใจที่สูงกว่าสัตว์ (คุณธรรม) เพราะมนุษย์ได้ผ่านขบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นเอง

2.2.2 ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

ณรงค์ เสียงประชา (2537 : 46) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้และรับเอาวัฒนธรรม ระเบียบ กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และคุณค่าต่าง ๆ ที่กลุ่มสังคมนั้นได้วางไว้เป็นบรรทัดฐาน หรือเป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น เพื่อช่วยให้เขามีพฤติกรรมเป็นไปตามสิ่งที่สมาชิกในสังคมนั้นปฏิบัติกันอยู่ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) เพื่อให้มวลสมาชิกได้รู้จักปฏิบัติตามบรรทัดฐาน (Norms) และตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทอย่างถูกต้อง เพื่อจะได้ปฏิบัติตามในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม การรู้จักปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้น คือ การรู้จักเลือกและรู้ว่า อะไรควรจะปฏิบัติ อะไรเป็นข้อห้ามสังคมไม่ให้ปฏิบัติ เช่น การรู้จักตอบแทนคุณพ่อแม่ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ การเว้นจากการทำร้ายร่างกายผู้อื่น เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ถ้าฝ่าฝืนถือว่าผิดกฎหมาย และต้องถูกลงโทษตามความหนักเบาของความผิดที่ได้กระทำ

1.1) ปลูกฝังทักษะ (Skills) ที่จะร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์

1.2) ปลูกฝังระเบียบวินัย (Disciplines) หรือพฤติกรรมที่จำกัดความพอใจในปัจจุบันเพื่อการยอมรับของสังคม เช่น วิธีการรับประทานอาหาร นิสัยการอาบน้ำชำระร่างกาย

1.3) ปลูกฝังความมุ่งมั่นและค่านิยม (Aspirations) แก่สมาชิกในสังคม เช่น แรงจูงใจเพื่อความสำเร็จ การเป็นแพทย์ เป็นวิศวกร ฯลฯ ซึ่งทำให้นักกลยอมรับที่จะดำเนินชีวิตตามกติกา และปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคมที่ได้วางไว้

งานคํ อติวัฒน์สิทธิ (2543 : 44) กล่าวว่าโดยลักษณะกว้าง ๆ ของการจัดেলাทางสังคมมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะ

1) ช่วยเพาะความเป็นระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น รู้จักใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม จนกระทั่งรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อันสลับซับซ้อนและละเอียดสูงขึ้นไป ความมีระเบียบวินัยจำต้องมีการปลูกฝังให้แน่นแฟ้นจนเกิดเป็นนิสัยถาวรในตัวบุคคล

2) ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความมีวินัยขึ้นในตัวบุคคล ความมีวินัยตามปกติเป็นเรื่องเข้มงวดและบางทีเป็นเรื่องไม่น่าเพลิดเพลินเลย แต่อาศัยแรงบันดาลใจ บุคคลสามารถรักษาวินัยได้โดยทำให้รู้สึกง่ายขึ้นและความหมายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อเลิกลืมนึกคิดที่จะทำการเสาะแสวงหาความพอใจชนิดทันทีทันใจ กระบวนการจัดেলাทางสังคมเป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลหลายอย่าง

3) การจัดেলাทางสังคมสอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม รวมทั้งทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งช่วยสนับสนุนบทบาทเหล่านั้นมนุษย์ในสังคมมีบทบาทแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่ตนได้รับ เช่น บางคนเป็นครู บางคนเป็นทหาร เป็นนักเรียน เป็นต้น ซึ่งแต่ละตำแหน่งที่กล่าวมาต่างก็มีบทบาทกำหนดไว้โดยเฉพาะโดยอาศัยกระบวนการจัดেলাทางสังคมนี้ มนุษย์เรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทต่างๆ ของตนและเข้าใจบทบาทของบุคคลอื่นด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ กันในสังคมเป็นไปโดยราบรื่น

4) การจัดেলাทางสังคมทำให้บุคคลมีความชำนาญและทักษะในด้านต่างๆ ช่วยให้บุคคลมีการเตรียมตัวพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม เช่น ทักษะในการเขียนจดหมาย ทักษะในการเกี่ยวข้องกับเพื่อนบ้าน ทักษะในการใช้โทรศัพท์และทักษะในการรู้จักสั่งอาหารมารับประทานเหล่านี้ เป็นต้น ทักษะดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งสำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเหล่านั้น

2.2.3 ตัวแทนที่ทำหน้าที่จัดেলাทางสังคม

ณรงค์ เสียงประชา (2537 : 47) ได้กล่าวถึงตัวแทนสำคัญของสังคมที่ทำหน้าที่จัดেলাทางสังคมมีอยู่หลายประการ ซึ่งมีดังนี้

1) ครอบครัว (The Family) ครอบครัวจัดเป็นตัวแทนในการจัดেলাทางสังคมที่สำคัญที่สุด ครอบครัวจะเป็นแหล่งอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม ทัศนคติ และทักษะการ

ดำเนินชีวิตเบื้องต้น เพราะครอบครัวมีความใกล้ชิดกับสมาชิกของครอบครัว และอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานจึงทำหน้าที่อบรมสั่งสอนได้ตลอดเวลา ประกอบกับครอบครัวมีหน้าที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอยู่ด้วย และวัยเด็กเป็นวัยที่มีผลมากต่อการสร้างบุคลิกภาพ รวมทั้งอารมณ์และจิตใจของเด็ก

2) กลุ่มเพื่อน (Peer Group) กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็ก เด็กอาจเลียนแบบเอาอย่างเพื่อน ถ้าเด็กคบเพื่อนดีก็จะได้รับแบบอย่างที่ดี แต่ถ้าหากคบเพื่อนเลวหรือไม่ดีก็อาจชักนำให้มีพฤติกรรมฝืนสังคมได้กลุ่มเพื่อนเล่นจะช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

2.1) ยึดมั่นในประเพณีน้อยลง สร้างค่านิยมและความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น

2.2) สอนให้รู้จักแบบแผนของการอยู่ร่วมกันในสังคมมากขึ้น เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มในการ เล่นกีฬาร่วมกัน หรือทำงานร่วมกัน ถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกกีดกันออกจากกลุ่มในลักษณะที่แตกต่างจากการถูกพ่อแม่บังคับ

2.3) สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

2.4) เป็นการส่งเสริมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กนอกเหนือจากที่ได้รับจากครอบครัว เช่น ความเป็นตัวของตัวของตัวเอง แบบของอารมณ์ เอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ความคิดเห็นของตนเอง

2.5) สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์เป็นส่วนตัวมากกว่าจะใช้อำนาจ

สุพัตรา สภาพ (2527 : 66-68) กล่าวว่าตัวแทนการจัดเกลามี 6 กลุ่มดังนี้

1) ครอบครัว การอบรมจะออกมาในรูปของพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งนับการอบรมเบื้องต้นที่สำคัญที่สุดที่เด็กจะต้องประสบ เป็นการอบรมที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และแบบของความประพฤติของเด็ก โดยพ่อแม่อบรม 2 วิธี คือ

1.1) ทางตรง ด้วยการบอกกล่าวอย่างแจ่มแจ้งพอควร ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรผิด อะไรถูก ซึ่งได้ผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นการชี้ทางและแนะแนวทางในการปฏิบัติแก่บุคคลอย่างจงใจและเจตนา เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถวางตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ

1.2) ทางอ้อม เป็นการอบรมโดยไม่รู้ตัว เป็นสิ่งที่เด็กได้รู้ได้เห็น และซึมซาบเข้าไปในจิตใจซึ่งเด็กอาจจะนำไปปฏิบัติในอนาคตหรือมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เช่น พ่อแม่ชอบให้คำหยาบ เด็กใช้คำหยาบ เป็นต้น

สุพัตรา สภาพ (2527 : 65-68) ได้กล่าวถึงตัวแทนที่ให้การจัดเกลทางสังคมจะทำหน้าที่ให้การจัดเกลชีวิตของมนุษย์ ซึ่งการจัดเกลอาจจะเป็นไปในรูปของการส่งเสริมกันหรือขัดแย้งกัน การมีกลุ่มตัวแทนต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ได้มีประสบการณ์และ

มีโอกาสเรียนรู้คุณค่าแบบต่าง ๆ ทำให้มีโอกาสได้เลือกยึดถือเอาแบบที่ตนคิดว่าดีที่สุด ฉะนั้นการจัดเกล้าจึงขึ้นอยู่กับสภาพของสังคม ซึ่งมีทั้งหมดด้วยกัน 6 กลุ่มดังนี้

2) กลุ่มเพื่อน คนเรามักจะถูกอบรมจากเพื่อนที่อายุเท่า ๆ กัน หรือมากกว่า ซึ่งตอนวัยเด็กจะเป็นกลุ่มเพื่อนเล่น พอวัยรุ่นจะเป็นกลุ่มเพื่อนฝูง พอเป็นผู้ใหญ่จะมีความโน้มเอียงจะสังสรรค์คบค้าสมาคมกับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน กลุ่มเพื่อนจึงเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่บุคคลชอบยึดเพื่อนเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้เพื่อนยอมรับ และเป็นการแสดงความเป็นพวกเดียวกัน โดยกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญในการอบรม ดังนี้

2.1) สอนอำนาจที่ไม่ใช่ของใครโดยเฉพาะ เป็นการเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการมีส่วนร่วมด้วย

2.2) ช่วยให้ทดลองกฎเกณฑ์ของผู้ใหญ่ว่าจะเอาจริงแค่ไหน ซึ่งปกติถ้าเด็กอยู่กับเพื่อน ๆ มักจะกล้าทำอะไรที่ขัดแย้งหรือลองผิดกับผู้ใหญ่มากกว่าอยู่เพียงคนเดียว และในขณะเดียวกันก็อยากจะทดลองดูว่า กลุ่มพอจะอดดึงขัดแย้งกับผู้ใหญ่ได้แค่ไหน เชื่อถือได้เพียงไร

2.3) ถ่ายทอดระเบียบวิธีและคุณค่าที่ผู้ใหญ่ต้องการหรือไปในทางตรงกันข้าม ซึ่งส่วนมากจะถ่ายทอดคุณค่าตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ หากกลุ่มสนับสนุนระเบียบและคุณค่านั้น

3) โรงเรียน เป็นสถานที่ที่เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และยังเป็นสถานที่ที่เด็กได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับเพื่อนฝูงในวัยเดียวกัน ในขณะเดียวกันก็ได้มีโอกาสได้รับความรู้และคุณค่าต่าง ๆ โรงเรียนจึงมีผลต่อการพัฒนานิสัยของลูกได้มาก แต่ปัญหาก็คือโรงเรียนอาจจะอบรม ไม่ตรงกับที่บ้าน ทำให้เด็กสับสนไม่รู้ว่าระหว่างครูกับพ่อแม่ใครจะถูกกว่ากัน และสอนในสิ่งที่เป็นทฤษฎีและอุดมคติจนเกินไป อาจไม่ตรงกับการปฏิบัติจริงในชีวิตเด็กเลยไม่แน่ใจว่าจะเชื่อหรือไม่

4) กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ใครจะทำอาชีพอะไรจะต้องยอมรับระเบียบวิธีปฏิบัติของอาชีพนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละอาชีพก็จะมีคุณค่าและวิธีการปฏิบัติแตกต่างออกไป การอบรมในระยะเยาว์วัยเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะกลุ่มเกล้าได้ง่าย รับระเบียบวิธีการและคุณค่าใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่

5) ตัวแทนทางศาสนา ได้แก่ วัดอาราม พระ นักบวช ผู้สอนศาสนา หรือผู้เผยแผ่ธรรมของศาสนา ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะช่วยเกล้าในแง่ให้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติที่ถูกต้องควร ตลอดจนหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิต ดังนั้นศาสนามีส่วนและมีบทบาทในการสร้างทัศนคติ และแนวความคิดในการดำรงชีวิตของมนุษย์

6) สื่อมวลชน เช่นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หนังสือรายสัปดาห์ นวนิยาย วรรณคดีเหล่านี้เป็นต้น สื่อมวลชนนับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีส่วนในการจัดเกล้าทางสังคมในด้าน

ต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องคุณค่า ความเชื่อ แบบของความประพฤติ เป็นต้น โดยเฉพาะในสังคมที่เจริญก้าวหน้า สื่อมวลชนจะแผ่ขยายและมีอิทธิพลต่อครอบครัว ทำให้บุคคลได้รับค่านิยม และวิธีการปฏิบัติทั้งในด้านบวกและด้านลบมากขึ้น โดยเฉพาะอิทธิพลของสื่อมวลชนที่สำคัญ คือ การให้ข่าวสาร

กล่าวโดยสรุป ทั้งครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนศาสนา และสื่อมวลชน เป็นแหล่งสำคัญที่ให้ความคิดกับบุคคลและสร้างพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อสิ่งต่าง ๆ ในช่วงชีวิตระยะต่อมา รวมทั้งขัดเกลาให้บุคคลมีบุคลิกภาพต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ การขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เป็น “คน” โดยสมบูรณ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งในชุมชน ในสังคม โดยต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 2 อย่างร่วมกัน คือ ทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม กระบวนการของการขัดเกลาทางสังคมมีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ การกำหนดบทบาทในสังคม และการให้เกิดความชำนาญ โดยผ่านองค์กรต่าง ๆ อันได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียนหรือสถานศึกษา กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และองค์กรศาสนา การขัดเกลาทางสังคมมีความแตกต่างกันหลายรูปแบบ และผลจากการขัดเกลาทางสังคมทำให้เกิดความเป็นตัวตน โดยมีแนวความคิดของนักวิชาการที่แตกต่างหลากหลายกันออกไป

2.2.4 แนวคิดการขัดเกลาทางสังคมกับเด็ก

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาบุคคลเป็นการฝึกอบรมให้สมาชิกสามารถปรับตัวเข้ากับค่านิยมที่ดีของสังคม ดังนั้นจึงได้มีนักคิดหลายท่านได้เสนอแนวทางการขัดเกลาเอาไว้ดังนี้

พระปัญญาชนนทิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) (อ่างใน จานงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ , 2543 : 51-52) ได้เสนอแนวทางสำหรับการขัดเกลาทางสังคมดังนี้

1) พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก พ่อแม่จึงต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในการแนะนำสั่งสอนลูก การพูดอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการกระทำให้เป็นตัวอย่างที่ดีควบคู่กันไปด้วย ลูกทุกคนในครอบครัวมักถ่ายแบบอย่างจากพ่อแม่ไว้เสมอ ถ้าลูกรักพ่อติดพ่อก็จะถ่ายทอดกิริยาอาการทุกอย่างของพ่อไว้ ถ้าลูกรักแม่ติดแม่อีกก็ถ่ายทอดกิริยาอาการทุกอย่างของแม่ไว้เสมอ การถ่ายทอดบ่อยๆ คือการสร้างนิสัยขึ้นในใจ ของเขาเสมอ และเป็นอย่างที่ว่าพ่อแม่เป็นอยู่ ฉะนั้นพ่อแม่จึงต้องระมัดระวังให้มากเป็นพิเศษ ในเมื่อตอนอยู่หน้ากล้องถ่ายคือลูก ๆ อย่าได้พูด กระทำสิ่งใดในทางเสียให้ลูกเห็นเป็นอันตราย ให้ลูกได้เห็นได้ยินและได้ฟังเฉพาะสิ่งที่ดี ๆ งาม ๆ ถ่ายเดียว และโดยทั่วไปลูก ๆ เป็นเสมือนกระจกเงา ส่องให้รู้จักพ่อแม่ พ่อแม่เป็นอย่างไร มีพฤติกรรมเป็นอย่างไร ส่วนหนึ่งสามารถสังเกตได้จากกระจกเงาคือพฤติกรรมของลูกนั่นเอง

2) เด็กเป็นผู้บริสุทธิ์ เปรียบเสมือนสำลี และอ่อนเหมือนกับดินเหนียวอ่อน ผู้ใหญ่จะปั้นให้เป็นอะไรก็ได้ จะวาดหรือระบายสีอะไรลงไปก็ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องระมัดระวังในการปั้น และประทับภาพต่างๆ ลงไปในจิตใจของเด็ก

3) การอบรมเด็ก ควรดำเนินไปในทางส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ให้มีความเจริญเติบโตทางสมอง และให้เสรีภาพทางความคิดภายในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ควรปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบโดยไม่มีหลักและขอบเขตจำกัด ปกติจิตใจมีสภาพว่างตลอดเวลา หากไม่มีการบังคับไว้บ้างอาจจะทำให้เด็กเสียคนได้ จึงจำเป็นต้องมีระเบียบไว้กล่อมกล่อมใจของเขาให้เคยชินกับการถูกกักไว้ในกรอบเสียบ้าง มิฉะนั้นจะลำบากใจเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัย และขนบธรรมเนียมประเพณีชีวิตที่ไม่มีระเบียบคือชีวิตอันป่าเถื่อนเยี่ยงสัตว์เร่ร่อนเท่านั้น มนุษย์ก็คือผู้มีใจสูงเพราะมีระเบียบวินัยรักษาไว้ คนดีทั้งหลายจึงมีระเบียบสำหรับตน สำหรับครอบครัว สำหรับงาน จะต้องเป็นคนมีระเบียบตลอดเวลา

2.2.5 กระบวนการจัดกลาทางสังคมกับพัฒนาการทางศีลธรรม

การพัฒนาศีลธรรมในตัวเด็กมีความสำคัญต่อความสงบสุขของสังคมอย่างยิ่ง ส่วนประกอบของศีลธรรมมีส่วนที่เป็นความรู้สึก ความคิด และส่วนที่เป็นพฤติกรรม

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของบุคคลนั้น

(Piage) อ้างใน ทิศนา แคมมณี , 2542 : 5) อธิบายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นและขึ้นกับวัยโดยแบ่งเป็น 2 ขั้นใหญ่ ๆ คือ

ขั้นแรก อายุระหว่าง 5-7 ปี เป็นขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจของตัวเองที่หลากหลาย เช่น บิดามารดา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้

ขั้นที่สอง เป็นขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ อายุตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไป เด็กจะเริ่มมีความคิดมีอิสระพอที่คิดได้ด้วยตนเองบ้าง และทราบว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคล และผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ ต่อมาโคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้พัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจากเพียเจต์ โดยแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) คือการตัดสินใจโดยมุ่งที่จะหลบหลีกไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (7-10 ปี) คือการตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่ตนพอใจหรือต้องการที่อยากจะได้

ขั้นที่ 3 ขั้นการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13) คือการตัดสินใจโดยการคล้อยตามความเห็นชอบหรือการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี) คือการตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องทำสิ่งนั้น ในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้ตนทำหน้าที่ตามกฎหมายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) คือการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของตน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

2.2.6 หลักการส่งเสริมพัฒนาการทางคุณธรรมแก่เด็ก

ทิสนา แฉมมณี และคณะ (2536 : 37-39) ได้กล่าวถึงหลักการส่งเสริมพัฒนาการทางคุณธรรมแก่เด็กว่ามีองค์ประกอบอยู่หลายประการดังนี้

1) มนุษย์ประกอบด้วยรูปและนาม การพัฒนาเด็กจึงต้องพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจไปพร้อม ๆ กันอย่างได้สัดส่วนสมดุลกันจึงจะสามารถวางพื้นฐานที่ดีให้แก่เด็กเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2) มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันมาแต่กำเนิด โดยผลแห่งกรรม แต่ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถสร้างเสริมให้พัฒนาได้ โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่มีผลต่อกันและกัน การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี เอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถช่วยให้เด็กมีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพของตนได้

3) คุณธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจ อันนำไปสู่การกระทำการปลูกฝังคุณธรรมอบรมบ่มนิสัย ให้เด็กมีความคิดความเห็นถูกต้อง จะนำเด็กไปสู่การกระทำที่ชอบธรรมและถูกต้องได้

4) การปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัยโดยให้ปฏิบัติตามโอวาท 3 ประการ ได้แก่ การรักษาศีล การประพฤติธรรมและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด จะช่วยให้เด็กพัฒนาคุณธรรมขึ้นในตนเองอย่างได้ผล

5) การปลูกฝังคุณธรรมในเรื่อง การมีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา อุดมคติ ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยันและไม่เห็นแก่ตัว เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้น

6) สัมปรัชธรรม 7 อัน ได้แก่ การรู้จักตน รู้จักคิด รู้จักเหตุ-ผล รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน เป็นหลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้เด็กเพื่อการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

7) การปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กจำเป็นต้องคำนึงถึงอุปนิสัยและพื้นฐานของผู้เรียน และใช้กลวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

8) การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการสอนที่ได้ผลอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก ครูจึงจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก

9) การบริหารจัดการให้บริสุทธิ์ ตลอดจนกุศล เป็นการเพิ่มสมรรถภาพของจิต การฝึกสมาธิเพื่อช่วยให้จิตมีความบริสุทธิ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเด็ก

10) ธรรมคือหน้าที่ ทุกคนต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบตามบทบาทของตน เช่น บทบาทของพ่อแม่ลูก ผู้ดูแลเด็กและครู หลักธรรมว่าด้วยทศ 6 จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะสัมพันธ์กับคนอื่น ในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

11) ความพอดีหรือทางสายกลางเป็นหลักธรรมที่ควรนำมาฝึกฝนและปฏิบัติ เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยนำบุคคลให้ไปสู่ความสำเร็จอย่างพอเหมาะพอดี

12) ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) ในการพัฒนาเด็กจึงควรจัดประสบการณ์ตรงทางประสาทสัมผัส คือ ตาหู จมูก ลิ้น และส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้เด็กได้หัดสำรวจสังเกต สัมผัสด้วยตนเองโดยมีผู้ใหญ่คอยแนะนำสั่งสอนด้วยความรักความเอาใจใส่

13) ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล (จิตตามยปัญญา) ในการพัฒนาเด็ก จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถานการณ์จำลองให้เด็กได้นำประสบการณ์ตรงมาคิดพิจารณา ฝึกการเลือกตัดสินใจและการปรับตัวโดยจัดวิธีการให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก

14) ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการฝึกปฏิบัติอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภวานามยปัญญา) ในการพัฒนาเด็ก จึงควรให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการเล่น กิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

15) การสร้างศรัทธาอันเป็นองค์ประกอบนำไปสู่การพัฒนาปัญญาต้องอาศัยปัจจัยภายนอก (ปรโตโมสะ) อันได้แก่สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร การสร้างและส่งเสริมปัจจัยทั้ง 2 จึงเป็นสิ่งจำเป็น

16) การพัฒนาปัญญาให้เด็กขึ้น ต้องอาศัยปัจจัยภายในคือ โยนิโสมนสิการหรือการรู้จักคิดโดยแยกคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จัดคิดอย่างถูกวิธีจึงเป็นสิ่งจำเป็น

17) กระบวนการแก้ปัญหามาตามหลักอริยสัจ 4 สามารถช่วยให้บุคคลเกิดปัญญาสามารถหลุดพ้นจากภาวะของทุกข์ กระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งการฝึกฝนให้แก่ผู้เรียน

18) หลักธรรมในเรื่องพหุสูตรมืองค์ 5 เป็นหลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้แก่ผู้เรียน เพราะสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงและถูกต้องได้

คุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิต จิตที่มีคุณธรรมเป็นจิตที่มีคุณภาพ การปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่เด็กอยู่ในเยาว์วัยย่อมได้ผลดีกว่าการรอไปเพื่อเด็กโตขึ้น คุณธรรมที่จะช่วยให้เด็กเป็นคนดีมีคุณภาพมีหลายประการ ได้แก่การมีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา อุดมคติ ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว ดังนั้นถ้าหากจะพัฒนาคนก็ควรที่จะพัฒนาดังแต่เยาว์วัย และพัฒนาให้ครบ และรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา (คีต) พัฒนาจิตให้แน่วแน่ตั้งมั่น มีอารมณ์ที่มั่นคง (สมาธิ) และความเห็นตรงตามความเป็นจริง (ปัญญา)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดในการจัดেলাทางสังคมเป็นแนวทางที่ใช้ในการจัดেলাปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม ทศนคติ ระเบียบแบบแผน เป็นต้น ประสบผลสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล มีหลักยึดจากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่าการจัดেলাทางสังคมเป็นเรื่องของการเรียนรู้ ปลูกฝัง เป็นเรื่องของบุคคลที่ทำหน้าที่หลัก และรองในการจัดেলা เป็นเรื่องของสถาบันที่ทำหน้าที่จัดেলাทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นเรื่องของความเข้าใจ เช่น เข้าใจวัยของผู้จัดেলা ความเหมาะสมกับวัยในการจัดেলা วิธีในการจัดেলা สิ่งที่จะนำมาปลูกฝังจัดেলা หรือแม้กระทั่งจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายในการจัดেলা

2.3 ความหมายและวิธีการสอน

2.3.1 ความหมายของวิธีการสอน

ทิสนา แคมมณี (2550 : 323-325) ได้ทำการค้นคว้าและศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์ในการสอนเพื่อนำวิธีการสอนที่ได้มาพัฒนาหลักวิธีการสอนเพื่อประโยชน์ในการสอนของครู แล้วได้สรุปความหมายของวิธีการเอาไว้ว่า “วิธีการสอน” หมายถึง ขั้นตอนและผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น ๆ ซึ่งวิธีการสอนจะมีลักษณะเด่นที่มุ่งช่วยให้การสอนบางจุดหรือบางด้านบรรลุผลได้ดีเมื่อศึกษาความหมายของวิธีการสอน และวัตถุประสงค์ของวิธีสอนแต่ละวิธี จะทำให้สามารถตัดสินใจเบื้องต้นได้ว่า วิธีใดเป็นวิธีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของคน การสอนจะประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอนนั้นผู้สอนจะต้องศึกษาและเข้าใจองค์ประกอบ 6 ประการของวิธีการสอน คือ 1) รู้ความหมายของวิธีสอน 2) รู้วัตถุประสงค์ของวิธีสอน 3) รู้องค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ของวิธีสอน 4) รู้ขั้นตอนสำคัญที่ขาดไม่ได้ของการสอนตามวิธีนั้น 5) รู้เทคนิคและ

ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนนั้นให้มีคุณภาพสูงสุด และ 6) รู้ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนนั้นอย่างถ่องแท้

2.3.2 ประเภทของวิธีการสอน

ทิสนา แคมมณี (2550 : 325-383) ได้ศึกษาวิธีการสอน ปรากฏว่าจะพบวิธีการสอนอยู่เป็นจำนวนมาก ประมาณ 50 วิธีการสอน เช่น วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบทดลอง วิธีสอนแบบโครงการ วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน วิธีสอนแบบเอกัตถภาพรายบุคคล เป็นต้น และได้สรุปวิธีการสอนที่นิยมนำมาใช้ในการสอนของผู้สอนอยู่ทั้งหมดจำนวน 14 วิธี ได้แก่

1) วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการเตรียมเนื้อหาสาระ แล้วบรรยายคือ พูดบอกเล่า อธิบาย เนื้อหาสาระหรือสิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เพื่อมุ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้เรียนรู้เนื้อหาสาระหรือข้อความจำนวนมากพร้อม ๆ กันได้ในเวลาที่จำกัด

2) วิธีสอนโดยใช้การสาธิต (Demonstration) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ให้ผู้เรียนสังเกตดู แล้วให้ผู้เรียนซักถาม อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการณ์สาธิตเพื่อมุ่งช่วยให้ผู้เรียนทั้งชั้นได้เห็นการปฏิบัติจริงด้วยตาตนเอง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือการปฏิบัตินั้นชัดเจนขึ้น

3) วิธีสอนโดยใช้การทดลอง (Experiment) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการที่ผู้สอน ผู้เรียนมีการกำหนดปัญหาและสมมติฐานในการทดลอง ผู้สอนให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนและให้ผู้เรียนลงมือทดลองปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เก็บรวบรวมข้อมูล สรุปอภิปรายผลการทดลองและสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับจากการทดลอง เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนรายบุคคลหรือรายกลุ่มเกิดการเรียนรู้โดยการเห็นผลประจักษ์ ชัดจากการคิดและการกระทำของตนเอง ทำให้การเรียนรู้นั้นตรงกับความเป็นจริง มีความหมายสำหรับผู้เรียนและจำได้นาน

4) วิธีสอนโดยใช้การนิรนัย (Deduction) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุปในเรื่องที่เรียน แล้วจึงให้ตัวอย่างการใช้ทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุปนั้นหลาย ๆ ตัวอย่าง หรืออาจให้ผู้เรียนฝึกนำทฤษฎี หลักการ กฎหรือข้อสรุปนั้นไปในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในทฤษฎี หลักการ กฎหรือข้อสรุป

นั้น ๆ อย่างลึกซึ้งขึ้น หรือกล่าวสั้น ๆ ได้ว่าเป็นการสอนจากหลักการไปสู่ตัวอย่างย่อย ๆ เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลักการและสามารถนำไปใช้ได้

5) วิธีสอนโดยใช้การอุปนัย (Induction) คือ กระบวนการสอนที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการนำตัวอย่าง ข้อมูล ความคิด เหตุการณ์ สถานการณ์ ปรัชญาการณ์ ที่มีหลักการ แนวคิด ที่ต้องการสอนให้แก่ผู้เรียน มาให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์ จนสามารถดึงหลักการ แนวคิดที่แฝงอยู่ออกมา เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ต่อไป เพื่อมุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์สามารถจับหลักการ หรือประเด็นสำคัญได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้หลักการ แนวคิด หรือข้อความรู้ต่าง ๆ อย่างเข้าใจ

6) วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา (Field Trip) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผน และเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น โดยมีการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้และมีการอภิปรายสรุปการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษามา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องที่เรียน ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง ได้ใช้แหล่งชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ทำให้เกิดความเข้าใจ และเกิดเจตคติที่ดีทั้งสถานที่นั้นและต่อการเรียนรู้

7) วิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 4-8 คน และให้ผู้เรียนในกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ในประเด็นที่กำหนด และสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่ม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนกว้างขึ้น

8) วิธีสอนโดยใช้การแสดงละคร (Dramatization) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ โดยการให้ผู้เรียนแสดงละคร ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเนื้อหาและบทละครที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ทำให้เรื่องราวนั้นมีชีวิตขึ้นมา และสามารถทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเกิดความเข้าใจและจดจำเรื่องนั้นได้นาน เพื่อมุ่งช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพของเรื่องราวที่ต้องการเรียนรู้ประจักษ์ชัดด้วยตาตนเอง ทำให้เรื่องราวนั้นมีชีวิตขึ้นมา ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจน และจดจำได้นาน

9) วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของ

คน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตเห็นมาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น หรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทสมมติที่ตนแสดง

10) วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริงและตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญและแก้ปัญหาโดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาจริง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ และเรียนรู้ความคิดของผู้อื่น ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น

11) วิธีสอนโดยใช้เกม (Game) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา และนำเนื้อหาและข้อมูลของเกม พฤติกรรมการเล่น วิธีการเล่น และผลการเล่นเกมของผู้เรียนมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง

12) วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงและเกิดความเข้าใจในสถานการณ์หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน

13) วิธีสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) คือ กระบวนการในการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากศูนย์การเรียนรู้หรือมุมความรู้ ซึ่งผู้สอนได้จัดเตรียมเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ใช้สื่อการสอนหลาย ๆ อย่าง ประสมกันเอาไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ปกติศูนย์การเรียนรู้จะมีหลายศูนย์ แต่ละศูนย์จะมีเนื้อหาสาระเปิดเสรีในตัวเอง ผู้เรียนจะหมุนเวียนกันเข้าศูนย์ต่าง ๆ จนครบทุกศูนย์โดยมีศูนย์สำรองไว้สำหรับผู้เรียนที่เรียนรู้ได้เร็วและทำกิจกรรมเสร็จก่อนคนอื่น ๆ ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้จัดเตรียมศูนย์การเรียนรู้ ให้คำแนะนำ ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง

14) วิธีสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูปด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากบทเรียนปกติ กล่าวคือ เป็นบทเรียนที่นำเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแตกเป็นหน่วยย่อย (small steps) เพื่อให้ง่ายแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ และนำเสนอแก่ผู้เรียนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนสามารถตอบสนองสิ่งที่เรียน และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้ทันที (immediately feedback) ว่าผิดหรือถูก ผู้เรียนสามารถใช้เวลาในการเรียนรู้น้อยตามความสามารถ และสามารถตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะบทเรียนจะมีแบบสอบทั้งแบบสอบก่อนการเรียนรู้ (pre-test) และแบบสอบหลังการเรียนรู้ (post-test) ไว้ให้พร้อม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรายบุคคลได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถ ความต้องการและความสนใจของตน

กล่าวโดยสรุป วิธีการสอน คือกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นลำดับขั้นตอนของผู้สอนที่เตรียมพร้อมเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละวิธีการสอนตามลักษณะเฉพาะของวิธีการสอนนั้น ๆ ในการสอนของผู้สอนจะเกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนจะต้องมีการเตรียมตัวเตรียมพร้อมอยู่เสมอ มีใจรักในงานสอน และที่สำคัญผู้สอนจะต้องมีความรู้ในเรื่อง ความหมายของวิธีการสอน ในแต่ละวิธีให้กระจ่างใจชัด ทำการกำหนดวัตถุประสงค์ของวิธีสอนนั้นให้ชัดเจน วิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในแต่ละวิธีสอนนั้น ๆ ต่อจากนั้นลำดับขั้นตอนที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ของแต่ละวิธีสอนนั้น ๆ พัฒนาเทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนนั้นให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพสูงขึ้นอยู่เสมอ ค้นหา / วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการสอนนั้น ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และปรับ / ประยุกต์ / เลือกรูปแบบวิธีสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน สถานการณ์ และความถนัด ความชำนาญ และความสามารถของผู้สอนเพื่อทำให้การสอนนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอนได้อย่างดี มีประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียน

2.4 หลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา

2.4.1 หลักธรรม อริยสัจ 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต) 2549 : 895-897) จากหนังสือพุทธธรรมได้ให้ความหมายของอริยสัจ 4 ไว้ว่า “ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นพระอริยะ ประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1) ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพทนได้ยาก คือปัญหาของมนุษย์ประสบ สภาพะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นสภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ พร้อมทั้งก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาเมื่อใดเมื่อหนึ่งแก่ผู้ยึดมั่นถือมั่นไว้ด้วยอุปาทานในขั้นที่ 5

2) ทุกขสมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งจะเสพส่วย ที่จะได้จะเป็น จะไม่เป็นเช่นนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน กระวนกระวาย ความหวงแหนเกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลอดโปร่งโล่งเบาเป็นอิสระ สดชื่น เบิกบานได้อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง

3) ทุกนิโรธ แปลว่าความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชาสารอกคณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกค้นหาข่มใจหรือถูกลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวายความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใส เบิกบาน เรียกสั้น ๆ ว่านิพพาน

4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (มรรค) แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ ความสุขัลลิกานุโยค คือความหมกมุ่นในความสุข และอัตตกิลมณานุโยค การประกอบความลำบากแก่ตน คือบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน

สาโรช บัวศรี (อ่างในทศนา เขมมณี , 2550 : 51-61) ได้ประยุกต์หลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการเรียนการสอน โดยนำหลักธรรมแต่ละข้อมาใช้คู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียนว่า “กิจในอริยสัจ 4” อันประกอบด้วยปริญา ปหานะ สังขิการิยา และภาวนา นำหลักทั้งสองมากำหนดการสอนได้ 4 ขั้น ดังนี้

- 1) ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์)
- 2) ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย)
- 3) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ)
- 4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค)

2.4.2 หลักธรรมไตรสิกขา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต) 914-915) จากหนังสือพุทธธรรมได้ให้ความหมายของ ไตรสิกขาไว้ว่า “คือระบบการศึกษา ระบบการฝึกฝนอบรม กาย วาจา ใจ และสติปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด มี 3 ประการ คือ

1) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสถิตทางกาย วาจา และอาชีวะ ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เพื่อการดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดีงาม เกื้อกูลเป็นประโยชน์ต่อกัน สามารถดำเนินชีวิตที่ปกติได้

2) อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ได้แก่ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ คือการฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคงแน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

3) อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ คือ สัมมาทิฐิ และสัมมมสังกัปปะ

สุมน อมรวิวัฒน์ (อ้างในทิสนา แคมมณี , 2550 :162) ได้ประยุกต์หลักไตรสิกขา มาใช้ในการเรียนการสอน โดยการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านขั้นตอน 3 ขั้นตอนคือ

1) ขั้นศีล หมายถึงขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งกายและวาจา ให้อยู่สภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนรู้

2) ขั้นสมาธิ เป็นขั้นที่ผู้เรียนรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่ในจุดเดียว เรื่องเดียว

3) ขั้นปัญญา เป็นขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิในการทำความเข้าใจสิ่งที่เรียนจนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นตรงตามที่เป็นจริง

พระเทพเวที (2533 :113) ได้ให้ความหมายของปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ รู้ทั่วรอบด้าน รู้หลักธรรมอริยสัจ 4 มี 3 ประการ คือ

1) จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล

2) สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดแต่การสดับเล่าเรียน

3) ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาเกิดแก่การฝึกอบรมลงมือ โดยมีหลักการสอนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญา โดยผ่านขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

1) กระบวนการของการรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

2) กระบวนการของการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารทั้งหลาย

3) กระบวนการของการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง

2.4.3 ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2

พระเทพเวที (2535 : 80) ได้ให้ความหมาย “ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลให้บุคคลเกิดความเห็นชอบ 2 ประการ” หมายถึง ทางเกิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้อง หรือต้นทางของความดีงามทั้งปวงมี 2 ประการด้วยกันคือ

1) ปรโตโมสะ คือการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือรับฟังคำแนะนำสั่งสอนเล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่นที่เป็นสัทธรรมที่เป็นกัลยาณมิตร คือคุณสมบัติของมิตรดี มิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้ว จะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ประกอบได้ด้วยคุณสมบัติ 7 ประการคือ

1.1) ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

1.2) ครุ น่าเคารพ ในฐานะประพฤติดมควรแก่ฐานะ ช่วยให้เกิดความรู้สึกลบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

1.3) ภาวนีโย น่าเจริญใจ นำยกย่องในฐานะทรงคุณ คือ มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยความซาบซึ้ง ภูมิใจ

1.4) วตุตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

1.5) วจนุกฺขโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่นุนเฉียว

1.6) คมภิรณฺจ กถิ กตฺถ แดงเรื่องถ้อยคำได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

1.7) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่แนะนำในเรื่องที่เหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

2) โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น กระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

2.4.4 หลักการสอน 3 ประการ

1) การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติอย่างเหมาะสมของครู หรือผู้ให้ความรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อถือศรัทธา และความสนใจที่จะเรียนรู้

2) กระบวนการคิดโดยแยบคายเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญเพราะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดปัญญา การฝึกกระบวนการคิดโดยแยบคาย

3) ครูผู้ให้การศึกษา หรือผู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดปัญญา หรือเกิดการเรียนรู้ ควรฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน

2.4.5 วิธีการสอน กลวิธีสอน และเทคนิคการสอนของพุทธเจ้าที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

พระธรรมปิฎก วชิร อินทสระ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก (อ่างในทิสนา แฉมมณี , 2550 :162) ได้วิเคราะห์วิธีสอนของพระพุทธเจ้า สรุปวิธีสอนได้ 8 วิธี ดังนี้

- 1) แบบสาธกัจฉา คือสนทนา พุดคุย โต้ตอบกัน
- 2) แบบบรรยาย
- 3) แบบถาม-ตอบปัญหา
- 4) แบบตอบตรงไปตรงมาแบบตายตัว (วิธีกัมมัตถลักษณะ)
- 5) แบบแยกประเด็นให้ชัดเจน (วิธีวิภังค์ลักษณะ)
- 6) แบบถามย่อย (วิธีปฎิปุจฉาลักษณะ)
- 7) แบบไม่ตอบ พักปัญหาไว้ก่อน (วิธีอุปนัยลักษณะ)
- 8) แบบวางกฎข้อบังคับ

กลวิธีสอน เทคนิควิธีสอน 13 ประการ ดังนี้

- 1) การสอนตามลักษณะของบุคคลและการปฏิบัติเป็นรายบุคคล
 - 1.1) สอนตามจริตของบุคคล
 - 1.2) สอนตามภูมิปัญญาของบุคคล
 - 1.3) สอนตามภูมิหลังของบุคคล
- 2) สอนเรื่องที่เหมาะสมกับชีวิตของบุคคล
- 3) สอนจากรูปธรรมไปนามธรรม
- 4) สอนจากสิ่งที่ยากไปยาก จากสิ่งที่รู้ไปสู่สิ่งที่ไม่รู้
- 5) สอนโดยรู้จักจังหวะและโอกาส
- 6) สอนโดยการให้ทดลองด้วยตนเอง
- 7) สอนโดยการให้ปฏิบัติ และการทำเป็นตัวอย่าง
- 8) สอนโดยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง
- 9) สอนโดยยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบ ใช้อุปมาอุปไมยและการเล่าขานประกอบ
- 10) สอนโดยการเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่
- 11) สอนโดยการลงโทษและให้รางวัล
- 12) สอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน สร้างบรรยากาศให้ปลอดภัย

13) สอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ปรับวิธีสอนให้เหมาะกับบุคคล
ศิลปะวิธีสอน วาทศิลป์ในการสอน ที่ทำให้ผู้ฟังได้ครบรส 4 ประการ

- 1) สันทัดสนา ให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยใจเหมือนตาเห็น
- 2) สมาพาปนา ชักชวนให้ปฏิบัติตาม
- 3) สมุตเตชนา เร้าใจผู้ฟังให้มีความกล้าหาญในการปฏิบัติตาม
- 4) สัมปหังหนา ให้ผู้ฟังมีความร่าเริง เข้มแข็งในการฟัง และปฏิบัติตาม

วคิน อินทสระ (อ่างในทิสนา แฉมมณี , 2550 : 166) สืลาการสอน เป็นลักษณะการสอน
ที่สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของบุคคล และสถานการณ์ 3 ประการ คือ

- 1) สอนอย่างละมุนละม่อม
- 2) สอนอย่างเข้มงวดรุนแรง
- 3) สอนอย่างขอร้องวิงวอน

ประเวส วะสี (2537 : 23-24) ให้ความเห็นการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่อนุบาล
จนถึงระดับมหาวิทยาลัยว่าเป็นการศึกษาที่สร้างความอ่อนแอทางสติปัญญาละทำลายศักยภาพใน
การเรียนรู้ ไปเน้นเนื้อหาในห้องเรียนและท่องจำเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนขาดประสบการณ์และ
การศึกษาจากความเป็นจริงรอบตัว ขาดการคิดวิจารณ์ญาณ ขาดการนำประสบการณ์หรือข้อมูลมา
สังเคราะห์ให้ปัญญาที่สูงขึ้น การเรียนวิธีนี้จริยธรรมจึงไม่เกิด เพราะจริยธรรมเกิดจากความเข้าใจ
โลกและเข้าใจตัวเองอย่างลึกซึ้ง กระบวนการสอนที่ดีควรสร้างคนให้ฉลาด เป็นคนดีมีความสุขที่
เป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญญา 3 คือ สุตมยปัญญา ปัญญาที่ได้จากการรับรู้รับฟัง
จินตามยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากการคิด และภาวนาปมยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากการภาวนา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : 408-414) โดเสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาไทยในอนาคต
อยู่ 5 ประการ ดังนี้

- 1) การจัดสาระและกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีส่วนที่เป็นแกนหลัก และส่วนที่ยืดหยุ่น
- 2) การจัดโครงสร้างของสาระและกระบวนการเรียนรู้ต้องตั้งอยู่บนฐานของสังคมไทย
และเหมาะสมกับเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
- 3) สาระความรู้ที่เป็นสาระหลักเพื่อความเป็นมนุษย์ได้แก่ ทักษะและกระบวนการสื่อ
ความหมาย การแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการวิทยาศาสตร์ กระบวนการสังคม
กระบวนการทำงาน สุขภาพและบุคลิกภาพ ศีลธรรมและสุนทรียภาพ
- 4) สาระประกอบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประเทศชาติ
- 5) กระบวนการเรียนการสอน ครูควรลดบทบาทในการบอก อธิบาย และใช้เครื่องมือ
ช่วยสอนมากขึ้น เช่น ใช้สื่อดิจิทัลอุปกรณ์ ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ใช้ชุดความรู้ด้วยตนเอง ใช้

สื่อมวลชน ใช้แหล่งวิทยากรหลากหลาย และได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาเท่านั้น ข้อมลสัมพันธ สอดคล้องกับความเป็นจริงของวิถีชีวิต การจัดการกระบวนการเรียนรู้จึงต้องช่วยสร้างสมรรถภาพให้ ผู้เรียนสามารถเผชิญ เผชิญ ผสมผสาน และเผชิญปัญหาได้ โดยท่านยังได้เสนอการสอนโดยใช้ กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน

- 1) การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริงความรู้และหลักการ
- 2) การประเมินค่าและประโยชน์
- 3) การเลือกและตัดสินใจ
- 4) การฝึกปฏิบัติ

นอกจากนั้นยังได้เสนอกระบวนการสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการเพื่อเป็น แนวประโยชน์ทางการสอนของผู้สอนไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นการสร้างศรัทธา ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน จัดสิ่งแวดล้อมและ บรรยากาศที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน และเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณี ตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการเลือกและแก้ปัญหา

2) ขั้นศึกษาข้อมูลและฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติโดยครูให้ คำแนะนำปรึกษาอันกัลยาณมิตร

3) ขั้นสรุป ผู้เรียนและครูสรุปบทเรียน วัดและประเมินผลการเรียนรู้

รุ่ง แก้วแดง (2540 : 140-147) ได้เสนอหลักการในการจัดการเรียนการสอน สำหรับครูยุคใหม่ไว้ว่า ครูควรให้การเรียนเป็นสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เรียน ให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลางคือให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และครูจะต้องทำ ตัวเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียนด้วย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 10-12) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร การศึกษาของไทยว่า ที่ผ่านมาเป็นการจัดหลักสูตรเพื่อการสอนมากกว่าการจัดหลักสูตรเพื่อการ เรียน หลักสูตรที่ดีควรมีการคำนึงถึงความเหมาะสม และคุณภาพระหว่างการสอนกับการเรียน ซึ่ง ไม่ได้หมายความว่าต้องมืเท่า ๆ กัน แต่หมายถึงการที่ในแต่ละสถานการณ์ หากมีการเน้นหนักไป ในทางใดทางหนึ่ง ก็จำเป็นต้องเพิ่มน้ำหนักให้อีกทางหนึ่งด้วย

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาวิ กนตวิโร (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประเมินหลักสูตรโรงเรียน พุทธศาสนวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยและสาขาในเขตกรุงเทพมหานคร” ใน ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยมีกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร

ครูอาจารย์ และนักเรียน โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูอาจารย์ เห็นว่าหลักสูตรโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง โดยในด้านบริบทมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง เกี่ยวกับการจัดระดับชั้นเรียน โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ตามลำดับ ด้านปัจจัยเบื้องต้นมีความพร้อมและเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง เกี่ยวกับความพร้อมของนักเรียน ความพร้อมของครูอาจารย์และความพร้อมของเอกสาร สื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตามลำดับ ด้านกระบวนการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านผลผลิตมีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนเห็นว่า หลักสูตรโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านบริบทมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดระดับชั้นเรียน โครงสร้างของหลักสูตร และเนื้อหาของหลักสูตร ด้านปัจจัยเบื้องต้น มีความพร้อมและเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ในเรื่องเกี่ยวกับความพร้อมของนักเรียนความพร้อมของครูอาจารย์ แต่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ในความพร้อมของเอกสาร สื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านกระบวนการ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ในเรื่องการผลิตประเมินผล และการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านผลผลิต นักเรียนมีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

ทวิวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ (2543) ได้ศึกษา “การนำเสนอรูปแบบศูนย์วิทยบริการสำหรับ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการ สื่อการสอนของครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์

ผลการศึกษาพบว่า ด้านสภาพการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอนมีในระดับน้อย สื่อการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่ได้แก่เอกสารตำราและหนังสืออ่านประกอบ ภาพถ่าย รูปภาพ วิดีทัศน์หรือเทป โทรทัศน์ กระดานดำ เครื่องบันทึกเสียง

ด้านปัญหาของครูผู้สอนพบว่า ครูผู้สอนขาดความรู้และทักษะในการผลิต ใช้และการนำเสนอสื่อการสอน สื่อการสอนมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ และสื่อการสอนชำรุดมีอายุการใช้งานไม่นาน

ด้านสถานที่พบว่า สภาพห้องเรียนไม่เหมาะสมกับการใช้สื่อการสอน เช่น ปัญหาเรื่องกระแสไฟฟ้า และสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดผู้เชี่ยวชาญในการให้ความรู้ ฝึกอบรมการผลิตสื่อการสอน และไม่ทราบข่าวสารด้านสื่อการสอน

ด้านความต้องการสื่อการสอนพบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการสื่อการสอนทุกประเภทในระดับมาก โดยเฉพาะสื่อที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่สอน และมีเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา โดยสื่อ

การสอนที่ต้องการมากที่สุดได้แก่ เอกสารตำราและหนังสือที่ได้รับรางวัล เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดิทัศน์ สื่อมัลติมีเดีย นอกจากนั้นสื่อการสอนด้านกิจกรรมและวิธีการพบว่า ครูผู้สอนต้องการใช้การฝึกปฏิบัติ การศึกษานอกสถานที่ และการสาธิตประกอบสอนด้านกิจกรรม และวิธีการพบว่า ครูผู้สอนต้องการใช้การฝึกปฏิบัติ การศึกษานอกสถานที่ และการสาธิต ประกอบการสอน

สุวิมล เอกอรุ (2528) ได้ทำการศึกษา “สภาพและปัญหาของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารและการดำเนินงานโรงเรียนส่วนใหญ่มีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานไว้ชัดเจน บุคลากรของโรงเรียนให้ความร่วมมือดีทุกฝ่าย การดำเนินงานของโรงเรียนได้งบประมาณจากกรมการศาสนาและผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ส่วนรายจ่ายของโรงเรียนได้งบประมาณจากกรมการศาสนาและผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ส่วนรายจ่ายของโรงเรียนนั้นจ่ายไปในด้านอุปกรณ์การสอนและการจัดงานแจกประกาศนียบัตรประจำปีมากที่สุด ด้านอาคารสถานที่โรงเรียนส่วนใหญ่มีเพียงพอต่อความต้องการใช้สอย แต่อุปกรณ์การเรียนการสอนยังมีน้อย บริการที่โรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียนมากที่สุดได้แก่รางวัลในโอกาสต่างๆ และทุนการศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ปรับปรุงกิจการของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา โดยใช้ผลการสอบของนักเรียน ข้อเสนอแนะจากการประชุมสัมมนา และความคิดเห็นของผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียน

ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ใน กรุงเทพมหานครที่สังกัดกรมการศาสนาใช้หลักสูตรวิชาบังคับของกรมการศาสนา ซึ่งครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นหลักสูตรที่ดีและเหมาะสม ในการสอนนั้นครูใช้วิธีบรรยายมากที่สุด การเรียนการสอนเน้นการประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ แต่ปรากฏว่านักเรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้น้อย วิชาที่นักเรียนสนใจเรียนมากที่สุดคือวิชาประวัติพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่ามีประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนพุทธศาสนาพิธีที่นักเรียนปฏิบัติเป็นประจำคือ พิธีสวดมนต์ และพิธีแผ่เมตตา ทักษะคดีและนิสัยที่ดีที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์คือ ความรับผิดชอบ ความมีเมตตา กรุณา และความกตัญญู กตเวทิตา

ด้านกิจกรรม โรงเรียนส่วนใหญ่มีอาจารย์ฝ่ายกิจกรรมและคณะกรรมการนักเรียน ทำหน้าที่ร่วมกับคณะครูและนักเรียน ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนทุกประเภทของกิจกรรมที่จัดได้รับความร่วมมือและความสนใจจากนักเรียนเป็นอย่างดี ซึ่งมีกิจกรรมใหญ่ๆ 3 ประเภทคือ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

ด้านความร่วมมือที่ได้รับ โรงเรียนได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานจากวัดและคณะสงฆ์ กรมการศาสนา และผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป แต่การติดต่อทางราชการนั้นยังไม่ได้ได้รับความ

สะดวกเท่าที่ควร ส่วนความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่า่นั้นยังมีน้อย ความต้องการที่โรงเรียนต้องการความช่วยเหลือมากที่สุดได้แก่ทุนในการดำเนินงาน ด้านวิชาการ ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านค่าปรึกษาแนะนำในส่วนของปัญหาของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ในกรุงเทพมหานคร การวิจัยพบว่าสิ่งที่ปัญหามากมีดังนี้คือ

- 1) โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินงานมากที่สุด
- 2) นักเรียนไม่สนใจเรียนอย่างจริงจัง และโรงเรียนไม่สามารถติดตามผลนักเรียนในการเอาความรู้ไปใช้ในในชีวิตประจำวันได้
- 3) โรงเรียนมีปัญหาในเรื่องขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดกิจกรรม
- 4) ประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ จึงไม่ให้ความสนใจหรือร่วมมือช่วยเหลือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่ให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง

กล่าวโดยสรุป สภาพและปัญหาของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ที่ประสบในด้านหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอน ปรากฏว่านักเรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้น้อยมาก วิธีการสอนครูส่วนมากจะใช้วิธีบรรยายมากที่สุด ด้านความร่วมมือ ปรากฏว่า ความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่ายังมีน้อย ทางโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือมากที่สุด ขาดเงินทุน นักเรียนไม่สนใจเรียนอย่างจริงจัง ทางโรงเรียนไม่สามารถติดตามผลนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ประเสริฐ อำมาตย์เอก (2541) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการลาออกกลางคันของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

- 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 7-12 ปี เรียนในชั้นต้น คิดสนใจมาเรียนเอง สภาพครอบครัวมีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาท / เดือน ส่วนใหญ่เข้ามาเรียนเพราะสนใจธรรมะ
- 2) ลักษณะการลาออกกลางคันของนักเรียน คือ นักเรียนตัดสินใจลาออกกลางคันเอง ด้วยเหตุผล คือ ไม่มีเวลาเรียน เพราะต้องทำการบ้าน อ่านหนังสือ ช่วยผู้ปกครองทำงาน แม้จะลาออกกลางคันไปแล้ว แต่ส่วนใหญ่สามารถนำความรู้ที่เคยเรียนไปประยุกต์ใช้ในในชีวิตประจำวันได้ และยังได้รับการยกย่องชมเชยจากผู้ปกครองว่ามีความประพฤติดีขึ้นอีกด้วย และรู้สึกไม่แน่ใจว่าจะกลับมาเรียนในศูนย์ฯ อีกหรือไม่ เพราะในโรงเรียนประจำหนักอยู่แล้ว

3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์การลาออกกลางคันของนักเรียน ได้แก่ ความสนใจเรียน การขาดเรียน สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน รายได้ครอบครัว กล่าวคือ กลุ่มนักเรียนที่สนใจมาเรียนจะลาออกกลางคันมากกว่านักเรียนที่ไม่สนใจมาเรียน เพราะนักเรียนมีอิสระในการตัดสินใจการขาดเรียนบ่อย (ขาดเกิน 5 ครั้ง) จะส่งผลให้นักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ จึงลาออกกลางคัน รายได้ครอบครัวต่ำทำให้นักเรียนลาออกกลางคัน เพราะต้องช่วยแบ่งเบาภาระผู้ปกครองด้วยการทำงานบ้าน

กล่าวโดยสรุป ปัญหาของนักเรียนส่วนใหญ่จะมีเหตุผลคือไม่มีเวลามาเรียน ทำการบ้าน อ่านหนังสือ ช่วยผู้ปกครองทำงาน และที่เรียนอยู่ประจำก็เรียนหนังสือหนักอยู่แล้ว สรุปนักเรียนที่สนใจมาเรียนจะลาออกกลางคันมากกว่านักเรียนที่ไม่สนใจเรียนแต่พ่อแม่พามา มีผลการเรียนต่ำ มาเรียนไม่สม่ำเสมอ ครอบครัวมีรายได้ต่ำ

จุฑารัตน์ ไพศาลโรจนรัตน์ (2543) ได้ศึกษา “บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการจัดেলাทางศิลปกรรม” ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการจัดেলাทางศิลปกรรมแก่เยาวชนไทย

ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีส่วนสำคัญยิ่งในการจัดেলাทางศิลปกรรมแก่เยาวชน ในด้านบทบาทของวัด เห็นได้ว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นการให้บริการทางสังคมประการหนึ่งของวัดที่ให้แก่สังคมไทยปัจจุบันและโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังได้ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัจจัยและแรงจูงใจอื่น เช่น ความต้องการความรู้เพิ่มเติมในวิชาดนตรีไทย ภาษาต่างประเทศและวิชาอื่น ๆ ที่ทำให้เยาวชนเข้ามาเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นอกจากต้องการความรู้ด้านธรรมะ

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ (2509) ได้ศึกษา “บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีต่อเยาวชน” โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สังกัด ศึกษาเอกสารจากกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า

พระอาจารย์ครูอาจารย์ที่สอนมีความรู้ทางธรรมสูง มาทำการสอนด้วยความสนใจ ไม่ได้รับสิ่งตอบแทน วิธีสอนส่วนใหญ่ใช้การอธิบาย เล่านิทานชาดกประกอบอภิปราย และวิธีการที่ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจได้ลึกซึ้งคือการเขียนเรียงความ การส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าด้วยตัวเองมีไม่มากนัก ไม่ค่อยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน การวัดผลส่วนใหญ่ใช้ทดสอบข้อเขียน และสังเกตความประพฤติ เนื้อหาที่ใช้สอนเป็นหลักธรรมและคดิธรรมต่าง ๆ พุทธประวัติ ศาสนพิธี วัฒนธรรมและประเพณีไทย วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มรรยาทไทย วรรณคดีพระพุทธศาสนา ปรัชญา ศาสนาเปรียบเทียบ ประวัติศาสตร์ศาสนา นักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือ ศาสนพิธี วัฒนธรรมและประเพณีไทย ได้วาทีและวาทศิลป์ วิชาที่

ไม่ชอบ ได้แก่ พุทธธรรม และธรรมะภาคภาษาอังกฤษ ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบคือ ขาดครูอาจารย์และพระอาจารย์ที่มีศรัทธาและเสียสละเพื่ออบรมสั่งสอนเยาวชน ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ขาดแคลนทุนทรัพย์ดำเนินการ หลักสูตรยังไม่เหมาะสม การจัดกิจกรรมและวิธีการสอนยังไม่น่าสนใจ ประชาชนส่วนมากยังไม่รู้เรื่องโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เท่าที่ควร ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน ได้แก่ การขาดเรียนบ่อย

กล่าวโดยสรุป ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบคือ ขาดครูอาจารย์และพระอาจารย์ที่มีศรัทธาและเสียสละ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ขาดทุนทรัพย์ดำเนินการ หลักสูตรยังไม่เหมาะสม การจัดกิจกรรมและวิธีการสอนยังไม่น่าสนใจ ประชาชนส่วนมากยังไม่รู้เรื่องโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง และปัญหาการขาดเรียนบ่อยของผู้เรียน

พันธ์ พิทักษ์ (2524) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เคยเรียนและไม่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับจำนวนปีที่เข้าเรียนในโรงเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจริยธรรมกับจำนวนปีที่เข้าเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 100 คน และไม่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 300 คน โดยใช้แบบสอบถามวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแบบเลือกตอบ 6 ตัวเลือกเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เคยเรียนและไม่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีจริยธรรมระดับตามเกณฑ์ ซึ่งอยู่ในขั้นที่ 3 และ 4 ของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก นักเรียนที่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับจำนวนปีที่เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กล่าวโดยสรุป จากงานวิจัยพบว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโรงเรียนมีลักษณะพิเศษเฉพาะ ที่มีจุดเด่นโดดเด่นสอนเรื่อง “พุทธศาสนาเป็นหลัก” ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังเน้นมรรยาทของชาวพุทธ และกิจกรรมที่ส่งเสริมความมั่นคงด้าน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้กับผู้มารับบริการ พร้อมทั้งมีวิชาเสริมทักษะ วิชาเสริมที่ส่งเสริมความเป็นไทย และสากล เช่น วิชาดนตรีไทย ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนในด้านดีที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม รู้จักหน้าที่ มีคุณลักษณะในเรื่องควบคุมอารมณ์ได้ แต่ถึงอย่างไร โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ก็ยังประสบกับปัญหาที่จะต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้เรียน สังคม

เกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตร ด้านการสอน ผู้สอน ด้านการให้สื่อ ผลิตสื่อ ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม ด้านบริการจัดการ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพื่อที่จะรักษาคุณงามความดีในด้านต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ และเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่หลักในการให้บริการเพื่อปลูกฝังขัดเกลาในด้านคุณธรรมคุณงามความดีให้กับเยาวชนเพื่อลดปัญหาทางสังคม ปัญหาขาดคุณธรรมของเยาวชน สร้างภูมิคุ้มกันทางคุณธรรมให้กับเยาวชน ถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ปลูกฝังค่านิยม ทศนะคติ และสร้าง ความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่ทั้งหมดที่กล่าวมาจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น หลักสูตรเหมาะสมหรือไม่ ครูผู้สอนเป็นอย่างไร วิธีการสอนสอดคล้องตรงกับ การแก้ปัญหาหรือไม่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัย “บทบาทโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการปลูกฝังคุณธรรม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากการศึกษาข้อมูลเชิงลึก ในด้านหลักสูตรที่เป็นเนื้อหาหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝัง

ในด้านกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม (การสอน) จะต้องเลือกใช้เครื่องมือเหมาะสมสามารถค้นหาข้อมูลในเชิงลึกได้ โดยจะต้องใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น สังเกต การสัมภาษณ์ สทนทนากลุ่ม อย่างรอบด้านจึงนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ หาค่า ความหมายและข้อเท็จจริง เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งต้องการข้อเท็จจริงว่าเนื้อหาหลักธรรมที่ปรากฏอยู่เป็นเช่นไร มีมากน้อยเพียงใด ในการปลูกฝังคุณธรรม (สอน) นั้น มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลตามกระบวนการปลูกฝังจนเป็นผลให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม ทักษะคิดและประพฤติตนเหมาะสมตามวัยได้ ซึ่งทั้งหมดจะเกิดขึ้นได้ มากน้อยเพียงใด หรือจะทราบได้อย่างไรว่าการสอนมีประสิทธิผล คือนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นจะต้องไปศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วย

การจะทราบว่าในแต่ละวันการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนเป็นอย่างไรนั้นจะต้องเลือกใช้เครื่องมือที่เป็นวิจัยในเชิงคุณภาพเป็นสำคัญ เป็นข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการ สัมภาษณ์ สทนทนากลุ่ม ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อเท็จจริงจากการให้สัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาค่า หาความหมายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบได้

3.1 วิธีการศึกษาวิจัย

3.1.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนของโรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร ที่ถูกคัดเลือกนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 13-18 ปี จำนวน 5 ชั้นเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1) นักเรียน ตั้งแต่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ยกเว้นชั้น ม.4 เนื่องจากไม่มีพระอาจารย์สอน แต่เป็นแม่ชีสอนก็ทำให้ไม่เลือกนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มาเป็น นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 18 คน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะมีทุกระดับชั้น ชั้นละ 2 คน บ้าง ชั้นละ 3 คน ชั้นละ 4 คนบ้าง ซึ่งเมื่อรวมกันทั้งหมดจำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 18 คน สรุปรวม เป็นนักเรียนหญิง 11 คน และนักเรียนชาย 7 คน

2) พระอาจารย์ผู้สอน พระเจ้าหน้าที่ ผู้บริหาร โดยแบ่งออกได้ดังนี้ ผู้บริหาร 1 รูป พระเจ้าหน้าที่ 5 รูป พระอาจารย์สอน 2 รูป รวมเป็น 8 รูป นอกจากนั้นยังมีผู้ปกครอง 3 ท่าน เพื่อน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างวิจัย 3 คน

3.2 เก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง (In-depth Interview)

โดยใช้แนวคำถาม พร้อมคู่มือสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล พฤติกรรมชีวิตก่อนและหลังการเข้ามาศึกษาที่นี้ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนั้นยังสัมภาษณ์ กลุ่มเพื่อนที่เรียนด้วยกันที่โรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์ เนื่องจากบุคคลที่กล่าวมานี้ ถือว่าเกี่ยวข้องกับ ชีวิต และพฤติกรรมของนักเรียนโดยตรงเพื่อดูคุณลักษณะความทางจริยธรรม ศีลธรรมโดยกำหนด ตัวชีวิตจริยธรรมในตาราง

3.2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ร่วมกับการเข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ทางโรงเรียนจัดขึ้นเนื่องจากผู้วิจัยเป็นครูสอนอยู่แล้วในกระบวนการสอนนั้นผู้วิจัย เป็นเป็นครูผู้สอนเฉพาะบางห้องที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ส่วนนักเรียนที่ผู้วิจัยไม่ได้ทำการ สอนจะใช้วิธีการเข้าร่วมพร้อมสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.2.3 โดยใช้การจดบันทึกเป็นแบบบันทึกชีวิตประจำวัน (Daily Live Notebook) ใน ส่วนที่สอดคล้องกับการประสบกับปัญหาสังคมเชิงจริยธรรมและปฏิบัติตามจริยธรรม ศีลธรรม และคุณธรรม แล้วสามารถนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ประสบการณ์ของเด็กและเยาวชนที่เป็น กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ให้เห็นภาพอย่างชัดเจนถึงคุณลักษณะของคุณธรรมที่พึงประสงค์ เพื่อตอบ วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้

3.2.4 การสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาชีวิตประจำวัน และ วิธีการแก้ปัญหาของนักเรียนซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ด้วยกัน คือ กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มนักเรียนที่อยู่ใน ชั้นเดียวกัน กลุ่มที่ 2 จะเป็นนักเรียนทุกห้องที่คัดเลือกมาร่วมสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยคัดเลือกมาทุกห้อง ๆ ละ 1 คน

3.2.5 สัมภาษณ์ ผู้บริหารจำนวน 1 รูป เจ้าหน้าที่ 5 รูป อาจารย์ผู้สอน 2 รูป โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เนื่องจากที่สัมภาษณ์ไม่เป็นทางการเพราะผู้วิจัยมีสถานภาพเป็นพระอาจารย์สอนอยู่ที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตลอด 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-2552 จึงทำให้ผู้วิจัยมีความใกล้ชิดและคุ้นเคยกับคณะพระอาจารย์เจ้าหน้าที่ในฐานะเป็นผู้ได้บังคับบัญชา และนำเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 18 คน

3.2.6 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร แบ่งเป็นเนื้อหาของหลักสูตรวิชาพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ยกเว้นชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 หนังสือที่เป็นวารสาร หนังสือที่มีเนื้อหาที่รวบรวมความรู้ข้อมูลงานของโรงเรียนพุทธศาสนาที่รวบรวมจากผู้มีความรู้ในเรื่องโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัฒมาหาธาตุซึ่งจะรวบรวมจัดพิมพ์เพื่อทำการแจกให้ผู้มาร่วมงานปัจฉิมนิเทศของโรงเรียนในปี หนังสือโครงสร้างของหลักสูตรของโรงเรียน หนังสือที่เป็นระเบียบการต่างๆ ของโรงเรียน ในส่วนที่ 2 จะศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารจากบทความ เอกสาร วารสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อนำมาสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งค้นคว้าจากห้องสมุดตามสถาบันศึกษาต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

3.2.7 การตรวจสอบข้อมูล และการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นจะทำการตรวจสอบข้อมูลว่ามีส่วนไหนที่ยังไม่ครบสมบูรณ์ ซึ่งจะนำข้อมูลที่ได้นำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาข้อมูล วิธีเข้าถึงข้อมูลและได้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและแม่นยำและเป็นที่เชื่อถือได้ แล้วนำเทคนิควิธีกลับไปเก็บข้อมูลที่ต้องการ ที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ไปตรวจสอบโดยใช้วิธีสัมภาษณ์นักเรียนเพิ่มเติมอีกครั้งจนมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้มาสมบูรณ์ เพียงพอจึงจะนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis)

การตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเที่ยงตรงแม่นยำน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดนั้นพอสรุปได้ 4 ประการดังนี้

1) เก็บข้อมูลเพิ่มเติมอยู่เป็นจำนวนหลายรอบจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผู้ปกครองของนักเรียนเป็นบางครั้ง และเพื่อนของนักเรียนอย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะข้อมูลเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนทุกช่วงวันและเวลา ข้อมูลใดไม่สมบูรณ์จะเก็บเพิ่มเติมถึงแม้จะมีอุปสรรคบ้างเรื่องเวลา แต่ผู้วิจัยเป็นครูผู้สอนอยู่แล้วมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี นักเรียนกลุ่มตัวอย่างบางคนเป็นนักเรียนที่สอนอยู่และประจำชั้นด้วยจึงมีความยินดีและเต็มใจในการให้ข้อมูล

2) นำข้อมูลที่ได้มารายงานและปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อยู่เป็นระยะ และอาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้คำปรึกษาแนะนำอยู่เสมอและผู้วิจัยปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัดทุก

ขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนเก็บข้อมูลเพิ่มเติม วิธีเข้าถึงและวิธีการที่จะได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงแม่นยำ และน่าเชื่อถือ ตลอดจนทั้งวิธีการวิเคราะห์หาค่าผล

3) นำข้อมูลที่ได้ วิธีการสอน การประเมินผลของพระอาจารย์ที่สอน มาตรวจสอบอีกครั้งภายหลังจากสรุป วิเคราะห์บทสัมภาษณ์รอบแรก และยังมีการสัมภาษณ์นักเรียนถึงวิธีการสอน การประเมินผลของพระอาจารย์ผู้สอนเพื่อนำข้อมูลทั้ง 2 ด้านมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาความสอดคล้องและแตกต่าง

4) ที่สำคัญผู้วิจัยเป็นอาจารย์สอนอยู่แล้วเป็นเวลาหลายปีต่อเนื่อง มีความคุ้นเคยเป็นกันเองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเป็นอย่างดี คณะพระอาจารย์ที่สอนด้วยกันและได้รับความเมตตาจากเจ้าหน้าที่ เป็นผลให้ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลเท็จจริงที่มีความแม่นยำและเที่ยงตรง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.3.1 การสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วย

1) วิถีชีวิตประจำวันของนักเรียนตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอนเป็นเวลา 3 เดือน เน้นพฤติกรรมในเชิง คุณธรรมจริยธรรมทั้งในด้านลบและด้านบวก และก่อนเข้าศึกษาจนถึงปัจจุบัน

2) แนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อไปปรับในการจัดการเรียนการสอน กิจกรรม เพื่อให้เสริมสร้างคุณธรรมที่จำเป็นให้กับเด็กนักเรียนโดยผ่านทางกระบวนการเรียนการสอน

3.3.2 สัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง คือ ครู พระอาจารย์ผู้สอน

3.3.3 สมุดบันทึกประจำวันนักเรียน บันทึกใน 3 ประเด็น 1) การดำเนินชีวิตประจำวัน 2) ประสบเกี่ยวกับคุณธรรม 3) นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในในชีวิตประจำวัน

3.3.4 เทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ สมุดบันทึกภาคสนาม แนวคำถาม คำสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของนักเรียนตั้งแต่ตื่นนอน จนถึงเข้านอน ในวันปกติ วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ การประสบ/เผชิญกับปัญหา การจัดการกับปัญหา เกี่ยววิธีการสอน การประเมินของพระอาจารย์ ทำการถาม ทั้งนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และอาจารย์ผู้สอนแล้วนำข้อมูลทั้งสองมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลทั้งสองด้านที่ได้มาว่าคล้ายคลึงกันหรือไม่อย่างไร คำถาม สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ ผู้บริหารในประเด็นเรื่องแนวทางการบริหารการปรับปรุงหลักสูตร แนวคิดวิธีในการสอน เพื่อลดปัญหาเชิงจริยธรรมทั้ง 13 ปัญหาที่พบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง และเพื่อกำหนดแนวทางเรื่องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนของพระอาจารย์ การประเมินผลร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางในการ

พัฒนาองค์กรรวมของโรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิตย์ให้เจริญรุ่งเรือง และเป็นสถาบันที่ตอบสนองความต้องการในด้านคุณธรรมที่แท้จริงได้

3.3.5 เกณฑ์ในการวัด ระดับของความสอดคล้องของ หลักสูตร วิธีการสอนกับสภาพ ปัญหาคุณธรรม

ความสอดคล้องในด้านเนื้อหาหลักสูตรในการปลูกฝังคุณธรรมที่สอดคล้องในการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม และความสอดคล้องระหว่าง วิธีการสอนกับสภาพปัญหาเชิงจริยธรรม 13 ประหาที่ค้นพบมีความสอดคล้อง เกณฑ์ทำการชีวิตผลของเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อลดปัญหาคุณธรรมที่ค้นพบ จากการศึกษาวิจัยนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิตย์ ใช้ เกณฑ์ 3 ระดับ คือ 1) ระดับมาก 2) ระดับปานกลาง 3) ระดับน้อย

ก) ระดับมาก (ด้านหลักสูตร สอน และวิธีการ)

- 1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรสอดคล้องกับปัญหาคุณธรรมโดยตรง ไม่อ้อมค้อมมีหลักสูตรที่ใช้ปลูกฝังคุณมาก ครอบคลุม และครบทุกระดับชั้น
- 2) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย จำนวนหลายวิธีและมีประสิทธิภาพในการปลูกฝังและเหมาะสม สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรมแต่ละปัญหามีการเน้นหนักตรงกับปัญหาคุณธรรม เพื่อแก้ปัญหาโดยตรง

ข) ระดับปานกลาง (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

- 1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรสอดคล้องอยู่ในระดับปานกลางโดยวัดจากหลักสูตรไม่มากไม่น้อยเกินไป ปรากฏหลักสูตรไม่อ้อมค้อมจนเกินไป เกือบครบทุกระดับชั้น
- 2) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับปัญหาพอสมควร เน้นหนักไปเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมพอสมควร

ค) ระดับน้อย (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

- 1) มีเนื้อหาของหลักสูตรในหลักสูตรมีความสอดคล้องกับปัญหาอยู่ในระดับน้อย หรือแทบจะไม่ปรากฏ หรือถ้าปรากฏก็ไม่ครบทุกระดับชั้น นอกนั้นจะเป็นหลักสูตรทางอ้อมโดยตรงปรับประยุกต์กับสอนให้สอดคล้องกับปัญหา
- 2) วิธีการสอนไม่หลากหลาย ไม่สอดคล้องเหมาะสมหรือตรงกับปัญหาคุณธรรม

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายคุณลักษณะเชิงสถิติจากข้อมูลที่เป็นชีวิตประจำวันของนักเรียน (Daily Life) ในแต่ละคนตามลำดับของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากแบบสอบถามนักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อน ครูผู้สอน และผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.5 ข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษาวิจัยบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยกับการปลูกฝังคุณธรรมมีข้อจำกัดที่เห็นเป็นปัญหามากคือเรื่องของเวลา กล่าวคือ เวลาของผู้มาเรียนที่มีอยู่อย่างจำกัด เวลาของผู้สอนที่มีอยู่คือเวลาอย่างจำกัด โดยลักษณะของโรงเรียนตามอรรถศาสตร์ สมครใจมาเรียน เปิดการเรียนการสอนเฉพาะวันอาทิตย์เท่านั้น เวลาแค่ 55 นาทีต่อหนึ่งอาทิตย์สำหรับวิชา ธรรม ผู้สอนมีเวลาน้อยมากในการปลูกฝังคุณธรรม และบางครั้งก็ส่งผลต่อการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยด้วยเช่นกันเนื่องจากการเก็บข้อมูลบางครั้งต้องรอนักเรียนอาทิตย์ต่ออาทิตย์ จึงทำให้ช้ากว่าจะได้ข้อมูลครบสมบูรณ์ที่ต้องการ นอกจากนั้นปัจจัยเรื่องเวลายังมีผลโดยตรงต่อการเลือกใช้วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพตรงกับปัญหาคุณธรรม เนื่องจากมีเวลาน้อย และยังมีผลต่อการสอนเนื้อหาหลักธรรมด้วย เพราะเนื้อหาหลักธรรมมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เวลามีน้อยบางครั้งต้องจำเป็นต้องสอนเนื้อหาให้ครบต้องใช้เวลามากจึงทำให้ไม่ตรงหลักธรรมกับปัญหา

3.6 ระยะเวลาในการศึกษา

เริ่มตั้งแต่เดือน มี.ค. 2551 – พ.ค. 2553 เนื่องจากนักเรียนเปิดทำการเรียนการสอนต้นเดือนมิถุนายน ดังนั้นผู้วิจัยทำการเริ่มเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์นักเรียนที่ละคนรอบแรกภายหลังจากเปิดเรียนไปแล้ว 1 เดือนตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ค.2551 บางอาทิตย์ที่มีโอกาสและเก็บข้อมูลเรื่อยมาหลายรอบของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างและเจ้าหน้าที่อาจารย์ผู้ปกครองจนมาถึงปีการศึกษา 2552 เทอมแรก ซึ่งใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูลจำนวน 13 เดือน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในช่วงเทอมที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและทำการวิเคราะห์อย่างเข้มข้นจนได้บทสรุปของการวิจัยเสร็จสมบูรณ์ดังปรากฏ

บทที่ 4

การศึกษายาทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ลักษณะการเรียนการสอนของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่โรงเรียนสามัญอยู่แล้ว แต่มีสมัครใจมาเรียนในวันอาทิตย์อีก

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

- 1) เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ด้านศาสนาธรรมและรู้จักพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัยของตน
- 2) เพื่อปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน
- 3) เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา รู้จักบำเพ็ญประโยชน์รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนร่วม
- 4) เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีความรู้เพิ่มเติมด้านธรรมชาติภาษาอังกฤษและนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

ระยะเวลาเรียน

เรียนทุกวันอาทิตย์ เริ่มเดือนมิถุนายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี

ระดับชั้นที่เปิดสอน

ชั้นต้น	1-3 (ป.1-3)	หลักสูตร 3 ปี
ชั้นกลาง	1-3 (ป.4-6)	หลักสูตร 3 ปี
ชั้นปลาย	1-3 (ม.1-3)	หลักสูตร 3 ปี
ชั้นสูง	1-3 (ม.4-6)	หลักสูตร 3 ปี
ชั้นสูงพิเศษ	1-3 (อุดมศึกษา)	หลักสูตร 3 ปี

โครงสร้างหลักสูตร

วิชาบังคับ (เวลาเรียน 08.00-13.00 น.)

- 1) ประวัติพระพุทธศาสนา, สัมมนาประวัติพระพุทธศาสนา ธรรมะ ธรรมชาติภาษาอังกฤษ มารยาทไทย

2) การฝึกภาคปฏิบัติ มี การฝึกสวดมนต์ การฝึกสมาธิ และการฝึกศาสนพิธี

3) วิชาเลือกเสรี (นักเรียนต้องเสียค่าบำรุง 300/วิชา เวลาเรียน 13.00-16.00 น.) วิชา นาฏศิลป์ไทย คนตรีไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น และภาษาจีน และวิชาเลือกพิเศษ วิชาธรรมศึกษา ลักษณะของการจัดการเรียนการสอนมี 2 ลักษณะ คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดย โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีวิชาเลือกเสรีและมีกิจกรรมที่ดึงดูดให้นักเรียนมาเรียนเข้าใกล้ชิด พระสาสนามากขึ้น และมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้วย

การวัดผลประเมินผลการเรียน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้จัดให้มีการสอบวัดผล ปีละ 2 ครั้ง คือ สอบวัดผลกลางปี ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละโรงเรียน และการสอบ วัดผลปลายปี การประเมินผลใช้ระบบอิงเกณฑ์ร้อยละ แต่ละวิชาคะแนนเต็ม 100 คะแนน โดยมี เกณฑ์ดังนี้

คะแนนต่ำกว่า 50 คะแนน	ไม่ผ่านเกณฑ์
51-54 คะแนน	เกรด 1 ผ่านเกณฑ์
55-59 คะแนน	เกรด 1.5 ผ่านเกณฑ์ค่อนข้างดี
60-64 คะแนน	เกรด 2 พอใช้
65-69 คะแนน	เกรด 2.5 พอใช้ค่อนข้างดี
70-74 คะแนน	เกรด 3 ปานกลาง
75-79 คะแนน	เกรด 3.5 ดี
80-100 คะแนน	เกรด 4 ดีเยี่ยม

กรรมการศาสนาได้กำหนดรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรวิชา พระพุทธศาสนา ฉบับกรรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งใช้เวลาเรียนวิชาละประมาณ 50 ต่อ อาทิตย์ หรือ 40 วันต่อปี ส่วนวิชาเลือกขึ้นอยู่กับความพร้อมและเหมาะสมของโรงเรียน เวลาเรียน และทำการสอนปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ต้องมีเวลาไม่น้อยกว่า 160 ชั่วโมงวันละไม่ต่ำกว่า 4 ชั่วโมง ส่วน เวลาในการเริ่มเรียนจะเริ่มภาคเช้าหรือบ่ายแล้วแต่ความสะดวกแต่ละโรงเรียน

4.1 การจัดการเรียนการสอน ของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

เนื่องจากงานวิจัยนี้จะทำการศึกษาบทบาทโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กับการปลูกฝังคุณธรรม การศึกษาในด้านบทบาทนั้นจะทำการศึกษา อยู่ 3 ประการ เพื่อให้ตรงตาม วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ “ศึกษารูปแบบของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์”

4.1.1 หลักสูตร

ศึกษาหลักสูตรการสอน ในที่นี้หมายถึงหลักสูตรของวิชา ธรรมะ ในระดับชั้น สูง (ม.1-3 และ ม.5-6) ในเชิงเอกสารตำราเรียนที่ทางโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ใช้ยึดเป็นหลักสูตรในการสอน โดยนำหลักสูตรมาสรุปวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา แยกเป็นหัวข้อ เป็นประเด็นอย่างชัดเจน เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการศึกษาวิจัย เพื่อเข้าใจเป็นลำดับประเด็นๆ ไป

4.1.1.1 ในระดับชั้น (ม.1-3)

บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา (ม. 1)

ก) ความสำคัญของพระรัตนตรัย และการปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า

บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา (ม. 2)

ความจำเป็นของศาสนา และพระรัตนตรัย

ขอบข่ายของเนื้อหา ความจำเป็นของศาสนา คือ “ทำให้ประเสริฐกว่าสัตว์ มีหลักในการดำเนินชีวิต เกิดความสงบสุข เกิดศีลธรรม วัฒนธรรม” พระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา (ม. 3)

ความจำเป็นของศาสนา และพระรัตนตรัย

ขอบข่ายของเนื้อหา “คุณค่าของศาสนา” มีอยู่ 3 หัวข้อหลัก ๆ คือ 1) อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อชนชาติไทยในด้านภาษา ทางวรรณคดี ทางศิลปกรรมและ สถาปัตยกรรม ทางวัฒนธรรมประเพณี การศึกษาทางการปกครอง 2) พระรัตนตรัย คือ คุณของพระพุทธ 9 ประการ คุณของธรรม 6 ประการ และ คุณของพระสงฆ์ 9 ประการ และ 3) ประโยชน์ของการเคารพบูชาพระรัตนตรัย ทำให้จิตใจสงบ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ เป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดี มีแนวทางดำเนินชีวิต

บทที่ 2 ศีล

ม.1

ขอบข่ายเนื้อหาเรื่อง ศีล ศึกษาหัวข้อหลักๆ อยู่ 5 ข้อด้วยกัน ได้แก่ 1) คุณประโยชน์ของความเป็นศีลส่วนตัว และส่วนรวม 2) ลักษณะของคนมีศีลและไม่มีศีล 3) วิธีฝึกอบรมให้เป็นคนมีศีล 4) เบญจศีล 4) เบญจธรรม

ม.2

ขอบข่ายเนื้อหาเรื่อง ศีล ศึกษาหัวข้อหลักๆ อยู่ 3 ข้อด้วยกัน ได้แก่ 1) ความหมายของศีล 2) เบญจศีล และ 3) ประโยชน์ของการรักษาศีล

ม.3

ขอบข่ายเนื้อหาเรื่อง ศิล ศึกษาหัวข้อว่าด้วย ประเภทของศิลที่ควรทราบ เช่น ศิล 5 (เบญจศิล), ศิล 8, ศิล 227, และประโยชน์ของการรักษาศิล

บทที่ 3 เรื่อง “สารัตถธรรม” “ธรรมจริยา” (ม.1-3)**สารัตถธรรม (ม.1)**

ขอบข่ายเนื้อหา เรื่อง “อบายมุข” “ความมีระเบียบวินัย” ศึกษาอยู่ 3 ประเด็น คือ
1) ความสำคัญของความมีระเบียบวินัย 2) ลักษณะคนมีระเบียบวินัย และ 3) วิธีฝึกอบรมให้เป็นคนมีระเบียบวินัย

ม.2

ขอบข่ายเนื้อหา เรื่อง “ขันธ 5” กล่าวถึงความหมายของขันธ 5, ประเภทของขันธ 5, ประโยชน์ของการเรียนรู้ขันธ 5, “กรรม” กล่าวถึงความหมายของกรรม, ประเภทของกรรม, การให้ผลของกรรม, ประโยชน์ของการเรียนรู้เรื่อง “ศรัทธา” กล่าวถึงความหมายของศรัทธา, และประเภทของศรัทธา “โอวาท” กล่าวถึงความหมายโอวาท และองค์ประกอบของโอวาท 3 “ธรรมมีอุปการะมาก” “การวะ 6” “ทิส 6” “มิตร” กล่าวถึงมิตรสหาย ทิสเบื้องซ้าย, หน้าที่ต่อมิตรเบื้องซ้าย, มิตรอนุเคราะห์ตอบ

ม.3

ขอบข่ายของเนื้อหา เรื่อง “อายตนะ ” ประกอบด้วยอายตนะ ภายนอก 6 อายตนะ ภายใน 6 กล่าวถึงความหมาย ประเภทและประโยชน์ของอายตนะ เรื่อง “ไตรลักษณ์” กล่าวถึงความหมาย องค์ประกอบ และประโยชน์ของไตรลักษณ์ เรื่อง “ธรรมอันทำให้งาม” “ธรรมเป็นโลกบาล” “ทิวฐัมมิกัตถะ” “อบายมุข 4” กล่าวถึงความหมาย องค์ประกอบ และโทษอบายมุข เรื่อง “ธรรมมีอุปการะมาก” กล่าวถึงความหมาย และองค์ประกอบของธรรมมีอุปการะมาก เรื่อง “สัปปริสธรรม 7” กล่าวถึงความหมาย องค์ประกอบ และประโยชน์ของสัปปริสธรรม เรื่อง “พรหมวิหาร 4” กล่าวถึงความหมาย องค์ประกอบ และประโยชน์ของพรหมวิหาร 4

4.1.1.2 หลักสูตรในระดับชั้นมัธยมศึกษา ชั้น (ม.5-6)

ในด้านหลักสูตร มีขอบข่ายของเนื้อหาครอบคลุมถึงเรื่องสารัตถธรรม เน้นหลักธรรมสำคัญคือ “อริยสัจ 4” เป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ซึ่งประกอบไปด้วย “ทุกข์” คือ ความไม่สบายกายใจ “สมุทัย” คือ เหตุให้เกิดทุกข์ “นิโรธ” คือ ความดับทุกข์ “มรรค” คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

เรื่องธรรมจริยา ประกอบด้วยหลักธรรม “สังคหวัตถุ 4” ซึ่งเป็นธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสาน พรวาสธรรม ธรรมของผู้ครองเรือน “อคติ 4” ความไม่เที่ยงธรรม “อบายมุข 6” ทางแห่ง

ความเลื่อม ได้แก่มื่อนำมา เทียวกลางคืน ดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่ว และเกียจคร้านทำงาน “ทฤษฎีนี้มีกัตตะ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์ ประโยชน์จากการถือเอาโภคทรัพย์ 5 สุขของคฤหัสถ์ อัคริปาจริยา สมชีวิธรรม สัมปราชัยกัตตะ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้าและประโยชน์ขั้นสูง โดยเฉพาะ “สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย “ทาน” คือการให้ “ปิยวาจา” วาจาไพเราะ “อัตถจริยา” บำเพ็ญประโยชน์ “สมานัตตตา” การวางตนเหมาะสม นอกจากนั้นยังมี “องค์คุณของอุบาสกที่ดี และบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ

เน้นมรรค 8 ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบจนถึง ปัญญาชอบ หลักธรรม กุศลกรรมบถ 10 คือกรรมที่เกิดขึ้น ทางกาย ทางวาจา และทางใจ นอกจากนั้นยังมีหลักธรรม นาถ กรรมธรรม 10 ธรรมที่ทำให้เป็นที่พึ่งของตนได้ เช่นเป็นผู้มีศีล ศึกษาเล่าเรียนมาก มีกัลยาณมิตร เป็นต้น และยังมีธรรม บารมี 10 ที่เป็นคุณธรรมที่ประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่งยวดได้ เช่นการให้ทาน การฝึกกาย วาจา และใจ

เรื่องศีล จะเน้นศีลที่เป็นองค์ของมรรค “สัมมาวาจา” คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ “สัมมาภังคะ” ได้แก่ เว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนกัน เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดิฉันในกาม และ “สัมมาอาชีวะ” เว้นจากมิฉาชีพ นอกจากนั้นยังกล่าวถึงวิธีรักษาศีล

เรื่องคุณค่าของศาสนา เน้นความดีเด่นของพระพุทธศาสนา กล่าวถึง คำสอนมีเหตุผล ว่าสอนความเจริญที่พิสูจน์ได้ตามหลักเหตุผลไม่ม้งาย คำสอนเป็นหลักประชาธิปไตย คือสอนให้มีเสรีภาพ ไม่บังคับให้เชื่อ ไม่ถือชาติชั้นวรรณะ มีภราดรภาพ สอนให้มีเมตตา สอนหลักเมตตาที่เป็นสากล โดยสอนให้มีเมตตาต่อคนทุกชาติ ศาสนา สัตว์ทุกชนิด เน้นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขไม่เบียดเบียนกัน และสอนให้พึ่งตนเอง ยอมรับนับถือความสามารถของมนุษย์ สอนทางสายกลาง และมีคำสอนอยู่ทุกระดับ

เรื่องสมาธิภาวนา เน้นความหมายของสมาธิภาวนา กล่าวคือ สมาธิ คือ ความตั้งมั่น แน่วแน้อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านของจิต ภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญองงามขึ้นด้วย ปัญญาและคุณธรรม สงบ บริสุทธิ์ผ่องใส สมาธิภาวนา คือ การฝึกสมาธิอบรมจิตใจให้มีสมาธิ การนำสมาธิมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ยังกล่าวถึงประเภทของภาวนาว่า มี 2 คือ “สมถะ” คือการฝึกจิตให้สงบจนถึงฌาน และ วิปัสสนา การทำให้เกิดความเห็นแจ้งถึงพระนิพพาน หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง และกล่าวถึงประเภทของสมาธิ 3 ประเภท คือ ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดๆ จวนจะแน่วแน่ และ อัปปนาสมาธิ สมาธิแนบแน่นสนิท เป็นขั้นสูงสุด เป็นองค์มาม “สมาธิภาวนา (วิปัสสนากรรมฐาน) เน้นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน 40 ประการ การเดินจงกรม วิธีเดินจงกรม ระยะเวลาของการเดินจงกรม และการนั่งสมาธิ

เรื่องพระรัตนตรัย เน้นเรื่องของพระพุทธเจ้า เป็นผู้พิจารณาเห็นความทุกข์ของปวงชน แล้วทรงออกค้นหาสัจจะธรรมมาเผยแผ่แก่ชาวโลก ยังกล่าวถึงความแตกต่างจากศาสนาอื่นว่า ทรงตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง นำความจริงมาชี้ทางสว่างให้แก่สัตว์โลก โดยมีหลักเหตุผล ทุกคนสามารถบรรลุธรรมได้ทุกคน “พระธรรม” กล่าวถึงหลักความดีและความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ เพื่อความรู้แจ้งหลุดพ้นจากกองทุกข์ ความแตกต่างจากคำสอนศาสนาอื่นตรงที่เป็นคำสอนที่มีเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นธรรมชาติไปโดย เป็นคำสอนที่ทำให้บรรลุอิสรภาพโดยสมบูรณ์ “พระสงฆ์” คือ หมู่สาวกผู้ยอมรับและประพฤติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วนำมาเผยแผ่ และความแตกต่างจากนักบวชศาสนาอื่น

เรื่อง มงคลสูตร เน้น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต บุชาคนที่ควรบูชา เป็นต้น และเรื่องพระสูตร เน้นเรื่อง กาลามสูตร หรือเกสปุตตยสูตร ความมุ่งหมายของพระสูตรเพื่อแสดงให้เห็นหลักความเชื่อ 10 ประการ เช่น อย่าปลงใจเชื่อเพราะฟังกันตามมา ด้วยการถือสืบๆ กันมา เป็นต้น “อัครัญญสูตร” กล่าวถึงคนจะดีจะชั่วอยู่ที่การกระทำ ไม่ได้อยู่ที่ชาติชั้นวรรณะ และปฏิบัติสมุปปบาท คือ ธรรมที่เป็นสิ่งทั้งหลายอาศัยกันเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย

เรื่องแง่แวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สอนสาระในการสอนที่เป็นแก่น เช่น การสวดมนต์ พิธีกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์ การทำบุญ เรื่องกรรม สันโดษ พรหมวิหาร การมองโลก และชีวิตในพระพุทธศาสนา และโลกียธรรมและโลกุตตรธรรม

เรื่องพระรัตนตรัย ท่านจะสอนโดยยึดเนื้อหาในหนังสือเป็นหลัก อธิบายเนื้อหาในหนังสือเป็นหลัก มีการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ปรากฏการณ์จริงเข้ากับหลักธรรม หลังจากนั้นจะมอบหมายงานให้นักเรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติมแต่ให้เชื่อมโยงหัวข้อธรรมที่เรียน อานนท์ กล่าวว่า “ท่านสอนบางครั้งรู้สึกเบื่อ อาจจะเป็นเพราะไม่ตรงใจ หรืออาจเพราะเนื้อหาวิชา ธรรมะ มันต้องเบื่อ บางหัวข้อเนื้อหามากเกินไป จึงเป็นสาเหตุให้เบื่อ” นอกจากนั้น อานนท์ ยังได้กล่าวตอนที่ท่านสอนไม่เบื่อว่า “ท่านจะสอนสลับเนื้อหาจากหนังสือ และเนื้อหาที่อยู่นอกเหนือจากหนังสือ บางครั้งท่านจะเล่าเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับเนื้อหาธรรมะได้ดีทำให้ไม่เบื่อ” เขากล่าว

สรุปตารางเนื้อหาหลักสูตร ระดับกลาง (ม.1-3)

ระดับชั้น	บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา	บทที่ 2 ศิล	บทที่ 3 ธรรมจริยา, สารีตธรรม	บทที่ 4 ธรรมจริยา
ม.1	1.ความสำคัญของพระรัตนตรัย และการปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า	1.คุณประโยชน์ของศิล 2.ลักษณะของคนมีศิล/ไม่มีศิล 3.วิธีฝึกอบรมให้เป็นคนมีศิล 4.เบญจศิล-เบญจธรรม	1.อบายมุข 6 -ดื่มน้ำเมา -เที่ยวกลางคืน -ดูการละเล่น -คบคนชั่วเป็นมิตร -เล่นการพนัน -เกียจคร้าน 2.ความมีระเบียบวินัย	
ม.2	1.ความจำเป็นของศาสนา และพระรัตนตรัย	1.ความหมายของศิล 2.เบญจศิล-เบญจธรรม 3.ประโยชน์การรักษาศิล	1.ขั้น 5 คือ รูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร และวิญญาณ 2.กรรม 2 คือ กรรมดี และกรรมชั่ว	1.ศรัทธา 4 2.โอวาทพุทธเจ้า 3.ธรรมมีอุปการะมาก 2 คือ ความระลึกได้ และ ความรู้ตัว 4.การละ 6 5.ทิส 6 -บิดามารดา ทิส -เพื่อนบ้าน -ครูอาจารย์ ทิส -น้องชว 5.3 บุตรภรรยา ทิสเบื้องหลัง 5.4 มิตรสหาย ทิสเบื้องซ้าย 5.5 พระสงฆ์ ทิส เบื้องบน
ม.3	1.ความจำเป็นของศาสนาและพระรัตนตรัยที่มีอิทธิพลต่อชนชาติไทยด้าน ภาษา, วรรณคดี, ศิลปกรรม, สถาปัตยกรรม, วัฒนธรรมประเพณี, การศึกษา, คุณของพระรัตนตรัย	10ประเภทของศิล -ศิล 5 -ศิล 8,10,227 2.ประโยชน์ของการรักษาศิล	1.อายตนะภายใน-นอก 6 คือ ตา,หู,จมูก,ลิ้น,กาย,ใจ และ รูป, เสียง,กลิ่น,รส,สิ่งที่กระทบกาย และที่ใจคิด 2.ไตรลักษณ์ 3 คือ ไม่เที่ยง,เป็นทุกข์ และ ความไม่มีตัวตน	10ธรรมอันทำให้งาม 2 คือ ความอดทน และความสงบ/เสถียร 2.อบายมุข ๔ 3.ธรรมมีอุปการะมาก 2 คือ ความระลึกได้ และ ความรู้ตัว

สรุปตารางเนื้อหาหลักสูตร ระดับกลาง (ม.1-3) (ต่อ)

ระดับชั้น	บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา	บทที่ 2 ศิล	บทที่ 3 ธรรมจริยา, สารัตถ ธรรม	บทที่ 4 ธรรมจริยา
				4.สัปปริสรธรรม 7 คือ รู้จักเหตุ,รู้จักผล,รู้จักตน, รู้จักประมาณ,รู้จักกาล, รู้จักชุมชนและรู้จักบุคคล 5.พรหมวิหาร 4 คือ ความ รัก,ความสงสาร,ความ ยินดี,ความเป็นกลาง 5.ทฤษฎีมกัถตะ 4 คือ ขยัน,รู้เก็บรักษา,ลบมิดรดี, ดำรงอยู่เหมาะสมกับ ฐานะของตน

สรุปตารางเนื้อหาหลักสูตร ระดับสูง (ม.5-6)

ระดับชั้น	บทที่ 1 ศาสนา	บทที่ 2 พระรัตนตรัย	บทที่ 3 ธรรมจริยา	บทที่ 4 มลลสูตร	บทที่ 5 สมาธิ ภาวนา
ม.5	๑.ความสัมพันธ์ ระหว่างศาสนากับ มนุษย์ ๒.ศาสนาสำคัญของ โลก คือ พุทธ, คริสต์ และ อิสลาม	๑.ความแตกต่างจาก ศาสนาอื่นด้าน - ความหมาย -คำสอน -สาวก	1.อคติ 4 คือ ลำเอียง เพราะชอบชัง,หลง และกลัว 2.อบายมุข 6 3.ทฤษฎีมกัถตะ 4 4.สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน วาจาไพเราะบำเพ็ญ ประโยชน์วางตน เหมาะสม 5.บุญกิริยาวัตถุ 10 -ให้ปันสิ่งของ -ประพฤติดี -ฝึกอบรมจิตใจ -อ่อนน้อมถ่อมตน	1.ประวัติความเป็นมา 2.ความหมายของ มงคล 3.มงคล 38 ประการ -ไม่คบคนพาล -คบบัณฑิต -บูชาคนที่ควร บูชา -อยู่ในประเทศที่ สมควร -ได้ทำความดีไว้ ก่อน	1.ความหมายของ สมาธิ 2.ประเภทของ ภาวนา -สมถะ -วิปัสสนา 3.ประเภทของ สมาธิ -สมาธิชั่วขณะ -สมาธิเฉียดๆ หรือ สมาธิอาจจะแน่ว แน่น -สมาธิแนบแน่น สนิทขั้นสูงสุด

สรุปตารางเนื้อหาหลักสูตร ระดับสูง (ม.5-6) (ต่อ)

ระดับชั้น	บทที่ 1 ธรรมจริยา	บทที่ 2 พระสูตร	บทที่ 3 สารัตถธรรม	บทที่ 4 แก่นใจเกี่ยวกับพุทธศาสนา	บทที่ 5 สมบัติภาวนา
			- ขวนขวายทำประโยชน์ - แบ่งปันความดี - ฯลฯ	- ตั้งตนไว้ถูกต้อง - ความเป็นผู้เรียนรู้มาก - มีศัลปะวิทยา - ความมีระเบียบวินัย - วาจาสุภาพ - การบำรุงบิดามารดา - ฯลฯ	4. วิธีบำเพ็ญสมบัติภาวนา
ม.6	1. มรรค 8 2. กุศลกรรมบถ 10 (ศีล 5) ที่แสดงออก 3 ทาง คือ กายกรรม 3 วชิกรรม 4 มโนกรรม 3 3. บารมี 10 ธรรมที่เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ - การให้เสียสละ - การรักษากายและวาจาใจ - ความเพียร - ความอดทน - ฯลฯ 4. นาถกรรม 10 หลักธรรมที่สร้างที่พึ่ง - มีศีล, ศึกษาเล่าเรียน, มีกัลยาณมิตร, ฯลฯ	1. กาลามสูตร หลักแห่งความเชื่อ 10 ประการ - อย่างปลงใจเชื่อ ด้วยฟังตามกันมา, สืบกันมา, เล่าลือ, อ้างตำราหรือคัมภีร์, เพราะตรรก, เพราะการอนุมาน, เพราะคิดตรงตามแนวเหตุผล, ทฤษฎีของตน, เพราะน่าเชื่อถือ, เพราะเป็นสมณะครูเรา 2. อักขณสูตร หลักความมุ่งหมายเพื่อแสดงความเป็นไปของโลกตามหลัก - วิวัฒนาการ - ธรรมชาติ - การกระทำตามประเพณีเป็นเครื่องตัดสินความประเสริฐหรือเลวทรามของบุคคลไม่ใช่ชาติชั้นวรรณะ	1. ปฏิจจนูปบาท 10 สิ่งอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัย - อวิชชา - สังขาร - วิญญาณ - นามรูป - สฬายตนะ - ผัสสะ - เวทนา - ตัณหา - อุปาทาน - ภพ - ชาติ	1. การสวดมนต์ (หลักการ) - ไม่ได้อ่อนน้อม - ไม่ใช่ขัดกล่อมสังเวทเพทเจ้า - ไม่สวดผลร้ายแก่ผู้อื่น - ไม่สวดเพื่อปลุกเสกให้ขลัง - เป็นการละลึกถึงคุณพระรัตนตรัย 2. พิธีกรรม (หลักการ) - เป็นเครื่องชักนำคนให้น้อมเข้ามาในพระศาสนา 3. สังสัคคีศัพท์และอิทธิปาฏิหาริย์ 4. หลักการทำบุญ 5. หลักความเชื่อเรื่องกรรมที่ถูกต้อง 6. หลักความสันโดษ 7. หลักพรหมวิหาร 8. การมองโลกและชีวิตในทางพุทธ	1. วิปัสสนากรรมฐาน 2. อารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน 3. การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน 4. การเดินจงกรม 6 วิธี 5. การนั่งสมาธิ 6. วิธีปฏิบัติ 7. อานิสงค์การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

4.1.2 วิธีการสอน

4.1.2.1 วิธีการสอน (ม.1-3)

ศึกษาวิธีการสอน โดยจะศึกษาวิเคราะห์วิธีการสอนของพระอาจารย์ผู้สอน ว่ามีเทคนิคและวิธีการสอนอย่างไรตรงตามกับเนื้อหาหลักสูตรที่ให้มาหรือไม่ การนำเนื้อหาไปสู่ขบวนการถ่ายทอด แต่ละท่านจะใช้เทคนิควิธีการสอนเป็นอย่างไร ตามความเป็นจริง ซึ่งข้อมูลในส่วนวิธีการสอนนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา นอกจากนั้นยังได้ข้อมูลจากการสังเกตของผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยเป็นพระอาจารย์อยู่ที่โรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์อยู่แล้ว เพื่อต้องการเห็นภาพรวมของเทคนิคและวิธีการสอนทั้งหมดว่า ท่านใช้มีอยู่กี่วิธี ใช้อย่างไร

ในระดับชั้น (ม.1-3)

ก) เรื่อง “คุณค่าของศาสนา” (ม.1-3)

เทคนิคการสอน คุณค่าของศาสนา (ม. 1) ท่านจะเริ่มขบวนการสอนด้วยการให้นักเรียนสวดมนต์ และให้แปลบทสวดมนต์เพื่อให้นักเรียนระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และรู้ซึ่งถึงความหมาย เมื่อเห็นว่านักเรียนมีจิตใจสงบแล้วจึงสอนเข้าสู่เนื้อหาของธรรม โดยจะเน้น ให้นักเรียนไปปฏิบัติในชีวิตจริงประจำวันไม่ว่าจะเป็นสติในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่นสามารถสวดมนต์ก่อนนอนได้ จะถามนักเรียนว่ามีใครเคยนำเอาหลักธรรม หรือพระธรรมเช่น “สติ” “ศีล” ไปใช้ในชีวิตประจำวันบ้าง ซึ่งท่านจะพยายามตั้งเป็นคำถามจากชีวิตจริงนักเรียนให้นักเรียนตอบตามความจริง ซึ่งนักเรียนบางคนจะตอบว่าเป็นเรื่องง่าย บางบอกว่าเป็นเรื่องยากบ้างซึ่งนักเรียนจะมีการยกมือส่วน เรื่อง “พระสงฆ์” ท่านจะสอนโดยการเน้นย้ำให้นักเรียนปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ทุกรูป เช่นยกมือไหว้ ท่านตั้งข้อสังเกตว่า นักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ส่วนมากจะทำการยกมือไหว้พระอาจารย์ที่สอนเท่านั้น ส่วนรูปอื่นจะยกมือไหว้เป็นบางครั้งบางโอกาสเท่านั้น อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนบางคนเพิ่งเข้ามาเรียนใหม่ ยังไม่คุ้นเคยพระอาจารย์ จะยกมือไหว้ก็ไม่กล้าเหมือนกับนักเรียนเก่า และมาจากหลากหลายโรงเรียน ซึ่งบางโรงเรียนเป็นโรงเรียนศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจำเป็นต้องใช้เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยและเคยชิน จนเป็นนิสัยในที่สุด ซึ่งจะสังเกตความแตกต่างของเด็กที่มาเรียนเก่าวิธีการสอนโดยการเน้นย้ำบ่อย ๆ และนักเรียนที่มาเรียนใหม่จะมีความแตกต่างกันชัดเจนในเรื่องการปฏิบัติ กิริยามรรยาท แต่ก็มีนักเรียนบางคนที่มีพฤติกรรมที่ดื้อดึงไม่ตั้งใจเรียนอาจจะเป็นเพราะเด็กมีความคุ้นเคยกับเด็กเกินไป

เทคนิควิธีการสอนเรื่อง คุณค่าของศาสนา (ม.2) เริ่มต้นการสอนโดย ปฏิบัติจริง ให้นักเรียนสวดสรรเสริญพระรัตนตรัยในชั้นเรียน เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย หลังจากนั้นจะให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเข้าสู่เนื้อหา ประมาณ ๑ นาที แล้วแผ่เมตตา ท่านเลือกการสอน เรื่องความ

จำเป็นของศาสนา โดยให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ลงในกระดาษที่พระอาจารย์เตรียมมาให้ ต่อจากนั้นท่านจะมาสรุปลให้นักเรียนอีกครั้ง ซึ่งเป็นคะแนนเก็บด้วย ซึ่งเป็นวิธีการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น จะได้ทราบว่านักเรียนมีพื้นฐานมากน้อยเพียงใด ไม่ได้สรุปเองว่าเด็กต้องรู้เรื่องอะไร โดยที่เราไม่ยึดถือให้นักเรียนฝ่ายเดียว หรือสรุปว่าเด็กมีความรู้แล้ว

พระรัตนตรัย เทคนิควิธีการสอน นั้นจะต่างจาก ม.1 เพราะนักเรียนส่วนมากจะเคยเรียนมาแล้ว จะใช้วิธีการสอนอยู่ 3 วิธี คือ วิธีการเปรียบเทียบ กับแก้วอันประเสริฐ สอนโดยอธิบายเหตุผล ใช้ให้นักเรียนเห็นเหตุผล ชี้ให้เห็นคุณและโทษ เช่น “นักเรียนสอบได้เกรดดี แต่บางคนสอบตกเพราะเหตุไร” ซึ่งถ้าอธิบายตรงๆ นักเรียนในวันนี้อาจจะไม่เข้าใจหรือเข้าใจช้า หลังจากนั้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมโดยการสรุปแสดงความคิดเห็นของตนเอง แล้วพระอาจารย์ก็จะสรุปอีกครั้งโดยใช้หลักเหตุผล “พระรัตนตรัยคือแก้วอันประเสริฐอย่างไร” เป็นต้น ในส่วนการสัมภาษณ์นักเรียน ด.ญ.ยุครธร เล่าถึงวิธีการสอนของท่านว่าท่านจะเล่าเรื่องที่ไม่อยู่ในเนื้อหาเพื่อให้นักเรียนสนใจก่อน แล้วค่อยนำเรื่องมาประยุกต์เชื่อมโยงเข้าสู่เรื่องที่สอน เช่น พระพุทธเจ้า ท่านจะเล่าเรื่องพุทธประวัติให้ฟัง บางครั้งจะสอดแทรกเรื่องตลกทำให้เด็กไม่เบื่อ แต่ส่วนมากนักเรียนจะสรุปวิธีการสอนของพระอาจารย์โดยสรุป คือ ภายหลังนั่งสมาธิก่อนเรียน ท่านจะเริ่มโดยการเขียนหัวข้อบนกระดานแล้วท่านจะอธิบายตั้งแต่ต้นจนจบ ส่วนมากท่านจะสอนตามหนังสือ แต่บางครั้งจะยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของท่านมาประกอบการสอน ยกตัวอย่างจากหนังละครทีวี “ขอวิธีการสอนที่เอาเรื่องข้างนอกมาเสริมคะ แต่ในตำราที่ชอบแต่ชอบเนื้อหาจากที่นำมาเสริมมากกว่า” ด.ญ. สกลวรรณ กล่าว

เทคนิควิธีการสอน เรื่องคุณค่าของศาสนา (ม.3) สอนเป็นประเด็นคำถามเพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ต่อจากนั้นให้นักเรียนเขียนสรุปตามความเข้าใจส่ง เช่น “การบวช” ภาพจิตรกรรมผาผนัง” ท่านจะสรุปพร้อมยกอีกครั้งหนึ่ง ต่อจากนั้นจะทำการคัดเลือกข้อที่นักเรียนเขียนมาตั้งประเด็นเป็นคำถาม เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วม ได้แสดงความคิดเห็นวิเคราะห์ ให้เหตุผลในขบวนการเรียนการสอน ซึ่งท่านจะอธิบายทำความเข้าใจกับนักเรียน แล้วให้สรุปมาส่งพระอาจารย์ เมธี กล่าวว่า “ท่านจะเกริ่นนำก่อน ศาสนามีคุณค่ามีอิทธิพลต่อชนชาติไทยด้านใดบ้าง” ปานใจ ได้กล่าวว่า “ท่านจะยกตัวอย่างวัดที่เก่าแก่มีชื่อเสียง มีคุณค่าทางศิลปะ เช่น วัดอรุณที่มีจิตรกรรมสวยงาม ว่ามีอิทธิพลทางด้านไหน”

พระรัตนตรัย สอนต่างจากม.2 โดยจะให้นักเรียนสวดพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ตอนเริ่มต้นเรียน หลังจากนั้นจะสรุปคุณของพระรัตนตรัยอีกครั้งเป็นภาษาบาลี เป็นข้อๆ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจความหมาย มีทั้งเขียนขึ้นบนกระดาน และสั่งงานให้นักเรียนทำ ต่อจากนั้นจะสังเคราะห์คุณของพระรัตนตรัยลงใน ประโยชน์ มรรคมงคล 8 และลงในไตรสิกขาบนกระดาน โดย

ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ร่วมกับพระอาจารย์ โดยให้นักเรียนคิดเชื่อมโยงเข้ากลุ่มประเภท หรือหมวดหมู่ด้วยตนเอง สุดท้ายท่านจะสรุปบนกระดานเพื่อให้นักเรียนบันทึกลงในสมุดเพื่อตรวจเก็บคะแนน ในส่วน คุณของพระรัตนตรัย ท่านจะยกตัวอย่างที่ละเอียดพร้อมอธิบายบนกระดาน พร้อมยกตัวอย่าง เช่น ข้อที่ว่า “อกาลิโก” ว่านักเรียนทำดีจะได้ดีในขณะนั้นโดยไม่เลือกเวลา หรือนักเรียนชกหน้าเพื่อนเพื่อนก็จะชกตอบทันที” เป็นต้น เมธี กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ท่านจะนำเรื่องราวตัวอย่างมาจากข้างนอกมาบูรณาการตรงกับเนื้อหา เช่น “อกาลิโก” ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลาอย่างไร ท่านจะสอนบูรณาการให้ไปผูกกับเหตุการณ์จริงในช่วงนั้นๆ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจง่ายมากขึ้น” ปานใจ กล่าวว่า “ท่านจะนำเนื้อหาในบทเรียนมาอธิบาย เช่น พุทธคุณ 9 ท่าน จะอธิบายที่ละเอียดๆ

ในระดับชั้น (ม.1-3)

เรื่อง “ศีล” (ม.1-3)

เทคนิคและวิธีการสอนเรื่องศีล (ม.1) จะเน้นให้นักเรียนรู้ความหมายของศีล โดยจะเขียนข้อ “ศีล” บนกระดาน ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เพราะต้องการให้เด็กรู้ความหมายก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมและแสดงออกง่ายต่อการจำได้และเข้าใจแล้วก็จะน้อมนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงของเด็กได้เพราะจำข้อศีลได้ แล้วพระอาจารย์จะสรุปให้นักเรียนถึงความหมายของศีลอีกครั้ง โดยสรุป จะเน้นให้นักเรียนมองเห็นความไม่ปกติของกาย วาจา ของนักเรียนเอง ส่วนมากจะตั้งคำถามกับนักเรียน เช่น “ใครนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันบ้าง” โดยสรุปอีกครั้งว่า การผิศีล ทางกาย วาจา ใจ ทางใดละเมิดมากที่สุด โดยพยายามให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นตามประสบการณ์ที่ตนประสบมา โดยพยายามเชื่อมโยงให้เห็นกับชีวิตจริงของเด็กเอง นอกจากนั้นสอนเบญจธรรม-เบญจศีลเป็นคู่ๆ กันว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร ซึ่งจะสอนโดยการนำสื่อจากหนังสือพิมพ์ที่พาดหัวข่าวที่เป็นปัจจุบันมาสรุปหาการละเมิดศีล 5 ร่วมกัน

เทคนิคและวิธีการสอนเรื่อง ศีล (ม.2) เหมือนกับ ม.1 จะนั่งสมาธิก่อนเข้าสู่บทเรียนประมาณ 5 นาที จากนั้นจะดูว่าเด็กมีศีลหรือไม่ โดยนั่งนิ่งๆ เพื่อสังเกตว่านักเรียนคนใดมีกิริยาอย่างไร เช่น พุดแทรกขึ้นในขณะที่นั่งสมาธิ หรือไม่นั่ง ก็จะบอกเด็กว่ากายไม่ปกติผิศีล ก็จะชี้มาที่ตัวเด็กเพื่อให้นักเรียนตั้งใจ เน้นให้เห็นประโยชน์การปฏิบัติเรื่องศีล ต่อจากนั้นจะให้นักเรียนท่องจำศีล 5 พร้อมกัน แล้ว ศีล 5 ที่เป็นภาษาบาลีลงในสมุด แล้วตรวจสอบว่านักเรียนเขียนถูกหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องจะแก้ไขให้ถูก สุภณัฐ กล่าวว่า “ท่านจะเริ่มพุดอธิบายโดยเขียนบนกระดานเป็นข้อๆ ท่านจะสอนโดยถามนักเรียนว่า ใครมีศีลกี่ข้อ ข้อใดบ้าง ขาดข้อใดบ้าง” (สกวรรณ) กล่าวว่า ท่านสอนโดยเขียนหัวข้อศีลขึ้นบนกระดาน ให้ความหมายของศีล ประเภทของศีล องค์ประกอบของศีล โทษของการขาดศีล ประโยชน์ของศีล ท่านจะอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง”

เทคนิควิธีการสอนเรื่อง สิล (ม.3) วิเคราะห์เนื้อหาความแตกต่าง ยากง่าย ของสิลในระดับ ม.1-2 เพื่อกำหนดแนวทางการสอนให้เหมาะสม โดยทำความเข้าใจ สิล ให้นักเรียนใหม่ได้รู้สรุปอธิบายความหมายสิล 5,8,10 และความแตกต่างของสิล 5,8, 10 มีการถาม-ตอบกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น ตั้งประเด็นร่วมกัน แล้วนักเรียนจดบันทึกบทสรุปลงในสมุด จะเน้นสอนความสำคัญของสิลโดยจัดลำดับความสำคัญ ระดับต้น กลาง และขั้นสูงสุด พร้อมพระอาจารย์ จะไม่เน้นให้นักเรียนท่องจำ แต่จะเน้นให้รู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์โยงเข้ากับเรื่องจริงปัจจุบันด้วยตนเอง ยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของการรักษาสิล เมธี กล่าวว่าสอนเริ่มเขียนสิลขึ้นบนกระดาน แล้วอธิบายเข้าเหตุการณ์จริง พร้อมให้ความหมายของสิล คนมีสิล 5,8,10,227 ครบจะเป็นอย่างไร ท่านจะเชื่อมโยงเข้าหาเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยในขณะนั้นด้วย” ปานใจ กล่าวว่า “ท่องสิลภาษาบาลี เป็นไทย พร้อมเขียนขึ้นบนกระดาน อธิบายถึงการฝึกสิลจะมีส่งผลอย่างไร โยงว่าคนที่เกิดมาพิการเพราะฝึกสิลข้อใด”

ในระดับชั้น (ม.1-3)

เรื่อง “สารัตถธรรม” “ธรรมจริยา” (ม.1-3)

บทที่ 3 สารัตถธรรม (ม.1) เทคนิควิธีการสอนเรื่องระเบียบวินัย จะดูจากการแต่งตัวของเด็กว่าถูกต้องตามกฎระเบียบทางโรงเรียนหรือไม่ สอนเชื่อมโยงถึงวินัยในครอบครัวระหว่างวินัย-รู้หน้าที่การปฏิบัติตนในครอบครัวบางคนรู้จักหน้าที่ บางคนไม่รู้จักหน้าที่ จะเน้นให้ปฏิบัติได้จริง บางครั้งจะยกตัวอย่างนักเรียนที่มีระเบียบวินัยในห้องด้วย อบายมุข จะยกตัวอย่างเรื่องใน “ธรรมบท” มาประกอบการสอน สอนให้รู้ความหมายของอบายมุขที่เป็นทางไปสู่ความฉิบหาย เขียนหัวข้อขึ้นบนกระดานพร้อมอธิบาย สอนเปรียบเทียบอบายมุขกับผี 6 ตัวที่เป็นคำกลอนพยายามเชื่อมโยงให้เห็นว่าเที่ยวดูการละเล่นมีความหมายกว้างอย่างไร นอกจากนั้นจะเน้นการคบคน จะอธิบายลักษณะของคนดีและคนชั่วจะสังเกตอย่างไร ยกตัวอย่างคนดีไปพบคนชั่วผลจะเป็นอย่างไร พยายามบูรณาการให้นักเรียนนำไปปฏิบัติได้จริง โดยการยกนิทานธรรมบท ถามว่าใครไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดบ้าง ถามนักเรียนถ้าเพื่อนคิดยาเสพติดจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร วิธีหลีกเลี่ยงยาเสพติด

บทที่ 3 สารัตถธรรม, บทที่ 4 ธรรมจริยา (ม.2) มีเทคนิควิธีการสอน เรื่อง “ขันธ 5” โดยการเปรียบเทียบยกตัวอย่างองค์ประกอบของรถ และเกวียนเพื่อเปรียบเทียบให้นักเรียนรู้ความจริงของขันธ 5 แล้วโยงมาสู่ปัจจุบัน จะตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ เช่น “ทำไมคนอกหักจึงคิดฆ่าตัวตาย” เพราะไปยึดกับขันธ จะอธิบายเปรียบเทียบให้นักเรียนเห็น รูป-ขันธร่างกายมนุษย์ที่วันหนึ่งต้องแตกสลายไป เน้นให้นักเรียนเข้าใจความจริงของชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร จุดมุ่งหมายของ

ชีวิตคืออะไร ยุคลธร กล่าวว่า “ท่านสอนโดย เขียนขึ้นบนกระดานเป็นหัวข้อสั้น แล้วยกตัวอย่างตอบคำถามท่านบ้าง จะฟังท่านเป็นส่วนมาก”

เทคนิควิธีการสอนเรื่อง “ธรรมมีอุปการมาก” จะเน้นเรื่องสติ สัมปชัญญะ โดยเริ่มเกริ่นนำ อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึง “สติ” คือธรรมที่มาก่อนธรรมข้ออื่น ที่จะขาดมิได้ ท่านจะเน้นวิธีฝึกสติโดยการนั่งสมาธิก่อนนอน ก่อนที่จะเรียนหนังสือ และจะทำอะไรให้มีสติจะเน้นย้ำนักเรียนอยู่บ่อยๆ

เทคนิควิธีการสอนเรื่อง “ทิส 6” โดย จะเน้นเรื่องหน้าที่ ของมารดาบิดา บุตร ครู เริ่มให้นักเรียนรู้ความหมายของทิส 6 ก่อนเป็นลำดับแรก แล้วให้นักเรียนวาดรูปคนลงในสมุดเพื่อให้นักเรียนโยงทิส ๖ กับส่วนต่างๆ ของร่างกายของคนว่าทิส 6 จะอยู่ส่วนใดของร่างกาย เพื่อให้ นักเรียนจดจำได้ง่ายๆ ต่อจากนั้นจะตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น แล้วท่านสรุปเชื่อมโยงเข้าสู่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ท่านให้นักเรียนเขียนต่อยอดหน้าที่ของลูกที่มีต่อพ่อแม่โดยเป็นความคิดเห็นของนักเรียนเองแล้วนำมาส่งพระอาจารย์ ซึ่งจะสอนลักษณะอย่างนี้ทุกข้อ จะยกตัวอย่างให้นักเรียนมีความเข้าใจมากขึ้น เช่นในเรื่องคู่ครอง จะยกตัวอย่างที่เป็นคาราที่แยกทางกันเพราะเหตุใด จะถามนักเรียนเพื่อให้ตอบก่อนแล้วจึงโยงสรุปเข้าสู่หลักธรรมที่เป็นเช่นนั้นเพราะขาดธรรมข้อใด ที่นำคารามาเป็นสื่อการสอนเพราะเข้าถึงเด็กได้ง่ายเพราะเด็กรู้อยู่แล้วท่านจะสรุปง่ายๆ โดยอธิบายเปรียบเทียบว่าคนมีหน้าที่อย่างไรให้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่าให้บกพร่อง สกถวรรณ กล่าวว่า “ท่านสอนโดยให้นักเรียนวาดรูปมนุษย์แล้วแยกเป็นส่วนใดในทิส ๖ ชอบท่านที่สอนบูรณาการกับวิชาศิลปะคะ”

เทคนิควิธีการสอนเรื่อง “กรรม” จะเขียนหัวข้อธรรมขึ้นบนกระดานพร้อมอธิบายต่อจากนั้นจะยกตัวอย่างประกอบให้เห็นกรรมอย่างชัดเจน เช่นจะยกตัวอย่างเรื่องจริง ก่อนจะเข้าสู่บทเรียนจะให้ดูภาพจากสื่อหนังสือพิมพ์ก่อน แล้วนำภาพเหล่านั้นมาวิเคราะห์เรื่องกฎแห่งกรรมเพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ไปพร้อมพระอาจารย์แล้วพระอาจารย์สรุปครั้งสุดท้าย นอกจากนั้นยังยกตัวอย่างนิทานในธรรมบท เช่น เรื่องพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าอชาตศัตรู หรือยกตัวอย่างหลวงพ่ोजรรณที่ท่านคอยหัก หรือพระโมคคัลลานะเป็นต้น หรือแม้แต่กรรมในปัจจุบันในเรื่องการเรียนว่าถ้าตั้งใจเรียนก็จะเรียนเก่ง เป็นกรรมในปัจจุบัน ทำให้เด็กเข้าใจกรรมมากขึ้น วนิศร กล่าวว่า ท่านสอนเรื่องกรรมโดยอธิบายสื่อเชื่อมโยงถึงเหตุการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน

บทที่ 3 สารัตถธรรม, บทที่ 4 ธรรมจริยา (ม.3) เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “อายตนะ” ให้ความหมายก่อนโดยใช้วิธีเขียนหัวข้อธรรมขึ้นบนกระดานพร้อมอธิบาย จากนั้นใช้สื่อภาพประกอบการสอนเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของอายตนะภายนอกและภายใน ตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นคิดวิเคราะห์ ซึ่งชี้ให้นักเรียนเห็นขบวนการสัมพันธ์กันระหว่าง

อายคนะภายนอกและภายใน และอธิบายชี้ให้นักเรียนเห็นโทษของคนที่ไม่รู้เท่าทันอายคนะ ยกตัวอย่างมือถือ (เมธิ) กล่าวว่า “ท่านสอนแบบเชื่อมโยงให้เห็นว่า มันเชื่อมต่อกันอย่างไร”

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “ไตรลักษณ์” โดยให้นักเรียนรู้ความหมาย และองค์ประกอบ ของไตรลักษณ์ทั้งความจำและความเข้าใจ ยกตัวอย่างให้มองเห็นภาพ อธิบาย เช่น ยกตัวอย่าง แก้ว ชีวิตของเราไม่จีรังยั่งยืน พร้อมอธิบายให้นักเรียนเข้าใจ

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “ธรรมอันทำให้งาม” โดยการให้ความหมาย ซึ่งนักเรียนมีส่วน ร่วมในการตอบแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ แล้วให้นักเรียนเขียนลงในสมุดเพื่อส่งพระ อาจารย์ แล้วสรุปอธิบายเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง สรุปจัดเป็นกลุ่มของความอดทนร่วมกัน ซึ่งส่วนมาก วิธีการสอนโดยอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ ปานใจ กล่าวว่า ท่านจะสอนอธิบายหัวข้อธรรม เรื่องขันติ ว่าเป็นอย่างไร เขียนขึ้นบนกระดาน ท่านยกตัวอย่าง พร้อมอธิบายประกอบ

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “ธรรมโลกบาล” เริ่มด้วยการเขียนหัวข้อธรรมขึ้นบนกระดาน พร้อมถามเพื่อให้ได้แสดงความคิดเห็นเพื่อนำให้นักเรียนมองเห็นชัดๆ เป็นรูปธรรม โดยตั้ง ประเด็นคำถามเพื่อเด็กได้มีส่วนร่วม จะยกตัวอย่างกรณีเพื่อข่มขืนลูกได้เพราะว่าไม่ละอายต่อความ ชั่ว สุดท้ายสรุปโดยอธิบายว่าความละอายต่อบาปอกุศล ต่อผลกรรมพร้อมยกตัวอย่างให้เข้าใจอย่าง ชัดเจน

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “ประโยชน์ปัจจุบัน” เริ่มด้วยการเขียนหัวข้อธรรมบน กระดาน เป็นตัวย่อเพื่อจำง่าย เช่น “อุ อา กะ สะ” แล้วอธิบายธรรมแต่ละหัวข้อตามลำดับ โดยจะ อธิบายสรุปให้นักเรียนเข้าใจง่ายๆ อธิบายธรรมแต่ละข้อพร้อมยกตัวอย่างประกอบการสอน เช่น เปรียบเทียบกับ ผึ้งและปลวกเพื่อให้เห็นภาพชัดเจน

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “อบายมุข” เริ่มด้วยการทบทวนความรู้เดิม โดยจะถาม นักเรียนเพื่อเป็นการทดสอบความรู้เดิมให้ช่วยกันหามาให้ครบ ซึ่งจะเน้นข้อการคบเพื่อน อธิบายให้ นักเรียนเห็นความสำคัญของการคบเพื่อน ให้นักเรียนสรุปโทษของอบายมุขมาส่งโดยให้ใช้ความคิด ของตนเองเพิ่มเติมต่อยอด ถามถึงวิธีที่นักเรียนหลีกเลี่ยงอบายมุข

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “ธรรมมีอุปการะมาก” เริ่มด้วยตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อให้ นักเรียนแสดงความคิดเห็นคิดวิเคราะห์ โดยจะเน้นข้อที่สำคัญที่สุด แล้วอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง และวิเคราะห์ให้เข้าใจถึงความสำคัญ เช่น ในข้อ “อยู่ประเทศอันสมควร” พยายามให้นักเรียนเห็นว่า การที่ได้อยู่ถิ่นที่สมควรมีความสำคัญอย่างไร ตั้งประเด็นคำถามว่า ทำไมพ่อแม่ต้องการให้ลูกเรียนที่ โรงเรียนดีๆ มีชื่อเสียง พยายามลำดับความสำคัญของธรรม ปานใจ กล่าวว่า ท่านอธิบายพร้อมเขียน หัวข้อบนกระดาน แล้วให้นักเรียนบันทึกลงสมุด

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “สัปปริสธรรม” เริ่มโดยให้นักเรียนจำหัวข้อธรรมเป็นภาษาไทย โดยทบทวนความรู้เดิมพร้อมกัน สรุปโดยอธิบายพร้อมเขียนขึ้นบนกระดาน วิเคราะห์ธรรมะภาษาบาลีพร้อมกันเพื่อจำได้ อธิบายธรรมที่เป็นเหตุเป็นผลมีอยู่ 2 อย่าง โดยสรุป คือ รู้หลักการ และรู้จุดหมาย ทดลองยกประเด็นคำขวัญวันเด็กแห่งชาติ “ฉลาดคิด จิตบริสุทธิ์ จุดประกายฝัน” มาวิเคราะห์ว่าคำใดสงเคราะห์เข้ากับหลักธรรม “สัปปริสธรรม 7

เทคนิควิธีการสอน เรื่อง “พรหมวิหาร” เริ่มด้วยการวิเคราะห์ศัพท์ เพราะต้องการให้จำภาษาบาลี แล้วอธิบายถึงความสำคัญเพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จะเน้นความเข้าใจเป็นสำคัญ ต่อจากนั้นจึงมาสู่การวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สังเคราะห์เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ พร้อมตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และมีส่วนร่วม อธิบายองค์ประกอบของพรหมวิหารเป็นลำดับต่อมาพร้อมยกตัวอย่างง่ายๆ โดยสมมติชีวิตนักเรียนมาเป็นสื่อการสอน นักเรียนแสดงความคิดเห็นและแสดงความคิดเห็น เปรียบเทียบกับตนนำวิเคราะห์เหตุการณ์เพื่อสังเคราะห์เข้าสู่หลักธรรม เมธี กล่าวว่ “ท่านยกตัวอย่างเกี่ยวกับนักการเมืองแจกปลากระป๋องนำไปให้ประชาชนเป็นการเพิ่มความทุกข์ไม่ใช่เมตตา”

4.1.2.2 เทคนิคและวิธีการสอน ขั้นสูง (ม.5-6)

ในด้านวิธีการสอน ที่ใช้เพื่อสื่อสารสาระธรรมระหว่างผู้สอนกับเรียน ท่านใช้วิธีการสอนอยู่จำนวนหลายวิธีด้วยกัน พอประมวลวิธีการสอนของท่านได้ดังนี้ การสอนแบบอธิบาย การสอนแบบยกตัวอย่าง การเปรียบเทียบ อธิบายปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น การถามตอบ การคิดวิเคราะห์ ในการสอนท่านในแต่ละหัวข้อธรรมนั้น บางครั้งท่านจะใช้วิธีการสอนจำนวนหลายวิธีขึ้นอยู่กับเนื้อหาและเหตุการณ์ แต่บางครั้งท่านจะใช้วิธีการสอนเพียงไม่กี่วิธีเท่านั้น ขึ้นอยู่กับว่าเรื่องใดท่านเห็นว่ามีความสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น

เรื่อง พระสูตร หลายวิธี เพราะเป็นเนื้อหาที่สำคัญ เป็นธรรมะที่เกี่ยวกับมงคลชีวิต พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงเรื่องความเจริญของชีวิต หรือมูลเหตุที่ทำให้ชีวิตมีความเจริญ และมีจำนวนหลายข้อ ข้อที่ควรละเว้น ข้อที่พึงกระทำเรื่อง พระสูตร การสอน เริ่มจากการอธิบาย พร้อมตั้งคำถามให้นักเรียนเข้าใจว่ามงคลคืออะไร มูลเหตุของเรื่องพระพุทธองค์ทรงแสดงที่ไหน แสดงให้ใครฟังคนที่ควรบูชาใครบ้าง บางครั้งก็ต้องตอบคำถามของเด็กไปด้วย นอกจากนั้นได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันประจำวัน หรือประสบการณ์จริงของท่านเอง นำมาตั้งคำถามเพื่อเชื่อมโยงของการขาดธรรมะข้อใดในมงคล 38 ประการ แล้วควรจะนำธรรมะข้อใดมาปฏิบัติ โดยจะเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมการถามตอบ แสดงความคิดเห็น คิดวิเคราะห์ห่อภิปราย ในการสอนแบบยกเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับตนเองมาเป็นเครื่องมือการสอนนั้น “คิดว่าจะทำให้ความรู้สึกดีกว่าที่จะไปสังเกตคนอื่นเพราะการสังเกตตนเองจะเห็นสัจจะธรรมมากกว่า รู้อารมณ์มากกว่าไป

มองคนอื่น เรียนรู้หลักธรรมแล้วมาเรียนรู้กับตนเอง” ในกรณีนักเรียนได้ประสบเหตุการณ์ ท่านจะสอนโดยยกตัวอย่างของเด็กเอง “จะให้เขายกขึ้นมาศึกษาแล้วช่วยหาทางออกให้ ประสบกับปัญหาแบบนี้ควรจำนำหลักธรรมข้อใดไปใช้ มององค์รวมไม่ใช่เรื่องใกล้ตัวเด็กจำเกินไป ไม่เป็นวิชาการมากจนเกินไป” ท่านกล่าว มิริญญา กล่าวหาว่า “ท่านสอนไม่น่าเบื่อ โดยการยกตัวอย่างบุคคลหรือสิ่งรอบตัวเรามาประกอบกะ ทำให้เราได้แง่คิด รู้สึกสนุกสนาน รู้สึกไม่เบื่อ ทำให้แง่คิดในการชีวิตมากขึ้นคะ”

เรื่อง นิเวศน์ 5 ท่านสอนเริ่มโดยให้นักเรียนพูดอภิปราย นั่งคุยกัน นั่งล้อมวงคุยกัน เพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดก่อนจึงสรุปอีกทีหนึ่ง ซึ่งทางให้มองเห็นความเป็นจริงของร่างกายสังขารพยายามดึงเข้ามาใกล้ตัวมากที่สุดไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยเริ่มต้นจากหัวข้อธรรมแล้วมานั่งคุยถามตอบกัน ว่าทำอะไรจึงจะทำจิตนิเวศน์ออกจากตัวเราได้ เป็นต้น

เรื่อง สังโยชน์ ท่านสอนในเชิงเปรียบเทียบ สังเกตพฤติกรรมของตัวเอง ตั้งคำถามนักเรียน เช่น การที่เรามีใจไปพยายาบทคนอื่น คิดร้ายจองเวรคนอื่น จิตใจจะรู้สึกอย่างไร สังเกตตนเองว่ามีความสุขหรือความทุกข์ เปรียบเทียบกับตนเองจากการสังเกตตนเอง “พยายามพูดกับนักเรียนเสมอว่าถ้าเราไม่มีเมตตาตนเองไม่เข้าใจตนเองเราก็จะไม่มีวันที่จะเข้าใจหรือเมตตาคนอื่นได้ สอนให้เอาชนะใจตนเองให้ได้ ให้มองใกล้ตัว มองตนเองเป็นหลัก” กามฉันทะ ท่านสอนให้นักเรียนมีการอภิปราย นั่งล้อมวงคุยกัน ให้นักเรียนฝึกคิดเองก่อน แล้วนำความคิดเห็นนั้นมาถกเถียง คิดวิเคราะห์ร่วมกัน แล้วท่านจึงทำการสรุปอีกครั้ง เพื่อชี้ทางให้นักเรียนมองเห็นความเป็นจริงของสังขารตามหลักธรรม

เรื่องสมาธิ สมถกรรมฐาน จะเน้นให้นักเรียนทดลองนั่งสมาธิก่อนประมาณ 5 นาที แล้วตั้งคำถามนักเรียนหลังจากปฏิบัติว่ารู้สึกอย่างไร แล้วให้นักเรียนนั่งเพิ่มเวลาอีก 10 นาที แล้วตั้งคำถามกับนักเรียนว่ามีความรู้สึกอย่างไร ให้นักเรียนทุกคนเล่าความรู้สึกจากการนั่งสมาธิให้ฟังในห้องเรียน ท่านจะไม่บอกว่านั่งสมาธิแล้วได้อะไร หรือว่าเห็นอะไร แต่จะเน้นให้นักเรียนปฏิบัติและรู้ด้วยตัวของเขาเองเป็นหลัก การที่ไปกำหนดให้นักเรียนว่าการนั่งสมาธิแล้วต้องเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ไม่ใช่วิธีที่ดี เพราะไปยึดยึดให้เขา เนื่องจากเขาชนยุคใหม่ไปกำหนดให้กับเขาไม่ได้ ต้องให้ลองพิสูจน์ด้วยตัวเอง อะไรเกิดขึ้นกับเขาให้รู้เอง แล้วเรามาเพิ่มเติมให้กับเขาอีกครั้ง “ซึ่งจะได้ผลที่ผมเคยได้สอนมาครับ”

สอนเรื่อง มรรค 8 เน้นสอนใจเชิงเปรียบเทียบปรับให้เหมาะสมกับวัยของเด็กเพื่อที่เด็กจะรู้จักและเข้าใจหลักธรรมแล้วนำไปสู่การดำเนินชีวิตให้ถูกต้องและมีชีวิตปกติสุข ท่านกล่าวว่า เช่น “สัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ เห็นชอบอย่างไรจึงจะถูกต้อง โดยยกตัวอย่างเรื่อง สุรา ว่าเป็นสิ่ง

ไม่ใช่อะไร มันเกิดโทษอะไร พยายามให้ชี้ให้เห็นโทษ ประโยชน์ สอนให้เขาเห็นในเชิงวิทยาศาสตร์ มีเหตุผล” มิริณญา กล่าวถึงวิธีการสอนของท่านว่า “ท่านจะถามว่า มรรค 8 ที่เกิดขึ้นกับชีวิตเราเป็นอย่างไร ส่วนมากจะเป็นความคิดเห็นของเรามากกว่า เป็นธรรมที่เราคิดได้ ไม่มีถูกผิดคะ ท่านจะยกตัวอย่างประกอบเป็นข้อๆ ไป ไม่ใช่สอนแต่ในหนังสือเท่านั้น พระอาจารย์จะใช้วิธีการยกตัวอย่างบุคคลรอบข้างมาประกอบ ทำให้เรามองเห็นภาพชัดเจนมากขึ้น เข้าใจบทเรียนมากขึ้น บทอื่นจะสอนคล้ายๆ กันคะ” นอกจากนั้น มิริณญา ยังกล่าวถึงการสอนของท่านในเรื่อง “มรรค 8 กุศลกรรมบถ 10 ว่า ท่านสอนไม่น่าเบื่อ โดยการยกตัวอย่างสิ่งที่อยู่รอบตัวมาประกอบการสอน ทำให้ได้แง่คิด รู้สึกสนุกสนาน รู้สึกไม่เบื่อ ยกตัวอย่างเช่น กุศลกรรมบถ จะยกตัวอย่างคนรอบข้างทำดีอะไรบ้าง ซึ่งทำให้ได้แง่คิดใน

สอนเรื่อง บารมี 10 ทศ เน้นให้นักเรียนไปค้นคว้าหาข้อมูล หรือมอบหมายให้ไปค้นคว้าเรื่องต่างๆ ที่กำหนดให้ แล้วนำมาตั้งคุยและถกเถียงวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อหาสิ่งที่น่าสนใจ เช่น ข้อคิด หลักธรรมคำสอนที่แฝงอยู่ในเรื่องบารมี 10 ทศ “นักเรียนก็จะมาคุยและถามสิ่งที่สงสัย แล้วก็สรุปให้ข้อคิด ไม่เชิงรายงาน เขียนในกระดาษมาแล้วมานั่งคุยกัน เล่าให้เพื่อนในห้องฟัง”

เรื่อง การสวดมนต์ เน้นอธิบายพร้อมยกตัวอย่างสอนให้นักเรียนเข้าใจความหมายที่เป็นเนื้อหาสาระ ไม่ใช่ความศักดิ์ ความขลัง มีเหตุผล ในเชิงวิทยาศาสตร์

เรื่อง ศาสนา พระรัตนตรัย พุดอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหาในหนังสือ อานนท์ กล่าวถึงการสอนของพระอาจารย์ว่า “ท่านจะมอบหมายงานให้ทำโดยทำการค้นคว้าเพิ่มเติม หัวข้อในหนังสือหรือหัวข้อธรรมที่คิดเองโดยนำมาเชื่อมโยงกับหัวข้อธรรมที่เรียน” เรื่อง พระสูตร เทคนิควิธีการสอน ท่านจะเน้นการยกตัวอย่างมาประกอบ ไม่ใช่เพียงแค่สอนในหนังสือเท่านั้น มิริณญา ได้กล่าวว่า “ถ้าท่านสอนเนื้อหาเพียงแต่ในหนังสือจะไม่ค่อยเข้าใจ ถ้าพระอาจารย์สอนโดยยกตัวอย่างจะเข้าใจดีและมองเห็นภาพชัดเจนเข้าใจ”

เรื่อง สารธรรม ท่านจะสอนโดยการอธิบายหัวข้อ นำมาวิเคราะห์ แล้วถามนักเรียน ท่านเสริมเติมในสิ่งที่เราไม่สมบูรณ์ เทคนิคการสอนจะใช้เหตุการณ์ที่ท่านเล่ามา บางครั้งเป็นเรื่องไม่สนุกแต่ก็พยายามสอนให้สนุกไม่น่าเบื่อ มิริณญา กล่าวว่า “ท่านจะสอนโดยการยกตัวอย่างจากเรื่องจริงที่ท่านประสบด้วยตนเอง จากคนอื่น หรือจากละครทีวี ท่านพูดจะฉานเสียงดังฟังชัดสามารถดึงดูดความสนใจนักเรียนได้ เทคนิคของท่าน คือ การพูดของท่านพูดแล้วทำให้เราคิดตามดึงดูดอยากให้อยากเรียนคะ” อานนท์ กล่าวถึงการสอนของท่านว่า “ท่านจะสอนโดยการยกตัวอย่างโดยใช้เหตุการณ์ที่ท่านประสบกับตนเองนำมาเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องที่สอน ทำให้นักเรียนไม่เบื่อ ไม่ได้สอนแต่เพียงในหนังสือเท่านั้น ยังมีอารมณ์ขันด้วยครับ”

สรุป ตารางวิธีการสอน ระดับชั้น ป.1-3)

ระดับชั้น	เนื้อหาหลักสูตร	วิธีการสอน								
		บรรยาย	นิร นัย	อุปนัย	กรณี ตัวอย่าง	เปรียบเทียบ	ปฏิบัติ จริง	มี ส่วน ร่วม	วิเคราะห์ สังเคราะห์ แสดงความ คิดเห็น	เน้น ย้ำ
ม.1	คุณค่าของ ศาสนา						/	/		/
	ศีล: เบญจศีล- เบญจธรรม	/					/	/	/	
	ธรรมจริยา :อบายมุข	/	/	/		/				
	:ความมีระเบียบ วินัย									
ม.2	คุณค่าของ ศาสนา	/	/	/	/	/	/	/	/	
	ศีล:เบญจศีล- เบญจธรรม	/	/	/	/		/	/		
	ธรรมจริยา : ขั้น 5					/			/	/
	สารัตถธรรม	/	/	/	/				/	
	:กรรม 2									
	:ศรัทธา 4	/								
	:พุทธโอวาท 3	/								
	:ธรรมมี									
	อุปการะมาก 2 :การละ 6 :ทิศ 6	/			/	/			/	/
ม.3	คุณค่าของ ศาสนา	/	/	/	/			/	/	
	ศีล: ศีล 5,8,227	/	/	/	/	/		/		
	:อายตนะ	/			/				/	
	ภายใน-นอก	/		/	/	/				
	:ไตรลักษณ์ 3	/	/							
	:ธรรมทำให้งาม	/		/	/					
	:ธรรมเป็น โลกบาล 2	/	/							/
		/							/	

สรุปตารางวิธีการสอน ระดับชั้น ปลัย (ม.1-3) (ต่อ)

ระดับชั้น	เนื้อหา หลักสูตร	วิธีการสอน								
		บรรยาย	นิร นัย	อุปนัย	กรณี ตัวอย่าง	เปรียบเทียบ	ปฏิบัติ จริง	มี ส่วน ร่วม	วิเคราะห์ สังเคราะห์ แสดง ความคิดเห็น	เน้น ย้ำ
	:อธิบายมุข 4	/								
	:ธรรมมีอุป การมาก 2	/		/	/	/				
	:สัปปริส ธรรม 7									
	:พรหม วิหาร 4									
	:ทฤษฎีธรรม มิกัตถ 4									

สรุปตารางวิธีการสอน ระดับชั้นสูง (ม.5-6)

ระดับชั้น	เนื้อหาหลักสูตร	วิธีการสอน								
		บรรยาย	นิร นัย	อุปนัย	กรณี ตัวอย่าง	เปรียบเทียบ	ปฏิบัติ จริง	มี ส่วน ร่วม	วิเคราะห์ สังเคราะห์	เน้น ย้ำ
ม.5	ศาสนา: ความสัมพันธ์ ระหว่างศาสนากับ มนุษย์,ศาสนาสำคัญ ของโลก	/						/		
	พระรัตนตรัย:ความ แตกต่างจากศาสนาอื่น	/						/		
	ธรรมจริยา :อภิตติ 4	/	/	/	/			/	/	
	:อธิบายมุข 6	/	/	/	/			/	/	
	:ทฤษฎีธรรมมิกัตถะ 4	/								
	:สังคหวัตถุ 4	/								
	:บุญกิริยาวัตถุ 10	/								
	มงคลสูตร : มงคล 38	/	/	/	/			/	/	
	สารัตถธรรม : นิเวศน์	/	/	/	/	/		/	/	
	สังโยชน์ 10	/	/	/	/	/		/	/	

4.1.3 การวัดผลและประเมินผล (ม.1-3)

ศึกษาการวัดผลและประเมินผล โดยจะทำการศึกษา วิธีการวัดผลและประเมินผลของ พระอาจารย์ที่สอนวิชาธรรมะ เพื่อให้ทราบถึงวิธีการประเมินผล ว่าในแต่ละหัวข้อธรรมภายหลังจาก การสอนหรือถ่ายทอดสิ้นสุดแล้ว ตามขบวนการเรียนการสอนที่ถูกต้องจะต้องทำการวัดผลและ ประเมินผล ฉะนั้น จะศึกษาว่า แต่ละท่านจะมีการวัดผลอย่างไร ใช้วิธีการวัดผลประเมินผล อะไรบ้าง ก็แจกเช่นเดียวกันข้อมูลที่ได้อีกในส่วนของการประเมินผล ได้มาจากการสัมภาษณ์พระ อาจารย์ผู้สอน และจากการสัมภาษณ์นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนั้นยังได้ข้อมูลมาจากการ สังเกตที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการวัดผลและประเมินผลด้วย เมื่อได้ข้อมูลดิบมาแล้วก็จะทำการ วิเคราะห์สรุปรวมถึงวิธีการวัดผลและประเมินผลเป็นข้อๆ ประเด็นไป เพื่อให้เห็นภาพรวมของการ ประเมินผลทั้งหมดว่ามีอย่างไร เท่าไหร่ อะไรบ้าง ในการศึกษาด้านบทบาทของโรงเรียนพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักสูตรก่อนเป็นลำดับแรก ซึ่งปรากฏ ดังต่อไปนี้

ในการศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในด้านหลักสูตรวิชา ธรรมะ ที่ใช้ในการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา 1-3 โดยวิเคราะห์เนื้อหาของธรรมะแต่ละหัวข้อเรียง ตามลำดับเนื้อหาวิชา และตามลำดับชั้น 1-3 ในส่วนวิธีการสอน และการประเมินผล จะศึกษาจาก การสัมภาษณ์พระอาจารย์ผู้สอน และประเมินวิชาธรรมะ โดยจะทำการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมทั้ง วิธีการสอน และการประเมินผลในแต่ละหัวข้อให้เสร็จสิ้นในแต่ละหัวข้อตามลำดับได้ ดังนี้

4.1.3.1 ในระดับชั้น (ม.1-3)

เรื่อง “คุณค่าของศาสนา” (ม.1-3)

บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา (ม.1)

1. ความสำคัญของพระรัตนตรัย และการปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า (ม.1)

มีหลายวิธีที่ใช้ เช่นการสังเกต ตอนที่ถามนักเรียน เวลานั้นนักเรียนตอบจะพบวิธีการ วัดผลและประเมินผล ยกมือตอบพระอาจารย์หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินเบื้องต้น สำหรับคนไหน ไม่ทำก็ทำการเน้นย้ำให้นักเรียนทำ ประเมินโดยการถาม-ตอบในขณะที่ทำการสอน เช่น “ถ้านักเรียน รับรู้ดีกับประธานสงฆ์นักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไร” เป็นต้น ประเมินจากแบบฝึกหัดท้ายบท และแบบฝึกหัดที่เตรียมมาเสริม

บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา (ม.2)

2. ความจำเป็นของศาสนา และพระรัตนตรัย (ม.2)

การวัดผลและประเมินผล โดยให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบท จะให้ทำหลังจากเรียนจบ เนื้อหาแล้ว นอกจากนั้นยังทำใบงานเสริมให้นักเรียนทำอีกชุดหนึ่ง โดยนำเรื่องที่เกิดขึ้นจริงเป็น ปรากฏการณ์จริงมาตั้งเป็นคำถามให้นักเรียนทำ วิเคราะห์ สังเคราะห์ จากหนังสือพิมพ์ ไม่ได้เอามา

จากหนังสือเรียน คุณเฉพาะหัวข้อเท่านั้นเพื่อให้เด็กแสดงความคิดเห็น ยุทธธร กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลว่า ท่านจะให้ทำแบบฝึกหัดในห้องเรียน หรือทำมาจากบ้าน แล้วเฉลยแบบฝึกหัดพร้อมอธิบายว่าถูกผิดอย่างไร สกวรรณ กล่าวว่า ทำแบบฝึกหัดท้ายบทมากกว่า แล้วก็เฉลยในห้องเรียน เก็บคะแนนจากสมุดงานที่ทำมาส่ง บางครั้งท่านจะถามนักเรียนเพื่อทดสอบความรู้นักเรียน เป็นการทบทวนบทเรียนไปด้วย “พระอาจารย์สอนจะรู้สึกสนุกทุกรูป เพราะท่านมีเรื่องมาเล่าให้ฟัง”

บทที่ 1 คุณค่าของศาสนา (ม.3)

3. ความจำเป็นของศาสนา และพระรัตนตรัย (ม.3)

การวัดผลและประเมินผล โดยให้นักเรียนคิดวิเคราะห์แสดงความคิดเห็น สรุปมาส่ง พระอาจารย์ ให้นักเรียนทำใบงาน สรุปประเด็นลงในสมุด ส่งพระอาจารย์ตรวจเก็บคะแนน ทำแบบฝึกหัดท้ายบท และที่ทำมาเสริม เมธี กล่าวว่า “ทำแบบฝึกหัดท้ายบท และแบบฝึกหัดเสริม”

ในระดับชั้น (ม.1-3)

เรื่อง “ศีล” (ม.1-3)

บทที่ 2 ศีล (ม. 1)

การวัดผลและประเมินผล วัดผลจากการสังเกตพฤติกรรมกิริยาอาการที่เด็กแสดงออกทางกาย วาจา การนั่งสมาธิในห้องเรียน ให้คะแนนโดยดูจากพฤติกรรมเป็นหลัก คะแนนทดสอบจากข้อสอบอัตนัย และปรนัย แบบฝึกหัดท้ายบทวัด ก่อน-หลัง ประเมินจากแบบ ถาม-ตอบ และประเมินจากแบบวิเคราะห์เรื่องศีล

บทที่ 2 ศีล (ม. 2)

การวัดผลและประเมินผล จากแบบฝึกหัด สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน จากการพูด การเดิน การนั่ง เป็นต้น (สกวรรณ) กล่าวว่า ทำแบบฝึกหัดท้ายบท เก็บคะแนนจากสมุด บางครั้งทดสอบความรู้จากการถาม-ตอบในขณะที่สอน

บทที่ 2 ศีล (ม. 3)

การวัดผลและประเมินผล จากข้อสอบ เน้นศีลข้อ 6-10 เป็นข้อสอบเชิงอธิบาย วัดผลจากการสังเกตพฤติกรรม กิริยามรรยาท การแต่งตัว วัดผลจากแบบฝึกหัดท้ายบท แบบฝึกหัดที่ทำขึ้นมาเสริม แบบฝึกหัดที่วัดความจำและความเข้าใจ เมธี กล่าวว่า ทำแบบฝึกหัดท้ายบท ส่งสมุดตรวจใบงาน “ท่านจะให้ข้อความแล้วให้วิเคราะห์มีประเด็นอะไรบ้าง”

ในระดับชั้น (ม.1-3)

เรื่อง “สารัตถธรรมและ ธรรมจริยา” (ม.1-3)

บทที่ 3 สารัตถธรรม (ม.1)

การวัดผลและประเมินผล โดยให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบททุกข้อ จากแบบฝึกหัดก่อน-หลังเรียน และจากใบงานที่ทำมาเสริม ประวิสมร กล่าวว่า ท่านจะประเมินผลวัดผลความรู้หลังจากเรียนเสร็จ

บทที่ 3 สารัตถธรรม, บทที่ 4 ธรรมจริยา (ม.2)

การวัดผลและประเมินผล เรื่อง “กรรม” นักเรียนทำแบบฝึกหัดท้ายบท และแบบฝึกหัดทำเสริม ในเชิงวิเคราะห์ เช่น ตัดภาพมาจากหนังสือพิมพ์ เรื่อง สกฉวรรณ กล่าวว่า วัดผลจากข้อสอบเป็นแบบให้เลือก และแบบอธิบายวิเคราะห์ “ธรรมมีอุปการมาก” จะเป็นข้อสอบปลายภาคในเชิงวิเคราะห์ เรื่อง “ทิส 6” นักเรียนทำแบบฝึกหัดท้ายบท พร้อมทั้งแบบฝึกหัดเสริม เรื่อง “ขันธ 5” จะทำการสอบท้ายชั่วโมง เป็นข้อสอบในเชิงเปรียบเทียบ ความหมาย ความจำ นอกจากนั้นให้ทำแบบฝึกหัดในลักษณะอธิบายเหตุผลวิเคราะห์ด้วย

บทที่ 3 สารัตถธรรม, บทที่ 4 ธรรมจริยา (ม.3)

การวัดผลและประเมินผล เรื่อง “อายตนะ ไตรลักษณ์” โดยทำแบบฝึกหัดในชั่วโมงแบบฝึกหัดที่ทำเสริมเพื่อวัดความเข้าใจนักเรียนพร้อมเฉลย ส่วนแบบฝึกหัดที่ทำเสริมจะนำเหตุการณ์จริง-สมมติบ้าง จำได้วิเคราะห์ เปรียบเทียบได้ด้วย

การวัดผลและประเมินผล เรื่อง “ธรรมโลกบาล” โดยให้นักเรียนทำแบบทดสอบ จะยกตัวอย่างบุคคลมาเป็นประเด็นวิเคราะห์เขียนบรรยายเพื่ออธิบายตามความเข้าใจตนเองโดยเชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมได้

การวัดผลและประเมินผล เรื่อง “ประโยชน์ในปัจจุบัน” โดยทำแบบฝึกหัดและเขียนปฏิบัติธรรม 4 ข้อ โดยให้นักเรียนคิดเองส่งพระอาจารย์

การวัดผลและประเมินผล เรื่อง “อบายมุข ธรรมมีอุปการะมาก สัปปริสัธรรม” โดยถามนักเรียนในห้องทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการตอบคำถาม แบบฝึกหัด ข้อสอบวิเคราะห์ สังเคราะห์คำขวัญวันเด็กเข้าหลักธรรม

การวัดผลและประเมินผล เรื่อง “พรหมวิหาร” ทำแบบฝึกหัด ก่อน-หลังท้ายบทแบบทดสอบเสริม ปานใจ กล่าวว่า ท่านจะให้ทำแบบฝึกหัดทั้งท้ายบท

4.1.3.2 การวัดผลและประเมินผล (ม.5-6)

ในการวัดผลและประเมินผล ในระดับชั้นสูง มัธยมศึกษาปีที่ 5-6 ยืนยันว่าท่านใช้อยู่จำนวนหลายวิธี เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมของเนื้อหาและหัวข้อธรรม และความถนัดของท่าน เช่น การสังเกตจากพฤติกรรมของนักเรียนเอง จากการมีส่วนร่วมของนักเรียน ความตั้งใจ ความเอาใจใส่ในการเรียน ไม่ว่าจะเป็นการมาโรงเรียนไม่ได้ขาด ทำงานส่งครบถ้วน มีส่วนในการถามตอบ

ในห้อง อธิบายความ ยกตัวอย่างประกอบของข้อสอบ หรือแบบฝึกหัด เป็นต้น สรุปการวัดผลและประเมินผลแยกตามหัวข้อธรรมได้ดังนี้

วิธีวัดผลประเมินผล เรื่องพระสูตร ประเมินผลโดยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ในขณะที่มาเรียนในพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 1 วันว่ามีจิตสาธารณะ ช่วยสังคมหรือไม่ ตั้งใจเรียนหรือไม่ พฤติกรรม ภาย วาจาเป็นอย่างไร วัดผลจากข้อสอบแบบเชิงวิเคราะห์ อัตนัย ส่วนมากจะเน้นให้เขามองโลกในเชิงบวก “แทนที่จะยกตัวอย่างว่า คนไม่มีศีล 5 จะเป็นอย่างไร กับบอกว่าคนที่มศีล 5 สังคมโลกจะเป็นอย่างไร” มีริญา กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลว่า “แบบทดสอบจะเป็นแบบอัตนัย และปรนัยท้ายบท ส่วนมากจะเป็นแบบประเมินคำถามแบบแสดงความคิดเห็นของเรา มากกว่า เป็นธรรมที่เราคิดได้ ไม่มีถูกผิด”

วัดผลและประเมินผล เรื่อง นิเวศน์ สังโยชน์ กามฉันทะวัดผลและประเมินผล โดย แบบทดสอบแบบข้อเขียนแบบอัตนัย วิเคราะห์ในเชิงตั้งคำถาม เช่น ถ้าเราหมกหมุ่นอยู่กับกามารมอะไรจะเกิดขึ้นกับชีวิตเรา วิเคราะห์โดยไม่ไปมองคนอื่น วิเคราะห์ตัวนักเรียนเอง ประเมินผลแบบตั้งคำถาม-ตอบเก็บคะแนน หากคำตอบจากความจริงรอบข้างตัวเอง เป็นการประเมินผลในเชิงวิเคราะห์ สังเกตพฤติกรรมด้วย

วิธีวัดผลและประเมินผลเรื่อง บารมี 10 ทศ และการสวดมนต์ ประเมินผลแบบอัตนัย ที่ได้แสดงความคิดในเชิงวิเคราะห์ในเชิงการมองโลกและชีวิตในพระพุทธศาสนา ประเมินผลให้คะแนนจะพฤติกรรม ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

วิธีวัดผลและประเมินผลเรื่อง พระรัตนตรัย และสารัตถธรรม ประเมินผล โดยการตอบคำถาม ตั้งคำถามให้นักเรียนตอบ เนื้อหาบางข้อไม่เกี่ยวกับตำราเรียนแต่จะเชื่อมโยงกับชีวิตจริง เป็นเรื่องภายนอกมาถามและตอบ วัดผลจากงานค้นคว้าเพิ่มเติม ทำแบบฝึกหัดท้ายบทบางข้อ

วิธีวัดผลและประเมินผลเรื่อง สมภาติ สมถกรรมฐาน เรื่อง มรรค ประเมินผลโดยการตั้งเป็นคำถาม-ตอบ เช่น ถามนักเรียนในการเรียนว่าเข้าใจหรือไม่ ถ้าไม่เข้าใจท่านจะให้นักเรียนถามให้นักเรียนไปค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับ มรรค ในอินเทอร์เน็ตทั้งหมดพร้อมยกตัวอย่างมาส่งท่าน วิไลพร กล่าวถึงการวัดผลประเมินผลของท่านว่า “ท่านวัดโดยข้อสอบ ซึ่งท่านจะแนะแนวที่จะออกข้อสอบให้ไปอ่านมา ข้อสอบเป็นในลักษณะปรนัย และอัตนัยคะ” เธอกว่า

สรุป ตารางการประเมินผล ระดับชั้น ปลาย (ม.1-3)

ระดับชั้น	เนื้อหา หลักสูตร	แบบการประเมินผล						
		สังเกต ปฏิบัติ จริง	ข้อสอบ คำถาม อัตนัย และ ปรนัย	สอบถาม และถาม- ตอบ	แบบฝึกหัด ท้ายบท	แบบฝึกหัด เสริม	เปรียบเทียบ	ข้อสอบ วิเคราะห์ แบบทดสอบ
ม.1	คุณค่าของ ศาสนา	/		/	/	/		
	ศีล: เบญจศีล- เบญจธรรม	/	/					/
	ธรรมจริยา :อธิบายมุข : :ความมี ระเบียบวินัย	/		/				
ม.2	คุณค่าของ ศาสนา			/		/		/
	ศีล:เบญจศีล- เบญจธรรม	/		/				
	ธรรมจริยา :	/		/	/	/		
	ขั้น 5				/	/	/	/
	:กรรม 2				/	/		
	:ศรัทธา 4							/
	:พุทธโอวาท 3				/			
	:ธรรมมี อุปการะมาก :การวะ 6 :ทิศ 6				/	/		/
ม.3	คุณค่าของ ศาสนา				/	/		/
	ศีล: ศีล 5,8,227	/	/			/	/	/
	:อายตนะ 12		/			/		
	:ไตรลักษณ์ 3		/		/	/		
	:ธรรมทำให้งาม 2							/
	:ธรรมเป็น	/						
	โลกบาล	/	/	/				/
	:อธิบายมุข 4	/	/	/				/
	:ธรรมมีอุปการ มาก	/	/		/	/		/
	:สัพปุริสธรรม 7 :พรหมวิหาร 4 :ทฎฐิธัมมิกัตถ 4				/			

สรุปตารางการประเมินผล ระดับชั้นสูง (ม.5-6)

ระดับชั้น	เนื้อหาหลักธรรม	แบบการประเมินผล						
		สังเกต/ ปฏิบัติ จริง	ข้อสอบ คำถาม อัตนัย และ ปรนัย	สอบถาม และถาม ตอบ	แบบฝึกหัด ทำขบ	แบบฝึกหัด เสริม	เปรียบเทียบ	ข้อสอบ วิเคราะห์ แบบทดสอบ
ม.5	ศาสนา: ความสัมพันธ์ ระหว่างศาสนา กับมนุษย์,ศาสนา สำคัญของโลก	/					/	
	พระรัตนตรัย: ความแตกต่างจาก ศาสนาอื่น			/		/	/	
	ธรรมจริยา :อภิชาติ		/	/				/
	:อบายมุข 6		/					/
	:ทิฎฐิธัมมิกัตถะ 4			/		/		
	:สังกหวัตถุ 4		/	/	/			
	:บุญกิริยาวัตถุ 10			/	/			
	มงคลสูตร : มงคล 38	/	/		/			
	สารัตถธรรม : นิรณ 5		/					
	: สังโยชน์ 10		/					
	สมาธิภาวนา:วิธี บำเพ็ญสมาธิ	/		/	/			

สรุปตารางการประเมินผล ระดับชั้นสูง (ม.5-6) (ต่อ)

ระดับชั้น	เนื้อหาหลักธรรม	แบบการประเมินผล						
		สังเกต/ ปฏิบัติ จริง	ข้อสอบ คำถาม อัตนัย และ ปรนัย	สอบถาม และถาม ตอบ	แบบฝึกหัด ท้ายบท	แบบฝึกหัด เสริม	เปรียบเทียบ	ข้อสอบ วิเคราะห์ แบบทดสอบ
ม.6	ธรรมจริยา:มรรค 8 :กุศลกรรมบถ10 :บารมี 10 :นาถกรรมธรรม 10	/		/	/			
	พระสูตร : กาลสูตร หลักแห่ง ความ เชื่อ	/	/		/			
	สารัตถธรรม: ปัจจุสมุปบาท		/			/	/	
	แง่แวเกี่ยวกับพุทธ ศาสนา :การสวดมนต์ :พิธีกรรม :สังคคีสิทธิ์ และปาฏิหาริย์ :หนักการ ทำบุญ :หลักความเชื่อ เรื่องกรรมที่ถูกต้อง :หลักการ สันโดษ :หลักพรหม วิหาร :การมองโลก และชีวิตในทาง พระพุทธศาสนา	/		/	/		/	
	สมาธิภาวนา:เดิน จงกรมนั่งสมาธิ	/		/	/			

กล่าวโดยสรุปด้านหลักสูตรโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ในชั้นปลาย มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 วิชาธรรมะ มีอยู่ด้วยกัน 4 บท 4 เรื่องใหญ่ๆ คือ

1) เรื่องคุณของพระพุทธศาสนา 2) เรื่องเกี่ยวกับ ศีล 3) เรื่องสารัตถะธรรม 4) เรื่อง ธรรมจริยา

สรุปด้านหลักสูตรโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ในชั้นสูง มัธยมศึกษาปีที่ 5-6 วิชา ธรรมะ มีอยู่ด้วยกัน 6 บท 4 เรื่องใหญ่ๆ คือ

1) ศาสนา 2) พระรัตนตรัย 3) ธรรมจริยา 4) พระสูตร 5) สารัตถะธรรม 6) แก่นไข เกี่ยวกับพุทธศาสนา

สรุป วิธีการสอน รวมทั้งเทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ ทุกระดับชั้น มีดังนี้

1) ผู้สอนมีการจัดทำประมวลการสอนและแผนการสอนประจำวิชาโดยกำหนด วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อ การประเมินผล

2) ผู้สอนมีการจัดทำคู่มือการสอน คู่มือการเรียนรู้ เอกสารประกอบการสอนหรือ เอกสารคำสอนของทุกหัวข้อ

3) ผู้สอนเน้นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

4) ผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ เช่น การให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ การเรียนอย่างมีส่วนร่วม การเรียนโดยใช้ปัญหา การบรรยาย การถามตอบ การท่องจำ การมอบหมายงาน การอธิบาย สัพพัต เป็นต้น

5) ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะในการคิด มีการใช้สมองอย่างทั่วด้าน เกิด ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ แก้ไขปัญหา และใช้เหตุผล

6) ผู้สอนสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนสนใจ และติดตามการเรียนได้อย่างต่อเนื่อง และ เกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาพุทธศาสนา

7) ผู้สอนชี้แนะแหล่งวิทยาการต่างๆ และส่งเสริมให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูล และศึกษาได้ ด้วยตนเองบ้างเป็นบางครั้ง

8) ผู้สอนมีการมอบหมายงานหรือทดสอบ เพื่อวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนในทุก กระบวนวิชาตามหลักของการวัดและประเมินผล

9) ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนและร่วมประเมินข้อสอบ

10) ผู้สอนมีการทบทวน ปรับปรุง เนื้อหาสาระของการสอนตามสถานการณ์ปัจจุบัน

สรุป วิธีการประเมินผลรวมทั้งเทคนิควิธีการต่างๆ มีดังนี้ คือ

1) ใช้วิธีประเมินผลโดยการสังเกต 2) โดยการสอบถาม และ ถาม-ตอบ 3) โดยข้อสอบ แบบคำถามทั้งที่เป็นแบบอัตนัย และปรนัยทั้งหมด 4) โดยแบบฝึกหัดท้ายบท 5) โดยการ เปรียบเทียบ 6) แบบฝึกหัดเสริม 7) ข้อสอบวิเคราะห์แบบทดสอบ

บทที่ 5

วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียน

การดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศติศย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 คน เป็นช่วงดำเนินชีวิตเริ่มตั้งแต่ตื่นนอนแล้วทำกิจกรรมอะไรบ้างก่อนที่จะไปโรงเรียนในวันธรรมดา เวลาสาย เวลาบ่ายหลังเลิกเรียนทำกิจกรรมอะไรบ้าง เวลาเย็นจนค่ำจนถึงเข้านอนทำกิจกรรมอะไรบ้างทั้งวันธรรมาคือ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ และวันอาทิตย์ นอกจากนั้นยังมีการดำเนินชีวิตในเวลาว่างทุกช่วงเวลาภาพรวมนักเรียนมีพฤติกรรมอย่างไรในการดำเนินชีวิตพฤติกรรมดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นในเรื่องของการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น การประพฤติคุณธรรม การประสบปัญหาคุณธรรมการแก้ปัญหา เงื่อนไขในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาคุณธรรม ซึ่งข้อมูลที่น่าสนใจสรุปวิเคราะห์การดำเนินชีวิตเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดทำให้ทราบถึงการดำเนินชีวิตของเด็กว่าเป็นอย่างไร ต่อไปนี้เป็นการดำเนินชีวิตประจำวันทุกช่วงเวลาวันธรรมดาและวันหยุดของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ชีวิตประจำวัน วันธรรมดา (วันจันทร์-วันศุกร์)

5.1.1 เช้าวันธรรมดา

ภาคเช้า เริ่มตั้งแต่เวลาตื่นนอน ในวันปกตินักเรียนส่วนมากจะมีผู้ปกครองเป็นผู้ปลุกให้ตื่นนอน โดยมากจะอยู่ในช่วงเวลา 05.00 น.-06.00 น. เพื่อเตรียมตัวไปโรงเรียน ส่วนในวันหยุดนักเรียนส่วนมากจะตื่นเองซึ่งไม่มีเวลากำหนดที่แน่นอน แต่ถ้าเป็นวันธรรมดานักเรียนส่วนใหญ่จะตื่นนอนช่วงเวลา 05.00-06.00 น. มาทำธุระส่วนตัว เพื่อเตรียมความพร้อมไปโรงเรียนตามปกติ และก่อนไปโรงเรียนส่วนมากนักเรียนจะรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน ส่วนที่ไปรับประทานอาหารเช้าที่โรงเรียนจะมีส่วนน้อยมาก ซึ่ง ยุครุทธ นักเรียนชั้นปลาย (ม.2) กล่าวว่า “หนูตื่นนอนเวลาประมาณ 05.00 น.เกือบทุกวันคะ จะไปทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วจะรับประทานอาหารเช้าล้างด้วยชาวก่อนไปโรงเรียนทุกเช้าคะ” เธอกล่าว ซึ่งเหมือนกับ สกวรรณ นักเรียนชั้นปลาย (ม.2) เธอจะตื่นนอน เวลา 06.00 น.เกือบทุกวันซึ่งส่วนมากจะตื่นนอนเอง แล้วมาทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วจะรับประทานอาหารเช้าและล้างจานเรียบร้อยทุกครั้งเช่นกันก่อนที่จะไปโรงเรียน แต่

ในส่วน วิไลพรแล้วแทบจะไม่ได้รับประทานอาหารเช้าก่อนไปโรงเรียนเลย เธอบอกว่าจะไปรับประทานอาหารเช้าที่โรงเรียนเกือบทุกวัน เมื่อเดินทางไปโรงเรียน “หนูใช้เวลาประมาณ 30 นาที ในการรับประทานอาหารเช้า เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จก็จะนั่งคุยกับเพื่อนเรื่องสนุกเฮฮา เรื่องตลก และเรื่องจริงที่ประสบมา นำมาเล่าสู่กันฟัง เพื่อบอเวลาที่จะเข้าเรียน หรือหาเรื่องมาแกล้งกันคะ” ชีวิตอยู่ในโรงเรียนในช่วงที่รอเข้าแถวเพื่อเคารพธงชาติและเข้าเรียน จากการศึกษาวิถีชีวิตช่วงเวลานี้พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตอยู่กับเพื่อน เล่นกับเพื่อน นั่งคุยกับเพื่อนเรื่องทั่วไปเช่นเรื่องการเรียน เรื่องที่เกี่ยวกับการบ้าน ข้อสอบเป็นต้น

อย่างเช่น ยุครุธร เล่าชีวิตของเธอช่วงนี้ว่า “ตอนเช้าพอเดินทางไปโรงเรียนหนูก็จะนั่งคุยกับเพื่อนที่โรงอาหารรับประทานอาหารเช้าไปด้วย จนถึงเวลาเข้าแถว แต่ถ้าเป็นเวลาตอนสอบตอนเช้าจะมาติวหนังสือกับเพื่อนๆ วันธรรมดาบางทีจะมานั่งทำการบ้านคะ” ส่วนนางสาวมริฎญาเสร็จจากทำธุระส่วนตัว และช่วยแม่เปิดร้านขายของแล้ว เธอจะมาทำอาหารรับประทานเองทุกเช้า ซึ่งเธอจะต้องรับประทานอาหารเช้าเสร็จก่อนที่จะไปโรงเรียน เช่นเดียวกันกับ นภัสสร คำแพง หลังจากเธอออกไปช่วยแม่ขายไก่ แล้วกลับมาช่วยป้าทำขนมทุกเช้า เธอจะรับประทานอาหารเช้าซึ่งคุณแม่ของเธอเป็นคนทำอาหารให้รับประทานก่อนที่จะไปโรงเรียน เช่นเดียวกัน อานนท์ จะรับประทานอาหารเช้าที่บ้านให้เสร็จก่อน ซึ่งแม่เป็นคนทำอาหารให้รับประทานเป็นบางครั้ง และบางครั้งจะซื้ออาหารมาจากตลาดมารับประทาน

ชีวิตของสกลวรรณ เธอจะตื่นนอน เวลา 6 นาฬิกา ส่วนมากเธอจะตื่นนอนเอง เธอบอกว่าไม่ต้องให้ใครมาปลุก หลังจากทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วเธอจะรับประทานอาหารเช้าที่แม่ของเธอเตรียมไว้ให้ เช่นเดียวกับ ธิคารัตน์ เธอจะตื่นนอนเวลาประมาณ 6 นาฬิกาทุกวัน โดยส่วนใหญ่แม่เธอจะเป็นคนปลุกให้ตื่น หลังจากทำธุระส่วนตัวจะรับประทานอาหารเช้าที่แม่เตรียมไว้ให้ก่อนที่จะไปโรงเรียน ในส่วน วลัยพร จะตื่นนอนเวลาประมาณ 05.30 น. ส่วนใหญ่แม่เธอจะเป็นคนปลุกให้ตื่น บางวันจะรับประทานอาหารเช้าจากบ้าน แต่วันจะไปรับประทานอาหารเช้าที่โรงเรียน ถ้าวันไหนตรงกับวาระของเธอที่รับผิดชอบในการทำความสะอาดห้องเรียน เธอก็จะทำความสะอาด แต่ถ้าวันไหนไม่ใช่วาระเธอจะชอบคุยเล่นกับเพื่อนๆ ของเธอ เช่นเดียวกับ ปิญชิตา จะตื่นนอนเวลาประมาณ 06.00 น. ส่วนมากเธอจะเป็นคนตื่นนอนเอง และรับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยก่อนที่จะไปโรงเรียน เมื่อไปถึงโรงเรียนถ้าหากวันไหนไปถึงเร็วจะทำการทบทวนวิชาที่เรียนมาและเตรียมตัววิชาที่จะเรียนในวันนั้น แต่ถ้าหากวันไหนที่ตรงกับเวรทำความสะอาดห้องเรียนก็จะทำวาระให้เรียบร้อย

วนิสร์ จะตื่นนอนในเวลา 05.30 น. ส่วนใหญ่จะตื่นนอนเอง เว้นเสียแต่ว่าวันไหนนอนดึก จึงจะนอนตื่นสาย และทำธุระส่วนตัว แล้วแต่ตัวเพื่อที่จะไปโรงเรียน ซึ่งจะไปรับประทาน

อาหารที่โรงเรียน เช่นเดียวกันกับ น.ส.ชยาภรณ์ ในตอนเช้าของทุกวันจะตื่นนอนในเวลาประมาณ 05.30 น.ในตอนเช้า สาเหตุที่ต้องตื่นเช้าเนื่องจากโรงเรียนอยู่ไกลจากบ้านมาก คุณแม่จะเธอจะปลุกเช้า ใช้เวลาประมาณ 25 นาทีเพื่อทำธุระส่วนตัว แม่ของเธอจะทำอาหารให้รับประทานพร้อมกับเธอ พร้อมทั้งคุยกันพร้อมดูข่าวทางทีวี ข่าวยามเช้า แล้วจะช่วยกันเก็บโต๊ะ และเดินทางไปโรงเรียนพร้อมกับแม่ของเธอที่ไปทำงานตอนเช้าด้วยกัน

กล่าวโดยสรุป นักเรียนส่วนใหญ่จะตื่นนอน เวลา 05.00 น.-06.00 น.ส่วนใหญ่จะตื่นนอนเองโดยไม่ใครปลุก แต่มีบางครั้งที่พักแม่ผู้ปกครองเป็นคนปลุกให้ตื่น นักเรียนส่วนใหญ่จะรับประทานอาหารเช้าก่อนไปโรงเรียน และนักเรียนส่วนน้อยที่จะช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองทำงานบ้าน และช่วยเตรียมร้านเพื่อค้าขายก่อนเตรียมตัวไปโรงเรียน

5.1.2 เวลาสายวันธรรมดา

อันเป็นช่วงเวลาที่นักเรียนกำลังเรียนหนังสืออยู่ วิถีชีวิตส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่ในห้องเรียนทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาหรือนักเรียนทั่วไป

5.1.3 เวลาบ่ายหลังเลิกเรียน วันธรรมดา

นักเรียนมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่แตกต่างหลากหลาย เช่น บางคนเรียนพิเศษภายหลังเลิกเรียนกับครูที่โรงเรียน หรือไม่ก็เรียนพิเศษที่สถาบันกวดวิชาจนค่ำ มีบางคนที่จะยังไม่กลับบ้านโดยนั่งเล่น หรือว่าคุยกันที่โรงเรียนเพื่อรอเวลากลับบ้าน บางคนจะปรึกษาหารือหรือว่าคุยเรื่องวิชาที่ได้เรียนมาทั้งวันไม่เข้าใจอะไรบ้างจะได้ทำความเข้าใจให้มากขึ้น บางคนจะทำการบ้านกับเพื่อนให้เสร็จหลังเลิกเรียนก่อนที่จะกลับบ้าน บางคนจะเล่นกีฬากับเพื่อนๆ ที่โรงเรียนหลังเลิกเรียนแล้วจึงกลับบ้าน และก็จะมึนนักเรียนบางคนที่จะแวะไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าก่อนที่จะกลับบ้าน และมีบางคนเดินทางกลับบ้านทันทีหลังจากเลิกโรงเรียนแล้ว ขึ้นอยู่กับวันหยุดไหนที่นักเรียนคนใดรีบกลับหรือไม่

อย่างเช่น วลัยพร เธอจะกลับบ้านทันทีหลังเลิกเรียนเนื่องจากบ้านของเธออยู่ห่างไกลจากโรงเรียนมาก ดังนั้นเธอจะต้องรีบกลับ พอกลับถึงบ้านก็จะพักผ่อน โดยบางวันจะอาบน้ำก่อนดูทีวีและทำการบ้าน แต่ส่วนมากเธอบอกว่าจะดูทีวีก่อนอาบน้ำ เป็นต้น ซึ่งพอจะสรุปวิถีการดำเนินชีวิตของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาดังปรากฏ ซึ่งจะเห็นได้ว่า นักเรียนมีวิถีการดำเนินชีวิตหลังเลิกเรียนตอนบ่ายมีความแตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป ถ้าเป็นวันปกติช่วงเวลาพักเที่ยงและหลังเลิกเรียน นักเรียนจะอยู่ที่โรงเรียนและทำกิจกรรมต่างๆและระหว่างที่อยู่โรงเรียนนี้นักเรียนจะพบหรือประสบกับเหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆและหลายรูปแบบของสถาบันต่างๆ แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมบุคลิกนิสัยของแต่ละบุคคล และความเข้มงวดของแต่ละโรงเรียน

มิรณญา กล่าวว่า “หลังจากรับประทานอาหารเที่ยงเสร็จแล้วจะเป็นเวลาพักโดยจะเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้า เล่นอินเทอร์เน็ตเพื่อค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับรับสมัครสอบของแต่ละหน่วยงาน ค้นหาคะแนนสอบ บางครั้งจะเล่น His เพื่อสนทนากับเพื่อน”แตกต่างกันออกไป เช่น ชีวิตของ วนิศร ชีวิตภายหลังพักเที่ยงจะชอบมารับประทานอาหารที่โรงอาหาร และเตรียมตัวเข้าเรียนช่วงบ่าย จนกระทั่งถึงเวลาเลิกเรียน ภายหลังเลิกเรียนบางวันจะยังไม่กลับบ้านทันที จะทำการบ้านที่ครูสั่งให้เสร็จก่อน หรือถ้าวันไหนไม่มีการบ้าน จะเล่นกับเพื่อนๆ ที่โรงเรียนก่อนถึงจะกลับบ้าน หรือบางวันจะไปเล่นเกมสล็อตที่อยู่อีกๆ โรงเรียนถ้าเงินค่าอาหารเหลือ แต่ถ้าหากว่าเงินไม่เหลือก็จะกลับบ้านทันที หรือไม่ก็จะไปหาซื้อของกินหน้าโรงเรียนและเข้ามานั่งคุยกันกับเพื่อนเพื่อรอซ้อมบาสเกตบอลจนถึงเวลา 20.00 น.แล้วกลับบ้าน

วิไลพร เมื่อเลิกเรียนเธอจะชอบไปเล่นกีฬา เช่นบาสเกตบอล หรือไม่ก็จะเข้าห้องสมุดเพื่อไปเล่นอินเทอร์เน็ต และทำการบ้าน หรืออ่านหนังสือ เธอให้เหตุผลว่าห้องสมุดบรรยากาศมีความเงียบสงบทำให้มีสมาธิ นอกจากนั้นเธอยังเลือกที่จะไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าหลังจากเลิกเรียนแล้วเพื่อจะได้ดูสินค้า ดูการเกาหลิที่เธอชื่นชอบจากสื่อต่าง ๆ

ประวิสมร ชีวิตเธอที่อยู่โรงเรียนในช่วงกลางวันเมื่อรับประทานอาหารเสร็จก็จะเข้าห้องสมุดเพื่อเข้าไปอ่านหนังสือการ์ตูน หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ส่วน ด.ญ.ธิดารัตน์ พอเลิกเรียนจะกลับบ้าน เมื่อกลับมาถึงบ้านจะอาบน้ำ และพักผ่อนโดยการดู ทีวี หรือคอมพิวเตอร์ เล่นเกมส์บ้าง ถ้าวันไหนมีการบ้านจะทำการบ้านที่ครูสั่งให้เสร็จ นอกจากนั้นจะทำงานบ้านเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า รดน้ำต้นไม้

อาภา เล่าถึงถึงชีวิตในโรงเรียนเมื่อไม่ได้เรียน หรือช่วงพัก ถ้าหากวันจันทร์ อังคาร และวันศุกร์ จะนั่งทบทวนเพื่อความเข้าใจในวิชาที่เรียนมาในวันนั้น ส่วนวันพุธจะเล่นกีฬากับเพื่อนเป็นบางครั้ง หรือไม่ก็จะคุยหยอกล้อกันตามปกติของเด็กวัยรุ่น จนกระทั่งเลิกเรียนตอนบ่ายสองโมง

ประวิสมร เมื่อถึงชั่วโมงสุดท้ายของทุกวันจะพบกับอาจารย์ประจำชั้นเพื่อเรียกชื่อนักเรียน ดูแลห้องเรียน ทำความสะอาดห้อง หลังจากเลิกเรียนจะทำการบ้านให้เสร็จ ถ้าทำไม่เสร็จจะกลับไปทำที่บ้าน หลังจากเลิกเรียนจะเรียนพิเศษต่อจนถึงเวลา 4 โมงครึ่ง หลังจากนั้นจะช่วยครูที่สอนพิเศษปิดหน้าต่าง เก็บอุปกรณ์การเรียนการสอน ต่อจากนั้นจะซ้อมกีฬาจนกระทั่งเวลา 06.00 น. แล้วกลับบ้านจะช่วยทำงานบ้านเพื่อรอแม่กลับมาจากทำงาน

ยุคลธร ถ้าหากว่ากลับจากโรงเรียนจะรดน้ำต้นไม้ ทำงานบ้านทุกอย่างให้เสร็จก่อน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า ล้างจานเป็นต้น

ปิยวรรณ ถ้าหากเวลาว่างจะนั่งจับกลุ่มคุยกันกับเพื่อนๆ พูดคุยเรื่องต่างๆ ไป ที่ตนเองชอบหรือว่าเพื่อนในกลุ่มชอบตามภาษาวัยรุ่น ถ้าหากอาจารย์สอนเรื่องอะไรก็จะนำมาคุยถกเถียงกัน

ประเด็นสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย หรืออาจจะเป็นเรื่องส่วนตัวของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่หลังเลิกเรียนจะนั่งคุยกันกับเพื่อนก่อนที่จะกลับบ้าน หรืออาจจะแหวะเที่ยวที่อื่นอีก

ขยายกรณี หลังจากเลิกเรียนแล้ว ในเวลา 18.00 น. ก็จะต้องกลับบ้านเนื่องจากเย็นมากแล้วและบ้านก็อยู่ไกลจากโรงเรียน ไม่มีเวลาเที่ยวเล่น ถ้ากลับก่อน 17.00 น. โมงเย็นก็จะนั่งเรือกลับบ้าน ถึงบ้านเวลาประมาณ 18.30 น. เสร็จจากทำธุระส่วนตัวแล้วจะรับประทานอาหารกับแม่ แต่ถ้าวันใดมีการบ้านจะทำการบ้านให้เสร็จก่อน เมื่อมีเวลาว่างจะนั่งเล่นกับสุนัขที่บ้าน อ่านหนังสือ หรือไม่ก็เล่น อินเทอร์เน็ต

สกลวรรณ ชีวิตประจำวันในช่วงนี้ เธอเล่าว่า ส่วนมากจะมีวิถีชีวิตเหมือนกับนักเรียนทั่วไปคือถ้าหากมีเวลาว่าง จะเล่นกับเพื่อนๆ คุยกันหลายเรื่องกับเพื่อน หรือจะทำการบ้านกับเพื่อน สอนการบ้านหรือแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนๆ “จะสนุกสนานกับเพื่อนๆ เล่นกัน เอาใจใส่กัน เพราะเป็นเพื่อนสนิทกัน กลุ่มเราส่วนมากจะคิดในเรื่องความสนุกสนานคะ” หรือไม่หลังเลิกเรียนก็จะนั่งคุยกับเพื่อนในเรื่องการบ้านที่จะส่งครูวันต่อไป หรือถ้าว่างก็จะเข้าห้องคอมพิวเตอร์หางานเพิ่มเติม

ปัญญิตา ชีวิตในช่วงนี้เธอเล่าว่า เมื่อเลิกเรียนก็เดินทางกลับบ้านทันที เนื่องจากเธอเป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง ตั้งใจเรียน สนใจในการเรียน เธอบอกว่าแทบจะไม่มีเวลาว่างไปเที่ยวกับเพื่อน จะสนใจเรื่องเรียนมากกว่า มาถึงบ้านจะพักผ่อน อาบน้ำล้าง หรือไม่ก็จะดูทีวี

สุกัญญา หลังจากเลิกเรียน จะช่วยครูทำความสะอาดห้องเรียนจนเรียบร้อยจึงจะได้เดินทางกลับบ้าน

กล่าวโดยสรุป นักเรียนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเมื่อเลิกเรียนจะไม่กลับบ้านโดยทันที แต่จะทำกิจกรรมหรือรอเวลากลับบ้าน เช่น มีการเรียนพิเศษ เทียวห้างสรรพสินค้า เข้าห้องสมุดเพื่อเล่นเกม ค้นหาข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ คุยกับเพื่อนผ่านโปรแกรมต่างๆ ทางคอมพิวเตอร์ ทำการบ้านให้เสร็จก่อนกลับบ้าน เล่นกีฬากับเพื่อน นั่งคุยกับเพื่อนทำความสะอาดห้องเรียนก่อนกลับบ้าน แต่มีน้อยที่กลับบ้านทันทีภายหลังเลิกโรงเรียน

5.1.4 เวลาที่อยู่ที่บ้านวันธรรมดา

จากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาพบว่า หลังกลับจากโรงเรียนนักเรียนส่วนมากจะรับผิดชอบงานบ้านตามที่ผู้ปกครองได้มอบหมายไว้ และเวลาที่จะมีโอกาสได้อยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัวนั้นคือ เวลารับประทานอาหารเย็นและในช่วงเวลานี้นักเรียนจะถือโอกาสพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้พบเห็นหรือเกิดขึ้นในโรงเรียนให้ผู้ปกครองรับฟัง และก็จะได้รับคำแนะนำจากผู้ปกครอง ตัวอย่างเช่น วนิสร์ เมื่อกลับมาถึงบ้านจะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเสียก่อนแล้วจึงจะอ่านหนังสือหรือทำการบ้านที่ยังทำไม่เสร็จ เช่นเดียวกับ

วิไลพร เลิกเรียนพอลกลับถึงบ้านก็จะอาบน้ำ พักผ่อนสักระยะหนึ่งก่อน โดยอาจจะเล่นเกมคอมพิวเตอร์ เล่นเกม คุยกับเพื่อนทางอินเทอร์เน็ต ค้นหาข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับดาราศาสตร์และสิ่งที่น่าสนใจ นอกจากนั้นยังชอบอ่านหนังสือการ์ตูนด้วย และคุยโทรศัพท์กับเพื่อนเรื่องดาราศาสตร์ที่ชื่นชอบ หลังจากนั้นจึงจะทำการบ้านที่ครูสั่งทำ ภายหลังจากทำการบ้านเสร็จเธอบอกว่าจะรู้สึกเหนื่อยและเครียด ก็จะพักผ่อนคลายเครียดด้วยเล่นเกมคอมพิวเตอร์ เล่นเกมส คุยโทรศัพท์กับเพื่อนอีกครั้งหนึ่ง

ประวิสมร หลังจากเลิกเรียนแล้วเธอจะไปเรียนพิเศษ หลังเลิกเรียนแล้วจะช่วยครูที่สอนพิเศษปิดหน้าต่าง เก็บสิ่งของ หลังจากนั้นจะลงมาซ้อมกีฬาฟุตบอล พอลกลับถึงบ้านจะช่วยแม่ทำงานบ้านรอพ่อแม่กลับมาจากทำงาน ในส่วนของ ปัญหา ภายหลังจากเลิกเรียนเธอจะกลับบ้านทันที โดยที่ไม่ไปแะที่ไหน เมื่อมาถึงบ้านจะพักผ่อน อาบน้ำ ดูทีวี หรือเล่นเกมบ้าง หลังจากนั้นจะทำการบ้านที่ครูสั่งให้เสร็จ แล้วจะทำงานบ้านต่อ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน หลังจากนั้นจะพักผ่อนอีกครั้ง โดยการดูทีวี เล่นเกมส พุดคุยทางคอมพิวเตอร์กับเพื่อนเหมือนกับวันหยุดทั่วๆ ไป เพื่อรอพ่อแม่กลับมาจากทำงาน แล้วก็จะรับประทานอาหารร่วมกันกับครอบครัว ภายหลังจากรับประทานอาหารเสร็จ ถ้าหากยังไม่ดี ถ้าหากยังมีงานที่ยังทำไม่เสร็จค้างอยู่ก็จะทำให้เสร็จก่อนที่จะเข้านอน

วลัยพร เธอกล่าวว่า ในช่วงเวลา 1-2 ทุ่ม เธอจะทำงานบ้านเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ เพื่อรอพ่อแม่กลับมาจากทำงาน นอกจากนั้นจะทำการบ้านให้เสร็จรอรับประทานอาหารพร้อมพ่อแม่ หลังรับประทานอาหารเสร็จแล้วจะทำการบ้านให้เสร็จ จนกระทั่งเข้านอน ด.ญ.อาภา พอลกลับถึงบ้านจะอาบน้ำ รับประทานอาหาร บางครั้งจะช่วยสอนหนังสือน้อง ถ้าวันธรรมดา จันทร์-ศุกร์ จะเข้านอนเร็วประมาณ 2 ทุ่ม เพราะต้องตื่นนอนแต่เช้าเพื่อนไปเรียนหนังสือตามปกติ

ประวิสมร จะทำงานบ้านให้เสร็จ เธอบอกว่าถ้าหากวันใดทำงานบ้านเสร็จแม่จะมีความภูมิใจมากเมื่อกลับมาถึงบ้าน หลังจากนั้นจะดูทีวีรอแม่กลับมาจากทำงาน กลับมาแล้วท่านจะทำอาหารให้รับประทานบ้าง บางครั้งซื้อมาจากตลาดเรียบร้อย จะดักน้ำให้แม่ดื่มทุกวันหลังจากกลับมาจากทำงาน จะรับประทานอาหารพร้อมเพียงกัน วางวันมีงานพิมพ์ส่งครูจะนั่งพิมพ์งานจนดีกว่าจะได้นอน

ยุคลธร ส่วนมากจะทำการบ้านในช่วงเวลานี้ภายหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว “เราจะรับประทานอาหารพร้อมกันทั้งครอบครัว มีอะไรหนูก็จะปรึกษารอบครัว พี่ หนูต้องดูแลพี่ เพราะท่านชรามากแล้วและมีโรคประจำตัวด้วยคะ” ทำการบ้านบ้างถ้าหากมี หรือ ไม่ก็จะทำงานบ้าน

ศกลวรรณ จะทำการบ้านให้เรียบร้อย แล้วจึงอาบน้ำ รับประทานอาหารพร้อมครอบครัว หลังจากนั้นจะเก็บถ้วย ชามไปล้างแล้วจึงดูทีวี และทำงานบ้านด้วย

อาภา จะทำการบ้านที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ แล้วไปอาบน้ำ รับประทานอาหารพร้อมกับย่า แม่ และน้องสาว หลังจากนั้นจะช่วยแม่เก็บถ้วย ชามไปล้าง ล้างหน้าแปรงฟัน แล้วจึงเข้านอน

กล่าวโดยสรุป นักเรียนส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน เช่น รับผิดชอบทำงานบ้านที่ผู้ปกครองมอบหมาย เล่นคอมพิวเตอร์ เล่นเกม คุยกับเพื่อนทางอินเทอร์เน็ต ทำการบ้าน คุยโทรศัพท์กับเพื่อนจนมือค้ำในเรื่องทั่วไปของวัยรุ่น เช่น เรื่องคาราไทยและเทศ เรื่องเกี่ยวกับการเรียน และรับประทานอาหารอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากับครอบครัว

5.2 ชีวิตประจำวัน วันหยุด

5.2.1 เช้าวันหยุด เสาร์-อาทิตย์

จากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่วันเสาร์ ตอนเช้านักเรียนส่วนมากจะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. ส่วนใหญ่พ่อแม่จะเป็นคนปลุกให้ตื่น ซึ่งจะตื่นสายกว่าวันปกติธรรมดา เพราะเป็นวันหยุดไม่ได้ไปโรงเรียนตามปกติ แต่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะไปเรียนพิเศษ ในช่วงตอนเช้าอาจจะยังไม่มีมีการช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเท่าไรเพราะจะต้องเตรียมตัวไปเรียนพิเศษ ส่วนมากเวลาที่ช่วยพ่อแม่เพื่อแบ่งเบาภาระทำงานบ้านจะเป็นช่วงภายหลังจากกลับมาจากโรงเรียนแล้ว ในส่วนวันอาทิตย์ ส่วนใหญ่จะตื่นนอนตั้งแต่เช้า เวลา ประมาณ 06.00-07.00 ส่วนใหญ่พ่อแม่เป็นคนปลุกให้ตื่นตัวอย่างเช่น

ยุครุท นักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า “วันเสาร์ วันอาทิตย์หนูจะตื่นนอนเวลา 07.00 น.เป็นส่วนมาก ส่วนใหญ่แล้วแม่จะเป็นคนปลุกให้ตื่น ส่วนตื่นนอนเองนั้นค่อนข้างมีน้อยค่ะ”

เพ็ญพิมล นักเรียนกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “วันหยุดถ้าหากเป็นวันเสาร์ หนูจะตื่นนอนเวลา 07.00 น.ค่ะ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วแม่จะเป็นคนปลุกมากกว่าค่ะ” เพื่อเตรียมตัวมาเรียนที่พุทธศาสนวันอาทิตย์ บางคนมาพร้อมกับพ่อแม่ แต่บางคนก็พาน้องมาเรียนด้วย ส่วนเรื่องอาหารเช้า พบว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนมากจากรับประทานอาหารเสร็จมาจากบ้าน และภายหลังจากที่รับประทานเสร็จส่วนมากจะทำการล้างจานเอง นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนที่มาเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ของกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดพ่อแม่ เป็นผู้พามาเรียน และติดตามมาเรียนด้วย

อาภา นักเรียน ชั้นปลาย ม.2 อีกคน วันหยุดเสาร์ วันอาทิตย์ จะตื่นนอนเวลาประมาณ 6 โมงครึ่งทุกวัน เธอจะตื่นเองบ้างเป็นบางครั้ง แต่บางครั้งแม่จะเป็นคนปลุกให้ตื่น แต่ส่วนมากแม่จะเป็นคนปลุก จะทำธุระส่วนตัว และรับประทานอาหารพร้อมครอบครัว พร้อมปรึกษา หรือพูดคุยกันในเรื่องต่างๆ เก็บจาน ดูทีวี เดินเที่ยวห้างสรรพสินค้ากับครอบครัว

ประวีณสมร วันเสาร์-อาทิตย์ จะตื่นนอนเวลา 06.00 น. จะตื่นนอนเองบ้างเป็นบางครั้ง แม่ปลุกให้ตื่นเป็นบางครั้ง ตื่นเข้ามาจะเปิดทีวีดู ถึงแม้ว่าจะดูหรือหลับก็ตาม เธอให้เหตุผลว่า “หนูต้องเปิดโทรทัศน์ทิ้งไว้เพื่อจะดูรายการที่ตัวเองชอบ ที่ทำแบบนี้กลัวน้องมาแย่งเปิดไปดูช่องอื่น จนทำให้เป็นสาเหตุให้ทะเลาะกับน้องอยู่บ่อยครั้งในตอนเช้าคะ” จนกระทั่ง เวลา 10 นาฬิกา จึงจะไปทำธุระส่วนตัว หลังจากนั้นจะมารับประทานอาหารที่แม่ทำเอง หรือไม่ก็ซื้อมาจากตลาดโดยทานพร้อมกันทั้งครอบครัว

ปิยวรรณ กิ่งเกษม (ม.6) วันหยุดเสาร์ จะตื่นนอนสายกว่าวันธรรมดา เนื่องจากว่าเป็นวันหยุดไม่ได้ไปโรงเรียน แต่ก็จะไปเรียนพิเศษเพื่อเตรียมความพร้อมสอบเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยในปีถัดไป ซึ่งส่วนใหญ่จะตื่นนอนเวลา ประมาณ 08.00 น. บางวันหลังจากตื่นนอนและทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วจะรีดผ้า หรืองานอื่นที่ค้างค้างให้เสร็จก่อนที่จะไปทำงานอย่างอื่นหรือไปโรงเรียน บางวันจะรับประทานอาหารเช้าให้เสร็จไปจากที่บ้านก่อนที่จะไปโรงเรียน แต่ก็มีบ่อยครั้งที่ไม่รับประทานอาหารเช้าให้เสร็จจากบ้าน แต่จะมารับประทานที่โรงเรียน ส่วนในวันอาทิตย์ จะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. เพื่อเตรียมตัวมาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

วนิสร วันหยุดจะตื่นนอน เวลาประมาณ 06.00 น. ส่วนใหญ่แม่จะเป็นคนปลุกให้ตื่น เหมือนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างคนอื่นๆ หลังจากทำธุระส่วนตัวเสร็จ จะรับประทานอาหารเช้าที่แม่เตรียมไว้ให้ เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จจะอ่านหนังสือเรียนรายวิชาต่างๆ โดยใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง จึงพักก่อนที่จะดูต่อหรือไปทำงานอย่างอื่น

ไพรส วันหยุดปกติจะตื่นนอนประมาณ 06.30 น. จะตื่นนอนเองบ้างเป็นบางครั้ง พ่อแม่ปลุกบ้างเป็นบางครั้ง ส่วนมากจะรับประทานอาหารเช้าให้เสร็จจากที่บ้านก่อนที่จะไปเรียนพิเศษ ซึ่งจะเริ่มเรียนเวลา 09.00 น. ถึง เวลา 11.30 น. ทุกวันเสาร์ ส่วนวันอาทิตย์ จะมาเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จะรับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยมาจากบ้าน บางวันจะรับประทานอาหารเช้ากับแม่ แต่บางวันแม่จะมารับประทานอาหารที่โรงเรียน

วิไลพร วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เธอจะตื่นนอนค่อนข้างสายมาก โดยเฉพาะวันเสาร์ จะตื่นนอนเวลา 08.00 น. เกือบทุกวัน ส่วนมากจะตื่นเอง หลังจากทำธุระส่วนตัวเสร็จ จะรับประทานอาหารเช้าที่แม่เตรียมไว้ให้ หรือไม่ก็จะไปซื้อมารับประทานเอง

มริญญา วันหยุด เสาร์ อาทิตย์ ซึ่งวันเสาร์จะไปเรียนพิเศษทุกวัน ดังนั้นจะตื่นนอนตั้งแต่ 07.00 น. เพราะต้องไปเรียนพิเศษให้ทันเวลา 09.00 น. ซึ่งเธอจะไปรับประทานอาหารเช้าที่โรงเรียนทุกวัน พักทานข้าวเที่ยง ต่อจากนั้นก็จะเรียนพิเศษต่อจนถึงเวลา 17.00 น.

ชยาภรณ์ ชีวิตประจำวันเสาร์ อาทิตย์ จะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. ส่วนใหญ่แม่เธอจะเป็นคนปลุกให้ตื่น เพื่อเตรียมตัวไปเรียนพิเศษ ส่วนใหญ่จะรับประทานอาหารเช้าจากบ้าน

ก่อนที่จะไปเรียนพิเศษ ร่วมรับประทานอาหารกับแม่บ้าง แต่ส่วนมากจะรับประทานอาหารคนเดียว ส่วนแม่จะยังไม่รับประทานอาหารเพราะยังเชาอยู่

อานนท์ ชีวิตประจำวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ ซึ่งวันเสาร์ ปกติจะตื่นนอน เวลาประมาณ 07.00 น.เกือบทุกวัน เนื่องจากอานนท์จะต้องไปเรียนพิเศษเหมือนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่แม่จะเป็นคนปลุกให้ตื่น ส่วนตัวเองนั้นก็มีบางครั้ง แต่ก็มีส่วนน้อย เสาร์จากทำธุระส่วนตัวแล้ว จะมารับประทานอาหารเช้าก่อนที่จะไปโรงเรียนทุกครั้ง ซึ่งแม่ของอานนท์เป็นผู้เตรียมอาหารไว้ให้

สกลวรรณ ชีวิตประจำวันเข้าในวันเสาร์ จะตื่นนอนเวลาประมาณเวลา 06.00 น. เธอบอกว่าจะตื่นนอนเอง หลังจากทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วจะมารับประทานอาหารที่แม่ของเธอเตรียมไว้ให้ เสร็จแล้วจะเดินทางไปเรียนพิเศษ ซึ่งเธอจะเรียนพิเศษ เวลา 08.00 น. -11.00 น. ส่วนชีวิตประจำวันเข้าวันอาทิตย์ จะตื่นนอนเวลาเดียวกับวันเสาร์ ตื่นเองไม่มีใครปลุก รับประทานอาหารเช้าเสร็จมาจากบ้าน

ธิดารัตน์ ชีวิตประจำวันเข้าวันเสาร์ จะตื่นนอน เวลา ประมาณ 06.00 น. จำตัวเองเป็นบางครั้ง แต่ส่วนมากแม่ของเธอจะเป็นคนปลุกให้ตื่นหลังจากเธอทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วจะมารับประทานอาหารเช้าที่แม่เตรียมไว้ให้เพื่อที่จะไปเรียนพิเศษเหมือนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั่วไป เธอจะเริ่มเรียนพิเศษ เวลา 09.00 น. ส่วนวันอาทิตย์จะตื่นนอนเวลา 06.00 น. เสร็จจากทำธุระส่วนตัวแล้วรับประทานอาหารแล้วมาเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์

วลัยพร ชีวิตวันหยุด เสาร์ จะตื่นนอนเวลา ประมาณ 17.00 น. ส่วนมากแม่ของเธอจะเป็นคนปลุกให้ตื่นจึงทำให้เธอตื่นแต่เช้า แต่ถ้าวินใดที่เธอตื่นเอง เธอเล่าว่าจะตื่นนอน เวลาประมาณ 11.00 น. แต่ถ้าวินไหนจะต้องไปเรียนพิเศษ แม่จะปลุกให้ตื่นแต่เช้าเพื่อให้ทันเรียนพิเศษ หลังจากทำธุระส่วนตัวแล้วจะรับประทานอาหารที่แม่เตรียมไว้ก่อนที่จะไปเรียนพิเศษ ส่วนวันอาทิตย์ จะตื่นนอน เวลา ประมาณ 07.00 น.ซึ่งส่วนใหญ่แม่จะเป็นคนปลุกเกือบทุกครั้ง จะลุกมาดู ทีวี ก่อน ที่จะลุกไปอาบน้ำทำธุระส่วนตัว จะรับประทานอาหารเสร็จก่อนที่จะมาเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์

ปัญญิตา ชีวิตประจำวันเข้าวันหยุด เสาร์ เธอจะตื่นนอน เวลาประมาณ 06.30 น. ส่วนมากเธอจะตื่นนอนเอง แต่ก็มีบางครั้งแม่ของเธอเป็นคนปลุกให้ตื่น เธอก็จะรีบไปเรียนพิเศษที่สถาบันกวดวิชาเหมือนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างต่างๆ ไป โดยที่เธอจะรับประทานอาหารให้เสร็จจากบ้านก่อน ส่วนชีวิตประจำวันเข้าวันอาทิตย์ เธอจะตื่นนอนเวลา 07.00 น.ซึ่งส่วนใหญ่แม่จะเป็นคนปลุกให้เธอตื่นเพื่อเตรียมตัวไปเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ ซึ่งก่อนที่จะมาเรียนเธอจะรับประทานอาหารเสร็จมาจากบ้านเสียก่อน

กล่าวโดยสรุป นักเรียนส่วนใหญ่ในวันเสาร์จะตื่นนอนเวลาประมาณ 07.00 น. แต่ถ้าหากเป็นวันอาทิตย์จะตื่นนอนเวลา 06.00 น. เนื่องจากว่าต้องไปเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่วนใหญ่จะตื่นนอนเอง รับประทานอาหารให้เสร็จก่อนออกจากบ้านเพื่อไปโรงเรียน ในวันเสาร์นักเรียนส่วนใหญ่เรียนพิเศษตามสถาบันกวดวิชาต่าง ๆ

5.2.2 เวลาสายวันหยุดเสาร์-อาทิตย์

จากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนส่วนใหญ่จะใช้เวลาช่วงนี้ไปในการเรียนพิเศษในวันเสาร์จนถึงเวลาเที่ยง แต่ถ้าหากวันไหนไม่ได้ไปเรียนพิเศษ จะตื่นนอนค่อนข้างสายเพราะไม่ต้องรีบไปโรงเรียน และอีกประการหนึ่งคือตอนกลางคืนจะนอนดึก เพราะส่วนมากจะนั่งเล่นคอมพิวเตอร์ เล่นโทรศัพท์มือถือ โทรคุยกับเพื่อนจนดึกๆ หรือไม่ก็อ่านหนังสือด้วย หลังจากทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้ว จะทำงานบ้านเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระกับพ่อแม่บ้าง เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ซักผ้า เป็นต้น หลังจากนั้นจะทำการบ้านที่ครูสั่ง แล้วจะพักผ่อนโดยการเล่นเกมสับ้าง เล่นคอมพิวเตอร์ ดูหนังดูละครทีวี หรือรายการต่างๆ หรือไม่ก็อ่านหนังสือการ์ตูน หรือหนังสือเรียนเพื่อทบทวนวิชาที่เรียน แต่ก็จะมีนักเรียนกลุ่มตัวอย่างบางคนก็ออกไปเที่ยวข้างนอกบ้าน อาจจะนัดเพื่อนออกไปเที่ยวดูหนัง ไปห้างสรรพสินค้า เป็นต้น เช่น อาภา จะเริ่มเรียนพิเศษเวลา 9 นาฬิกาจนถึงเวลาเที่ยง เช่นเดียวกับ เด็กหญิง สกวรรณ จะเริ่มเรียนพิเศษเวลา 8 โมงเช้า ถึง 11 นาฬิกา หลังจากเลิกเรียนจะกลับบ้านทันทีตอนสายก็จะทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ซักผ้า พอเสร็จก็จะมานั่งดูโทรทัศน์ หรือไม่ก็อ่านหนังสือการ์ตูน ส่วน สุกัญฐ์ หลังจากรับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยแล้วที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

5.2.3 เวลาบ่าย-ค่ำ กลางคืนจนเข้านอนวันหยุดเสาร์-อาทิตย์

นักเรียนส่วนมากหลังจากทำงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้ปกครองแล้วจะพักผ่อนโดยการเล่นคอมพิวเตอร์ ไปบ้านเพื่อน หรือไปเรียนพิเศษ ตามแต่กรณี ถ้าเป็นวันเสาร์นักเรียนคนก็จะไปเรียนพิเศษจากบ่ายโมงจนถึง 5 โมงเย็นก็มี อย่างกรณี

มริญญา เธอจะเรียนพิเศษจนถึง 5 โมงเย็นพอกลับมาถึงบ้านเธอจะทำงานบ้าน หรือทำการบ้านเลข “พอหนูกลับถึงบ้านจะเอาการบ้านจากวันธรรมดาที่โรงเรียนมาทำ พอทำเสร็จก็จะช่วยแม่ทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ส่วนมากจะทำเองโดยไม่ต้องมีใครบอกคะ”

ปัญธิตา กล่าวว่า “หลังจากเลิกเรียนพิเศษในวันเสาร์หนูจะไปเดินเล่นและไปเที่ยวที่ห้างสรรพสินค้าที่อยู่ใกล้บ้าน เพื่อต้องการผ่อนคลายความเครียดหลังจากที่เรียนหนังสืออย่างเคร่งเครียดมาแล้ว หนูชอบเดินดูสินค้าต่างๆ หรือบางครั้งจะร้องเพลงคาราโอเกะ หรือไม่ก็หาซื้อของรับประทานกับเพื่อนคะ” เธอกล่าว แต่ถ้าเป็นวันอาทิตย์ภายหลังจากเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พอกลับถึงบ้านจะทำการบ้านให้เสร็จก่อน หลังจากนั้นจะทำงานบ้านเพื่อแบ่งช่วย

แบ่งเบาภาระพ่อแม่ งานบ้านที่เธอทำจะเป็นงานทั่วไปภายในบ้าน เช่นกวาดบ้าน ถูบ้าน เก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ซักผ้า เป็นต้น ภายหลังเสร็จแล้วจะเป็นเวลาพักผ่อนโดยดูทีวี เป็นต้น

เพ็ญพิมล วิธีชีวิตวันหยุดเสาร์อาทิตย์ เธอเรียนพิเศษพอเลิกเรียนแล้วก็จะกลับมารับประทานอาหารที่บ้าน จะพักผ่อนโดยการดูรายการทีวีบ้าง แต่ถ้าวันไหนมีการบ้านก็จะทำการบ้านให้เสร็จก่อนที่จะทำอย่างอื่น แต่ถ้าวันไหนไม่มีการบ้านจะไปเที่ยวข้างนอก ส่วนวันอาทิตย์จะมาเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยจะใช้เวลาส่วนมากอยู่กับโรงเรียน และจะช่วยงานพระอาจารย์ แต่ถ้าวันไหนมีงานของตนเองที่ยังค้างค้างก็จะทำให้เสร็จ พอกลับจากโรงเรียนส่วนมากก็จะทำงานบ้าน หรือไม่ก็พักผ่อนก่อนที่จะทำการบ้าน โดยเล่นเกม แต่ถ้ามีงานบ้านก็จะทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า เป็นต้น

ปิยวรรณ เธอเรียนพิเศษในวันเสาร์และอาทิตย์เพื่อเตรียมความพร้อมสอบเข้ามหาวิทยาลัย จะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระไม่ว่าจะเป็นวันธรรมดา หรือวันหยุดก็ตอนที่กลับมาจากโรงเรียน นอนจากนั้นเธอเป็นคนชอบอยู่กับเพื่อนๆ คิดเพื่อนไปไหนมาไหนกับเพื่อน บางครั้งวันหยุดจะนั่งเพื่อนหลายๆ โรงเรียนที่เคยเรียนด้วยกันมาพบปะคุยกัน ตอนกลางคืนเธอจะนอนดึกเกือบทุกคืน เช่นเล่นเกมคอมพิวเตอร์ คุยโทรศัพท์มือถือกับเพื่อน หรืออ่านหนังสือ บ่อยครั้งเป็นสาเหตุทำให้เธอตื่นสาย จนบางครั้งถูกแม่ดุค่า

วนิสร ตอนเช้าจะอ่านหนังสือเรียนรายวิชาต่างๆ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง จึงหยุดพักผ่อนคลายจากการดูหนังสือ แล้วค่อยกลับมาอ่านอีกรอบ ถ้าหากวันหยุดวันไหนมีโปรแกรมไปเที่ยวก็จะไปเที่ยวที่ห้างสรรพสินค้า วนิสรจะไม่ชอบไปไหนมาไหนกับเพื่อน เพื่อนชวนไปไหนเวลาเลิกเรียนจะไม่ชอบ แต่ถ้าวันไหนไม่ได้ไปเที่ยวจะเล่นเกมสล็อตที่บ้าน นั่งอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นจะดูทีวีเพื่อผ่อนคลายความเครียดจากการเรียนหนังสือหรือการอ่านหนังสือ ถ้าอยู่ที่บ้านจะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเป็นบางครั้ง

วิไลพร เธอจะตื่นนอนก่อนข้างสายมาก เธอชอบออกไปเที่ยวข้างนอกกับเพื่อน สถานที่เธอชอบไปเที่ยวเป็นประจำจะเป็นห้างสรรพสินค้า สยามพารากอน เพราะมีสถานที่เที่ยวสำหรับวัยรุ่น ณะเดียวกัน

วลัยพร เธอใช้เวลาช่วงบ่ายวันเสาร์หลังจากเลิกเรียนจะกลับบ้านทันที พอถึงบ้านจะพักผ่อนโดยดูรายการทีวีที่ชอบจนถึงเวลาประมาณหนึ่งทุ่มจึงจะไปทำงานบ้าน เช่น ล้างจาน กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า เพื่อแบ่งเบาภาระพ่อแม่ พอเสร็จจากทำงานบ้านจะมาดูทีวีเพื่อเป็นการพักผ่อนหลังจากทำงานบ้านเสร็จ ส่วนวันอาทิตย์ พอกลับถึงบ้านจะไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนโดยการสวดมนต์ เล่นกีฬา จนกระทั่ง 2 ทุ่ม จึงกลับถึงบ้านจะทำงานบ้านเป็นอันดับแรก เช่น ล้างจาน กวาดบ้าน ถูบ้าน พอเสร็จจากทำงานบ้านจะดูทีวีหลังข่าวเพื่อรอพ่อแม่กลับมาจากทำงาน แต่ถ้าวัน

ไหนดมีการบ้านจะทำการบ้านภายหลังจากที่ทำงานบ้านเสร็จแล้ว จนถึง 4 ทุ่ม เมื่อพ่อแม่กลับมาจากทำงานจะรับประทานอาหารร่วมกันพร้อมหน้าพร้อมตา พอเสร็จแล้วก็จะดูทีวีแล้วเข้านอน

ธิดารัตน์ การดำเนินชีวิตช่วงนี้นั้น หลังจากกลับจากโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิลาจะอาบน้ำเพื่อให้ร่างกายสดชื่น แล้วจะมารับประทานอาหาร รับประทานอาหารเสร็จจะดูรายการทีวีที่เป็นรายการที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย เช่นเกมสโว์ต่างๆ นอกจากนั้นยังชอบเล่นคอมพิวเตอร์ คุยกับเพื่อนบ้าง หรือไม่ว่าจะเล่นเกมสโว์เบาๆ ธรรมดาเพื่อผ่อนคลายเครียด เธอบอกว่าชีวิตประจำวันของเธอช่วงนี้เป็นชีวิตที่สบายๆ ธรรมดา หลังจากพักผ่อนที่ได้เรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิลาแล้ว เธอบอกว่าถ้ามีการบ้านจะทำการบ้านที่ครูสั่งให้ทำงานเสร็จ หลังจากนั้นจะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระท่าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า รดน้ำต้นไม้ กรอกน้ำดื่มใส่ตู้เย็น เป็นต้น พอทำงานบ้านเสร็จจะเตรียมอุปกรณ์การเรียนของวันพรุ่งนี้ เช่น วิชาเรียน สมุด ปากกา เป็นต้น เธอบอกว่าวินาศิลาจะเข้านอนไม่ดึกเพราะต้องตื่นตั้งแต่เช้าเพื่อที่จะไปเรียนหนังสือตามปกติ

อาภา วันเสาร์กลับจากเรียนพิเศษกลับถึงบ้านโดยไม่ไปแหวะที่ไหนจะรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน หลังจากรับประทานอาหารเช้าบางครั้งจะอ่านหนังสือ บางครั้งจะเล่นอินเทอร์เน็ต บางวันเธอเล่นอินเทอร์เน็ตจนถึงเวลาเย็นและมีค่าน้ำค่าไฟที่แพง หลังจากนั้นถ้าวันไหนมีการบ้านก็จะทำการบ้านให้เสร็จก่อน บางครั้งจะฝึกทบทวนบทเรียนที่เรียนมา คำนวณทางอินเทอร์เน็ต แต่ถ้าไม่ทำการบ้าน จะสอนหนังสือน้อง หรือไม่ว่าจะช่วยแนะนำน้องทำการบ้าน หลังจากนั้นก็จะทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน วันเสาร์บางวันจะเล่นคอมพิวเตอร์โปรแกรมคุยกับเพื่อนจนถึงเวลาเที่ยงคืน

สกลวรรณ หลังจากกลับมาจากเรียนพิเศษในวันเสาร์ จะพักผ่อนเพื่อคลายเครียดโดยการเปิดคอมพิวเตอร์เพื่อเล่นที่ชอบและเล่นได้ เช่น โปรแกรมคุยกับเพื่อน หลังจากนั้นจะเป็นช่วงเวลาที่จะต้องทำงานบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระพ่อแม่ หลังจากนั้นพอถึงตอนเย็นจะรับประทานอาหารเช้าอย่างพร้อมเพียงกับครอบครัว พอเสร็จจากรับประทานอาหารจะดูทีวีรายการที่ชอบ หรือไม่ว่าจะทำการบ้านถ้าหากวันไหนมีการบ้าน จะเข้านอนเวลา 2 ทุ่ม ส่วนวันอาทิตย์ หลังจากเลิกเรียนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิลาจะกลับบ้าน บางวันจะแวะซื้อของที่ห้างสรรพสินค้า หรือไปเที่ยวกับแม่ก่อนจะกลับบ้าน พอกลับถึงบ้าน จะอาบน้ำ พักผ่อนเพื่อให้ร่างกายสดชื่น ต่อจากนั้นจะเปิดคอมพิวเตอร์เล่นในช่วงนี้ก่อนที่จะรับประทานอาหารเช้า บางวันจะใช้เวลาช่วงนี้ทำงานบ้านช่วยพ่อแม่อีกครั้ง หลังจากนั้นก็จะรับประทานอาหารเช้า วันอาทิตย์เธอจะเข้านอนแต่หัวค่ำเพราะจะต้องตื่นแต่เช้าเพื่อไปเรียนตามปกติ

ประวีณสมร วันเสาร์เธอไม่ได้เรียนพิเศษ แต่เธอจะขออนุญาตแม่ไปเที่ยวบ้านเพื่อนชวนเพื่อนไปเที่ยวที่สวนหลวง ร9 ไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ชมดอกไม้ พายเรือเล่น หลังจากเสร็จจะ

กลับบ้านเวลาประมาณ 4 โมงเย็น แต่ถ้าไม่ไปเที่ยวสวนหลวง จะไปเล่นกีฬาที่โรงเรียนกับเพื่อนๆ เล่นเกมส์ บางครั้งจะพิมพ์งานที่อาจารย์สั่งทำ เล่นคอมพิวเตอร์กับรุ่นพี่ จนกระทั่งถึงเวลา 6 โมงเย็น จึงเดินทางกลับบ้าน กลับถึงบ้านจะพักผ่อน อาบน้ำ รับประทานอาหาร จากนั้นจะดูทีวีดูหนัง ทำงานบ้านให้เสร็จ ทำการบ้านช่วยน้อง ส่วนวันอาทิตย์หลังจากเลิกเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ บางครั้งจะไปซื้อของที่ห้างสรรพสินค้ากับแม่จนถึงเวลา 2 ทุ่ม กล่าวโดยสรุปกลุ่มตัวอย่าง กรณีศึกษาใช้เวลาช่วงนี้ในการอ่านหนังสือ ทำการบ้าน ทำงานบ้าน ช่วยพ่อแม่ทำงาน พักผ่อน โดยการดูหนังดูละครทีวี ไปเที่ยวบ้านเพื่อนบ้าง ไปเที่ยวข้างนอกกับเพื่อน ไปเล่นกีฬาที่โรงเรียน ทำงานที่โรงเรียน เล่นคอมพิวเตอร์ที่โรงเรียนบ้าง อ่านหนังสือตำราเรียน หนังสือการ์ตูน เล่นเกมส์ คอมพิวเตอร์ เล่นอินเทอร์เน็ต คุยโทรศัพท์กับเพื่อน ๆ เรื่องเกี่ยวกับคราที่ตัวเองชื่นชอบเป็นต้น ซึ่ง จะมีความแตกต่างกันไป

ยุทธธร ส่วนมากจะทำการบ้านในช่วงเวลานี้ภายหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว “เราจะรับประทานอาหารพร้อมกันทั้งครอบครัว มีอะไรหนูก็จะปรึกษารอบครัว แม่ พี่ มากๆ หนู ต้องดูแลเพราะท่านชรามากแล้วและมีโรคประจำตัวด้วยคะ” ทำการบ้านบ้างถ้าหากมี หรือไม่ก็จะ ทำงานบ้านแทน พอตอนดึกก็อาจจะใช้เวลาดูทีวีกับครอบครัว ถ้าหากตอนใกล้สอบก็จะนอนเร็ว ประมาณ 20.00 น.แต่ถ้ายังไม่ถึงตอนสายอาจนอน

กล่าวโดยสรุป นักเรียนส่วนใหญ่ทำงานที่ผู้ปกครองได้มอบหมาย เช่น งานบ้านให้เสร็จก่อนที่จะพักผ่อน แล้วเล่นคอมพิวเตอร์ เล่นเกม ไปเที่ยวบ้านเพื่อน ไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า ไปเรียนพิเศษ คุยโทรศัพท์กับเพื่อนจนดึก และส่วนใหญ่รับประทานอาหารเย็นพร้อมครอบครัว ใน ส่วนวันเสาร์จะเข้านอนดึก

5.3 ชีวิตประจำวัน เวลาว่าง

5.3.1 การดำเนินชีวิตยามว่าง

จากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนส่วนใหญ่ยามว่างจะมีชีวิตที่คล้ายกัน เช่น ทำงานบ้านช่วยพ่อแม่ ทำการบ้านที่ครูสั่ง อ่านหนังสือ ไปเที่ยวกับเพื่อน กับครอบครัว เล่นเกมส์ อ่านหนังสือการ์ตูน ตัวอย่างเช่น

ยุทธธร หลังจากกลับจากโรงเรียน จะรดน้ำต้นไม้ ทำงานบ้านทุกอย่างให้เสร็จ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า ล้างจาน ส่วนตอนกลางคืนภายหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วถ้าหาก วันเสาร์อาทิตย์จะชอบเล่นคอมพิวเตอร์ เช่น เล่นเกมส์ หรือทำงานบ้านที่ค้างค้าง ทำการบ้าน ที่เธอ บอกว่าที่ทำเพราะอยากแบ่งเบาภาระพ่อแม่ ไม่คิดว่าถูกบังคับให้ทำแต่อย่างไร บางครั้งยามว่าง จะ

ชอบนั่งคุยกับแม่อูอยู่เป็นประจำ “หนูชอบคุยกับแม่ กับพี่สาวค่ะ” แต่ถ้าเป็นวันธรรมดา จะไม่ค่อยมีเวลาว่างเพราะตื่นนอนมาก็ต้องไปโรงเรียนพอกลับบ้านมาก็เกือบ 17.00 น. แล้ว ต้องรับประทานอาหาร ล้างจาน ทำการบ้าน กว่าเสร็จก็ดึกเกือบทุกวัน

เพ็ญพิมล ถ้าอยู่ที่โรงเรียนจะชอบเล่นกีฬา แต่ถ้าอยู่บ้านจะนอนดูทีวี หรือไม่ก็จะไปเที่ยวหรือไปดูหนังกับเพื่อน

ปิยวรรณ จะดูทีวี นั่งเล่น หรือจะนอน ชอบบอกว่าทำอะไรไม่เป็นขึ้นเป็นอัน แต่ถ้าอยู่ที่โรงเรียนจะนั่งจับกลุ่มคุยกันกับเพื่อนๆ หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว เป็นเรื่องส่วนตัวเรื่องเรียนต่อ เวลาว่างที่เป็นวันหยุด จะเล่นไปเรื่อย ๆ ถ้าวันไหนที่เพื่อนมาเยี่ยมก็จะนั่งคุยกับเพื่อนๆ บางครั้งจะเล่นคอมพิวเตอร์ หรือไม่ก็จะไปเที่ยวที่ห้างสรรพสินค้ากับเพื่อนๆ

วนิสร จะชอบอ่านหนังสือการ์ตูน เพื่อผ่อนคลายความเครียดจากการเรียนหนังสือมาตลอดวัน นอกจากนั้นยังชอบออกไปเดินเล่นคนเดียวที่ห้างสรรพสินค้าอยู่ใกล้บ้าน ชอบเล่นกับน้องๆ ที่เป็นเพื่อนบ้านกัน บางวันก็จะไปเล่นบาสเกตบอลที่โรงเรียน หรือนอนอยู่บ้านและดูทีวีไปด้วยทานนมไป

ไพบร จะชอบวาดรูปอย่างมาก เพราะทำให้สบายใจ เพลิดเพลิน และสนุกสนาน มีความสุขกับการได้วาดรูปในสิ่งที่ตนชอบ วาดตามจินตนาการของตนเอง มีสมาธิอารมณ์มั่นคง นอกจากนั้นยังชอบเล่นกีฬา ชอบดูหนังดูละครทีวีอีกด้วย

วิไลพร วันหยุดเสาร์อาทิตย์ตั้งแต่เที่ยงจนถึงหนึ่งทุ่มจะอยู่ที่ห้างสรรพสินค้า นั่งคุยกับเพื่อนจนมืดค่ำ ชอบบอกว่ายังมีโอกาสได้ฝึกการเดินเลียนแบบคาราเกะที่ตัวเองชอบด้วย เพราะว่าได้กลับถึงบ้านเกือบเวลา 2 ทุ่ม แต่ถ้าอยู่บ้านจะชอบเล่นคอมพิวเตอร์ เล่นเกมส์ เล่นอินเทอร์เน็ต หรือไม่ชอบอ่านหนังสือประเภทนิยาย ชอบฟังเพลงเกาหลี ญี่ปุ่น

มิรัญญา จะชอบฟังเพลงเป็นชีวิตจิตใจ เพราะทำให้รู้สึกผ่อนคลายจากการที่เรียนหนังสือมาตลอดวัน หรือทำงานเหนื่อย นอกจากนั้นเธอยังชอบเล่นกีฬา เช่น บาสเกตบอล แบดมินตัน เพราะสนุกและได้ออกกำลังกาย

ชยาภรณ์ จะชอบฟังเพลง เพราะทำให้อารมณ์สุนทรี สบายใจ รู้สึกผ่อนคลาย เป็นการพักผ่อน ชอบอ่านหนังสือนิยาย ชอบเล่นกีฬา เช่น แบดมินตัน ชอบเล่นคอมพิวเตอร์เพื่อค้นหางานหาข้อมูล บางครั้งจะเล่น MSN เพื่อคุยกับเพื่อน บางครั้งเล่น Hi5 จะเล่นในหมู่เพื่อนๆ เท่านั้น

อานนท์ จะชอบเล่นเกมและอ่านหนังสือการ์ตูน หนังสือเรียน นอกจากนั้นจะช่วยแม่ทำงานเย็บผ้า และทำงานบ้านเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระแม่ด้วย

สกลวรรณ เธอจะชอบอ่านหนังสือ เป็นหนังสือประเภทวรรณกรรมต่างประเทศซึ่งเธอชอบว่าทำให้มีความรู้สนุกสนานเพลิดเพลินและได้ความรู้ด้วย นอกจากนั้นยังช่วยผ่อนคลาย

ความเครียดหลังจากเรียนหนังสือด้วย ยังชอบเล่นกีฬา ชอบฟังเพลงอีกด้วย เล่นอินเทอร์เน็ต เพราะชอบหางานให้เพื่อน และเล่นเกม

อาภา จะชอบเล่นอินเทอร์เน็ตมาก เธอให้เหตุผลว่าที่ชอบเพราะอินเทอร์เน็ตสามารถให้ข้อมูลข่าวสารค้นคว้าเพิ่มเติมได้ดี ถ้าไม่เข้าใจวิชาใดจะไปค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนั้นเธอยังชอบอ่านหนังสือเรียนเพื่อทบทวนความรู้ที่ได้เรียนมา

ปัญญิตา เธอจะชอบฟังเพลง ร้องเพลง ดูทีวี เนื่องจากว่าเธอเป็นคนไม่ชอบความเครียดทุกรูปแบบ ดังนั้นเมื่อเธอคิดว่าตนเองจะมีความเครียดเธอจะหาวิธีการเพื่อไม่ให้ความเครียดเกิดขึ้นกับเธอ โดยเธอกำลังว่า “หนูเป็นคนไม่ชอบความเครียดเพราะเรียนทั้งวัน ทำให้เราเครียดตลอดวัน ซึ่งจะช่วยให้ผ่อนคลาย ไม่ชอบปล่อยให้เวลาว่าง จะต้องหาอะไรมาทำเมื่อมีเวลาว่าง เช่นอ่านหนังสือ ดูทีวีค่ะ”

ธิดารัตน์ จะชอบอ่านหนังสือการ์ตูนมากกว่าอย่างอื่น นอกจากนั้นยังชอบฟังเพลง เธอบอกว่ามีเวลาว่างเมื่อใด ไม่อ่านหนังสือก็จะฟังเพลง ซึ่งเธอให้เหตุผลว่า ให้ความเพลิดเพลิน ช่วยคลายเครียดได้ดี

ประวิสมร จะชอบเปิดเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อเล่นเกมบ้าง หรือค้นหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการเรียน นอกจากนั้นเวลาว่างถ้าหากวันไหนขออนุญาตแม่ไปเล่นกีฬาที่โรงเรียน นอกจากนั้นยามว่างไม่ชอบให้ใครมาใช้งานเพราะรู้สึกไม่ดีไม่ชอบ อารมณ์เสียไม่พอใจแสดงอาการหน้าบึ้งตึงใส่แม่ ไม่มีกะจิตกะใจที่ดีที่จะทำงาน

กล่าวโดยสรุป นักเรียนส่วนใหญ่จะช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองทำงานบ้าน ทำงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อแบ่งเบาภาระ ทำการบ้านที่ครูสั่ง อ่านหนังสือ ไปเที่ยวกับเพื่อน กับครอบครัว ไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า เล่นเกม คุยโทรศัพท์กับเพื่อน อ่านหนังสือการ์ตูน

บทที่ 6

ปัญหา การเผชิญปัญหาและวิธีแก้ปัญหานักเรียน

ปัญหาของนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศที่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถแยกออกเป็น 2 ข้อใหญ่ คือ

- 1) ปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้าน
- 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นนอกบ้าน เช่น โรงเรียน และในแต่ละปัญหานั้นแยกย่อยถึงสาเหตุที่เกิดปัญหาต่างๆ ได้คือ

6.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้าน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านนั้น เป็นสิ่งที่นักเรียนพบหรือประสบด้วยตนเอง ซึ่งมีทั้งที่เกิดจากตนเอง

6.1.1 ปัญหาที่เกิดจากตนเอง

1. **ปัญหาการพูดเท็จ** นั้น นักเรียนบางคนมักจะพูดเท็จกับเพื่อน พี่ น้องหรือแม้กระทั่งพ่อแม่ แต่การโกหกนั้นเป็นการโกหกเพื่อปิดความรับผิดชอบหรืองานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ เช่น โกหกว่ารดน้ำต้นไม้แล้ว หรือทำการบ้านแล้วเป็นต้น ตลอดถึงโกหกเพื่อที่จะไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า ดังเช่นวลัยพรและเด็กชาวยุโรป ที่โกหกผู้ปกครองว่าจะกลับบ้านช้ากว่าเวลาที่กำหนด เพราะจะทำการบ้านให้แล้วเสร็จ แต่กลับไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าเป็นต้น แต่ภายหลังวลัยพรกล่าวว่า ทำแล้วไม่สบายใจ ไม่อยากทำอีก ซึ่งครั้งหนึ่งเคยโกหกพ่อแม่เพื่อที่จะไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า วลัยพร กล่าวว่า เธอทะเลาะมีปากเสียงกับแม่อยู่เป็นประจำ ความคิดเห็นขัดแย้งกัน บางครั้งแสดงออกมาแต่ก็ไม่ฟังเหตุผลเธอกล่าว เด็กหญิงวลัยพร ยอมรับว่าเคยโกหกพ่อแม่เวลาที่อยากไปเที่ยว ที่โกหกเพราะไม่กล้าบอกความจริงเพราะกลัวพ่อแม่ไม่อนุญาตให้ไป และชอบโต้เถียงแม่อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งปีวรรณ ก็ยอมรับในเรื่องนี้ว่า ตนเองเคยเถียงพ่อกับแม่ เวลาที่ท่านใช้แรงงานหรือเวลาที่ท่านอบรมสั่งสอน ซึ่งก็มีเป็นบางครั้งเท่านั้น และเมื่อสอบถามว่าทำไมถึงกล้าโกหกพ่อแม่ ไปร ตอบว่า ตอนนั้นคิดอะไรไม่ออกก็เลยโกหกไปและคิดว่าคงไม่มี

เรื่องร้ายแรงอะไรและคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดา ยุคลธร กล่าวว่าจะไม่ค่อยตั้งใจทำงานบ้านเพราะคิดเล่น จนทำให้บ่อยครั้งที่ทำให้แม่ตำหนิติเตียน

การจัดการและแก้ปัญหา นักเรียนส่วนมากยอมรับภายหลังว่าการโกหกเป็นเรื่องที่ไม่ดี เสียใจต่อการโกหกและคิดว่าเป็นเรื่องไม่ร้ายแรงมาก วริศร ยอมรับสารภาพต่อผู้ปกครองว่าตนเองโกหกและก็ไม่อยากทำอีก วิไลพร กล่าวถึงการแก้ปัญหา โดยการสงบ ไม่ไปต่อปากต่อคำกับแม่ บางครั้งจะโทรศัพท์ไปปรึกษาลุง ให้ท่านบอกเตือนแม่ให้และถ่ายทอดความรู้สึกของเธอให้แม่ฟัง สุกัญฐ์ แก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำงาน เช่นงานบ้าน การบ้าน โดยยอมทำงานที่รับให้มอบหมายให้เรียนร้อย

2. ปัญหาการเถียงหรือโต้แย้งนั้น เกิดจากการที่นักเรียนได้รับการตามใจจากผู้ปกครองหรือไม่เข้าใจกันและกันจนทำให้บางครั้งเกิดการเถียงหรือโต้แย้งพ่อแม่ หรือไม่เข้าใจถึงความหวังดีของพ่อแม่ที่แนะนำจนทำให้เกิดการโต้แย้งกันดังกล่าว จนถึงการเถียงครูอาจารย์ที่โรงเรียน อาภา กล่าวว่าเพื่อนในห้องเรียนเดียวกันจะชอบเถียงอาจารย์สอนหรือชอบบ่นให้อาจารย์ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง วลัยพร กล่าวถึงการเถียงพ่อแม่ว่า คิดว่าพูดความจริงเท่านั้น แต่ในสายตาของผู้ใหญ่คงคิดว่าเราเถียงท่าน สกวรรณ กล่าวว่าบางครั้งจะเถียงแม่ และจะโดนแม่ตีทันที เพ็ญพิมลและมิริญญา เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่องนี้เธอกล่าวว่าตนเองเป็นคนชอบเถียงพ่อแม่ ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ทั้งๆที่รู้ว่าเป็นสิ่งไม่ดี ปวีณสมร มีพฤติกรรมเถียงแม่ เพราะเป็นคนกลับบ้านดึก จนบางครั้งทำให้เกิดการทะเลาะกัน

การจัดการและแก้ปัญหา นักเรียนบางคนเมื่อเกิดการโต้เถียงกันถ้าเป็นกับพ่อแม่ ตนเองจะเป็นคนหยุดก่อน เช่น สกวรรณ กล่าวว่าถ้าเถียงพ่อแม่หรือแม่เธอจะหยุดก่อนทันที เพราะกลัวจะถูกลงโทษ ถ้าเป็นกับเพื่อนหรือครูนักเรียนส่วนมากจะอ้างเหตุผลต่างๆเพื่อเข้าข้างตนเอง

3. ปัญหาการเกียจคร้าน นักเรียนบางคนมักเกียจคร้านการทำงานบ้าน เช่น การเก็บกวาด ทำความสะอาดบ้านตลอดถึงการเรียนเป็นต้น ดังเช่น อานนท์และเด็กปิยวรรณ ซึ่งยอมรับว่าตนเองเป็นคนเกียจคร้านในการเรียนมาก ไม่ตั้งใจในการทำงานส่งอาจารย์ เด็กหญิงวิไลพร กล่าวว่ายอมรับว่าเกียจคร้านการเรียน ไม่เก็บหนังสือเรียนไว้ให้เป็นระเบียบ ห้องนอนจะรกรุงรัง หนังสือกระจัดกระจายไปทั่วห้อง ในเรื่องการทำงานบ้านเช่นเดียวกันนักเรียนบางคนเช่น ยุคลธร และเพ็ญพิมล ยอมรับว่าการกวาดบ้านถูบ้านจะไม่ค่อยใส่ใจทำเท่าไร ชอบคิดเล่นหรือทำอย่างอื่น นางสาววิไลพร ยอมรับว่าตนเองเป็นคนเกียจคร้าน เช่นเกียจคร้านเรียนหนังสือ เก็บสิ่งของไม่เป็นที่เป็นทาง ห้องนอนรกไม่เป็นระเบียบเพราะเกียจคร้าน สุกัญฐ์ จะชอบเกียจคร้านไม่ยอมนอนตื่นเช้า ปัญหาที่ยอมรับว่าไม่ค่อยมีระเบียบเรียบร้อย ไม่มีวินัยในตนเองวางของไม่เป็นที่เป็นทาง

การจัดการและแก้ปัญหา การแก้ปัญหาเรื่องความเกียจคร้านนั้นนักเรียนบางคนจะทำงานที่ได้รับหมายให้แล้วเสร็จก่อนไปทำงานอย่างอื่น แต่มีบางคนที่ต้องคอยให้ถูกดูหรือทวงงานก่อนค่อยทำงานนั้นๆให้เสร็จ ปิยวรรณ กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาความเกียจคร้าน เธอกล่าวว่า “ไม่รู้สิไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหานี้อย่างไร อาจจะเป็นเพราะหนูเป็นชอบเล่น ดิฉันเล่น” ปัญหิตา กล่าวถึงการแก้ปัญหาวางจะต้องจดและจำ เพื่อไม่ให้ลืมกระทำสิ่งใดบ้างตามลำดับ

4. ปัญหาติดเกมส์ นักเรียนเกือบทั้งหมดมีการเล่นเกมสเพื่อผ่อนคลายความเครียดหรือเมื่อมีเวลาว่าง ที่เล่นจนทำให้ติดเกมส์ เช่น วนิศร กล่าวถึงช่วงติดเกมหนักๆ นั้น จะเล่นเกมตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยงเลยทีเดียวก หรือบางครั้งเล่นเกมจนดึกไม่ยอมรับประทานอาหาร ไม่ยอมหลับไม่ยอมนอน หลายครั้งที่ถูกพ่อแม่ดุว่ากล่าวตักเตือน หรือแม้กระทั่งถูกพ่อแม่ตีเลยทีเดียวก นภัสรยอมรับว่าตนเองติดเกมส์จนบางครั้งเป็นสาเหตุให้พ่อแม่ของเธอต้องดุว่ากล่าวตักเตือน

วิธีการแก้ปัญหา วนิศร จะมีวิธีแก้ปัญหาลงเล่นเกมโดยจะไม่ถึงแม่ เมื่อถึงท่านว่ากล่าวตักเตือน แต่จะเล่นให้น้อยลงถ้าไม่เครียดจนถึงที่สุดก็จะไม่เล่นเกม แต่จะไปเล่นกีฬาแทน เช่น วายน้ำ บาสเกตบอล หรือไม่ก็จะไม่ปล่อยให้ตนเองมีเวลาว่าง

6.2 ปัญหาที่เกิดภายนอกบ้าน

ปัญหาที่เกิดภายนอกบ้าน เช่น โรงเรียนถือว่าเป็นสถานที่นักเรียนได้พบและประสบกับปัญหาต่างๆมาก ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากตนเอง เช่น การทำผิดระเบียบ รักในวัยเรียน การพูดจาไม่สุภาพ การคบเพื่อน ปัญหาการทำผิดระเบียบ นักเรียนบางคนทำผิดระเบียบโรงเรียน เช่น มาสาย ไข่มขียว แต่งกายผิดระเบียบ การขาดเรียน ยุคลธร กล่าวถึงเพื่อนที่ทำผิดระเบียบโรงเรียนว่า มีเรื่องการชอยผม ใส่กระโปรงสั้นมาโรงเรียน เขียนคิ้วทาปากแดง เป็นพฤติกรรมเลียนแบบของวัยรุ่นที่เลียนแบบจากดารา นักร้อง ตลอดจนการทำลายสิ่งของในโรงเรียน ดังเช่น สกวรรณและวิไลพร กล่าววาทที่โรงเรียนมีนักเรียนหยอกล้อกันรุนแรง บางครั้งทำลายสมบัติของโรงเรียน เช่น Future Board จิตเขียนฝาผนัง จนถึงหนีเรียนไปเล่นเกมสไปอยู่ตามสนามฟุตบอลและโต๊ะปิงปองเป็นต้น และการทำผิดระเบียบอีกเรื่องหนึ่งคือการพกพาโทรศัพท์ นอกจากนั้นปัญหาปากจัดจ้านพูดต่อปากต่อคำไม่เหมาะสม แต่งหน้าทาปากของนักเรียนวัยรุ่นที่ห้องน้ำ ที่ห้องเรียน มริญญา กล่าวถึงนักเรียนบางคนแต่งหน้าทาปากผิดระเบียบของโรงเรียน ดังที่ ปวีณสมร กล่าววาทครั้งหนึ่งเพื่อนยืมโทรศัพท์ไปใช้แล้วจู่จับได้จนต้องถูกลงโทษ เพ็ญพิมล กล่าวถึงนักเรียนไม่มีมรรยาทในการเรียน ส่งเสียงดังคุยกันขณะครูทำการสอนอยู่ บางครั้งเวลาพระอาจารย์กำลังสอนนักเรียนอยู่จะคุยโทรศัพท์ เล่น

โทรศัพท์มือถือ มีการคุยหยอกล้อกันต่างๆ ที่ท่านกำลังสอน ไปร กล่าวถึงเพื่อนที่แต่งตัวตามแฟชั่นเหมือนผู้หญิงโสเภณี แต่งตัวโชว์สรีระร่างกาย เพราะว่าชอบคิดว่าตนเองทันสมัย เป็นแฟชั่นเลียนแบบต่างประเทศ เด่น เป็นที่ดึงดูดสายตาของคนรอบข้าง โดยเฉพาะเพศตรงข้าม วนิศร จะถูกครูตักเตือนเรื่องทรงผมอยู่บ่อยครั้ง

การจัดการและแก้ปัญหา การแก้ปัญหาในเรื่องนี้นักเรียนบางคนให้ความเห็นว่าเมื่อเห็นการทำผิดระเบียบของโรงเรียนถ้าเป็นเพื่อนในกลุ่มเดียวกันก็จะบอกและคอยเตือนหรือห้ามเพื่อน แต่ถ้าเป็นนักเรียนชั้นอื่นหรือคนละห้องก็จะมีการแจ้งให้ครูทราบหรือบางครั้งก็เฉยต่อสิ่งที่ได้พบเห็น เช่น มริญญา ให้เหตุผลที่ไม่ตักเตือนเพราะคิดว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคล กลัวจะผิดใจกัน วนิศร กล่าวถึงการแก้ปัญหา โดยการหลบเลี่ยงคุณครูที่มาตรวจหรือผมก็จะตัดเมื่อถูกบังคับ

2. ปัญหารักในวัยเรียน นักเรียนบางคนยอมรับว่าเริ่มสนใจในเพศตรงข้าม มีความรักแบบหนุ่มสาว มีการขอเบอร์โทรศัพท์หรือโทรคุยกันเป็นต้นตลอดจนมีการจับมือถือแขนหรือกอดกัน ยุคลธร กล่าวว่าเคยเห็นรุ่นพี่ผู้ชายจับมือกับรุ่นพี่ผู้หญิงและบางทีก็กอดกัน วิไลพร ก็ยอมรับว่าเคยเห็นนักเรียนหนุ่มสาวนั่งจับมือถือแขนกันตามห้างสรรพสินค้า สกลวรรณ เคยถามเพื่อนว่าทำไมต้องมีแฟน คำตอบที่ได้คือมีไว้ก็ไม่เสียหายอะไร และยังมีเพื่อนที่ไม่มีแฟนว่าเป็นเรื่องที่น่าอาย มริญญา กล่าวว่ามียุติที่มีรักในวัยเรียน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เด็กหญิงธิดารัตน์ กล่าวถึงประสบการณ์จริงครั้งหนึ่งเธอเคยเห็นรุ่นพี่มีแฟนในโรงเรียนเดียวกัน และมีนักเรียนหญิงรุ่นพี่แย่งผู้ชายกันที่สนามฟุตบอล มีครูและนักเรียนยืนดูทั้งโรงเรียน ปัญธิตา ยอมรับว่ามีเพื่อนมีรักในวัยเรียนด้วย จนเกิดปัญหาทะเลาะ หึงหวงกันเกิดขึ้น

การจัดการและแก้ปัญหา ในเรื่องนี้ส่วนมากนักเรียนเมื่อได้พบเห็นแล้วมักจะเฉย เพราะคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดาของวัยรุ่น แต่ก็ไม่เหมาะสมที่จะประพฤติดังนั้นในโรงเรียน ยุคลธรกล่าวว่า เมื่อเห็นเพื่อนนักเรียนหรือรุ่นพี่จับมือถือแขนกัน ก็ได้แค่มองแล้วเดินผ่านไป เพราะไม่กล้าที่จะเตือน แต่ถ้าเป็นเพื่อนในกลุ่มก็จะกล้าบอกและเตือนกัน วริศร พูดว่าการรักในวัยเรียนไม่เหมาะสม เคยมีนักเรียนหญิงทั้งที่เป็นรุ่นน้องและรุ่นพี่มาขอแลกเบอร์โทรศัพท์ แต่เขาก็ปฏิเสธไปโดยอ้างว่าไม่มีโทรศัพท์ เพื่อป้องกันเรื่องดังกล่าว นางสาว มริญญา กล่าวว่าไม่กล้าเข้าไปยุ่งเรื่องส่วนตัวของเขา

3. ปัญหาการพูดจาไม่สุภาพ ซึ่งส่วนมากนักเรียนยอมรับว่าเมื่ออยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มเพื่อนมากมายมักจะใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ เช่น กู มึง เป็นต้น แต่ว่าไม่เคยใช้คำไม่สุภาพกับผู้ใหญ่ เช่น เพี้ยพิมล ยอมรับว่าเป็นคนพูดจาไม่สุภาพ ชอบพูดแบบน้ำเสียงที่แข็งกระด้าง วิไลพร พูดถึงเพื่อนที่โรงเรียนว่าเป็นคนปากจัดชอบพูดต่อปากต่อคำ นภัสสร กล่าวยอมรับว่า บางครั้งจะพูดไม่ดีไม่สุภาพกับเพื่อน

การจัดการและแก้ปัญหา การพูดจาไม่สุภาพนักเรียนหลายคนยอมรับว่ามักพูดประจำเมื่ออยู่กับเพื่อน และถ้าอยู่ในโรงเรียนนักเรียนบางคนก็เห็นหรือได้ยินการพูดจาไม่สุภาพบางครั้งจะเตือนแต่ก็มีบางครั้งที่ไม่กล้าบอกหรือรายงานให้ครูทราบ เพราะกลัวเพื่อนจะโกรธหรือมาทำร้าย เพ็ญพิมล กล่าวถึงการแก้ปัญหาที่ตนเองประสบโดยการปรับปรุงตนเองให้ได้ นภัสสร กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาพูดจาไม่สุภาพกับเพื่อนว่า จะไม่ขอโทษเพื่อนเพราะรู้สึกเสียหน้า

4. ปัญหาการคบเพื่อน มีนักเรียนบางคนที่เกิดปัญหาตามมา เช่นถูกครูทำโทษหรือตำหนิ อันเป็นผลมาจากการคบหรืออยู่ในกลุ่มเพื่อนที่เกเร ปิยวรรณ กล่าวว่าบางครั้งในขณะที่กำลังอ่านหนังสืออยู่ เพื่อนก็จะโทรมาเพื่อชวนออกไปเที่ยว มีบางครั้งไปเที่ยวห้างสรรพสินค้า กลุ่มเพื่อนๆ ของเธอจะเป็นกลุ่มที่เกเร แต่เธอให้เหตุผลที่เลือกคบนักเรียนกลุ่มนี้เพราะชีวิตเข้ากันได้ ถึงแม้ว่าเพื่อนจะสูบบุหรี่แต่ก็จะปรึกษาหารือกันได้ คุยกันได้เข้าใจ บางครั้งจะยอมให้กันลอกการบ้านด้วย ไปร กล่าวถึงเพื่อนว่า เพื่อนของเขาโดยมากเป็นคนติดเพื่อนเชื่อเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ ครั้งหนึ่งเคยคบกับเพื่อนไม่ดีเกเร จนทำให้ตนเองเกิดปัญหาทะเลาะกันกับเพื่อนอีกกลุ่มที่ดีจนทำให้เขาต้องเลิกคบเพื่อนที่เป็นกลุ่มเกเรแล้วไปคบกับเพื่อนที่ดี

การจัดการและแก้ปัญหา การแก้ปัญหานี้ส่วนใหญ่นักเรียนจะรู้และเลือกคบเพื่อนตามที่พ่อแม่แนะนำไว้ อย่างเช่นไปร พ่อแม่จะคอยห้ามปรามไม่ให้คบเพื่อนที่ไม่ดีและเขากล่าวว่าถึงแม้บางครั้งอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดีหรือคิดยา แต่เมื่อเพื่อนชักชวนให้ลองเขาจะปฏิเสธ

6.3 ปัญหาที่เกิดจากเพื่อน เช่น การทะเลาะวิวาท เพื่อนไม่รับฟังความคิดเห็น

1. ปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นปัญหาที่เกิดจากเพื่อนอันเนื่องมาจากความเห็นไม่ตรงกันหรือไม่พอใจกันหรือเล่นกันรุนแรงเกินควรหรืออารมณ์ร้อนของนักเรียน จนถึงการแย่งผู้หญิง วรศร กล่าวว่าเคยเห็นการทะเลาะวิวาทกันของนักเรียนชายเพื่อแย่งผู้หญิง บางครั้งก็มีอาวุธ เช่นมีด ปืนเป็นต้น ปัญหาการทะเลาะกันเขามองว่าเกิดมาจากการไม่ให้อภัยกัน ไปร ยอมรับว่าที่โรงเรียนมีนักเรียนชายยกพวกตีกัน โดยมีรุ่นพี่คอยควบคุมอีกทีหนึ่ง เขาคิดว่าอาจเกิดจากปัญหาส่วนตัว ต่างฝ่ายพูดไม่ดีจนทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน วิไลพร กล่าวถึงปัญหาเช่นนี้ว่า เคยเห็นนักเรียนอาชีวะทะเลาะวิวาทกันบนรถเมล์ ซึ่งเธอคิดว่าเป็นเพราะว่าเยาวชนต้องการความสนใจดึงดูดความสนใจและความศรัทธาตามวัย ยุทธกร กล่าวถึงปัญหาทะเลาะวิวาทว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งขณะที่เขอนั่งรถเมล์เพื่อไปโรงเรียน มีกลุ่มวัยรุ่นทำร้ายชกต่อยกันบนรถเมล์ เมื่อทำร้ายกันเสร็จก็ลงจากรถอย่างหน้าตาเฉยอย่างไม่เกรงกลัวใครเลย เพ็ญพิมล กล่าวว่ามีการทะเลาะวิวาทชกต่อยกันภายในโรงเรียน ศกวรรณ ทะเลาะกับเพื่อนเรื่องความคิดไม่ตรงกันบ้าง นภัสสร ยอมรับว่าเกิด

ปัญหาหาทะเลาะวิวาทกันกับเพื่อน ศุภณัฐ กล่าวว่าเคยทะเลาะกันกับเพื่อนข้างห้อง เพราะการพูดแบบเข้าใจผิด

วิธีการและแก้ปัญหา วริศรกล่าวถึงวิธีที่จะแก้ปัญหาในเรื่องนี้ไว้ว่าควรที่จะมีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนต่างๆ ให้มากและควรให้เด็กรู้จักธรรมชาติมากขึ้นโดยนำเด็กเข้าค่ายธรรมชาติหรือนิมนต์พระมาอบรม ส่วนวิไลพร กล่าวถึงวิธีการที่จะแก้ปัญหาเรื่องดังกล่าวไว้ว่า ให้ใส่ชุดเหมือนกัน จัดกิจกรรมร่วมกัน เช่นกิจกรรมเข้าค่ายสัมพันธ์ ค่ายอาสาเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน ศุภณัฐ จะแก้ปัญหาโดยการปรับความเข้าใจกัน ชิดารัตน์ แก้ปัญหาทะเลาะวิวาทโดยไปเรียนอาจารย์ให้ช่วยแก้ปัญหา

2. ปัญหาเพื่อนไม่รับฟังความคิดเห็น นักเรียนบางคนเมื่อรวมอยู่ในกลุ่มกับเพื่อนเวลาปรึกษาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีเพื่อนบางคนที่ไม่เสนอความคิดเห็นแล้วเพื่อนๆ ไม่ยอมรับและปฏิเสธในที่สุด เพ็ญพิมล กล่าวว่าเพื่อนไม่ค่อยฟังความคิดเห็นของคนอื่น ยึดเอาความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ว่าถูกต้อง ส่วนความคิดเห็นของคนอื่นจะไม่ค่อยฟัง จึงทำให้เกิดปัญหาไม่เข้าใจกันของกลุ่มเพื่อน

วิธีการและแก้ปัญหา เด็กหญิงเพ็ญพิมล กล่าวว่าเมื่อเกิดปัญหาคือ การไม่เข้าใจในกลุ่มแล้ว หรือหาข้อยุติไม่ได้ ก็จะปรึกษากับครูประจำชั้นหรือลงคะแนนเพื่อหาข้อสรุป

6.4 ปัญหาที่เกิดจากการพบเจอ เช่น การเสเพลเสเพลติด

1. ปัญหาการเสเพลเสเพลติด เป็นปัญหาที่นักเรียนบางคนพบเห็นในโรงเรียนของตนเอง เช่น การสูบบุหรี่ ดังเช่น ไพร และวริศร กล่าวว่าครั้งหนึ่งที่โรงเรียนมีเพื่อนที่ติดบุหรี่มาชวนให้เขาทดลองสูบบุหรี่ โดยแอบสูบบุหรี่ตามห้องน้ำหรือหลังโรงเรียน แต่ว่าเขาปฏิเสธไป พร้อมกับเตือนว่า การสูบบุหรี่เป็นสิ่งไม่ดี ยุคลธร เล่าว่าในระหว่างทางไปกลับของโรงเรียนมักจะพบกับคนที่สูบบุหรี่เป็นประจำ ปิยวรรณ กล่าวว่า บางครั้งไปเที่ยวห้างสรรพสินค้ากับเพื่อนๆ พวกเขาจะสูบบุหรี่กัน แต่ยอมรับว่าเคยดื่มเหล้ากับเพื่อนบ้างแต่ไม่ได้ดื่มประจำ พวกกลุ่มเพื่อนของเธอจะสูบบุหรี่ “หนูก็จะนั่งดื่มด้วยแต่จะไม่สูบบุหรี่ด้วยกับเพื่อน ซึ่งล่าสุดทราบว่า พวกเพื่อนเสพยาเป็นกัญชาครับ” ไพร กล่าวว่าครั้งหนึ่งมีเพื่อนชวนสูบบุหรี่ มีรณญา กล่าวว่าครั้งหนึ่งเคยดื่มเหล้าเช่นกัน อานนท์ กล่าวยอมรับว่า ดื่มตอนที่มีการเลี้ยงสังสรรค์กันในโอกาสต่างๆ เช่น สอบเสร็จก็จะชวนกันไปกินเลี้ยงกัน วลัยพร กล่าวว่าครั้งหนึ่งเคยดื่มเบียร์ในงานวันเกิดเพื่อน ศุภณัฐ กล่าวว่าพบนักเรียนสูบบุหรี่ในห้องน้ำชาย โดยเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นผู้นำสูบบุหรี่ เด็กหญิง วลัยพร

ยอมรับว่าตนเองเคยเห็นเพื่อนดื่มเหล้าและตนเองเคยดื่มเนื่องใน โอกาสครบรอบวันเกิดของเพื่อน และยังมีเพื่อนสูบบุหรี่

การจัดการและแก้ปัญหา วริศร กล่าวว่า เขาปฏิเสธเพื่อนที่ชวนพร้อมกับเตือนว่า การสูบบุหรี่เป็นสิ่งไม่ดี และยังกล่าวอีกว่าไม่ควรนำเข้าไปสูบบุหรี่หรือไม่ควรผลิตภายในประเทศหรือผลิตให้น้อยลงและจะต้องเริ่มจากพ่อแม่ต้องไม่สูบบุหรี่ให้เด็กเห็นเพราะจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ปิยวรรณ บอกว่าเมื่อถูกชวนบางครั้งจะปฏิเสธทันทีเพราะคิดว่าไม่อยากตายอย่างทรมานหรือตายผ่อนส่ง เด็กหญิงยุคลธรให้ข้อเสนอถึงวิธีแก้ปัญหาเรื่องนี้ไว้ว่าควรมีการณรงค์การเลิกสูบบุหรี่ ให้เห็นโทษและพิษภัยร้ายที่เกิดจากการสูบบุหรี่หรือถ้าห้ามไม่ให้ขายบุหรี่ มีการลงโทษ เช่นการปรับ วัลย์พร จะเตือนเพื่อนเมื่อเห็นเพื่อนสูบบุหรี่ แต่ถ้าไม่เชื่อก็จะนั่งอยู่เฉยๆ ยุคลธร กล่าวว่า ควรจะแก้ปัญหการสูบบุหรี่โดยณรงค์เพื่อเลิกสูบบุหรี่ เพื่อชี้ให้เห็นโทษและพิษภัยร้ายที่เกิดจากการสูบบุหรี่ หรือถ้าไม่อนุญาตให้จำหน่าย แต่ถ้าหากห้ามไม่ได้ ควรที่จะหาที่สูบบุหรี่ให้กับผู้สูบ อย่าให้มาอยู่ใกล้กับคนที่ไม่สูบ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแก้ปัญหา เช่น ลงโทษ เช่นปรับถ้าหากสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ไปรแก้ปัญหาโดยการดักเตือนเพื่อนไม่ให้ไปสูบ ให้เหตุผลว่าไม่ดีอย่างไร ครูจะลงโทษแต่เพื่อนเขาตอบว่า “กูไม่กลัวหรอก” หรือแม้กระทั่งตอบปฏิเสธเมื่อเพื่อนชวนให้สูบบุหรี่ เพราะมองเห็นว่าไม่ดี ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เพ็ญพิมล แก้ปัญหาโดยการดักเตือนเพื่อน ถ้าหากเพื่อนไม่ฟังและไม่หยุดสูบบุหรี่จะนำเรื่องมาบอกครูให้ทราบเพื่อหาวิธีแก้ปัญหา ปิยวรรณ กล่าวถึงเรื่องการสูบบุหรี่ของเพื่อนว่า “หนูคิดว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลเขาทำก็รับกรรมของเขาเอง เราไม่ไปยุ่งกับยาเสพติด เราก็ปลอดภัย” แต่ ปิยวรรณ ยอมรับว่าเคยเตือนเพื่อนไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด “หนูเตือนเพื่อนแล้ว หนูไม่รู้จะเตือนอย่างไรคะ”

2. ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง นักเรียนมีความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองดังนี้ ปิยวรรณ กล่าวถึงปัญหาเรื่องการเมืองที่มีความวุ่นวายที่มีความขัดแย้ง ประทับใจกันว่า “ไม่ต้องแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน ขัดแย้งกันทำไม เมื่อไปอยู่ในสภาแล้วจะเป็นฝ่ายค้านหรือรัฐบาลก็น่าจะร่วมมือกันพัฒนาประเทศ ไม่ใช่มาคัดค้านอย่างเดียว โจมตีใส่ร้ายป้ายสีกันอย่างเดียว” วนิศร กล่าวว่าปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองว่า ไม่ควรที่จะประท้วง เพราะประชาชนเลือกเข้ามาตามครรลองประชาธิปไตยแล้ว คิดว่าประชาชนที่เลือกมารู้ว่าเป็นคนดีสามารถปกครองประเทศได้ เขาคิดว่าประชาชนไม่น่าจะมาชุมนุมขับไล่ออกจากตำแหน่ง แต่ถ้าผิดจริงก็สมควรที่จะประท้วงขับไล่ออก วัลย์พร กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ถ้าหากทุกคนเห็นแก่ตัวไม่เคารพกฎกติกาประเทศชาติก็จะมีแต่ความวุ่นวาย กระทั่งไปทั่ว เช่น รถติด เช่นเดียวกับเด็กหญิงอาภา ที่กล่าวถึงความขัดแย้งทางการเมืองประท้วง สร้างความวุ่นวายให้กับบ้านเมือง สร้างความเดือดร้อนให้กับบ้านเมือง

วิธีแก้ปัญหา โดยวนิสร คิดว่าคนไทยควรรักกัน สามัคคีกัน หันหน้าเข้าหากัน ฟังความคิดเห็นทั้งสองฝ่ายต้องมีจิตสำนึกที่ดีต่อประเทศชาติ จะทำให้แก้ปัญหาและประเทศพัฒนาไปได้ วิไลพร กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองโดยให้ทุกฝ่ายหันหน้ามาคุยกันเพื่อหาทางคลี่คลายปัญหา ทุกคนต้องยึดเอาผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตน ควรแก้ปัญหาโดยการปลูกจิตสำนึกให้รู้จักรู้จักสามัคคี

3. ปัญหาการหนีเรียน เป็นปัญหาที่นักเรียนกล่าวว่าสามารถพบเห็นได้โดยมากตามโรงเรียน วิไลพร กล่าวว่าที่โรงเรียนมีนักเรียนหนีเรียนไปเล่นเกมไปอยู่ตามสนามฟุตบอลและโต๊ะปิงปองรวมทั้งไปเที่ยวตามห้างสรรพสินค้าหรือบ้านเพื่อนเป็นต้น เด็กหญิงเพ็ญพิมลกล่าวว่าพบนักเรียนบางคนหนีเรียน ไม่เข้าเรียนอยู่บ่อยๆ สุกัญฐ์ กล่าวว่าจะเห็นเพื่อนหนีเรียน ไม่เข้าเรียน นกัสนรรณ กล่าวว่า ครั้งหนึ่งเคยเห็นนักเรียนห้องอื่นแอบหนีเรียน สกลวรรณ กล่าวว่า เคยเห็นนักเรียนหนีเรียน “หนูเห็นเพื่อนนักเรียนห้องอื่น โดดเรียน ไปนั่งอยู่สนามฟุตบอล ซึ่งอยู่ในคาบเรียนเสริม” เด็กหญิงอาภา ขอมรับว่ามีเพื่อนหนีเรียนอยู่บ่อยครั้ง ธิดารัตน์ กล่าวว่า พบนักเรียนหรือว่าเพื่อนหนีเรียน ไม่เข้าเรียนอยู่บ่อยครั้ง หรือถ้าหากเข้าเรียนก็จะไม่ตั้งใจฟังครูแข่งอาจารย์ที่สอน

วิธีจัดการและแก้ปัญหา นักเรียนบางคนเช่นชยุตธร กล่าวว่าเมื่อเห็นเพื่อนในกลุ่มหนีเรียนหรือโดดในระหว่างคาบเรียนก็จะเตือน แต่ถ้าเป็นนักเรียนชั้นอื่นบางครั้งจะแจ้งให้ครูทราบ แต่บางทีจะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้เพราะกลัวเขาจะมาทำร้าย แต่ส่วนมากนักเรียนจะคิดว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคล ถ้าไม่ใช่เพื่อนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันก็จะไม่ได้ห้ามหรือแจ้งครูแต่อย่างใด เพ็ญพิมล กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาโดยจะคอยเตือน ช่วยเหลือเพื่อน คอยให้คำแนะนำเพื่อน แต่ถ้าเตือนแล้วไม่เชื่อฟังก็ต้องปล่อยไปตามเวรกรรม แต่ถ้าเป็นอื่นไม่ใช่เพื่อน เธอก็ไม่กล้าบอกเขาเพราะคิดว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว สกลวรรณ กล่าวถึงการแก้ปัญหานักเรียนโดดเรียนโดยเดินไปบอกครู เด็กหญิงอาภา กล่าวถึงการแก้ปัญหาเพื่อนหนีเรียน โดยตักเตือนเพื่อนและนำความไปบอกอาจารย์เพื่อหาวิธีป้องกันปัญหา

4. ปัญหาหนีทาอาจารย์ลับหลัง สกลวรรณ ขอมรับว่าเคยเห็นนักเรียนหนีทาอาจารย์ลับหลัง ประวิสมอน กล่าวขอมรับเคยเห็นนักเรียนล้อเลียนครูลับหลัง ตั้งชื่อ ฉายาให้ครู มีทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง

วิธีแก้ปัญหา สกลวรรณ กล่าวถึงการแก้ปัญหานักเรียนหนีทาครู โดยที่นั่งอยู่เฉยๆ ไม่เข้าไปเตือน เพราะไม่อยากมีปัญหาทั้งระหว่างเพื่อน เช่นเดียว ประวิสมร

5. ปัญหาเอาแต่ใจตนเอง โดย อาภาขอมรับว่าตนเองมีนิสัยชอบเอาแต่ใจตนเอง บางครั้งจะแสดงอารมณ์ไม่ดีพร้อมกับแสดงอาการปฏิกิริยาต่อผู้ปกครองทางหน้าตา อยากได้อะไรต้องได้ เช่นเดียวกับเพื่อนที่เธอคบ เช่นเดียวกับ นกัสนรรณ ที่ชอบเอาแต่ใจตนเอง เช่นเดียวกับ ปัญหิตา

ชอบเอาแต่ใจตนเอง ถ้าต้องการสิ่งใดถ้าไม่ได้ก็จะไม่ยอมจะเอาให้ได้ตั้งใจปรารถนา “เอาแต่ใจตนเอง บางครั้งจะไม่ยอมฟังเหตุผลคนอื่นตนเองจะต้องเป็นคนถูก ถ้าไม่ได้ตั้งใจก็จะไม่พอใจและแสดงกิริยาที่ไม่พอใจออกมา”

กล่าวโดยสรุป ปัญหาคุณธรรมของนักเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะของปัญหาที่ค้นพบ คือ

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองภายในบ้าน ซึ่งเป็นปัญหาที่นักเรียนพบหรือประสบด้วยตนเองและมีผลกระทบกับผู้ปกครองประกอบด้วย 4 ปัญหา คือ 1) ปัญหาพูดโกหกมดเท็จ 2) ปัญหาการโต้เถียงและโต้แย้ง 3) ปัญหาการเกียจคร้าน และ 4) ปัญหาการติดเกม ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นภายในบ้าน

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นภายนอกบ้าน โดยจะพบตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียน เป็นสถานที่พบมากที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากตนเองประกอบด้วย 9 ปัญหา คือ 1) ปัญหาทำผิดระเบียบ 2) การพูดจาไม่สุภาพ 3) ปัญหารักในวัยเรียน 4) ปัญหาการพูดจาไม่สุภาพ 5) ปัญหาการคบเพื่อน 6) ปัญหาการทะเลาะวิวาท 7) ปัญหาไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น และ 8) ปัญหาสิ่งเสพติด

ปัญหาคุณธรรมทั้งหมดมีทั้งปัญหาประเภทที่ร้ายแรง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาทะเลาะวิวาท และปัญหาที่จัดเป็นประเพณีธรรมดากว่า ๆ ไปของเด็กและเยาวชน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนมากจะพบปัญหาร้ายแรงกับตนเองน้อยมาก มีเพียงไม่กี่คนและเป็นระดับปัญหาธรรมดาไม่ถึงขั้นต้องทะเลาะทำร้ายกัน เช่น ไม่เสพลิงเสพติดแต่เสพบ้างเมื่อกี่ครั้งแล้วก็เลิกเท่านั้น

3) ปัญหาคุณธรรมที่ประสบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนอยู่ที่โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ ซึ่งไม่ใช่ นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนอยู่ที่พุทธศาสนวันอาทิตย์ แต่ก็ประสบผลทางอ้อมมีอยู่ 2 ปัญหา คือ 1) ปัญหารักในวัยเรียน และ 2) ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง แต่ถึงอย่างไรปัญหาคุณธรรมทั้งหมดที่ค้นพบจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำปัญหาคุณธรรมที่ค้นพบทั้งหมด 13 ปัญหาดังกล่าวมาวิเคราะห์สอดคล้องกับเนื้อหาและวิธีการสอนทั้งหมดเพราะถึงอย่างไรปัญหาคุณธรรมทั้งหมดที่ค้นพบก็มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ความถี่ในการเข้าเรียน

ความถี่ในการเข้าเรียนกลุ่มตัวอย่างพบว่า จะมาสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาในการเข้าเรียนในปีการศึกษา จะมีอยู่บ้างที่มีความจำเป็นต้องไม่มาเรียนบ้าง โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมปลาย (ม.5-6) ด้วยเหตุผล คือ ปกติที่เรียนประจำทำการเรียนหนังสือหนักอยู่แล้ว ต้องทำงานส่งครู ต้องช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระ

6.5 ความสอดคล้อง เพียงพอของหลักสูตร วิธีการสอน ต่อการแก้ปัญหาคุณธรรมในชีวิตจริงของนักเรียน

จากการศึกษา ชีวิตประจำวันของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิจัย นักเรียนประสบกับปัญหาทางศีลธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เกิดกับตนเองและเกิดกับคนอื่น เช่น เพื่อนที่สนิทและเพื่อนร่วมห้องเดียวกัน เพื่อนร่วมสถาบัน หรือแม้กระทั่งเพื่อนเยาวชนทั่วๆ ไปที่มีวัยใกล้เคียงกัน ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ หลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อม และปัจจัยภายใน เช่น ครอบครัวยุติธรรมต่างๆ ที่นักเรียนกลุ่มเหล่านี้กำลังศึกษาอยู่โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาสนา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เน้นนักเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สอนให้เป็นคนดีเป็นหลัก แต่กระนั้นยังเกิดปัญหาในเชิงคุณธรรมอยู่มาก เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจำเป็นต้องมาพิจารณาหลักสูตร วิชาธรรมที่ใช้อยู่บรรจุฝึกในด้านคุณธรรม ศีลธรรมมีการเน้นหลักธรรมที่สอดคล้องกับปัญหาทางคุณธรรมหรือไม่ หลักธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหามีมากน้อยเพียงใด และวิธีการสอน และปลูกฝังของครูผู้สอนเป็นอย่างไร ท่านใช้เทคนิคและวิธีการถ่ายทอดอย่างไรในแต่ละปัญหานั้น จึงยังทำให้เกิดปัญหาทางคุณธรรมเชิงจริยธรรม ศีลธรรมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ หรือเป็นเพราะที่ตัวนักเรียนเองที่ไม่สามารถนำหลักธรรมไปตัดสินใจปัญหา หรือเตือนสติตนเองได้ทันเวลา หรือว่าเป็นเพราะครูผู้สอนที่ไม่สามารถปลูกฝังหลักธรรมโดยขาดเทคนิควิธีการที่ดีพอต่อการปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักเรียนได้ หรือเป็นปัจจัยภายนอก คือ ความเจริญทางวัตถุ สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหา มีพลังมากกว่าหลักธรรมที่สามารถซัดเซจิตใจของนักเรียนให้ปฏิบัติตามความอยากของตนเอง ขาดความยับยั้งชั่งใจ โดยที่ไม่คำนึงความถูกต้องและเหมาะสมกับวัยและสถานะของตนเองได้ โดยสรุปปัญหาที่พบมีทั้งหมด จำนวน 13 ปัญหา โดยจะทำการวิเคราะห์ที่ละปัญหาเชิงพรรณนา (Descriptions) ตามลำดับของปัญหา และสรุปพร้อมข้อสรุปท้ายลงในตารางเพื่อความชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความกระชับของเนื้อหา

1) ปัญหาการพูดเท็จ 2) ปัญหาการโต้แย้งและโต้เถียง 3) ปัญหาการเกียจคร้าน 4) ปัญหาการติดเกม 5) ปัญหาทำผิดระเบียบ 6) ปัญหารักในวัยเรียน 7) ปัญหาพูดจาไม่สุภาพ นินทาลับหลัง 8) ปัญหาการคบเพื่อนไม่ดี 9) ปัญหาการทะเลาะวิวาท 10) ปัญหาการไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น 11) ปัญหาสิ่งเสพติด 12) ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง 13) ปัญหาการหนีเรียน

ในการวิเคราะห์ “ปัญหาคุณธรรม” ทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบจะดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1) ด้านตัวปัญหา 2) เนื้อหาหลักสูตร 3) วิธีการสอน มีความสอดคล้องเพียงพอกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอย่างไร ผลที่ได้นำไปสู่แนวทางในการปรับปรุง 2 ด้าน คือ

1) ด้านเนื้อหาของหลักธรรมของหลักสูตรมีความสอดคล้อง เพียงพอต่อการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมของโรงเรียนพุทธศาสนานานาชาติ

2) ในด้านวิธีการสอนให้มีความสอดคล้อง มีประสิทธิภาพสามารถแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมทั้ง 13 ปัญหาของนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนานานาชาติ

เกณฑ์ในการชี้วัดเนื้อหาของหลักธรรมในหลักสูตร และวิธีการสอนมีความสอดคล้องเพียงพอในการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบอยู่ 3 ระดับ คือ

1) ระดับมาก 2) ระดับปานกลาง และ 3) ระดับน้อย

1) ระดับมาก (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

1.1) เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรที่ปรากฏสอดคล้อง ตรงกับการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมโดยตรงไม่ใช่หลักธรรมที่ปลูกฝังโดยอ้อม หรือเป็นหลักธรรมที่เป็นภาพรวมทั่ว ๆ ไปหรือหลักการทั่ว เช่น ไม่มีหลักธรรมน้อยเกินไป หรือมีหลักธรรมมากและตรงกับกับปัญหา

1.2) วิธีการสอนจะศึกษาว่าขั้นตอนวิธีการที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญลักษณะเด่นที่จำเป็นและขาดไม่ได้ในแต่ละวิธีนั้นมีความสอดคล้องกันกับปัญหาคุณธรรม

1.3) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรมทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบได้

2) ระดับปานกลาง (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

2.1) เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรที่ปรากฏสอดคล้อง เพียงพอต่อการปลูกฝังคุณธรรมในการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เช่น มีหลักธรรมไม่มากไม่น้อยจนเกินไป ปรากฏหลักธรรมเกือบครบทุกระดับชั้น หลักธรรมที่ปลูกฝังไม่อ้อมค้อมจนเกินไป (โดยตรงและโดยอ้อม)

2.2) วิธีการสอนจะศึกษาว่าขั้นตอนวิธีการที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญและลักษณะเด่นที่จำเป็นและขาดไม่ได้ในแต่ละวิธีนั้นมีความสอดคล้องกันกับปัญหาคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ไม่มากจนเกินไป

2.3) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เหมาะสม และมีประสิทธิภาพพอสมควรในการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรมทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบได้อยู่ในระดับปานกลางไม่มากไม่น้อย

3) ระดับน้อย (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

3.1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรที่ปรากฏมีความสอดคล้อง เพียงพอกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมอยู่ในระดับน้อย กล่าวคือ มีเนื้อหาของหลักสูตรน้อยมากหรือแทบจะไม่ปรากฏให้เห็น หรือถ้าหากปรากฏก็จะมีเฉพาะไม่กี่ระดับชั้นเท่านั้น นอกนั้นจะเป็นหลักสูตรที่ปลูกฝังคุณธรรมที่แก้ปัญหาทางอ้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้สอนจะประยุกต์หลักสูตรมาใช้ในการสอนอย่างไร

3.2) วิธีการสอนจะศึกษาว่าขั้นตอนวิธีการที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญ และลักษณะเด่นที่จำเป็นและขาดไม่ได้ในแต่ละวิธีนั้นมีความสอดคล้องกันกับปัญหาคุณธรรมอยู่ในระดับน้อยมากหรือแทบจะไม่ปรากฏหลักสูตรเลย ซึ่งจะเห็นได้จากบางปัญหาที่ประสบ แทบจะไม่มีหลักสูตรปลูกฝังตรง ๆ เลย

3.3) เลือกใช้วิธีการสอนไม่หลากหลาย ไม่ค่อยเหมาะสม และไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรมทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบได้ ในส่วนเนื้อหาหลักสูตรที่นำมาศึกษาวิเคราะห์เป็นหลักสูตรที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรของวิชาธรรมของโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ 5 ระดับชั้น คือ ชั้น ม.1,2,3,5,6 ซึ่งแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ขั้นตอน

1) ขั้นแรกจะศึกษาเนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ว่ามีหัวข้อธรรมอะไรบ้างในแต่ละระดับ แต่ละหมวดหมู่ของหลักสูตร

2) นำหลักสูตรที่ได้มาคลั่งกลองเพื่อคัดเลือกหลักสูตรทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ว่าเข้ากับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3) ทำการวิเคราะห์หลักสูตรที่มีความสอดคล้อง เพียงพอกับการปลูกฝังคุณธรรมแต่การแก้ปัญหาคุณธรรมที่ค้นพบทั้ง 13 ปัญหาเล็กน้อยเพียงใด

4) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนา เสริม เพิ่มเติมหลักสูตร และวิธีการสอนให้สอดคล้อง เหมาะสม เพียงพอ และมีประสิทธิภาพต่อการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวนวันอาทิตย์ทั้ง 13 ปัญหาที่ค้นพบ

วิธีการสอนที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมดเป็นวิธีการสอนที่ปรากฏอยู่ในหนังสือวิชาการของนักทฤษฎีการสอนที่เป็นสากลที่ปรากฏเป็นแบบในการใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอนของคณะครูอาจารย์ที่สอน ซึ่งมีทั้งหมด 14 วิธีการสอน ที่ผู้วิจัยได้ให้ความหมายไว้ในบทที่ 2 แต่หลัก

จากการศึกษาวิจัยการวิธีการสอนของพระอาจารย์พบว่า วิธีที่พระอาจารย์นำไปใช้จริงมีเพียง 4 วิธีเท่านั้นคือ

1) วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture) 2) วิธีสอนโดยใช้การนิรนัย (Deduction) 3) วิธีสอนโดยใช้การอุปมา (Induction) 4) วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case) 5) วิธีสอนแบบเปรียบเทียบ 6) วิธีสอนแบบปฏิบัติจริง 7) วิธีสอนแบบมีส่วนร่วม 8) วิธีสอนแบบวิเคราะห์แสดงความคิดเห็น 9) วิธีสอนแบบเน้นย้ำ

โดยนำวิธีการสอนทั้ง 14 วิธี มาเป็นหลักการเพื่อวิเคราะห์การสอนวิชาธรรมะทั้งหมดทุกระดับชั้นที่มีการวิจัยของพระอาจารย์เพื่อต้องการศึกษาวิจัยว่า

1) วิธีการสอนมีความสอดคล้อง เหมาะสม เพียงพอและมีประสิทธิภาพต่อการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมที่คนพบทั้ง 13 ปัญหาอยู่ 3 ระดับ คือ ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อยของนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์

2) ใช้วิธีการสอนจำนวนกี่วิธีในแต่ละปัญหา วิธีการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านใด ไม่ว่าจะเป็นความเคยชิน ความถนัด ความสะดวกต่อการสอน เหมาะสมกับการสอนวิชาธรรม หรือแม้แต่ปัจจัยในเรื่องจำนวนนักเรียนในแต่ละระดับที่มีความแตกต่างกัน

3) นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การสอนยึดหลักธรรมเป็นหลักมากกว่าการยึดปัญหาเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมียกประกอบเรื่องเวลาเนื่องจากโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์เป็นโรงเรียนประเภท “ตามอัธยาศัย” ไม่มีการบังคับให้มาเรียนแต่มาด้วยความสมัครใจ จะเรียนอาทิตย์ละ 1 วัน 1 คาบเรียนและมีกิจกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก

ต่อจากนี้เป็นการศึกษาปัญหาทั้งหมดที่พบจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่างวิจัยอย่างละเอียดทีละปัญหา ประกอบหลักสูตรและวิธีการสอนของครูผู้สอนว่าเป็นอย่างไร สอดคล้องกับการแก้ปัญหาหรือไม่ หลักธรรมที่ปรากฏมีความเพียงพอ สอดคล้องกับปัญหาหรือไม่ ท่านใช้เทคนิค วิธีสอนอะไร และอย่างไร เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ว่าหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร และวิธีการสอน กับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นเพราะเหตุใด เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขทั้งสามด้านให้เหมาะสมและสามารถเกิดผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนในทางที่พึงประสงค์ และไม่เกิดปัญหาหรือลดปัญหาคณทั้งหมดได้ในอนาคต

6.6 วิเคราะห์ปัญหาคุณธรรมที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ ประสบ 13 ปัญหา

ปัญหาที่ 1 พุดเท็จ

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนพุดเท็จด้วยเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

- 1) เพราะต้องการปิดความรับผิดชอบของตนเองต่อผู้ปกครองด้วยเหตุผลต่าง นานา เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ปกครองยอมรับเหตุผลเพื่อที่
- 2) ไม่กล้าบอกความจริงเพราะกลัวว่าถ้าบอกความจริงแล้วพ่อแม่จะไม่ยอมอนุญาตให้ไปทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ เช่น ไปเที่ยวกับเพื่อน ไปเที่ยวที่ห้างสรรพสินค้า เที่ยวบ้านเพื่อน เป็นต้น

เนื้อหาหลักธรรมของหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปลูกฝัง “การไม่พุดโกหกพุดเท็จ” มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะ “เบญจศีล” ข้อที่ 4 คือ “เว้นจากการพุดเท็จ” ซึ่งควบคู่กับ “เบญจธรรม” ข้อที่ 5 คือ “สัจจะ ความซื่อสัตย์” นอกจากนั้นยังมีหลักธรรม “ปิยวาจา วาจาไพเราะ” และ หลักธรรม “วจีกรรม 4” คือ 1) เว้นจากการพุดเท็จ รักษาความสัตย์จริง 2) เว้นจากการพุดส่อเสียด พุดแต่คำสมานสามัคคี 3) เว้นจากการพุดคำหยาบ พุดแต่คำสุภาพอ่อนหวาน และ 4) เว้นจากการพุดเพ้อเจ้อ พุดแต่คำจริง มีสารประโยชน์ถูกกาลเทศะ

จากการศึกษาวิธีการสอนพบว่า ส่วนใหญ่จะสอนโดยใช้วิธีการสอนแบบ “บรรยาย” (พุด บอก เล่า อธิบาย) เป็นหลัก โดยให้นักเรียนรู้ความหมายโดยการให้ท่องจำบ้าง อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง เบญจศีล-เบญจธรรม ผสมผสานกับวิธีการสอนแบบ “อุปนัย” คือยกตัวอย่างสถานการณ์ที่หลากหลาย ให้ฝึกปฏิบัติจริง เช่น นั่งสมาธิ ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ นอกจากนั้นยังผสมผสานการสอนแบบ “อุปมัย” โดยการยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติดี และละเมิดศีล ทั้งนิทานชาดก สถานการณ์ที่ไม่มีศีลจะส่งผลอย่างไร และคิดวิเคราะห์หาหลักธรรม และสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง” เช่น ผู้เรียนและครูนำเสนอกรณีตัวอย่างจากประสบการณ์จริงเรื่องผิดศีล และปฏิบัติตามศีลขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อหาคำตอบร่วมกัน นอกจากนั้นยังนำสื่อหนังสือพิมพ์มาวิเคราะห์ ผู้เรียนและผู้สอนอภิปรายและสรุปเกี่ยวกับปัญหาและหาทางแก้ปัญหา ร่วมกัน

จากการศึกษาเนื้อหาหลักธรรมกับสภาพปัญหาจริง พบว่า มีความสอดคล้องกันอยู่ในระดับ “มาก” กล่าวคือ มีหลักธรรมที่สามารถนำมาปลูกฝังคุณธรรมเรื่องการไว้ใจว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากตามที่ได้กล่าวมาเบื้องต้นสามารถนำไปปลูกฝังได้ครบและครอบคลุมทั้งหมดทุกระดับชั้น

ในส่วนวิธีการสอนสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง พบว่า วิธีการสอนอยู่ในระดับ “มาก” กล่าวคือ มีการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกันเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ มองเห็นปัญหาชัดเจนทั้งที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นและมีการชี้ให้เห็นโทษของปัญหาคด้วย เช่น ให้ความหมาย ตั้งเป็นประเด็นคำถามว่าใครนำไปใช้บ้าง แสดงความคิดเห็น “ยกตัวอย่าง” เช่นจากชีวิตจริง จากนิทานชาดก จากสื่อพิมพ์มาวิเคราะห์ สรุปพร้อมกัน นอกจากนั้นความตั้งใจสอนก็อยู่ในระดับมากด้วยเช่นกัน กล่าวโดยสรุป ท่านสอนเพื่อจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ 1) ชี้ให้เห็นโทษ 2) ยกตัวอย่าง 3) ให้เกิดขบวนการคิดวิเคราะห์ 4) หาทางป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติอย่างไร แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียังมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการสอนร่วมกันว่า ควรที่จะสอนโดยเน้นหนักในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ควรใช้วิธีการสอน “กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคลจริงเป็นระยะ
- 2) ควรนำปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนมาตั้งเป็นประเด็นในการสอน
- 3) ควรสอนเน้นย้ำเรื่องกฎแห่งกรรมให้เกิดความกลัว (บาป, โทษ) ไม่กล้าที่จะโกหก เช่น ใช้สื่อฉายเกี่ยวกับ เปรต นรก หรือนิทานชาดก เน้นเรื่องความกตัญญู
- 4) ติดตามพฤติกรรมจากพ่อแม่
- 5) ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับนักเรียน หรือสังคมทั่วไป
- 6) ควรเน้นเรื่อง “ศีล”

ปัญหาที่ 2 การโต้แย้งหรือโต้เถียง

จากการศึกษาพบว่า เกิดปัญหาการโต้แย้งและโต้เถียงกันระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง (พ่อแม่) สาเหตุหลักมาจากผู้ปกครองตามใจมาก ๆ จนทำให้นักเรียนจนเคยตัว เช่นถ้าเคยได้สิ่งใดแล้วไม่ได้จะแสดงอาการไม่พอใจ เกิดการโต้เถียงกันขึ้น และที่สำคัญคือ เกิดจากการไม่เข้าใจกัน และประพฤติดูไม่เหมาะสมของนักเรียน เช่น กลับบ้านไม่ตรงเวลา กลับบ้านมีด่า เป็นเหตุให้มีปากเสียงกันขึ้น

เนื้อหาหลักธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรที่สามารถปลูกฝังเรื่องนี้โดยตรง คือ “ศีล ข้อที่ 4” เว้นจากการพูดเท็จที่คู่กับเบญจธรรม ข้อที่ 4 “สัจจะ” ความซื่อสัตย์ “ปิยะวาจา มีวาจาอันไพเราะ” “สัมมาวาจา เจริญชอบ” และหลักธรรมปลูกฝังโดยอ้อม คือ “ทิส 6 หน้าทีของบุตรต่อบิดามารดา”

ในส่วนวิธีการสอนเรื่องการใช้วาจาและทิส 6 ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสอนแบบผสมผสานกันระหว่างการสอนแบบ “บรรยาย” (พูด,บอก,เล่า,อธิบาย) และแบบ “นิรนัย และอุปนัย” รวมทั้ง แบบ “กรณีตัวอย่าง” เหมือนกับปัญหาที่ 1 (ปัญหาโกหก) ให้ความหมายโดยการท่องจำ มีการฝึกปฏิบัติ เช่นนั่งสมาธินำเข้าสู่บทเรียน ตั้งคำถาม ยกตัวอย่าง คิดวิเคราะห์จากเรื่องชีวิตจริง จากสื่อสิ่งพิมพ์ จากนิทานชาดก ผู้เรียนและผู้สอนอธิบายและสรุปพร้อมกันและหาแนวทาง

แก้ปัญหาร่วมกัน ส่วน “ทิส 6” ท่านจะเลือกสอนโดยเน้นย้ำหลักธรรมอยู่ 2 ข้อ คือ บิดามารดากับลูก และลูกศิษย์กับครู ที่เป็นเช่นนี้เพราะท่านเน้นเรื่องความกตัญญูที่ลูกจะพึงปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณ

กล่าวโดยสรุป ผู้สอนจะเน้นหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา เพราะถ้าหากผู้เรียนอยู่ในกรอบของศีลการโต้แย้งจะไม่เกิดขึ้น มีสมาธิแน่วแน่มิมีปัญหาคือมีเหตุผล

เนื้อหาหลักสูตรจะสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริงขนาดไหน พบว่า เนื้อหาหลักธรรมกับสภาพปัญหาที่มีความสอดคล้องอยู่ในระดับ “ปานกลาง” กล่าวคือ หลักธรรมเกี่ยวกับการใช้วาจา มีมากครอบคลุมทุกปัญหาของการใช้วาจาและหลักการใช้วาจาให้ถูกต้องและเหมาะสมถ้าหากว่าผู้สอนนำมาปรับในการปลูกฝังเรื่องการใช้วาจาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

ในส่วนวิธีการสอนกับปัญหาจริง พบว่า “ปานกลาง” กล่าวคือ วิธีการสอนที่ท่านใช้ผสมผสานกันระหว่าง “แบบบรรยาย” “นิรนัย” “และ” “แบบยกตัวอย่าง รวมกันกับความตั้งใจอยู่ในระดับ “มาก” กล่าวคือมีการให้นักเรียนจดจำหลักธรรม คติวิเคราะห์ถึงโทษและประโยชน์จากประสบการณ์จริงจากสื่อ จากนิทานชาดก นักเรียนมีส่วนร่วมทำให้เกิดขบวนการคิดวิเคราะห์แต่ในเวลานอนจริงแล้วไม่ได้จำเพราะเขาจะง่วงหรือเน้นย้ำให้ตรงกับปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยเฉพาะ จึงทำให้ไม่ตรงกับการแก้ปัญหาคาร โต้แย้งและโต้เถียง แต่จะทำการเน้นหลักธรรมที่มีอยู่อย่างมากในหลักสูตรแต่เวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้ต้องรีบสอนเร่งสอนหลักธรรมภาพรวมทุกข้อเพื่อให้ทันต่อเวลาที่ถือข้อจำกัดกับการที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาจริง

สิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้หลักธรรมในหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาจริงนั้นพบว่า

- 1) ควรใช้วิธีการสอน “กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคลจริงเป็นระยะ
- 2) ควรจะนำปัญหามาเป็นประเด็นการสอนร่วมกัน
- 3) ควรเน้นปลูกฝังเรื่องกฎแห่งกรรมที่กระทำต่อผู้มีพระคุณเพื่อให้เกิดความกลัวโดยเน้นเรื่องความกตัญญู
- 4) ควรนำปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนมาตั้งเป็นประเด็นในการสอน
- 5) ควรสอนเน้นย้ำเรื่องกฎแห่งกรรมให้เกิดความกลัว (บาป, โทษ) ไม่กล้าที่จะโกหก เช่น ใช้สื่อฉายเกี่ยวกับ เปรต นรก หรือนิทานชาดก เน้นเรื่องความกตัญญู
- 6) ติดตามพฤติกรรมจากพ่อแม่
- 7) ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับนักเรียน หรือสังคมทั่วไป
- 8) ควรเน้นในเรื่องหลักธรรม “ไตรสิกขา” ศีล สมาธิ และปัญญา

ปัญหาที่ 3 ความเกียจคร้าน

จากการศึกษาพบว่านักเรียนเกียจคร้านทำงานบ้านที่ไม่ได้รับมอบหมายแต่ทำด้วยความมีจิตสำนึก เช่น เกียจคร้านเรียนหนังสือ ทำการบ้าน งานที่ครูมอบหมาย เกียจคร้านเก็บสิ่งของเป็นระเบียบเรียบร้อย และเกียจคร้านตื่นนอนเช้า

เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรเพื่อใช้ปลูกฝังเรื่องการไม่เกียจคร้าน ให้มีความขยันพบว่ามีหลักธรรม “อภฺรณสัมปทา ความขยันหมั่นเพียร (อุ) เอาใจใส่ ทำหน้าที่การงาน รู้จักใช้ปัญหาพิจารณาสอดคล้องตรวจตราและจัดการงาน “นาถกรณธรรม 10 ข้อ 7 “วิริยะ มีความขยันหมั่นเพียร” ประกอบคุณงามความดีไม่ทอดทิ้งธุระ

ในส่วนวิธีการสอน พบว่า ท่านจะใช้การสอนอยู่ 3 แบบ เริ่มโดยใช้วิธีการสอน “แบบบรรยาย” เพื่อทำความเข้าใจความหมายของข้อธรรม ลักษณะความขยันหมั่นเพียร ประโยชน์การขยัน และโทษของการเกียจคร้านซึ่งชาวพุทธเกียจคร้านมักมีข้ออ้าง หนวนัก ร้อนนัก หิวนักเลยไม่ทำอะไร ต่อจากนั้นใช้วิธีการสอน “แบบอุปนัย” และวิธี “กรณีตัวอย่าง” คือ มีการถาม-ตอบ เช่น นักเรียนมีความขยันทำอะไรมากที่สุดเพื่อแสดงความคิดเห็น นักเรียนเกียจคร้านเรียนหนังสือสุดท้ายชีวิตจะเป็นอย่างไร แล้วยกตัวอย่างบุคคลตัวอย่างและสัตว์ที่มีความขยันและเกียจคร้านมีคุณมีโทษอย่างไร โดยยกตัวอย่างประวัติของคนที่ชีวิตให้นักเรียนฟังเพื่อจะได้คิด เช่นประวัติบุคคลผู้แล้วรวยด้วยความมุ่งมั่นขยันบากบั่นสู้ไม่ถอยของหม่า เป้งตัน และยกตัวอย่างชาดกเกี่ยวกับเรื่องความขยัน สุดท้ายผู้สอนจะสรุปว่าคนไม่มีความรู้ไม่มีการศึกษาไม่สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าได้ และใช้ให้เห็นว่าปัจจุบันต้องทำความรู้จากการศึกษาไปเลี้ยงตนเอง โดยขยันหาทรัพย์แล้วขยันเก็บทรัพย์ด้วย

ในส่วนวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับปัญหาจริงหรือไม่นั้น จากการศึกษาพบว่าเนื้อหาหลักธรรมกับสภาพปัญหาจริงมีความสอดคล้องอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เพราะมีหลักธรรมเรื่องความขยันเฉพาะชั้น ม.3,5,6 เท่านั้น ซึ่งการสอนก็มีการสอนแค่ชั้นที่มีหลักธรรมปรากฏ ส่วนชั้นที่ไม่มีหลักธรรมปรากฏก็ไม่ได้สอน เนื่องจากการสอนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวินาถิตยจะสอนโดยยึดหลักสูตรเป็นหลัก ซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องเวลามีเวลาน้อยอยู่แล้ว จะพบกันอาทิตย์ละ 1 คาบ 1 ครั้ง เฉพาะวันอาทิตย์เท่านั้น

ในส่วนวิธีการสอนกับสภาพปัญหาจริง พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง และมากกล่าวคือ วิธีการสอนเหมือนกับปัญหาที่ผ่านมา โดยใช้อยู่ 4 วิธี ประกอบด้วย แบบบรรยาย แบบนิรนัยแบบอุปนัย และกรณีตัวอย่าง” แต่นี้ก็เพียงพอต่อการสอนเรื่องความเกียจคร้านให้นักเรียนเกิดความรู้ ความสำนึกได้ และมีแรงจูงใจที่จะนำหลักธรรมไปใช้ได้ เพราะท่านสอนเน้นชี้ให้เห็นโทษ

ของความเกียจคร้าน มีการยกตัวอย่างบุคคล สัตว์ที่มีความขยัน ผู้ชีวิตจนประสบผลสำเร็จในชีวิต สอนให้รู้จักคิดวิเคราะห์และหาวิธีป้องกันให้ด้วย

สิ่งที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการสอนเพื่อให้สอดคล้องมีความเพียงพอครอบคลุมเพื่อแก้ปัญหา (ลด) ความเกียจคร้านให้มีความขยันหมั่นเพียร มีดังนี้

1) ควรเพิ่ม เสริมเนื้อหาหลักธรรมที่ปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความขยันหมั่นเพียรให้ครบทุกระดับชั้น

2) ควรนำปัญหามาเป็นประเด็นในการสอน

3) นักเรียนส่วนใหญ่ปัญหาจะเกิดที่บ้านที่ครอบครัว และการเรียน เช่น เกียจคร้านทำงานบ้าน ไม่อยากตื่นแต่เช้า ควรจะเน้นเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบต่อครอบครัวให้มาก เน้นให้ตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของการศึกษาดังใจเรียนเพื่อใช้วิชาความรู้เลี้ยงตนเอง

4) เน้นเรื่องคุณค่าและความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้ นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญในการศึกษา

ปัญหาที่ 4 ติดเกม

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างชอบเล่นเกมเกือบทุกระดับชั้นทำให้นักเรียนบางคนเล่นเกมจนกระทั่งติดเกมแล้วเกิดปัญหากับตนเองและครอบครัวตามมา เช่น กับตนเอง เล่นเกมหนักจนกระทั่งไม่ยอมรับประทานอาหารเช้า ทำงานบ้าน ไม่ทำงานส่งครู ไม่ยอมนอนเมื่อถึงเวลานอน เป็นเหตุทำให้พ่อแม่ต้องดุว่ากล่าวตักเตือน บางครั้งถึงขั้นใช้คำรุนแรงเพราะความโมโหของผู้ปกครอง

ในด้านเนื้อหาหลักธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรที่สามารถนำมาปลูกฝังคุณธรรมเรื่องปัญหาของการติดเกมพบว่า มีหลักธรรมเรื่อง “อบายมุข 6 ข้อที่ 3 เกี่ยวกับความละเล่น” กล่าวถึงโทษและวิธีหลีกเลี่ยงอบายมุข (ม.2) กล่าวถึงทางแห่งความเลื่อม สิ่งที่น่าไปสู่ความพินาศ (ม.5)

ในด้านวิธีการสอนพบว่า ท่านจะมีวิธีการสอนอยู่ 5 วิธี คือ เริ่มจากการสอนเปรียบเทียบอบายมุขกับฝึคือความชั่วที่เป็นบทกลอน ต่อจากนั้นถ้าเป็นระดับชั้นสูงขึ้นท่านจะทบทวนความรู้เดิม (แบบบรรยาย) เพื่อทดสอบความรู้เดิมของนักเรียนจะใช้วิธีการสอน “แบบนิรนัย และอุปนัย” โดยการยกตัวอย่างบุคคลไม่ดีที่ติดเกมที่ลงข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีแก้ไขปัญหา วิธีป้องกันด้วย ต่อจากนั้นจะใช้วิธีการสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง นิรนัย” โดยถาม-ตอบ นักเรียนในหลักการคบมิตรเพื่อให้แสดงความคิดเห็น สุดท้ายจะสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง” อีกครั้ง โดยท่านจะสรุปให้นักเรียนฟังเรื่องเกมว่ามีทั้งคุณและโทษ ควรเลือกเล่นเกมที่สร้างสรรค์เพื่อช่วยพัฒนาทักษะการใช้ปัญญา และไม่เล่นเกมเพเลินจนคิด ใช้ให้เห็นข้อดีและข้อเสีย ประโยชน์และโทษของการเล่นเกม “เราไม่สามารถจะห้ามไม่ให้เด็กเล่นเกม คง

เป็นไปได้ เพราะยังมีผู้ใหญ่ยังเห็นแก่ได้แสวงหาผลประโยชน์จากเด็กโดยการเปิดร้านเกม ลำพังโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่เปิดการเรียนการสอนอาทิตย์ละครั้งความใกล้ชิดกับเด็กน้อยไม่สามารถติดตามหรือประเมินผลได้ หรือละลายพฤติกรรมของเด็กได้ เป็นปัญหาระดับชาติ ถ้าจะแก้ปัญหานี้ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันแก้ปัญหานี้ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน รัฐบาล ผู้ประกอบการ” อาจารย์ที่สอนกล่าว

เนื้อหาหลักธรรมที่สามารถนำมาปลูกฝังเพื่อไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับเกมจนเกิดปัญหาพบว่า มีความสอดคล้องกับปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” กล่าวคือ เนื้อหาไม่ครบทุกระดับชั้น และเนื้อหาผู้สอนจะต้องประยุกต์ให้เข้ากับปัญหาการติดเกมและเน้นย้ำสอนเองจึงจะตรงกับปัญหาและช่วยให้เด็กได้ตระหนักถึงโทษของการเล่นเกมเอง เนื่องจากว่าหลักธรรมมีความหมายกว้าง ๆ ไม่ได้บ่งบอกว่าเป็นเรื่องที่ปลูกฝังเรื่องเกมโดยเฉพาะ

ส่วนวิธีการสอนกับสภาพปัญหาจริงพบว่า อยู่ในระดับ “ปานกลาง” “มาก” กล่าวคือ ท่านได้มีการสอนโดยการเน้นย้ำเรื่องปัญหาของการเล่นเกม มีการชี้ให้เห็นข้อดีข้อเสีย ประโยชน์ และโทษ วิธีแก้ไขปัญหาวีธีป้องกันเป็นต้นให้กับนักเรียน ซึ่งนับว่าสอดคล้องอยู่ในระดับมาก โดยใช้วิธีการสอนหลายวิธีมาผสมผสานกันในการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ก็ไม่ได้เน้นย้ำบ่อยๆ พอสอนผ่านหัวข้อหลักธรรมไปข้ออื่นก็จะสอนหลักธรรมข้ออื่นแทนและการสอนจะสอนครอบคลุมกว้างภาพรวมหัวข้อธรรมทุกข้อ ข้อหนึ่งโดยเฉพาะ ประกอบกับมีความจำกัดเรื่องเวลาด้วย

สิ่งที่ต้องปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาการติดเกมจริงของนักเรียนคือ

- 1) ควรใช้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคลที่มีปัญหาเรื่องติดเกมที่ลงข่าวตามสื่อพิมพ์ต่างๆ เรื่องจริงที่ได้ประสบได้ยื่นให้ฟังมาเพื่อเน้นย้ำในการสอนเป็นระยะ
- 2) ควรสอนเน้นย้ำอยู่บ่อยๆ ถึงแม้จะเคยสอนแล้วก็ตาม
- 3) ควรนำปัญหาการติดเกมมาตั้งเป็นประเด็นในการสอน
- 4) ควรติดตามพฤติกรรมนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงเป็นระยะ โดยประสานกับผู้ปกครองคอยเป็นหูเป็นตา กำชับ ตักเตือนอีกทาง แก้ปัญหาร่วมกัน
- 5) ควรนำปัญหาจากการเล่นเกมที่ลงตามสื่อต่าง ๆ มายกตัวอย่างเพื่อชี้ให้เห็นโทษของการเล่นเกมทุกครั้ง
- 6) ควรเพิ่มการสอนแบบ “อริยสัจ 4”

ปัญหาที่ 5 ทำผิดระเบียบ

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียนทุกระดับชั้น เช่น แต่งกายไม่ถูกระเบียบ เช่น มีการไว้ผมยาว ซอยผมสั้น ใส่กระโปรงสั้น แต่งตัวในห้องเรียน นอกจากนั้นยังทำลายสมบัติของโรงเรียน

หลักธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรเรื่องระเบียบวินัย ม.1 คือความสำคัญของความมีระเบียบวินัย ลักษณะของคนมีระเบียบวินัยและวิธีฝึกอบรมให้เป็นคนมีระเบียบวินัย เรื่องการรู้จักหน้าที่ ความสำคัญของการรู้จักหน้าที่ วิธีฝึกอบรมให้เป็นคนรู้จักหน้าที่ ม.2 หลักธรรมเรื่อง “การละ” เคารพการศึกษา แต่นอกเหนือจากชั้นที่กล่าวมาแล้วไม่ปรากฏหลักธรรมที่น่าจะสามารถนำไปปลูกฝังคุณธรรมเรื่องนี้ได้ทางอ้อมคือเรื่อง “ไตรลักษณ์” ความไม่เที่ยงแท้คงทนของสรรพสิ่ง “อายตนะภายนอกและอายตนะภายใน” ธรรมที่ให้พิจารณาสิ่งทั้งหลายด้วยความเป็นจริงและ ม.5 เรื่องในมงคลสูตร “ความมีระเบียบวินัย”

ในด้านวิธีการสอนพบว่า ท่านใช้วิธีสอนแบบผสมผสานเหมือนกับปัญหาที่ผ่านมา กล่าวคือ เรื่องระเบียบวินัยจะใช้วิธีการสอน “แบบบรรยาย” และ “แบบกรณีตัวอย่าง” เช่นอธิบายถึงวินัยในครอบครัวให้นักเรียนฟัง และยกตัวอย่างนักเรียนในห้องว่ามีใครมีระเบียบวินัย นอกจากนั้นยัง “เปรียบเทียบ” วินัยกับหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว เรื่อง “อายตนะ” ใช้วิธีการสอนอยู่ 3 วิธี คือใช้แบบ “บรรยาย” และ “อุปนัย” เช่น เขียนหัวข้อธรรมบนกระดานพร้อมบรรยายใช้สื่อพิมพ์ประกอบการบรรยาย แล้ว “ยกกรณีตัวอย่าง” โดยตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อแสดงความคิดเห็นและคิดวิเคราะห์ เพื่อให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์กัน ยกตัวอย่างโทรศัพท์มือถือประกอบการสอน เรื่อง “ไตรลักษณ์” และ “มงคลสูตร” ก็ใช้วิธีการสอนเหมือนกัน

เนื้อหาหลักสูตรมีความสอดคล้องสมควรเพียงพอกับสภาพปัญหาจริงอยู่ในระดับ “ปานกลาง” กล่าวคือ ธรรมะที่ปลูกฝังเรื่องความมีระเบียบวินัยตรงๆ มี “ปานกลาง” แต่มีหลักธรรมที่ไม่ตรงๆ แต่สามารถนำมาปลูกฝังเรื่อง “วินัย” มีมาก เช่น เรื่อง “ศีล” “การละ” ในส่วนหลักธรรม “ไตรสิกขา อายตนะภายในและนอก” อาจจะไม่ตรงกับการมีวินัยของนักเรียน แต่เพื่อที่จะให้มองเห็นความจริงของชีวิตเพื่อแก้ปัญหาการรักสวรั้งงามแต่งหน้าทางปากทางอ้อมเพื่อไม่ให้ นักเรียนทำผิดวินัยได้

วิธีการสอนมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาอยู่ในระดับ “น้อย” กล่าวคือ ในด้านใช้เทคนิควิธีการสอนมีความหลากหลายผสมผสานกับในการปลูกฝังเรื่องระเบียบวินัย ซึ่งนับว่าอยู่ในระดับ “ปานกลาง” แต่การสอนนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเน้นเรื่องวิธีการสอนมากกว่าเน้นในเรื่องการแก้ปัญหาเรื่องการขาดระเบียบวินัยทุกระดับสังคม ขาดการเน้นหนักเรื่องวินัย ถึงแม้ว่าบางระดับชั้น

จะมีลักษณะเรื่องวินัยก็ตาม แต่ท่านจะสอนเน้นเฉพาะมีลักษณะชั้นนั้นๆ เท่านั้น ส่วนในชั้นอื่นๆ ที่ไม่มีลักษณะเรื่อง “วินัย” โดยตรงก็จะไม่ได้ทำเช่นนั้น

สิ่งที่ควรปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาการขาดวินัย คือ

- 1) ควรใช้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคล เรื่องจริงของบุคคลที่ประสบปัญหาเรื่องการขาดวินัยตามสื่อต่าง ๆ เรื่องจริงที่ได้ประสบได้ยินมา เพื่อเน้นย้ำเป็นระยะ เช่น ปัญหาการจราจร
- 2) ควรนำปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอน
- 3) ควรมีบันทึกความคิดประจำวัน เรื่องวินัยในตนเอง
- 4) ควรสอนเน้นย้ำเรื่องระเบียบวินัยอยู่บ่อยๆ ทุกโอกาสทุกระดับชั้น
- 5) ไม่ควรปล่อยปะละเลยเรื่องการทำผิดวินัยของนักเรียน มีบทลงโทษและยกย่องชมเชยตามความเหมาะสม
- 6) ควรใช้สื่อการสอนเพื่อปลูกฝังเรื่องระเบียบวินัย เช่น สื่อมีเดีย ซึ่งสามารถเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายกว่าคำอธิบาย เพราะมองเห็นภาพเป็นรูปธรรม
- 7) เพิ่มเนื้อหา เน้นเนื้อหาด้าน “การระ สิด” ปลูกฝังเรื่องการมีระเบียบวินัย

ปัญหาที่ 6 รักในวัยเรียน

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนมีรักในวัยเรียนแล้วแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่บ่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจับมือถือแขน เป็นต้น เกิดเรื่องหึงหวงกันขึ้นจนเป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน

ลักษณะที่ปรากฏในหลักสูตรที่ปลูกฝังเรื่อง “การมีความรัก” จะมีลักษณะที่ปลูกฝังโดยตรงเรื่อง “เบญจศีล-เบญจธรรม ข้อที่ 3 (ม.1-ม.3) และลักษณะ “กุศลธรรมบท 10” ข้อที่ว่าด้วย “กาเมสุมิสสา จาราเวรมณี” นอกเหนือจากนั้นจะเป็นลักษณะที่ปลูกฝังทางอ้อมได้ เช่น “อายะตนะภายนอกและอายะตนะภายใน 6” และ “ขันธ”

ในด้านวิธีการสอนพบว่าวิธีการสอนอยู่เป็นจำนวนมากวิธี ผสมผสานกัน ซึ่งจะเหมือนกับปัญหาที่ 1 ซึ่งเป็นลักษณะตรงกันเรื่อง “ศีล” และปัญหาที่ 5 เรื่อง “วินัย” กล่าวคือใช้วิธี “แบบบรรยายและแบบนิรนัย” “แบบอุปนัย” กรณีตัวอย่างและเปรียบเทียบ” เมื่อวิเคราะห์สรุปเป็นองค์ความรู้ร่วมกัน

ด้านเนื้อหาหลักธรรมมีความสอดคล้องสมควรเพียงพอกับสภาพปัญหาจริงที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับ “มาก” กล่าวคือ มีหลักธรรมที่สามารถปลูกฝังเรื่องมีรักในวัยเรียนตรงๆ มีอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เช่น “เบญจศีล-เบญจธรรม” นอกจากนั้นยังมีหลักธรรม “กุศลธรรมบท” เท่านั้น แต่ถ้า

หลักสูตรที่น่าจะปลูกฝังเรื่องมีรักในวัยเรียน โดยอ้อมได้นั้นนับว่าอยู่ในระดับมากเช่นที่กล่าวมาข้างต้น

วิธีการสอนกับสภาพปัญหาจริงที่ปรากฏมีความสอดคล้องเหมาะสม เพียงพออยู่ในระดับ “น้อย” กล่าวคือ การสอนก็ยังคงยึดเนื้อหาหลักธรรมในช่วงชั้นนั้นๆ ช่วงเวลานั้นเป็นหลัก ถ้าหากสอนผ่านเวลาแล้วก็ผ่านเลยไม่กลับมาซ้ำมาสอนอีก และการสอนนั้นจะเน้นรูปแบบขบวนการวิธีการสอนเป็นหลัก ถึงแม้จะมีวิธีการสอนที่หลากหลายก็ตาม แต่ก็ไม่ตรงปัญหา และเน้นหนักกับปัญหานั้นๆ เลย เป็นการสอนภาพกว้างๆ กลางๆ ครอบคลุมทุกปัญหามากกว่า หรือว่าเน้นก็จะเฉพาะเวลาสอนหลักธรรมตามชั้นๆ ตามเวลานั้นมากกว่า

สิ่งที่ควรปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ของปัญหาที่ปรากฏคือ

- 1) ควรใช้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคล เรื่องจริงของบุคคลที่ประสบปัญหาเรื่องมีรักในวัยเรียน จนเกิดปัญหาขึ้น เช่น ตั้งท้องในวัยเรียนต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ส่งผลกระทบต่อใครบ้าง
- 2) ควรนำปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอนร่วมกัน
- 3) ควรเน้นย้ำให้นักเรียนรู้จักรักและรู้คุณค่าในตัวเอง ในวัฒนธรรมจารีตประเพณีอันดีงาม ไม่ปล่อยใจ รู้จักกบมิตรที่ดี
- 4) ควรปรับเนื้อหาเรื่อง “ศีล” ให้เข้ากับปัญหารักในวัยเรียนที่เกิดขึ้นจริงปัจจุบัน
- 5) ควรนำสื่อประเภทมีเดียมาใช้ในกระบวนการสอนในรูปแบบกิจกรรม เช่น “ปัญหาโรคเอดส์วัดพระบาทน้ำพุ” “ความคิดเห็นของครูผู้สอน” “เราไม่สามารถห้ามไม่ให้มีรักในวัยเรียนได้ เพราะทุกวันมีคลิปลามกตามมือถือ อินเตอร์เน็ตที่เด็กเข้าถึงได้ง่าย พอดูแล้วก็มีพฤติกรรมเลียนแบบ เช่น อยากรู้อยากเห็น หรือมากกว่านั้นถึงขั้นมีเพศสัมพันธ์
- 6) เพิ่มเนื้อหาของธรรมเรื่อง “การละ 6”
- 7) ควรติดตามพฤติกรรมกับผู้ปกครองเป็นระยะให้ผู้ปกครองช่วยใส่ใจดูแลลูกให้ดี
- 8) ควรใช้วิธีการสอนแบบ “ทัศนศึกษาสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปัญหา หรือเหตุการณ์จากการมีเพศสัมพันธ์ เช่น คนที่ติดโรคเอดส์ที่วัดพระบาทน้ำพุ เพื่อทำให้เด็กเกิดความกลัวตระหนักถึงพิษภัย

ปัญหาที่ 7 “พูดจาไม่สุภาพ”

จากการศึกษาพบว่า มีนักเรียนจำนวนมากยอมรับว่าพูดจาไม่สุภาพเวลาอยู่กับเพื่อนที่โรงเรียน ที่ห้างสรรพสินค้า

ในด้านเนื้อหาหลักสูตรปรากฏหลักธรรมที่ปลูกฝังเรื่อง “การพูดจา” เรื่อง “เบญจศีล-เบญจธรรม” “กรรม 3” คือการกระทำทางกายวาจาใจ เรื่อง “สังคหวัตถุ 4” ข้อที่ 2 “ปิยวาจา” มีวาจาไพเราะ “มงคลสูตร 38 ประการ ข้อที่ 1 “มีวาจาสุภาษิต” เรื่อง “มรรค 8” ข้อที่ 3 “สัมมาวาจา เจริญชอบ” และเรื่อง “กุศลกรรมบถ 10 ที่ว่าด้วย “วจีกรรม 4” ประการ คือ 1) เว้นจากการพูดเท็จ รักษาคำจริง 2) เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดแต่คำสมานสามัคคี 3) เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนโยน และ 4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดคำจริงมีประโยชน์ถูกกาลเทศะ

มีวิธีการสอนอยู่จำนวนมาก เช่น เรื่อง “ศีล” ก็จะสอนเหมือนกับปัญหาที่ 1 ที่ผ่านมา เรื่อง “กรรม” จะใช้วิธีการสอน “แบบบรรยาย” โดยอธิบายหลักธรรมพร้อมเขียนหัวข้อธรรมบนกระดานเพื่อให้ นักเรียนจดจำข้อธรรมได้ง่ายขึ้น ต่อจากนั้นจะใช้วิธีสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง และอุปนัย” กล่าวคือ ยกตัวอย่างเรื่องจริง นิทานชาดกในธรรมบทเรื่อง “พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าชาติสรัตรู และพระโมคคัลลานะ” หลวงพ่อจรัญ” และนำสื่อพิมพ์มาวิเคราะห์เรื่องกฎแห่งกรรมร่วมกัน และ “ปิยวาจา” กับ “สัมมาวาจา” จะใช้วิธีการสอนแบบเปรียบเทียบแบบ “อุปนัย” และ “กรณีตัวอย่าง” ทั้งที่เป็นเรื่องจริง นิทานชาดก เพื่อให้ นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ให้มองเห็นโทษและประโยชน์ของการใช้วาจา มีการสอน เปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรมีความสอดคล้องสมมูลเพียงพอกับสภาพปัญหาจริงที่เกิดขึ้นจริงอยู่ในระดับ “มาก” กล่าวคือ ปรากฏหลักธรรมที่ปลูกฝังเรื่องการใช้วาจาครบทุกระดับชั้น และครอบคลุมเนื้อหาธรรมทั้งหมดที่มีอยู่ในเรื่องหลักธรรมการใช้วาจา

วิธีการสอนกับสภาพปัญหาการใช้วาจาที่เกิดขึ้นจริงกับนักเรียนอยู่ในระดับ “ปานกลาง-มาก” กล่าวคือ ในด้านการสอนจะใช้เทคนิควิธีการสอนอยู่ในระดับ “มาก” มีจำนวนที่หลายหลายวิธีผสมผสานกัน แต่การสอนของท่านไม่ได้เริ่มต้นจากปัญหาที่ตัวเด็ก แต่เริ่มจากเนื้อหาเป็นหลักแล้วก็สอนไปตามวิธีการสอนที่มีอยู่และใช้อยู่ตามความเคยชินและความถนัดของผู้สอนเท่านั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่องเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด หลักธรรมทั้งหมดของหลักสูตรมีอยู่มาก จึงทำให้สอนไม่ได้เน้นย้ำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่ตลอดเวลา หรืออยู่บ่อยๆ เมื่อสอนผ่านแล้วผ่านเลย

ส่วนที่ควรปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรและวิธีการสอนให้เข้ากับปัญหาการใช้วาจา คือ

- 1) ควรนำปัญหา “การใช้วาจา” มาตั้งเป็นประเด็นในการสอน โดยปรับประยุกต์เนื้อหาให้ตรงและสอดคล้องกับปัญหาของการใช้วาจาของนักเรียน โดยเน้นปัญหานั้นจริงๆ บ่อยๆ
- 2) ควรติดตามพฤติกรรมการใช้วาจาของผู้ปกครองอยู่เป็นระยะ โดยพ่อแม่ผู้ปกครองคอยกำกับ ดักเตือน เน้นย้ำในเรื่องการใช้วาจา

3) ควรเน้นย้ำ และให้ความสำคัญกับการใช้เวลาจากทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นเวลาเรียน นอกเวลาเรียน

4) ควรในกรณีตัวอย่าง กรณีศึกษาของบุคคล

ปัญหาที่ 8 การคบเพื่อน

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดจากการคบเพื่อนไม่ดี มีชักชวนกระทำการสิ่งที่ไม่ดี เช่น โดดเรียนเพื่อไปเที่ยวช้อปปิ้งที่บ้านเพื่อนบ้าง ที่ร้านเกมบ้าง ที่ห้างสรรพสินค้า เกร ดิคาเสพติด เช่น เหล้า บุหรี่ เพราะเพื่อนชักชวน เชื้อฟุ้งเพื่อนมากกว่าพ่อแม่

ในด้านเนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรที่ปรากฏหลักธรรมที่ปลูกฝังเรื่อง “การคบเพื่อน” มีหลักธรรม “อบายมุข” ข้อ “การคบมิตร หรือมิตรสหาย” “ทิศเบื้องซ้ายหน้าที่ต่อมิตรสหาย” “การคบคนชั่วเป็นมิตร” “กัลยามิตรดา” และ “มงคลสูตร 38 “คบมิตรที่ดี”

วิธีการสอน พบว่า ก็ยังใช้วิธีการสอนแบบที่ผ่านมา เริ่มด้วยการสอนแบบ “บรรยาย” เปรียบเทียบ 6 ตัวกับบทกลอน ต่อจากนั้นใช้วิธีการสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง” โดยยกตัวอย่างบุคคล นิทานชาดกประกอบการสอน ถาม-ตอบ ในเรื่องการคบมิตรที่ดี ถ้าเป็นในระดับชั้นสูงขึ้นไป ก็จะไม่เน้นเรื่อง “การคบมิตร” แต่จะเริ่มโดยวิธีสอนแบบ “บรรยาย” เพื่อทบทวนความรู้เดิมถึงการคบมิตร ความสำคัญของการคบเพื่อน และใช้การสอนแบบ “อุปนัย” คือให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการคบเพื่อนและผลจากการคบมิตรที่ดีแล้วสรุปร่วมกัน

เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรมีความสอดคล้องสมมูลเพียงพอกับปัญหาจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอยู่ในระดับ “มาก” กล่าวคือ ในหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถปลูกฝังเรื่อง “การคบมิตร” มีอยู่มากมายและครอบคลุมทุกระดับชั้น สามารถนำมาปลูกฝังได้มากมายทีเดียว เช่น หลักธรรม “อบายมุข”

วิธีการสอนกับสภาพปัญหา “การคบเพื่อน” จริงที่ปรากฏเป็นปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง-มาก” กล่าวคือ วิธีสอนนับว่าท่านใช้วิธีการสอนอยู่ในระดับมาตรฐาน แต่ขาดการสอนที่ต่อเนื่องเอาปัญหาเป็นบรรทัดฐานแต่ต้องสอนให้ตรงตามหลักธรรมที่ปรากฏในเวลานั้น และเมื่อทำการสอนเนื้อหาสิ้นสุดแล้วก็ผ่านไปหัวข้ออื่นตามเวลา และต้องสอนหัวข้อธรรมใหม่ไปเรื่อยๆ จนครบตามหลักสูตรและเวลา

สิ่งที่ควรปรับปรุงเนื้อหา หลักธรรมของหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องสมมูลตรงกับปัญหา “การคบเพื่อน” คือ

1) ควรนำปัญหา “การคบมิตร” มาตั้งเป็นประเด็นในการสอน เน้นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเรื่องอบายมุขทุกข้อ และเน้น “อบายมุขทุกข้อ”

- 2) เน้นย้ำการสอน “เรื่องอบายมุข” อยู่เป็นประจำ เป็นระยะ ทุกข้อ ไม่คำนึงถึงเวลา เพราะเรื่องปัญหาเยาวชนที่เกิดมาจากอบายมุขเป็นปัญหาใหญ่ปัญหาระดับชาติ ฉะนั้นต้องให้ความสำคัญ เน้นย้ำสอน
- 3) ติดตามพฤติกรรมจากผู้ปกครอง ครูและเพื่อนถึงการคบเพื่อนของนักเรียนเป็นอย่างไร
- 4) ควรใช้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคลที่คบเพื่อนไม่ดีแล้วเกิดปัญหา และการคบเพื่อนที่ดีและมีความเจริญอย่างไร
- 5) ควรใช้วิธีการสอนแบบเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความแตกต่างของคนดีและคนไม่ดี ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร
- 6) ควรใช้วิธีการสอนแบบ ตรวจสอบ เพื่อมาตรวจสอบวิธีการคบเพื่อนและตรวจสอบเพื่อนที่กำลังคบอยู่ว่าเป็นอย่างไร

ปัญหาที่ 9 การทะเลาะวิวาท

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้นักเรียนทะเลาะวิวาท เนื่องจากความคิดเห็นไม่ตรงกัน อารมณ์ไม่พึงพอใจ หึงหวงเรื่องเพศตรงข้าม เป็นผลให้แย่งแฟนกันมีปากเสียงกัน ดบตี ทำร้ายร่างกาย ชกต่อยกันในสถานที่และโอกาสต่างๆ กัน เช่น ที่ห้างสรรพสินค้าที่สาธารณะ ที่โรงเรียน แม้แต่บนรถประจำทาง

ด้านเนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรที่สามารถนำมาปลูกฝังเรื่อง “ทะเลาะวิวาท” มีหลัก “เบญจศีล-เบญจธรรม” “อบายมุข” ปลูกฝังโดยตรง และมีหลักธรรมที่ปลูกฝังทางอ้อม คือ “ธรรมโลกบาล” และ “พรหมวิหาร 4”

ในด้านวิธีการสอนพบว่า จะใช้วิธีการสอนอยู่ 4 วิธี คือ

1. แบบบรรยาย (พูด บอก เล่า อธิบาย) เช่น ท่องจำ อธิบายความสัมพันธ์ของเบญจศีลและเบญจธรรม 2.แบบอุปนัย โดยยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติตามศีลและละเมิดศีล นิทานชาดกในเรื่องของศีล โดยยกตัวอย่างสถานการณ์ที่หลากหลาย ฝึกปฏิบัติจริง เช่น นั่งสมาธิ 3.แบบ กรณีตัวอย่าง จากประสบการณ์จริงเรื่องผิดศีล และปฏิบัติตามศีลเพื่อวิเคราะห์ร่วมกัน ตั้งเป็นประเด็นคำถามร่วมกัน สืบค้นพิมพ์เรื่องศีลเพื่อวิเคราะห์ อธิบายและสรุปเกี่ยวกับปัญหาของการละเมิดศีลและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ส่วน “ธรรมโลกบาล” และ “พรหมวิหาร” จะใช้วิธีการสอนอยู่ 3 วิธี กล่าวคือ ใช้วิธี “บรรยาย” โดยเขียนหัวข้อธรรมบนกระดานเพื่อทำความเข้าใจอธิบายหลักธรรม พร้อมทั้งถามนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นแล้วตามด้วย “วิธีสอนแบบกรณีตัวอย่าง” และ “อุปนัย” โดยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ ปรากฏการณ์จริงขึ้นเพื่อคิดวิเคราะห์ พร้อมสรุปสาเหตุปัญหาวิธีแก้ปัญหาและผลการเรียนรู้ที่ได้รับร่วมกัน

เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรมีความสอดคล้อง สมดุลเพียงพอกับการแก้ปัญหาอยู่ในระดับ “มาก” เพราะมีหลักธรรมในเรื่อง “ศีล” และอบายมุข” ซึ่งเป็นหลักธรรมปลูกฝังเรื่องนี้โดยตรงครอบคลุมปัญหาทั้งหมด และยังมีหลักธรรมที่ปลูกฝังเรื่องนี้โดยตรงครอบคลุมปัญหาทั้งหมด และยังมีหลักธรรมที่ปลูกฝังทางอ้อมในเรื่อง “ธรรมโลกบาล และพรหมวิหาร” แต่ผู้สอนต้องปรับเนื้อหาให้ตรงกับปัญหาและวัตถุประสงค์เอง

วิธีการสอนกับสภาพปัญหาที่มีความสอดคล้องเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากว่ามีข้อคิดอยู่ 3 ประการ คือ

- 1) ผู้สอนไม่ได้สอนตามปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับนักเรียนแต่สอนตามเนื้อหา อาจจะกล่าวถึงบ้างแต่ไม่ได้ทำการเน้นหลัก
- 2) วิธีการสอนที่ใช้มีความจำกัดเนื่องจากปัจจัยเรื่องเวลาที่มีจำกัดแต่เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรมีมากจึงทำให้ต้องสอนให้ครอบคลุมทุกเรื่องในขอบเขตเรื่องเวลา
- 3) สอนตามความถนัด และตามความสะดวกเพราะว่าวิธีสอนที่เลือกใช้เป็นวิธีที่สอนง่าย ไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องเตรียมตัวอะไรมากนัก

สิ่งที่ควรปรับปรุงเนื้อหาของหลักธรรมของหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้อง สมดุลและเพียงพอกับปัญหา คือ

- 1) ควรนำปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอน
- 2) ปรับเนื้อหาให้ตรงกับปัญหา “ทะเลาะวิวาท” แล้วเน้นย้ำสอนด้วยวิธีการสอนต่างๆ โดยเฉพาะ “บรรยาย” และ “กรณีตัวอย่าง” เพื่อให้เด็กตระหนักถึงพิษภัยของการทะเลาะวิวาท เช่น “นักเรียนเทคนิคอุเทนถวายกับปทุมวันทะเลาะกัน
- 3) ควรเพิ่มหลักธรรมเรื่อง “ไตรลักษณ์ และ ชันธ์ 5” เพื่อให้ให้นักเรียนไม่ยึดติดในโลก และชีวิตร่างกาย
- 4) ควรใช้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคลเป็นระยะ เรื่องจริงปัจจุบัน เช่น นักเรียนเทคนิคปทุมวันทะเลาะวิวาทกับเทคนิคอุเทนถวาย
- 5) เพิ่มวิธีการสอนแบบ “อริยสัจ 4”
- 6) ควรนำข้อมูลปัญหาจริงที่เป็นสถิติมาประกอบการสอนเพื่อให้เด็กมองเห็นปัญหาใหญ่ระดับชาติที่เกิดขึ้นจริงในสังคมวัยรุ่นในสังคมไทย
- 7) ใช้สื่อมีเดียที่ใช้อยู่ในรูปกิจกรรมค่ายคุณธรรมประกอบการสอน

ปัญหาที่ 10 ไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น

จากการศึกษาพบว่า เป็นความขัดแย้งเชิงความคิด เกิดเวลารวมกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกัน เมื่อมีการเสนอความคิดเห็น แต่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นกัน แล้วจึงนำไปสู่ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน ไม่คุยกัน

ในด้านเนื้อหาหลักธรรมของหลักสูตรที่ปลูกฝัง มีหลักธรรมเรื่อง “ความเคารพเชื่อฟัง” “กรรม” “การะวะ” “ทิส6” และ “ธัมมัญญตา รู้เหตุ, อตตัญญตา รู้ผล, ปริสสัญญตา รู้ชุมชน”

ในด้านวิธีการสอนจะใช้วิธีการสอนแบบผสมผสาน โดยสรุปจะใช้อยู่ 3 วิธี คือ 1) วิธีบรรยาย กรณีตัวอย่าง และ อุปนัย เพื่อยกเหตุการณ์จริงของบุคคล หรือนิทานชาดกที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยตรง เพื่อเป็นตัวอย่างอุทาหรณ์ให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์หาเหตุผล หาโทษและประโยชน์ และวิธีแก้ปัญหาและหลักปัญหาร่วมกัน โดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางแล้วสรุปร่วมกัน

เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรกับสภาพปัญหาจริงมีความสอดคล้องอยู่ในระดับน้อย

วิธีการสอนกับสภาพปัญหาจริงมีความสอดคล้องอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เพราะวิธีสอนก็ยังใช้วิธีเดิมๆ คือ “แบบบรรยาย และกรณีตัวอย่าง และอุปนัย” คิดวิเคราะห์ซึ่งก็ไม่ได้เน้นไปที่ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ครูผู้สอนได้กล่าวว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น สิ่งสำคัญขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอยู่หลายประการ ถึงจะสอนได้อย่างไร แต่องค์ประกอบทั้งหมดยังคงไม่ช่วยกันก็ยังคงเกิดปัญหาอยู่ องค์ประกอบที่ว่าคือ 1) เวลาเรียน 2) สิ่งแวดล้อม (สังคม เพื่อน ฯลฯ) 3) ครอบครัว 4) ประเมินผล ไม่สามารถติดตามผลได้ทุกคน 5) ที่ตัวเด็กเอง

สิ่งที่ควรปรับปรุงหลักธรรมของหลักสูตรและวิธีการสอนให้เข้ากับปัญหาคือ

- 1) นำปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอน
- 2) ควรใช้แบบกรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคลเป็นระยะ เรื่องจริงปัจจุบัน
- 3) เพิ่มเนื้อหาของหลักสูตรที่นำมาปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้นักเรียนรับฟังความคิดเห็นคนอื่น
- 4) ปรับเนื้อหาของหลักธรรมที่มีอยู่มาใช้ในการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักธรรมที่ปลูกฝังโดยตรงและโดยอ้อม
- 5) ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว สังคม เพื่อน รัฐบาล เป็นต้น
- 6) ติดตามพฤติกรรมนักเรียนเป็นระยะร่วมกับผู้ปกครอง

ปัญหาที่ 11 สิ่งเสพติด

จากการศึกษาพบว่า เกิดจากเพื่อนชักชวน คิดอยากลองเสพเองในโอกาสต่างๆ เช่น งานวันเกิด งานกินเลี้ยงในเทศกาลต่างๆ เช่น ขึ้นปีใหม่ เป็นต้น ตามสถานที่ต่างๆ เช่น ตามห้องน้ำ โรงเรียน ห้างสรรพสินค้า บ้านเพื่อน ยาเสพติดประเภทบุหรี่ เหล้า เบียร์ เป็นต้น

ในด้านเนื้อหาของหลักสูตรธรรมของหลักสูตร มีหลักสูตรเรื่อง “ศีล” “อภัยมุข” คัมมน้ำเมา และมงคล 38 เรื่องที่ 2 “เว้นจากการดื่มน้ำเมา”

ในด้านวิธีการสอนพบว่าจากการศึกษาวิธีการสอนพบว่า ส่วนใหญ่จะสอนโดยใช้วิธีการสอนแบบ “บรรยาย” (พูด บอก เล่า อธิบาย) เป็นหลัก โดยให้นักเรียนรู้ความหมายโดยการให้ท่องจำบ้าง อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง เบญจศีล-เบญจธรรม ผสมผสานกับวิธีการสอนแบบ “นิรนัย” คือยกตัวอย่างสถานการณ์ที่หลากหลาย ให้ฝึกปฏิบัติจริง เช่น นั่งสมาธิ ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ นอกจากนั้นยังผสมผสานการสอนแบบ “อุปมา” โดยการยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติศีลและละเมิดศีล ทั้งนี้ตามหลัก สถานการณ์ที่ไม่มีศีลจะส่งผลอย่างไร และคิดวิเคราะห์หาหลักธรรมที่มีและมีหลักธรรม และสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง” เช่น ผู้เรียนและครูนำเสนอกรณีตัวอย่างจากประสบการณ์จริงเรื่องผิดศีล และปฏิบัติตามศีลขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อหาคำตอบร่วมกัน นอกจากนั้นยังนำสื่อหนังสือพิมพ์มาวิเคราะห์ ผู้เรียนและผู้สอนอภิปรายและสรุปเกี่ยวกับปัญหาและหาทางแก้ปัญหาพร้อมกัน

เรื่องอภัยมุขพบว่า ท่านจะมีวิธีการสอนอยู่ 5 วิธี คือ เริ่มจากการสอนเปรียบเทียบอภัยมุขกับศีลคือความชั่วที่เป็นบทกลอน ต่อจากนั้นถ้าเป็นระดับชั้นสูงขึ้นท่านจะทบทวนความรู้เดิม (แบบบรรยาย) เพื่อทดสอบความรู้เดิมของนักเรียนจะใช้วิธีการสอน “แบบนิรนัย และอุปมา” โดยการยกตัวอย่างบุคคลไม่ดีที่ติดเกมถึงลงข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีแก้ปัญหามา วิธีป้องกันด้วย ต่อจากนั้นจะใช้วิธีการสอนแบบ “กรณีตัวอย่างนิรนัย” โดยถาม-ตอบ นักเรียนในหลักการคบมิตรเพื่อให้แสดงความคิดเห็น สุดท้ายจะสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง” อีกครั้ง โดยท่านจะสรุปให้นักเรียนเรื่องอภัยมุข “สิ่งเสพติด”

เนื้อหาของหลักสูตรของหลักสูตรที่ตรงและสอดคล้องกับปัญหาด้านยาเสพติดอยู่ในระดับ “มาก” ครอบคลุมทุกระดับชั้น ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับยาเสพติดทั้งหมดที่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่อง “ศีล” และอภัยมุข” เป็นกลุ่มปลูกฝังเรื่องยาเสพติด”

วิธีการสอนมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับปัญหาจริงของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง กล่าวคือ เพราะเวลาทำการสอนจริงแล้วก็สอนตรงตามเนื้อหาของหลักสูตรที่จะจะไปทำการดื่มน้ำเมาแต่ไม่ได้ปรากฏยาเสพติดชนิดอื่น ๆ เช่น บุหรี่ เหล้า อาจจะมีการอธิบายกล่าวถึงบ้างแต่เป็นการพูดอธิบายในลักษณะให้ครอบคลุมยาเสพติดทุกประเภทเท่านั้นเอง ถึงแม้จะนำวิธีการสอน

ที่หลากหลายก็ตามแต่ก็ไม่ตรงกับปัญหาสาเหตุของเยาวชนทุกปัญหาแต่อย่างใด อีกอย่างหนึ่งการสอนเรื่องยาเสพติดต้องใช้สื่อเกี่ยวกับปัญหาเสพติดมากๆ เพราะจะทำให้ให้นักเรียนมองเห็นภาพชัดเจนจะสอนอธิบายยกตัวอย่างที่เป็นนามธรรมไม่เห็นภาพถึงจะเป็นเรื่องจริงก็ตามแต่ได้ผลน้อยเพราะเด็กไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องน่ากลัว อยู่กับตัวเป็นต้น

สิ่งที่ควรปรับปรุงหลักธรรมของหลักสูตรและวิธีการสอนให้ตรงและครอบคลุมกับปัญหาเสพติดทั้งหมดคือ

- 1) นำปัญหามาเป็นประเด็นในการสอน ทุกปัญหาที่เกี่ยวกับยาเสพติดไม่ว่าจะเป็นเหล้า บุหรี่ ยาบ้า ฯลฯ
- 2) ปรับเนื้อหาให้ตรงกับปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นกับเยาวชนทุกประเภทและปัญหา
- 3) ควรจะสอดแทรกความรู้ในเรื่องประเภทของยาเสพติดโทษของยาเสพติด ทั้งกฎหมายทางบ้านเมืองและศีลธรรม
- 4) ควรพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ที่บำบัดยาเสพติด เช่น วัดถ้ำกระบอก เป็นต้น
- 5) ควรใช้วิธีการสอนโดยเน้นสื่อประเภท มิเดีย ประกอบการสอน ซึ่งเป็นรูปกิจกรรม “ค่ายคุณธรรม” ซึ่งเป็นสื่อเป็นประเภทของยาเสพติด คนที่ติดยาเสพติด เกิดปัญหาต่าง เช่น ทำร้ายตนเอง ทำร้ายคนอื่น ดิดคูก และประหารชีวิต
- 6) ควรมีการเน้นย้ำสอนเรื่องพิษภัยของยาเสพติดอยู่ตลอดเวลา อยู่บ่อย ๆ และมีการติดตามพฤติกรรมร่วมกับผู้ปกครองด้วย
- 7) ควรให้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่างของบุคคล เรื่องจริงปัจจุบันเป็นระยะ
- 8) ใช้การสอนแบบ “ทัศนศึกษา” นอกสถานที่บำบัดยาเสพติด เช่น วัดพระบาทน้ำพุ
- 9) ควรสอนเน้นย้ำอยู่บ่อยๆ ถึงแม้จะสอนผ่านไปแล้วก็ตาม เพราะปัญหาเสพติดเป็นปัญหาระดับชาติ ต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาร่วมกันและจริงจัง

ปัญหาที่ 12 การขัดแย้งทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในด้านการเมืองในทางลบ เช่น สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายแก่คนอื่น ชาดิบ้านเมือง เพราะความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ไม่เคารพกฎกติกา และนักเรียนอยากให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมมือกันพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองมีวแต่มาขัดแย้งกัน แต่ถึงอย่างไรถ้านักการเมืองผิดจริงก็สมควรโดนไล่ออกจากตำแหน่ง

เนื้อหาของหลักธรรมในหลักสูตรพบว่า มีหลักธรรมเรื่อง “ถือประโยชน์ส่วนรวม” มีความสามัคคี สัปบุริสธรรม 7 นอกจากนั้นยังมี “อคติ 4” ประการ มีความลำเอียงเพราะชอบ เพราะ

ซึ่ง เพราะหลง และมีความลำเอียงเพราะกลัว นี่คือหลักธรรมทั้งหมดที่สามารถปลูกฝังเรื่องการขัดแย้งทางการเมือง

ในด้านวิธีการสอนพบว่า ใช้วิธีการสอนเริ่มด้วยแบบ “บรรยาย” เพื่ออำนวยความสะดวกจำหัวข้อธรรมให้ได้พร้อมเขียนขึ้นบนกระดานทุกหัวข้อธรรม ต่อจากนั้นจะใช้วิธีการสอนแบบ “อุปนัย” คือการยกตัวอย่างคำขวัญวันเด็ก “ฉลาดคิด จิตบริสุทธิ์ จิตประกาย” ขึ้นมาวิเคราะห์เข้ากับธรรมใดใน “สัปปริสสธรรม 7 ประการ ส่วนหลักธรรม “อคติ” ก็จะใช้วิธีการสอนอยู่ 3 แบบ คือ “แบบบรรยาย” เพื่อทบทวนความรู้เดิมและแบบ “กรณีตัวอย่าง” และ “อุปนัย” คือ ยกตัวอย่างชีวิตจริงของผู้เรียนเองว่ามีความลำเอียงเรื่องใดมากที่สุด เพราะเหตุใด แสดงวิเคราะห์ว่าสังคมไทยมีความแตกแยกเพราะอะไร สรุปบทเรียนร่วมกัน

เนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรที่สอดคล้องและเพียงพอต่อปัญหา “ความขัดแย้งทางการเมือง” อยู่ในระดับ “ปานกลาง” กล่าวคือ ธรรมที่กล่าวมานี้เป็นเพียงหลักการกว้างๆ สำหรับผู้ศึกษาชาวพุทธให้รู้ด้วยปัญญาไม่ก่อให้เกิดการลำเอียง แบ่งพรรค แบ่งพวกโน้มเอียงไปฝั่งใดฝั่งหนึ่งโดยขาดหลักเหตุผลหรือขาดปัญหาแต่จะตรงตามปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เช่น มีความขัดแย้งอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

วิธีการสอนมีความสอดคล้องตรงกับสภาพปัญหาที่มีความขัดแย้งทางการเมืองอยู่ในระดับ “น้อย” จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนของพระอาจารย์ไม่ได้กล่าวถึงความขัดแย้งใดๆ เลย จะสอนไปตามหลักธรรมตามเนื้อหาธรรมที่ปรากฏ ถึงแม้ท่านจะยังคงใช้วิธีการสอนแบบผสมกันแต่ก็ไม่ได้ไปเน้นย้ำที่ตรงปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

สิ่งที่ควรปรับปรุงหลักธรรมในหลักสูตร และวิธีการสอนให้ตรงและสอดคล้องกับสภาพปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง คือ

1) นำปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอน แล้วมีการเน้นย้ำถึงความขัดแย้งว่ามีผลกระทบกับใคร เพราะอะไร วิเคราะห์ปัญหา

2) ต้องเพิ่มเนื้อหาความรู้เรื่องประชาธิปไตยให้กับนักเรียนที่ควรรู้ เช่น สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ใช่สิ้นสุดที่การลงคะแนนเท่านั้น แต่มีมากกว่านั้น

3) ควรใช้กรณีศึกษา กรณีตัวอย่าง ของบุคคลเป็นระยะ เรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันที่มีความขัดแย้งประทุกันว่ามีสาเหตุมาจากอะไร

4) ควรณรงค์เรื่องประชาธิปไตยให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบอบประชาธิปไตยโดยสิทธิหน้าที่ตามระบอบ

ปัญหาที่ 13 การหนีเรียน

จากการศึกษาพบว่า มีนักเรียนโดดเรียนอยู่เป็นประจำ โดยหลบไปเล่นเกมตามร้านเกมบ้าง หลบอยู่ตามสนามฟุตบอลและสนามกีฬาทั่วไป ที่ห้างสรรพสินค้า ที่บ้านเพื่อน

เนื้อหาของหลักสูตรในหลักสูตรพบว่า จะปรากฏหลักสูตรเรื่อง “การละเมิด” ความเคารพในการศึกษาชั้น ม.2 และหลักสูตร “ทศ6” ข้อ 2 ครูอาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา คือ ทิศใต้เพราะเป็นผู้ควรแก่บูชาคุณ ว่าด้วยหน้าที่ศิษย์ที่มีต่ออาจารย์ 4 ประการ 1) ต้อนรับด้วยความเคารพ 2) เข้าไปคอยรับใช้ 3) ตั้งใจฟัง 4) ช่วยเหลือประณินบิดท่าน และ 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ในด้านวิธีการสอนพบว่า ท่านจะใช้วิธีการสอนอยู่ 3 วิธีด้วยกัน คือ 1) เริ่มด้วยวิธีสอนแบบ “บรรยาย” เพื่อให้ทราบความหมายของหลักสูตร มีการเปรียบเทียบสังเคราะห์ทศทั้ง 6 กับส่วนประกอบต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นรูปภาพมนุษย์เพื่อช่วยต่อการจดจำ มีการถาม-ตอบ แสดงความคิดเห็นด้วย ต่อจากนั้นจะใช้วิธีการสอนแบบ “กรณีตัวอย่าง” และ “อุปนัย” คือ ยกตัวอย่างเรื่องที่เกิดขึ้นจริงของปัญหาเยาวชนขึ้นมาเพื่อวิเคราะห์ ชี้ให้เห็นปัญหาสาเหตุผลกระทบจากปัญหาแล้วเปรียบเทียบหน้าที่ของคนกับร่างกายทำหน้าที่อย่างไร สังเคราะห์เข้าหลักสูตรกับหน้าที่ของอวัยวะของร่างกาย แล้วสรุปร่วมกันโดยยกตัวอย่างเจ้าชายสิทธัตถะว่าเรียนจบ และเก่งอย่างไร

เนื้อหาของหลักสูตรในหลักสูตรมีความสอดคล้องเพียงพอต่อปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” กล่าวคือ เพราะปรากฏหลักสูตรเท่านี้ที่ปรากฏเป็นหลักการกว้างมาก แต่เป็นหลักการศึกษา

วิธีการสอนมีความสอดคล้องเหมาะสมเพียงพอครอบคลุมกับสภาพปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” กล่าวคือ วิธีการสอนของท่านจะเน้นหลักสูตรในภาพรวมทุกข้อมากกว่าที่จะเจาะจงไปที่การศึกษาโดยเฉพาะจะเห็นว่าท่านไม่ได้เน้นไปในข้อใดข้อหนึ่ง แต่จะเน้นทุกข้อเป็นการใช้วิธีการสอนแบบ “บรรยาย” พร้อมยกตัวอย่างเปรียบเทียบเพื่อเน้นความจำและความเข้าใจของหลักสูตรมากกว่าเน้นที่การศึกษาเพื่อแก้ปัญหา

สิ่งที่ควรปรับปรุงหลักสูตรในหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องสมควรครอบคลุมเพียงพอกับปัญหาคือ

1) นำปัญหาตั้งเป็นประเด็นในการสอน เน้นย้ำทุกครั้งเมื่อมีโอกาส โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เช่น เรียนหนังสืออ่อน ดิฉันเสพติด ครอบครัวไม่อบอุ่น ครอบครัวแตกแยก อยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่ดี คบเพื่อนไม่ดี

2) ควรยกตัวอย่างบุคคลตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จในด้านการศึกษาเพื่อให้เด็กมีแบบอย่างที่ดี กรณีตัวอย่างบุคคลสำคัญระดับประเทศหรือมีชื่อเสียงในสังคมไทยที่ประสบผลสำเร็จและล้มเหลวในการศึกษา เช่น นายกรัฐมนตรี

- 3) ควรเน้นย้ำเรื่องประโยชน์ของการศึกษาอยู่บ่อยครั้ง เพื่อให้นักเรียนมองเห็นคุณค่าการเรียน และควรสนใจนักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เช่น เรียนอ่อน ไม่ตั้งใจเรียน เกเร ครอบครัวยากจน แยกแยะ เน้นกลุ่มนี้มากๆ
- 4) ควรเพิ่มหลักสูตรเรื่อง “ไตรสิกขา” “หลักของการศึกษา”
- 5) เน้นให้นักเรียนมองเห็นความสำคัญของการศึกษา ยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในการศึกษา

บทที่ 7

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์กับการปลูกฝังคุณธรรม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนา วัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎิ์ แขวงพระนคร กรุงเทพมหานคร เป้าหมายของการศึกษาได้แก่กลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3, และ 5-6 จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จะใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบบันทึกประจำวัน สันทนากลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษามีอยู่ 3 ข้อด้วยกัน โดยประกอบไปด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการ ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญเท่า ๆ กัน ผลสัมฤทธิ์ ข้อแรกจะนำไปสู่การหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีคุณธรรมสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ แม้บางครั้งจะเผชิญปัญหาที่ตาม ซึ่งเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องสะท้อนย้อนกลับไปศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ กระบวนการเรียนการสอน ตัวหลักสูตรว่าที่มีอยู่ วิธีการสอนและการประเมินผลเป็นอย่างไรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ซึ่งจะรู้ได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องสะท้อนย้อนมาศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ จะต้องศึกษาการดำเนินชีวิตของนักเรียนว่ามีการดำเนินอย่างไรในแต่ละช่วงเวลา โดยเน้นไปที่พฤติกรรมที่แสดงออกในเชิงจริยธรรม แล้วนำมาตีค่า และความหมายว่า ผลจากการการที่นักเรียนมาปลูกฝังคุณธรรม โดยผ่านสถาบันทางสังคม การศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิด การขัดเกลาทางสังคม แนวคิดเรื่องคุณธรรม แนวคิดทฤษฎีการสอนที่เป็นของนักวิชาการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการดังกล่าว

7.1 สรุปผลการศึกษา

7.1.1 หลักสูตร

สรุปผลการศึกษาด้านหลักสูตร โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ประกอบด้วย 4 บท 4 เรื่องใหญ่ๆ คือ

- 1) เรื่องคุณค่าของพระพุทธศาสนา เน้น อิทธิพลพุทธศาสนาที่มีต่อชาติไทย

2) เรื่องเกี่ยวกับ ศิล เน้นไปที่ เบนจิสล-เบนจิสลธรรม ศิล 8 ศิลของอุบาสก อุบาสิกา ศิล 10 ศิลของสามเณร และ ศิล 227 ข้อ เป็นศิลปของภิกษุ

3) เรื่องสารัตถะธรรม ธรรมะที่เป็นสาระที่เป็นแก่นสาร ที่เป็นหลักของความเข้าใจ เป็นเรื่องของการใช้ปัญญาเข้าไปพิจารณา รู้ด้วยปัญหานั้น

4) เรื่องธรรมจริยา ธรรมที่เป็นความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม โดยแสดงออกมาทางปฏิบัติ นำไปประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันได้

กล่าวโดยสรุปผลการศึกษาด้านหลักสูตรโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5-6 มีอยู่ด้วยกัน 6 บท 4 เรื่องใหญ่ๆ คือ

1) ศาสนา เป็นเรื่องของศาสนาที่เป็นสากลรู้จักกันทั่วโลกทุกศาสนา ความแตกต่างระหว่างศาสนาต่างที่เป็นสากล จุดมุ่งหมายสูงสุดของแต่ละศาสนาที่เป็นสากล และแก่นแท้ของแต่ละศาสนาที่เป็นสากล

2) พระรัตนตรัย โดยทำการเน้นที่ความแตกต่างจากศาสนาอื่นในเรื่องของพระรัตนตรัย

3) เรื่องสารัตถะธรรม ธรรมะที่เป็นสาระที่เป็นแก่นสาร ที่เป็นหลักของความเข้าใจ เป็นเรื่องของการใช้ปัญญาเข้าไปพิจารณา รู้ด้วยปัญหานั้น

4) เรื่องธรรมจริยา ธรรมที่เป็นความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม โดยแสดงออกมาทางปฏิบัติ นำไปประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันได้

5) พระสูตร เป็นพระสูตรที่มาจากพระสูตรต้นตะปิฎก เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลที่มีพระพุทธเจ้าเป็นผู้แสดงไว้เกี่ยวกับกาลมสูตรๆ ว่าด้วยหลักความเชื่อ เป็นต้น

6) แก่นใจเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องทางพุทธศาสนาในเรื่อง การสวดมนต์ พิธีกรรม การทำบุญ กรรม สันโดษ พรหมวิหาร สังคหะศีลวิปาหาริ

การกำหนดเนื้อหาและการจัดลำดับของหลักสูตรเป็นไปตามลำดับความจำเป็นและสำคัญในสิ่งที่จะปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้มาเรียนมีความอยากง่าย ความละเอียดลึกซึ้งที่มีความเหมาะสมกับวัย และคุณธรรมที่จำเป็นในการปลูกฝัง จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีความต้องการสร้างศรัทธา มองเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ของไทยให้เกิดขึ้นกับเด็กเป็นเบื้องต้น แล้วน้อมนำเข้าไปสู่เรื่องการปฏิบัติตนตามศีลเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุขไม่เบียดเบียนกัน โดยมีศีลเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติเบื้องต้นในการควบคุม กาย วาจา ในส่วนหลักธรรมที่ปลูกฝังในเรื่องที่เป็นสาระแก่นสารที่อาศัยปัญหาพิจารณาที่ทำให้เข้าถึงและเข้าใจ เช่น เข้าใจความเป็นจริงของโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งมีความอยากง่ายตามลำดับขั้นและวัยของผู้เรียน ต่อจากนั้นจะเป็นหลักธรรมที่ปลูกฝังในด้านความประพฤติเป็นธรรมจริยาเพื่อต้องการให้ผู้ศึกษามีความประพฤติที่ดีงามทั้งกาย วาจา และใจตามลำดับความอยากง่ายและลำดับขั้นและวัย แต่ใน

ระดับสูงจะเพิ่มเนื้อหาที่มีความสำคัญในเรื่องพระสูตรเข้ามา และความเข้าใจที่ถูกต้องที่เป็นแก่นแท้ และแก่นสารตามหลักพุทธศาสนาในเรื่องต่างๆ ที่ควรรู้ เช่น การสวดมนต์ พิธีกรรม การทำบุญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปาฏิหาริย์ เรื่องศาสนาที่เป็นสากล ความเข้าใจพระรัตนตรัยที่แท้จริง เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตไปเป็นชาวพุทธที่มีปัญญาเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเนื้อหาของหลักสูตรของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครอบคลุมในการนำไปปลูกฝังคุณธรรมให้กับผู้เรียนครบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความประพฤติที่ดีงาม ความเข้าใจในแก่นแท้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงเรื่องคุณค่าความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีต่อมวลมนุษยชาติทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชนชาติไทยทุกมิติ แต่ถึงอย่างไรก็ตามด้วยลักษณะเนื้อหาที่เป็นหมวดหมู่หัวข้อธรรม ขาดการอธิบาย และการยกตัวอย่างที่น่าสนใจ จึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งจะต้องนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์เพื่อให้เนื้อหาน่าสนใจ ตรงกับปัญหาคุณธรรมที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และเวลาที่มีจำกัด เพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7.1.2 วิธีการสอน

วิธีสอนคือ ขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น ๆ

ใช้วิธีการสอนด้วยกัน 9 วิธี แบ่งออกเป็น 4 วิธีหลักที่ใช้มากตามลำดับด้วยกัน และ 5 วิธีรองดังนี้

1) วิธีการสอนแบบบรรยาย (พูดบอกเล่า อธิบาย) 2) แบบนิรนัย โดยการสอนจากหลักการ กฎ ข้อสรุปนำไปสู่ปรากฏการณ์ 3) แบบอุปนัย โดยใช้สถานการณ์ ปรากฏการณ์ นำไปสู่หลักการ และ 4) การสอนแบบ กรณีตัวอย่าง จากการใช้กรณีตัวอย่างที่เป็นเรื่องสมมติที่เป็นเรื่องจริงของบุคคลตนเองผู้เรียน สถานการณ์จากสื่อพิมพ์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิดิทัศน์ นำข้อสรุปอภิปรายร่วมกัน 5 วิธีรองด้วยกันคือ 1) เปรียบเทียบ 2) ปฏิบัติจริง 3) มีส่วนร่วม 4) วิเคราะห์แสดงความคิดเห็น 5) เน้นย้ำ

การสอนส่วนใหญ่ต้องการแก้ปัญหาคุณธรรมของผู้เรียนเป็นหลักที่คาดหวังในบทบาท และหน้าที่แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับพบว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหาหลักธรรมในระดับปานกลางไปหาน้อยเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรม กล่าวคือส่วนมากจะเน้นสอนที่เนื้อหามากกว่าการแก้ปัญหาคุณธรรมที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน ขาดการกำหนดปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอนเพื่อแก้ปัญหาจริง จึงทำให้ผู้สอนมองข้ามปัญหาคุณธรรมจริงในตัวผู้เรียน แล้วนำไปสู่การมองข้ามการปรับปรุงประยุกต์เนื้อหาและวิธีการสอนให้สอดคล้องกระชับตรงกับปัญหาคุณธรรม เพื่อแก้ปัญหา

คุณธรรมได้ผลจริงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ที่เป็นเช่นนี้ปัจจัยสำคัญคือเรื่องเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด ขาดวิธีการสอนที่เหมาะสม ขาดสื่อ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้นทำให้มีทางเลือกน้อยในการ เลือกใช้วิธีการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรม ถึงแม้ว่าจะสอดคล้องกับหลักสูตร ความถนัด ความชำนาญและเคยชินก็ตาม

7.1.3 การประเมินผล

การประเมินผลนับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอนเนื่องจาก ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการสอนว่าประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวัง ทั้งทางวิชาการ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่

วิธีการประเมินผลในกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมดที่ใช้มี 7 วิธีด้วยกันเรียงลำดับ การใช้จากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ 1) แบบฝึกหัดท้ายบท 2) ข้อสอบแบบทดสอบวิเคราะห์ และ แบบฝึกหัดเสริม 3) ข้อสอบคำถามอัตนัยและปรนัย 4) สอบถาม-และถามตอบ 5) สังเกตและปฏิบัติจริง จะเห็นได้ว่าวิธีที่ใช้ในการวัดผลประเมินผลมากที่สุดคือ แบบฝึกหัดท้ายบทและรองลงมาคือ แบบฝึกหัดเสริมและสอบถามและถามตอบ ส่วนวิธีที่ใช้น้อยที่สุดคือ สังเกตและปฏิบัติจริงแต่นับว่า มากอยู่ แต่วิธีการประเมินผลที่ไม่ใช้เลยคือ เปรียบเทียบ

จากการศึกษานักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 วิธีการประเมินผลด้วยกัน 7 วิธีด้วยกัน โดยเรียงตามลำดับการใช้จากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้ 1) สอบถามและถามตอบ 2) มี 2 วิธี คือ ข้อสอบที่เป็นคำถามอัตนัย และปรนัย และแบบฝึกหัดท้ายบท 3) สังเกต/ปฏิบัติจริง 4) เปรียบเทียบ 5) แบบฝึกหัดเสริม และ 6) แบบทดสอบวิเคราะห์

จากการศึกษาการวัดผลประเมินผลทั้ง 2 ท่านมีความแตกต่างกันในการใช้วิธีการ ประเมิน ในระดับมัธยมต้นจะใช้วิธีประเมินแบบฝึกหัดท้ายบทมากที่สุด และรองลงมาเป็น แบบฝึกหัดเสริมซึ่งสอดคล้องกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างหลายคน ซึ่งก็เป็นไปตามปัจจัยเรื่องวัยและ ผู้สอนแต่ในระดับมัธยมตอนปลายอีกท่านหนึ่งจะเห็นได้ว่าวิธีการประเมินที่ใช้มากที่สุด คือ แบบสอบถามและถามตอบ รองลงมา คือข้อสอบที่เป็นคำถามอัตนัย และปรนัย และวิธีการ ประเมินผลที่ใช้น้อยที่สุด คือ แบบทดสอบวิเคราะห์

แต่ถึงอย่างไรก็ตามการประเมินผลส่วนใหญ่ก็มีความสอดคล้องเป็นไปเพื่อแก้ปัญหา คุณธรรมของนักเรียนในระดับน้อย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการประเมินเป็นไปตามกระบวนการสอน ตามหลักสูตรทั่วไปของขบวนการเรียนการสอน เป็นไปเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจในด้าน วิชาการทางพุทธศาสนาโดยมีคะแนนเป็นเครื่องวัดเพื่อให้ผ่านตามกระบวนการเรียนการสอน เท่านั้น แต่จะไม่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาคุณธรรมของเด็ก เป็นการประเมินความรู้แต่ไม่ได้ประเมิน พฤติกรรมของนักเรียนว่าความเป็นจริงแล้วพฤติกรรมเขาเป็นอย่างไร

7.1.4 ศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวัน และการประยุกต์หลักธรรม / แก้ปัญหาคุณธรรม

การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตแบบปกติธรรมดาของวัยรุ่นในสังคมเมืองที่มีสิ่งช่วย สังคมสิ่งแวดล้อม บริบทที่เอื้อต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมในเรื่องที่ไม่พึงประสงค์ แต่นักเรียนส่วนใหญ่จะคล้อยตามสิ่งเหล่านั้น แต่จะอยู่ในกรอบของศีลธรรมของศาสนา กฎหมาย บ้านเมือง จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น แต่งกายเหมาะสม เป็นต้น อยู่ในโอวาทของผู้ปกครอง เห็นได้จากที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย หรือไม่ก็ตาม โดยช่วยพ่อแม่และผู้ปกครองทำงานบ้านเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระ ไม่ปฏิบัติตนออกนอกกรอบนอกทางที่พ่อแม่ผู้ปกครองสั่งสอนอบรม ไม่ทำร้ายจิตใจพ่อแม่ผู้ปกครอง อยู่ในสายตาไม่ทำผิดปัญหาคุณธรรมที่ร้ายแรงถึงแม้ว่าจะมีบ้างบางครั้งทำผิดปัญหาคุณธรรมแต่เป็นปัญหาเล็กน้อยธรรมดาของเด็กเยาวชนวัยรุ่นที่เป็นบุคลคนธรรมดาทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีการจัดการและแก้ปัญหาคุณธรรมด้วยตนเองแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและเพื่อนของตนเองเท่านั้น แต่ถ้าปัญหาเกิดกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่เพื่อนห้องเดียวกัน หรือเพื่อนที่สนิทกัน เป็นปัญหาที่ร้ายแรง เช่น ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหายาเสพติด ปัญหาทะเลาะวิวาท เป็นต้น จะให้คนอื่นที่มีความสามารถแก้ปัญหาคุณธรรมนั้นได้ช่วยแก้ปัญหา แต่มีบางครั้งจะนิ่งเฉยเมื่อตนเองประสบกับปัญหาด้วยเหตุผลคือ ไม่กล้าเพราะกลัว และคิดว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวเพราะอาจจะนำปัญหามาสู่ตนเองได้โดยไม่ตั้งใจ

ปัญหาคุณธรรมที่ประสบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีอยู่ 2 ทาง ทางตรง คือ ประสบกับตัวนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเอง และปัญหาทางอ้อม คือ เกิดกับนักเรียนเยาวชนคนอื่นที่เป็นเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนร่วมสถาบัน และพบเห็นทั่วไป ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ประกอบด้วยปัญหา 1) การพูดเท็จหรือโกหก 2) การเกียจคร้าน 3) การโต้เถียงและโต้แย้ง 4) พุดจาไม่สุภาพ 5) ไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น 6) ความขัดแย้งทางการเมือง

ปัญหาที่ประสบกับคนอื่นที่ร้ายแรง คือ 1) ปัญหาติดเกม 2) ปัญหารักในวัยเรียน 3) ปัญหาการคบเพื่อน 4) การทะเลาะวิวาท 5) ปัญหาสิ่งเสพติด 6) ปัญหาการหนีเรียน 7) ปัญหาผิดระเบียบ ซึ่งปัญหาคุณธรรมที่เป็นปัญหาร้ายแรง นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะไม่พบการกระทำ แต่ถึงแม้กระทำก็เป็นเพียง 1-2 ครั้ง แล้วก็เลิก เช่น ปัญหายาเสพติด นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะดื่มเหล้า เบียร์ 1-2 ครั้งแล้วก็จะเลิกไป

7.1.5 ความสอดคล้องของหลักสูตรและวิธีการสอนกับปัญหาคุณธรรม

ความสอดคล้องในด้านเนื้อหาหลักสูตรในการปลูกฝังคุณธรรมที่สอดคล้องในการแก้ปัญหาคุณธรรม และความสอดคล้องระหว่าง วิธีการสอนกับสภาพปัญหาคุณธรรม 13 ประหาที่ค้นพบมีความสอดคล้อง เกณฑ์ทำการชีวิตผลของเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการสอนมีความ

สอดคล้องกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อลดปัญหาคุณธรรมที่ค้นพบ จากการศึกษาวิจัยนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศวิทย์ ใช้ เกณฑ์ 3 ระดับ คือ ก) ระดับมาก ข) ระดับปานกลาง ค) ระดับน้อย

ก) ระดับมาก (ด้านหลักสูตร สอน และวิธีการ)

1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรสอดคล้องกับปัญหาคุณธรรมโดยตรง ไม่อ้อมค้อมมีธรรมใช้ปลูกฝังมาก ครอบคลุมระดับชั้น ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาการพูดโหวก ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาพุดจาไม่สุภาพ ปัญหาการคบเพื่อน และปัญหายาเสพติด

2) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายจำนวนหลายวิธีและมีประสิทธิภาพในการปลูกฝังและเหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาคุณธรรมแต่ละปัญหามีการเน้นหนักตรงกับปัญหาคุณธรรม เพื่อแก้ปัญหาโดยตรง ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาเกียจคร้าน ปัญหาติดเกม ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหาโกหก ปัญหาพุดจาไม่สุภาพ และปัญหาการคบเพื่อน

ข) ระดับปานกลาง (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรสอดคล้องอยู่ในระดับปานกลางโดยวัดจากหลักสูตรไม่มากไม่น้อยเกินไป ปรากฏหลักสูตรไม่อ้อมค้อมจนเกินไปเกือบครบทุกระดับชั้น ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาการโต้แย้งและโต้เถียง ปัญหาการติดเกม ปัญหาทำผิดระเบียบ ปัญหาหนีเรียน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

2) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับปัญหาผลสมควรเน้นหลักไปเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมพอสมควรปัญหาที่ประสบคือปัญหาความเกียจคร้าน ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหาไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาหนีเรียน

ค) ระดับน้อย (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

1) มีเนื้อหาของหลักสูตรในหลักสูตรมีความสอดคล้องกับปัญหาอยู่ในระดับน้อยหรือแทบจะไม่ปรากฏ หรือถ้าปรากฏก็ไม่ครบทุกระดับ นอกนั้นจะเป็นหลักสูตรทางอ้อมโดยตรงปรับประยุกต์กับสอนให้สอดคล้องกับปัญหา

2) วิธีการสอนไม่หลากหลาย ไม่สอดคล้องเหมาะสมหรือตรงกับปัญหาคุณธรรม ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาทำผิดระเบียบ ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

7.2 แนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม

จากการศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิตกับการปลูกฝังคุณธรรม โดยศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิต วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ๓.ทำพระจันทร์ แขวงพระนคร กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมปรับปรุงพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาคุณธรรม นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยวัดการประเพณีปัญหาคุณธรรมได้มากได้น้อยหรือไม่นั้น ศึกษาพฤติกรรมที่ดำเนินชีวิตว่าประจำวันโดยสะท้อนออกมาจากหลายปัจจัยจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ปกครอง เพื่อน ด้านวิธีการเผชิญปัญหา วิธีการตัดสินใจ จากการศึกษ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาคุณธรรมอยู่ 3 ด้าน ด้วยกันคือ

7.2.1 ด้านหลักสูตร

1) ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหา จากการศึกษาพบว่าเนื่องจากบางปัญหาที่นักเรียนประสบโดยตรงและทางอ้อม เช่นปัญหาการติดเกมส์พบว่า เนื้อหาธรรมที่กล่าวถึงการเล่นเกม ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ไม่มีเลย ผู้สอนจะต้องปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหา ซึ่งการปรับเนื้อหาต้องให้ตรงกับปัญหา เพราะเนื้อหาของหลักธรรมในหลักสูตรมีมาก

2) เน้นเนื้อหาหลักธรรมให้สอดคล้องกับปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่ร้ายแรงเป็นปัญหาระดับชาติ จากการศึกษาหลักสูตร พบว่าปัญหาที่นักเรียนประสบส่วนใหญ่เนื้อหาหลักธรรมไม่ได้กำหนดตรงๆ ว่าเนื้อหาใดใช้ปลูกฝังเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมเรื่องใด เช่น เบญจศีล-เบญจธรรม ,กรรม เป็นต้น

3) เพิ่มเนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรให้เพียงพอแก้ปัญหา ให้ครอบคลุมครบทุกระดับชั้น เนื้อหาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปัญหา จากการศึกษา พบว่าปัญหาคุณธรรมบางปัญหาแทบจะไม่ปรากฏหลักธรรมหรือปรากฏน้อยมาก เช่น ปัญหาการเอาแต่ใจตนเอง ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาทะเลาะวิวาท

4) ให้คัดเลือกหลักธรรมมาปลูกฝังคุณธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาและเวลาที่มีความอย่างจำกัด จากการศึกษา พบว่ามีเนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรค่อนข้างมาก แต่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา เนื่องจากว่าลักษณะของโรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิตจะเปิดการเรียนการสอนแค่ วินวาทิตแต่ละครั้งเท่านั้น วิชาละชั่วโมง และทางโรงเรียนจะมีกิจกรรมที่ส่งเสริม ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นจำนวนมาก บางวันกว่าจะเข้าเรียนได้ก็จะล่วงเลยเวลาเรียนคาบแรก และยังเน้นภาคทฤษฎีควบคู่กับภาคปฏิบัติ

7.2.2 วิธีการสอน

1) เลือกวิธีสอนให้สอดคล้องกับปัญหา จากการศึกษา พบว่าปัญหาคุณธรรมบางปัญหาก็ต้องเลือกใช้วิธีสอนที่สามารถทำให้ผู้เรียนมองเห็นภาพ เกิดความกลัว และตระหนักถึงอันตรายและพิษภัยของปัญหา นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ปัญหาบางปัญหาก็จะใช้วิธีที่ใช้อยู่ เช่นบรรยาย หรือว่ายกตัวอย่างคงไม่เพียงพอ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหารักในวัยเรียน เป็นต้น

2) นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่เป็น สื่อมีเดีย มาผสมผสานเข้ากับวิธีการสอน จากการศึกษา พบว่าบางปัญหาคุณธรรมนั้นมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนที่ใช้เทคนิคที่ทันสมัยเข้าถึงได้ง่ายมาประกอบในการสอนเป็นเป็นที่น่าสนใจมองเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมซึ่งได้มีประสิทธิภาพดีกว่าวิธีอื่น ทำให้เกิดความกลัว เห็นโทษเกิดความตระหนัก เช่น ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหารักในวัยเรียน เป็นต้น

3) ใช้วิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วม คิดวิเคราะห์ นักเรียนเป็นศูนย์กลาง จากการศึกษา พบว่า วิธีการสอนของพระอาจารย์ส่วนใหญ่จะชอบและสนใจวิธีการสอนที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน ทำให้ไม่รู้สึกละเลยและง่วงนอน อยากจะเรียนรู้และตั้งใจ

4) ควรกำหนดการสอนโดยเริ่มจากการตั้งประเด็นปัญหาในการสอน จากการศึกษา พบว่าวิธีการสอนของพระอาจารย์ สอนโดยเอาหลักธรรมตามลำดับขึ้นเป็นตัวตั้งในการสอน ซึ่งได้ผลน้อย เสียเวลากับเนื้อหาที่มีมาก ผู้วิจัยมองว่าถ้าปัญหาที่ตั้งเป็นประเด็นในการสอนจะใช้วิธีใดก็ได้แล้วแต่ความต้องการ หรือความถนัดจะมีประสิทธิภาพกับนักเรียนมากกว่าเอาเนื้อหาเป็นตัวตั้งและจะใช้เวลาที่น้อยอย่างคุ้มค่า

5) ควรสอนโดยการเน้นย้ำอยู่บ่อยๆ เรื่องใดคิดว่าสำคัญต้องการปลูกฝัง ควรที่จะสอนย้ำ เพื่อให้ให้นักเรียนมีสติรอบคอบ ระมัดระวังตนเอง ถึงแม้ว่าจะสอนผ่านไปแล้วก็ตามก็สามารถกลับมาสอนอีกได้โดยอาจจะใช้ปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณธรรมนักเรียนโดยตรง

6) เพิ่มวิธีการสอนให้สอดคล้องตรงกับปัญหา เช่น ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาสิ่งเสพติด เช่น ควรนำนักเรียนไปทัศนศึกษาที่นอกสถานที่ เช่น วัดพระบาทน้ำพุ เพื่อให้เกิดความตระหนัก และกลัวไม่กล้าประพฤติผิด

7.2.3 การประเมินผล

ติดตามพฤติกรรม จากการศึกษา พบว่าปัญหาเชิงจริยธรรมที่นักเรียนประสบมีอยู่ 3 ระดับคือ 1) ระดับปัญหาร้ายแรง 2) ร้ายแรงปานกลาง และ 3) ระดับเบาหรือธรรมดา ซึ่งบางปัญหาที่

ควรจะมีการติดตามพฤติกรรมจากผู้ปกครองที่เป็นภัยร้ายแรง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหารักในวันเรียน ปัญหาทะเลาะวิวาท เป็นต้น ซึ่งปัญหาร้ายแรงเหล่านี้เป็นปัญหาระดับชาติ ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วย เพื่อจะได้ช่วยกันป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ส่วนปัญหาระดับกลาง และธรรมดาใช้วิธีการประเมินผลแบบที่ใช้กันอยู่ให้ครบกระบวนการตามปกติเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

เนื่องจากความเป็นเอกลักษณ์พิเศษต่างจากโรงเรียนทั่วไป โรงเรียนตามสมัครใจไม่บังคับแต่สมัครใจมาเรียน วิชาบังคับเป็นแกนหลัก แต่ยังมีองค์ประกอบอื่นที่นักเรียนต้องการมาเรียน ผลการเรียนรู้ของนักเรียนผู้ปกครองจะไม่ค่อยวิตก แต่ความคาดหวังของผู้ปกครองคือต้องการให้บุตรธิดาของตนมีพฤติกรรมที่ดีงามตามวิถีพุทธ ห่วงไกลอบายมุข “ซึ่งต้องการเห็นพฤติกรรมดีกว่าเรียนเก่ง”

7.3 บทสรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยพบว่านักเรียนของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความประพฤติค่อนข้างดีจะเห็นได้จากการประสบปัญหาเชิงจริยธรรมจะมีส่วนน้อยมากที่จะประสบกับปัญหาคุณธรรมที่ร้ายแรง เช่น ปัญหารักในวันเรียน ทะเลาะวิวาท เป็นต้น แต่จะพบเพียงปัญหาปกติธรรมดา ซึ่งเด็กก็มีวิธีการจัดการแก้ปัญหาได้ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าวัดยังเป็นสถาบันทางศาสนาที่ยังมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมจริยธรรมอยู่ จะเห็นได้จากที่ไม่พบปัญหาเชิงจริยธรรมที่ร้ายแรงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพียงปัญหาเล็กน้อยเท่านั้นแต่จะพบปัญหาที่ร้ายแรงกับนักเรียนกลุ่มอื่นที่ไม่ได้ศึกษาที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเยาวชนที่ศึกษาที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีเพียงจำกัดที่เป็นทางเลือกสมัครใจมาเรียนเท่านั้น จะทำอย่างไรจะให้ขยายเข้าไปสู่วัดโดยเพิ่มขยายสาขาเริ่มในระดับชุมชนหน่วยใหญ่ก่อน เช่น อำเภอ หรือตำบลโดยเน้นไปที่ชุมชนเมือง และวัดที่ความพร้อมทั้งงบประมาณ บุคลากร ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนทั่วไปได้มีโอกาสเข้าใกล้ชิดวัดพระศาสนาศึกษาหลักธรรมแล้วจุดดึงเยาวชนไม่ออกนอกกลุ่มนอกทางที่ไม่ดีจนนำไปสู่ปัญหาคุณธรรม

ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่าวัดที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมที่มีอยู่ที่เป็นทางเลือกไม่เพียงพอแต่จะทำอย่างไรให้เป็นทางหลัก คือ วัดทุกวัดได้จัดการเรียนการสอนทุกชุมชน โรงเรียนของรัฐทุกแห่งร่วมมือกันในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่นับวันจะห่างไกลวัด ไกลศาสนา เพื่อให้หันกลับมาสู่วิถีชาวพุทธดั้งเดิมที่เป็นคนดีมีศีลธรรมจริยธรรมได้กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แต่ถึงอย่างไรผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กนอกจากในด้านบทบาทแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่เป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่าง สื่อสารมวลชน โลก IT เพื่อน สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบข้างเด็กซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมของเด็กซึ่งทุกภาพส่วนต้องร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขป้องกันปัญหา เพราะบางปัญหาเป็นปัญหาระดับชาติ เพราะความเป็นจริงคือ เด็กไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนตลอดชีวิต ไม่ได้ปลูกฝังต่อเนื่อง จึงยากที่ทำให้แก้ปัญหาหมดไปได้ แต่ถึงอย่างไรจะต้องปลูกฝังให้มีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม ทศนะคติ ความเชื่อเข้าไปสู่จิตใจตั้งแต่เด็กเพื่อเป็นเกราะป้องกันความไม่ดีเข้ามาสู่ชีวิตและจิตใจของเด็กได้ ซึ่งโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ยังคงต้องทำหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนต่อไปตามบทบาทของตนและที่สำคัญจะต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและต่อยอดให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

7.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเขตพื้นที่อื่นๆ ที่กว้างขึ้น
- 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนที่มีสภาพที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์กับโรงเรียนของรัฐต่างๆ ไป หรือระหว่างโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ด้วยกัน
- 3) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยเงื่อนไขอื่นนอกจากบทบาทของโรงเรียนที่ปลูกฝังคุณธรรมที่มีผลต่อปัญหาคุณธรรม ทั้งทางบวกและทางลบ
- 4) ควรมีศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านการสอนแบบเฉพาะเจาะลึก เพื่อหาวิธีสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการแก้ปัญหาคุณธรรม

บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการปลูกฝังคุณธรรม

THE ROLE OF THE BUDDHIST SUNDAY SCHOOL ON VIRTUOUS DEVELOPMENT

พระสฤณี นาคสุวรรณ 4837517 LCRU/M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : จิตชยางค์ ยมาภัย, ก.ด., ยงยุทธ บุราสิทธิ์, ศศ.ม.,
ลักขณา ดาวรัตน์หงษ์, Doctorat de l' EHESS.

บทสรุปแบบสมบูรณ

1. ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย

พระพุทธศาสนาเป็นรากเหง้าแห่งความเข้มแข็ง ความเจริญและเป็นปึกแผ่นของสังคมไทย มาอย่างยาวนาน พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือ เป็นศาสนาประจำชาติไทย ความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากฝังลึกอยู่ในจิตใจของจิตใจของคนไทย และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างเห็นได้ชัด ในอดีตความคิดและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาทำให้คนไทยเป็นคนใจบุญ มีจิตเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น รู้จักให้อภัยและละอายต่อการทำความชั่ว มีการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ด้วยการรักษาศีลฟังธรรมอยู่เป็นนิตย์ ทิสนา แหมมณี และคณะ , (2535 : 27)

ทิสนา แหมมณี และคณะ , (2535 : 33) ได้กล่าวว่าคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤต ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรม โดยเป็นผลกระทบจากการเลือนไหลทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้าสู่ประเทศไทย ที่ผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังขาดทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี ปัจจุบันเว็บไซต์ลามกในประเทศขยายตัวสูงขึ้น นอกจากนี้สื่อสารมวลชนอื่นๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์จำนวนมาก ขาดความเข้มงวดทางจรรยาบรรณในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเชิงลบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมบริโภค ขาดจิตสำนึกสาธารณะให้ความสำคัญกับส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง (นกคณ กรรณิกา, 2548 : 3)

นภคล กรรมิกา (2548 : 3) รายงานการวิจัย “โครงการเฝ้าระวังรักษาคุณภาพอนาคตเยาวชนไทย” ของน่านักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ระบุประเด็นปัญหาเยาวชนรุนแรงที่สุดไว้ 5 อันดับแรกได้แก่

อันดับที่ 1 เหล้า บุหรี่ มีเยาวชนอายุ 12-24 ปี ที่เกี่ยวข้องกับเหล้า 5,921,257 คน และ บุหรี่ 2,023,893 คน อันดับที่ 2 ปัญหาการหนีเรียน 2,086,527 คน อันดับที่ 3 ปัญหายาเสพติด ใช้ยาบ้า จำนวน 516,823 คน อันดับที่ 4 ปัญหามีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนจำนวน 472,575 คน อันดับที่ 5 ปัญหาเล่นการพนัน เฉพาะนักศึกษากรุงเทพมหานคร 101,306 คน และมีข้อมูลได้จากสถาบันร่วมจิต

ปัญหาของเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาระดับชาติ เนื่องจากเด็กเป็นอนาคตของชาติ ถ้าหากคุณธรรมไม่สามารถเข้าไปสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน จะส่งผลต่ออนาคตของชาติ เดิบทเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณภาพไว้ซึ่งคุณธรรมไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่เป็นผู้ได้รับการขัดเกลาพัฒนาในระบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งก่อปัญหาต่อสังคมดังที่ปรากฏชัดในปัจจุบัน จากสถิติเด็กและเยาวชน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน) ได้สร้างปัญหาเนื่องจากความบกพร่องทางคุณธรรมเมื่อปี พ.ศ.2550 ปัญหาเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเด็กทะเลาะวิวาท ความผิดเกี่ยวกับทางเพศ ซึ่งได้สะท้อนถึงการที่ระบบคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม ไม่ได้เข้าไปสู่จิตใจของเด็กได้ (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2533 : 6)

โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอภัยมณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาด้านศีลธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่กุลบุตร กุลธิดา ให้มีความรู้ด้านพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัย โดยส่งเสริมความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยให้สามารถดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะดึงเด็กและเยาวชนให้เข้าวัดเพื่อฝึกอบรมและหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดีมีคุณธรรมคู่ความรู้ มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีจิตใจที่ประกอบด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรม และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ทิภาวดี เมฆสวรรค์, 2549 : 55) และเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนเพื่อให้เยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาธรรมและพระพุทธศาสนา และเสริมความรู้ปลูกฝังศีลธรรมเพื่อให้เยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ฝึกลำดับศีลธรรมเพื่อให้เป็นผู้มีมรรยาท มีระเบียบวินัย (กษมา วรวรรณ ณ อุรุยา, 2549 : 57)

ด้วยเหตุนี้กรณีศึกษานักเรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอภัยมณีเป็นกลุ่มตัวอย่างที่น่าสนใจศึกษาถึงบทบาทของโรงเรียนที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนด้านเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับปัญหาเชิงจริยธรรม รวมทั้ง พฤติกรรมและวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนที่มาเรียนที่นั่นว่าสิ่งที่ได้รับ

จากการศึกษาฝึกอบรมตามขบวนการ และหลักไตรสิกขา ส่งผลอย่างไรต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของพวกเขาในด้านคุณธรรมอย่างไร ในขณะที่ดำเนินวิถีชีวิตตั้งแต่ตื่นนอน ออกจากบ้าน มีการนำหลักธรรมที่เป็นคุณธรรมไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้หรือไม่อย่างไร ผละการศึกษาที่ได้จะนำไปเป็นแนวทางปรับปรุงพัฒนาในด้านคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนในด้านหลักการ จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรม

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการปลูกฝังคุณธรรม แก่เด็กและเยาวชน นักเรียนโรงเรียนศาสนาวันอาทิตย์ ศึกษาการดำเนินชีวิตของเด็กนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และการนำคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อศึกษาหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้กับเด็กนักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากพื้นที่กรณีศึกษาแบบเจาะจงบทบาทโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง แบบบันทึกชีวิตประจำวัน การสนทนากลุ่มโดยมีบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูล (Key informant) ประกอบด้วย 1) นักเรียนกลุ่มกรณีศึกษา 2) บุคลากร ได้แก่ ผู้บริหาร พระเจ้าหน่าที่ พระอาจารย์ผู้สอน ผู้ปกครอง กลุ่มเพื่อน

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เรื่องของคุณธรรม แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท แนวคิดเกี่ยวกับการสอน แล้วสร้างบทสรุปจากภาคสนามตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่ตั้งไว้ นำเสนอโดยการเขียนรายงานวิจัยเป็นแบบเชิงพรรณนา

4. ผลการศึกษา

4.1 หลักสูตร

การกำหนดเนื้อหาและการจัดลำดับของหลักสูตรเป็นไปตามลำดับความจำเป็นและสำคัญในสิ่งที่จะปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้มาเรียนมีความเข้าใจ ความละเอียดลึกซึ้งมีความ

เหมาะสมกับวัย และคุณธรรมที่จำเป็นในการปลูกฝัง จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีความต้องการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัย มองเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ของไทยให้เกิดขึ้นกับเด็กเป็นเบื้องต้น แล้วน้อมนำเข้าไปสู่เรื่องการปฏิบัติตนตามศีลเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุขไม่เบียดเบียนกัน โดยมีศีลเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติเบื้องต้นในการควบคุม กาย วาจา ในส่วนหลักธรรมที่ปลูกฝังในเรื่องที่เป็นสาระแก่นสารที่อาศัยปัญญาพิจารณาที่ทำให้เข้าถึงและเข้าใจ เช่น เข้าใจความเป็นจริงของโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งมีความยากง่ายตามลำดับชั้น และวัยของผู้เรียน ต่อจากนั้นจะเป็นหลักธรรมที่ปลูกฝังในด้านความประพฤติเป็นธรรมจริยาเพื่อต้องการให้ผู้ศึกษามีความประพฤติที่ดีงามทั้งกาย วาจา และใจตามลำดับความยากง่ายและลำดับชั้น และวัย แต่ในระดับสูงจะเพิ่มเนื้อหาที่มีความสำคัญในเรื่องพระสูตรเข้ามา และความเข้าใจที่ถูกต้องที่เป็นแก่นแท้และแก่นสารตามหลักพุทธศาสนาในเรื่องต่างๆ ที่ควรรู้ เช่น การสวดมนต์ พิธีกรรม การทำบุญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปาฏิหาริย์ เรื่องศาสนาที่เป็นสากล ความเข้าใจพระรัตนตรัยที่แท้จริง เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตไปเป็นชาวพุทธที่มีปัญญาเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเนื้อหาของหลักสูตรของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครอบคลุมในการนำไปปลูกฝังคุณธรรมให้กับผู้เรียนครบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านความประพฤติที่ดีงาม ความเข้าใจในแก่นแท้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงเรื่องคุณค่าความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีต่อมวลมนุษยชาติทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชนชาติไทยทุกมิติ แต่ถึงอย่างไรก็ตามด้วยลักษณะเนื้อหาที่เป็นหมวดหมู่หัวข้อธรรม ขาดการอธิบาย และการยกตัวอย่างให้น่าสนใจ จึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งจะต้องนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์เพื่อให้เนื้อหาน่าสนใจ ตรงกับปัญหาคุณธรรมที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และเวลาที่มีจำกัด เพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4.2 วิธีการสอน

การสอนส่วนใหญ่ต้องการแก้ปัญหาคุณธรรมของผู้เรียนเป็นหลักที่คาดหวังในบทบาท และหน้าที่แต่ละสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับพบว่ามีผลสอดคล้องกับเนื้อหาหลักธรรมในระดับปานกลางไปหาน้อยเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรม กล่าวคือส่วนมากจะเน้นสอนที่เนื้อหามากกว่าการแก้ปัญหาคุณธรรมที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน ขาดการกำหนดปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอนเพื่อแก้ปัญหาจริง จึงทำให้ผู้สอนมองข้ามปัญหาคุณธรรมจริงในตัวผู้เรียน แล้วนำไปสู่การมองข้ามการปรับปรุงประยุกต์เนื้อหาและวิธีการสอนให้สอดคล้องกระชับตรงกับปัญหาคุณธรรม เพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมได้ผลจริงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ที่เป็นเช่นนี้ปัจจัยสำคัญคือเรื่องเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด ขาดวิธีการสอนที่เหมาะสม ขาดสื่อ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้นทำให้มีทางเลือกน้อยในการ

เลือกใช้วิธีการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรม ถึงแม้ว่าจะสอดคล้องกับหลักธรรม ความถนัด ความชำนาญและเคยชินก็ตาม

4.3 การประเมินผล

การประเมินผลนับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอนเนื่องจากทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการสอนว่าประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวัง ทั้งทางวิชาการ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่

การประเมินผลส่วนใหญ่ก็มีความสอดคล้องเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมของนักเรียนในระดับน้อย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการประเมินเป็นไปตามกระบวนการสอนตามหลักธรรมทั่วไปของกระบวนการเรียนการสอน เป็นไปเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจในด้านวิชาการทางพุทธศาสนาโดยมีคะแนนเป็นเครื่องวัดเพื่อให้ผ่านตามกระบวนการเรียนการสอนเท่านั้น แต่จะไม่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาคุณธรรมของเด็ก เป็นการประเมินความรู้แต่ไม่ได้ประเมินพฤติกรรมของนักเรียนว่าความเป็นจริงแล้วพฤติกรรมเขาเป็นอย่างไร ดังนั้นการประเมินผลที่สามารถทำให้ทราบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในทางการเรียนเรื่องศาสนาว่าสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้มากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องประเมินผลเชิงพฤติกรรม เช่นติดตามพฤติกรรมจากผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองจะเห็นพฤติกรรมมากที่สุดเพราะอยู่ร่วมกัน หรือสังเกตพฤติกรรมเวลาเรียนว่า เป็นอย่างไร โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาตย์ขาดการประเมินผลในเชิงพฤติกรรม ขาดการติดตามพฤติกรรมเป็นระยะกับผู้ปกครอง ขาดรูปแบบประเมินผลในเชิงรายงานพฤติกรรมประจำตัวประจำวันของผู้เรียน เช่น สมุดบันทึกความดีประจำวัน เป็นต้น

4.4 ศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวัน และการนำหลักธรรมไปปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาคุณธรรม

การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตแบบปกติธรรมดาของวัยรุ่นในสังคมเมืองที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก บริบทที่เอื้อต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมในเรื่องที่ไม่พึงประสงค์ แต่นักเรียนส่วนใหญ่จะคล้อยตามสิ่งเหล่านั้น แต่จะอยู่ในกรอบของศีลธรรมของศาสนา กฎหมาย บ้านเมือง จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม เช่นแต่งกายเหมาะสม เป็นต้น อยู่ในโอวาทของผู้ปกครอง เห็นได้จากที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย หรือไม่ก็ตาม โดยช่วยพ่อแม่และผู้ปกครองทำงานบ้านเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระ ไม่ปฏิบัติตนออกนอกกลุ่มนอกทางที่พ่อแม่ผู้ปกครองสั่งสอนอบรม ไม่ทำร้ายจิตใจพ่อแม่ผู้ปกครอง อยู่ในสายตาไม่ทำผิดปัญหาคุณธรรมที่ร้ายแรงถึงแม้ว่าจะมีบ้างบางครั้งทำผิดปัญหาคุณธรรมแต่เป็นปัญหาเล็กน้อยธรรมดาของเด็กเยาวชนวัยรุ่นที่เป็นปุณชนคนธรรมดาทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีการจัดการ และแก้ปัญหาคุณธรรมด้วยตนเองแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและเพื่อนของตนเท่านั้น แต่

ถ้าปัญหาเกิดกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่เพื่อนห้องเดียวกัน หรือเพื่อนที่สนิทกัน เป็นปัญหาที่ร้ายแรง เช่น ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหายาเสพติด ปัญหาทะเลาะวิวาท เป็นต้นจะ使人อื่นที่มีความสามารถแก้ปัญหาคณธรรมนั้นได้ช่วยแก้ปัญหา แต่มีบางครั้งจะนิ่งเฉยเมื่อตนเองประสบกับปัญหาด้วยเหตุผลคือ ไม่กล้าเพราะกลัว และคิดว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวเพราะอาจจะนำปัญหามาสู่ตนเองได้โดยไม่ตั้งใจ

4.5 ความสอดคล้องของหลักสูตรและวิธีการสอนกับปัญหาเชิงจริยธรรม

ความสอดคล้องในด้านเนื้อหาหลักสูตรในการปลูกฝังคุณธรรมที่สอดคล้องในการแก้ปัญหาคณธรรม และความสอดคล้องระหว่าง วิธีการสอนกับสภาพปัญหาคณธรรม 13 ประหาที่ค้นพบมีความสอดคล้อง เกณฑ์ทำการเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการสอนมีความสอดคล้องกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อลดปัญหาคณธรรมที่ค้นพบ จากการศึกษาวิจัยนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาณิก ไร่ เกณฑ์ 3 ระดับ

ก) ระดับมาก (ด้านหลักสูตร สอน และวิธีการ)

1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรสอดคล้องกับปัญหาคณธรรมโดยตรง ไม่อ้อมค้อมมีธรรมใช้ปลูกฝังมาก ครอบคลุมระดับชั้น ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาการพูดโกหก ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาพูดจาไม่สุภาพ ปัญหาการคบเพื่อน และปัญหายาเสพติด

2) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายจำนวนหลายวิธีและมีประสิทธิภาพในการปลูกฝังและเหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาคณธรรมแต่ละปัญหามีการเน้นหนักตรงกับปัญหาคณธรรม เพื่อแก้ปัญหาดโดยตรง ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาเกียจคร้าน ปัญหาติดเกม ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหาโกหก ปัญหาพูดจาไม่สุภาพ และปัญหาการคบเพื่อน

ข) ระดับปานกลาง (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

1) เนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรสอดคล้องอยู่ในระดับปานกลางโดยวัดจากหลักสูตรไม่มากไม่น้อยเกินไป ปรากฏหลักสูตรไม่อ้อมค้อมจนเกินไปเกือบครบทุกระดับชั้น ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาการโต้แย้งและโต้เถียง ปัญหาการติดเกม ปัญหาทำผิดระเบียบ ปัญหาหนีเรียน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

2) เลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเหมาะสม และมีประสิทธิภาพกับปัญหาผลสมควรเน้นหลักไปเพื่อแก้ปัญหาคณธรรมพอสมควรปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาความเกียจคร้าน ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหาไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาหนีเรียน

ค) ระดับน้อย (ด้านหลักสูตร และวิธีการสอน)

1) มีเนื้อหาของหลักสูตรในหลักสูตรมีความสอดคล้องกับปัญหาอยู่ในระดับน้อย หรือแทบจะไม่ปรากฏ หรือถ้าปรากฏก็ไม่ครบทุกระดับ นอกนั้นจะเป็นหลักสูตรทางอ้อมโดยตรง ปรับประยุกต์กับสอนให้สอดคล้องกับปัญหา

2) วิธีการสอนไม่หลากหลายไม่สอดคล้องเหมาะสมหรือตรงกับปัญหาคุณธรรม ปัญหาที่ประสบคือ ปัญหาทำผิดระเบียบ ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

4.6 แนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม

จากการศึกษาบทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการปลูกฝังคุณธรรม โดยศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ก.ท่าพระจันทร์ แขวงพระนคร กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมปรับปรุงพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาคุณธรรม นักเรียนสามารถนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยวัดการประเพณีปัญหาคุณธรรมได้มากได้น้อยหรือไม่นั้น ศึกษาพฤติกรรมที่ดำเนินชีวิตว่าประจำวันโดยสะท้อนออกมาจากหลายปัจจัยจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ปกครอง เพื่อน ด้านวิธีการเผชิญปัญหา วิธีการตัดสินใจ จากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาคุณธรรมอยู่ 3 ด้าน ด้วยกันคือ

4.6.1 ด้านหลักสูตร

1) ปรับประยุกต์เนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหา จากการศึกษาพบว่าเนื่องจากบางปัญหาที่นักเรียนประสบโดยตรงและทางอ้อม เช่นปัญหาการติดเกมจะพบว่าเนื้อหาธรรมที่กล่าวถึงการเล่นเกมนั้น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เป็นต้น ติดเกมตรงๆนั้นไม่มีเลย ผู้สอนจะต้องปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหา ซึ่งการปรับเนื้อหาต้องให้ตรงกับปัญหา เพราะเนื้อหาของหลักสูตรในหลักสูตรมีมาก

2) เน้นเนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่ร้ายแรงเป็นปัญหาระดับชาติ จากการศึกษาหลักสูตร พบว่าปัญหาที่นักเรียนประสบส่วนใหญ่เนื้อหาหลักสูตรไม่ได้กำหนดตรงๆ ว่าเนื้อหาใดใช้ปลูกฝังเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรมเรื่องใด เช่น เบญจศีล-เบญจธรรม ,กรรม เป็นต้น

3) เพิ่มเนื้อหาหลักสูตรในหลักสูตรให้เพียงพอกับปัญหา ให้ครอบคลุมครบทุกระดับชั้น เนื้อหาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปัญหา จากการศึกษา พบว่าปัญหาคุณธรรมบาง

ปัญหาแทบจะไม่ปรากฏลักษณะหรือปรากฏน้อยมาก เช่น ปัญหาการเอาแต่ใจตนเอง ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาทะเลาะวิวาท

4) ให้คัดเลือกหลักธรรมมาปลูกฝังคุณธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาและเวลาที่มีความอย่างจำกัด จากการศึกษา พบว่ามีเนื้อหาหลักธรรมในหลักสูตรค่อนข้างมาก แต่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา เนื่องจากว่าลักษณะของโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์จะเปิดการเรียนการสอนแค่วันอาทิตย์ละครั้งเท่านั้น วิชาละชั่วโมง และทางโรงเรียนจะมีกิจกรรมที่ส่งเสริม ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นจำนวนมาก บางวันกว่าจะเข้าเรียนได้ก็จะล่วงเลยเวลาเรียนคาบแรก และยังเน้นภาคทฤษฎีควบคู่กับภาคปฏิบัติ

4.6.2 วิธีการสอน

1) เลือกวิธีสอนให้สอดคล้องกับปัญหา จากการศึกษา พบว่าปัญหาคุณธรรมบางปัญหาก็จะต้องเลือกใช้วิธีสอนที่สามารถทำให้ผู้เรียนมองเห็นภาพ เกิดความกลัว และตระหนักถึงอันตรายและพิษภัยของปัญหา นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ปัญหาบางปัญหาก็จะใช้วิธีที่ใช้อยู่ เช่น บรรยาย หรือว่ายกตัวอย่างคงไม่เพียงพอ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหารักในวัยเรียน เป็นต้น

2) นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่เป็น สื่อมีเดีย มาผสมผสานเข้ากับวิธีการสอน จากการศึกษา พบว่าบางปัญหาคุณธรรมนั้นมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนที่ใช้เทคนิคที่ทันสมัยเข้าถึงได้ง่ายมาประกอบในการสอนเป็นเป็นที่น่าสนใจมองเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมซึ่งได้มีประสิทธิภาพดีกว่าวิธีอื่น ทำให้เกิดความกลัวเห็นโทษเกิดความตระหนัก เช่น ปัญหาทะเลาะวิวาท ปัญหารักในวัยเรียน เป็นต้น

3) ใช้วิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วม คิดวิเคราะห์ นักเรียนเป็นศูนย์กลาง จากการศึกษา พบว่า วิธีการสอนของพระอาจารย์ส่วนใหญ่ นักเรียนจะชอบและสนใจ วิธีการสอนที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน ทำให้ไม่รู้สึกเบื่อและง่วงนอน อยากจะเรียนรู้และตั้งใจ

4) ควรกำหนดการสอนโดยเริ่มจากการตั้งประเด็นปัญหาในการสอน จากการศึกษา พบว่าวิธีการสอนของพระอาจารย์ สอนโดยยกหลักธรรมตามลำดับขึ้นเป็นตัวตั้งในการสอน ซึ่งได้ผลน้อย เสียเวลา กับเนื้อหาที่มีมาก ผู้วิจัยมองว่าถ้า นำปัญหามาตั้งเป็นประเด็นในการสอน จะใช้วิธีใดก็ได้แล้วแต่ความต้องการ หรือความถนัดจะมีประสิทธิภาพกับนักเรียนมากกว่าเอาเนื้อหาเป็นตัวตั้ง และจะใช้เวลาที่น้อยอยู่แล้วยังคุ้มค่า

5) ควรสอนโดยการเน้นย้ำอยู่บ่อยๆ เรื่องใดคิดว่าสำคัญต้องการปลูกฝัง ควรที่จะสอนย้ำ เพื่อให้ นักเรียนมีสติรอบคอบ ระมัดระวังตนเอง ถึงแม้ว่าจะสอนผ่านไปแล้วก็ตามก็

สามารถกลับมาสอนอีกได้โดยอาจจะใช้ปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจริยธรรมนักเรียนโดยตรง

6) เพิ่มวิธีการสอนให้สอดคล้องตรงกับปัญหา เช่น ปัญหารักในวัยเรียน ปัญหาสิ่งเสพติด เช่น คำนวณนักเรียนไปทัศนศึกษาที่นอกสถานที่ เช่น วัดพระบาทน้ำพุ เพื่อให้เกิดความตระหนัก และกลัวไม่กล้าประพฤติผิดศีล

4.6.3 การประเมินผล

ติดตามพฤติกรรม จากการศึกษา พบว่าปัญหาคุณธรรมที่นักเรียนประสบ มีอยู่ 3 ระดับคือ 1) ระดับปัญหาร้ายแรง 2) ร้ายแรงปานกลาง และ 3) ระดับเบาหรือธรรมดา ซึ่งบางปัญหาที่ควรจะมีการติดตามพฤติกรรมจากผู้ปกครองที่เป็นภัยร้ายแรง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหา รักในวันเรียน ปัญหาทะเลาะวิวาท เป็นต้น ซึ่งปัญหาร้ายแรงเหล่านี้เป็นปัญหาระดับชาติ ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วย เพื่อจะได้ช่วยกันป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ส่วนปัญหาระดับกลาง และธรรมดาใช้วิธีการประเมินผลแบบที่ใช้กันอยู่ให้ครบกระบวนการ ตามปกติเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

เนื่องจากความเป็นเอกลักษณ์พิเศษต่างจากโรงเรียนทั่วไป โรงเรียนตามอศยาลัย ไม่บังคับแต่สมัครใจมาเรียน วิชาบังคับเป็นแกนหลัก แต่ยังมีองค์ประกอบอื่นที่นักเรียนต้องการมาเรียน ผลการเรียนรู้จากผู้ปกครองจะไม่ค่อยวิตก แต่ความคาดหวังของผู้ปกครองคือต้องการให้บุตรธิดาของตนมีพฤติกรรมที่ดีงามตามวิถีพุทธ ห่างไกลอบายมุข “ซึ่งต้องการเห็นพฤติกรรมดีกว่าเรียนเก่ง”

4.6.4 การแก้ปัญหาจริยธรรมของนักเรียน

1) จากการศึกษา พบว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างจะแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม อยู่ 3 วิธี คือ 1) ตักเตือนและห้ามปรามตนเองและผู้อื่น 2) นั่งอยู่เฉยๆ ด้วยเหตุผลคือ กลัวไม่กล้าบอก กลัวเขามาทำร้าย และคิดว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นเรื่องธรรมดาของวัยรุ่นสมัยนี้ เป็นหน้าที่ของบุคคลอื่นไม่ใช่หน้าที่ของเรา และ 3) นำเรื่องไปบอกคนอื่นให้แก้ ช่วยแก้ปัญหา เช่น ครู เพื่อน ผู้ปกครอง

จากวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้สอนควรที่จะให้คำแนะนำการแก้ปัญหาแก่นักเรียนด้วยการที่จะเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาคณธรรมใดนั้น ไม่ใช่มีหน้าที่สอนอย่างเดียว ควรแนะนำว่าควรใช้วิธีใดกับเหตุการณ์อย่างไร และควรสอนให้เข้าใจกับปัญหาด้วยสติปัญญา อย่าแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ และอคติ โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนโดยตรง โดยใช้การสอนที่สอนอยู่แล้วปลูกฝังคุณธรรมแนะนำเพื่อไปแก้ปัญหาโดยตรงไปตรงมาและชัดเจนที่สุด และทำการย้ำ

เตือนถึงปัญหาคุณธรรมต่าง ๆ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นระยะตลอดระยะเวลาปีการศึกษาที่เป็นครูสอนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์เพื่อเป็นการตรวจสอบ ประเมินพฤติกรรมนักเรียนเป็นระยะ

4.6.5 บทสรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยพบว่านักเรียนของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์มีความประพฤติค่อนข้างดีจะเห็นได้จากการประสบปัญหาคุณธรรมจะมีส่วนน้อยมากที่จะประสบกับปัญหาคุณธรรมที่ร้ายแรง เช่น ปัญหารักในวัยเรียน ทะเลาะวิวาท เป็นต้น แต่จะพบเพียงปัญหาปกติธรรมดาซึ่งเด็กก็มีวิธีการจัดการแก้ปัญหาได้ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าวัดยังเป็นสถาบันทางศาสนาที่ยังมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมจริยธรรมอยู่ จะเห็นได้จากที่ไม่พบปัญหาคุณธรรมที่ร้ายแรงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพียงปัญหาเล็กน้อยเท่านั้นแต่จะพบปัญหาที่ร้ายแรงกับนักเรียนกลุ่มอื่นที่ไม่ได้ศึกษาที่โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์

แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเยาวชนที่ศึกษาที่โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์มีเพียงจำกัดที่เป็นทางเลือกสมัครใจมาเรียนเท่านั้น จะทำอย่างไรจะให้ขยายเข้าไปสู่วัดโดยเพิ่มขยายสาขาเริ่มในระดับชุมชนหน่วยใหญ่ก่อน เช่นอำเภอ หรือตำบลโดยเน้นไปที่ชุมชนเมือง และวัดที่ความพร้อมทั้งงบประมาณ บุคลากร ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนทั่วไปได้มีโอกาสเข้าใกล้ชีวิต พระศาสนาศึกษาหลักธรรมแล้วจุดดึงเยาวชนไม่ออกนอกกลุ่มนอทางที่ไม่ดีจนนำไปสู่ปัญหาคุณธรรม

ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่าวัดที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมที่มีอยู่ที่เป็นทางเลือกคงไม่เพียงพอแต่จะทำอย่างไรให้เป็นทางหลัก คือ วัดทุกวัดได้จัดการเรียนการสอนทุกชุมชน โรงเรียนของรัฐทุกแห่งร่วมมือกันในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่นับวันจะห่างไกลวัดไกลศาสนาเพื่อให้หันกลับมาสู่วิถีชาวพุทธดั้งเดิมที่ที่เป็นคนดีมีศีลธรรมจริยธรรมได้กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แต่ถึงอย่างไรผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กนอกจากในด้านบทบาทแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่เป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่าง สื่อสารมวลชน โลก IT เพื่อน สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบข้างเด็กซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมของเด็กซึ่งทุกภาพส่วนต้องร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขป้องกันปัญหา เพราะบางปัญหาเป็นปัญหาระดับชาติ เพราะความเป็นจริงคือเด็กไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนตลอดชีวิต ขาดการปลูกฝังในสิ่งที่ดีงามอย่างต่อเนื่องทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงยากที่จะทำให้แก้ปัญหาหมดไปได้ แต่ถึงอย่างไรจะต้องปลูกฝังให้มีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม ทศนะคติ ความเชื่อเข้าไปสู่จิตใจตั้งแต่เด็กเพื่อเป็นเกาะป้องกันความไม่ดี

เข้ามาสู่ชีวิตและจิตใจของเด็กได้ ซึ่งโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ยังคงต้องทำหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนต่อไปตามบทบาทของตนและที่สำคัญจะต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและต่อยอดให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

4.6.6 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเขตพื้นที่ที่กว้างขึ้น
- 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนที่มีสภาพที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์กับโรงเรียนของรัฐทั่ว ๆ ไป หรือระหว่างโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ด้วยกัน
- 3) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยเงื่อนไขอื่นนอกจากบทบาทของโรงเรียนที่ปลูกฝังคุณธรรมที่มีผลต่อปัญหาคุณธรรม ทั้งทางบวกและทางลบ
- 4) ควรศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านการสอนแบบเฉพาะเจาะลึกเพื่อหาวิธีสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการแก้ปัญหาคุณธรรม

THE ROLE OF THE BUDDHIST SUNDAY SCHOOL ON VIRTUOUS DEVELOPMENT

PHRA SALIT NARKSUWAN 4837517 LCRU/M

M.A. (RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: CHITCHAYANG YAMAPAI, Ph.D.,
YONGYUTH BURASITH, M.A. LAKANA DAORATANAHONG,
Doctorat de l' EHESS.

EXTENDED SUMMARY

1. Rationale

From ancient times, Buddhism has become a foundation that strengthens and unites Thai society. The religion receives high reverence among the Thais with some regarding it as the country's official faith, taking its roots deep down in the hearts of the people and apparently influencing their ways of living. With the spiritual influence of Buddhism, Thai people had been known for their merits and care for others, as well as knowing how to forgive and to be afraid of committing bad deeds, learning how to control themselves physically, verbally and spiritually, against the bad as a result of attending the Buddha's sermons provided by the monks. Thisana Khaemani et al. (2535: 27)

According to Thisana Khaemani et al (2535: 33), these days, Thai people are facing moral crises as the deterioration of ethics, values to acceptable behaviors, because foreign values tend to pass to the society through the media and information technology in an alarming rate. This phenomenon affects the society as a whole, especially the youth who are not capable of choosing the right values from the wrong ones being imported. As porn sites are ubiquitous, combined with negative effects from the mainstream media which lack strict codes of conduct, the changing of values

and preferable behaviors towards materialism, moving away from public consciousness, leads Thai people to moral crises.

A research, entitled 'The Surveillance Project for Protecting Thai Youth's Future' by a team of researchers from Assumption University in 2005, had categorized youth problems into 5 categories;

In category 1, concerning youth addiction to alcohol and tobacco, there were 5,921,257 youngsters, whose age ranging from 12-24 years, had been involved with alcohol and other 2,023,893 with tobacco. In category 2, concerning improper class absence there were 2,086,527 youngsters involved. In category 3, concerning drug abuse, there were 516,823 teenagers involved. In category 4, concerning sexual misconduct, there were 472,575 cases found. In category 5, concerning youth involvement with gambling, in Bangkok metropolitan, 101,306 cases were found, along with the data provided by the Ruam Jit Institute (Nophadol Kannikar, 2548: 3)

Youth problems have been regarded important in a national level. Supposing that morality could not be established in the mind of youngsters, it is likely that a good future of this country is impossible as they would turn out to be an immoral grown-up irrespective of neither the good nor the bad, failing to be a complete human under the Tri Sikkha as it happens these days. According to statistics on youth issued by The Department of Youth Observation and Protection, in 2007, there were indications of moral problems concerning drug use, delinquency, and sexual abuse, etc. reflecting a lack of morality affecting youth. (Banjong Choosakulchart, 2533: 6)

The Buddhist Sunday School of Chulalongkorn Buddhist University is an educational institution committed in educating vertural education to young Thai youngsters both in theory and in practice based on Buddhist teachings. In other words, attending the school, Thai boys and girls would be taught and trained how to be a good citizen in society with Buddhist disciplines in relation to Thai culture. This is a good way to give them lessons on compassion, morality, and other appropriate values, along with general formal education, at temple to help create a moral, peaceful society. (Thiphawadee Meksawan, 2549: 55) The School also organizes knowledge based on

Buddhism and Buddhist teachings to Thai youth in hope to have them behave and follow a good way of living. (Kasama Worawan na Ayuthdya, 2549: 57)

Therefore, a case study of youth attending the Buddhist Sunday School is interesting to be taken as sample group to examine the roles of schooling in promoting and developing among youth in theory and in practice focusing on moral problems and their solutions. It is also good to study how the students of the School learned and practiced in steps of the Tri Sikkha affects their ways of life and perception of morality as they carried on their daily tasks, since the rising from bed to the leaving for outdoor activities, how they apply moral disciplines in finding solutions to problems and how the educational results to improve better education for youth regarding its management, teaching methodology and others in relation to moral problems.

2. Purposes of the study

This study aims examining the role of the Buddhist Sunday School as provider of vertural education to Thai youth, studying what the school students do in their daily routine and apply moral lessons to daily life, finding methods in moral promotion and development in the School itself as well as its students.

3. Research Methodology

This is a qualitative research with on-site data collection. The case study was set at the roles the Buddhist Sunday School at Mahathat Yuwarat Rangsarit Temple in Bangkok. Data collection included relevant documents, participatory observations, in-depth interviews with sample group and daily diaries, along with conversations with key informants, namely 1. sampled students 2. school personnel, including the school's executives, Buddhist monks responsible for management and for teaching, parents and friends of the students.

Data analysis was content-based, consisting of theories of moralities, roles, teaching methods, as well as producing a conclusion based on the fieldwork and framework, written in a descriptive style

4. Results of the study

4.1 Curriculum

Content selection and the order of curriculum were based on necessity and importance of lessons in educating students who are in different levels of learning and age, from easy to difficult ones. With the patterns mentioned, teaching methods aims at establishing faith of the Triple Gems in students, introducing to them the values and influence of Buddhism on Thai culture so that they could bring Buddhist teachings (the sila) into practice to refrain from bad deeds and to become compassionate based on the norm practically on the control of the body and the mind. On the Dhamma content, it aims at getting students to the essence of Buddhism based on their wisdom; such as, the understanding of a vernacular world and the nature of life for students, who are in different levels of learning and age, from easy to difficult ones. After that, the teachings based on good manners were taught to students to educate them how to behave physically, verbally and mindfully, in different levels of learning and age, from easy to difficult ones. In the advanced level, important parts of the sutra were added, along with the lessons on how to understand the essence of Buddhist teachings in topics, such as, prayer, ceremony, making-merit, supernatural beings, the universal aspects of Buddhism, and the way to understand the essence of the Triple Gems, etc. All of these aim at preparing the students to become good Buddhist people in the future.

After the analysis, it was found that content of the curriculum used in the Buddhist Sunday School had covered vertural development for students, including ones that emphasize good behavior, the understanding of a vernacular world and of the nature of life, especially the importance of Buddhism on Thai people in every dimension. However, the contents based on Buddhist disciplines had not been explained and clearly showed. To make the teaching successful, it is important to note that the contents should be made interesting with lively examples relevant to coping with moral problems experienced by students and suitable for limited time to get effective and better results.

4.2 Teaching Methodology

The main purpose of teaching is to find solution to a moral problem the students, focusing on the actual role and responsibility. It was found that there was

inter-relation between levels of Buddhist teachings from the medium to the lesser levels for coping with moral problems in that the teaching focused more on contents than problem-solving methods happening in reality in students' lives. In addition, the conventional teaching tends to lack taking problems as a point to educate students, preventing them from seeing a problem as it is. This also leads to a vision away from the application and methods of teaching straight to moral problems not to find sustainable solutions. Limited time, lack of suitable teaching methods and of modern technology constituted a failure of conventional education even though what had been done was relevant to Buddhist disciplines, special skill or familiarity of the learner.

4.3 Evaluation

Evaluation has been regarded as an important tool in the process of teaching as it indicates how successful the process is against the goal previously set and how good an academic activity or acceptable behavior is, as well.

Generally, evaluation is to be set in relation to solutions to moral problems in a low level because it tends to follow the process of general Buddhist teaching as the course was designed to grade the understanding of Buddhist disciplines simply in numbers, not to know how good a student is in applying such knowledge in real life. It is suggested that to make good evaluation in virtuous education has to be action-oriented, such as a follow-up by the student's parents because they are those who live close to the student or an observation of behavior in class. The Buddhist Sunday School failed to evaluate students in terms of behavioral evaluation, follow-up with students' parents, daily evaluation report, such as the 'doing good' diary, etc.

4.4 Examination of daily living and application of Dharma as a solution to moral problems

Teenagers living in the city are likely facing elements that lead to sin. The environment in their society is influential enough to youngsters' behavior in a bad way. Unfortunately, many of them, who are students, have fallen into that trap. The majority of students conform to religious disciplines, the law, custom and tradition, such as proper dressing and obedience. The sample students helped their parents working, behaved themselves as their parents had told them to do, did not abuse their parents physically and mentally. Violation of moral codes of conduct was not present among these students. Some misdemeanors did occur, like what other teenagers

committed in general. However, the sample students had good management and problem-solving by themselves to deal with moral problems, limited to what had happened to themselves and their friends. They failed to help others, who did not share classes or who were not their friends, such as in the case of love affairs in school, drug addiction and bullying, etc. The students sometimes asked those who could help or they just did nothing because of fear, thinking that the problem was personal and should not be interfered. At worst, they were able bring troubles to those who got involved.

4.5 Relevance of curriculum with the teaching of moral problems

The curriculum for virtuous development had to be relevant to the teaching of the 13 problems mentioned to target moral problems found among the students of the Buddhist Sunday School. The problems could be classified into 3 levels.

A) The highest in relevance (in curriculum, teaching method)

1) Content of Buddhist principles are relevant to moral problems in the highest degree with a number of the Dharma, covering every level of education. The problems are lying, improper affairs, using vague language, companion with bad friend and drug addiction.

2) Diversity in teaching techniques and potentials in dealing with moral problems are to be considered. The problems are laziness, addiction of games, bullying, lying, using vague language and companion with bad friend.

B) The medium in relevance (in curriculum and teaching method)

1) Buddhist disciplines were to be added in balance, meaning not too many or too small in number. More importantly, the teaching of disciplines should be direct in every class. The found problem was violent argument, addiction to games, violation of rules, and absence from class without permission.

2) Diversity of teaching techniques should be encouraged and made effective, emphasizing problems and their effects to the students' lives, especially in the case of inappropriate sexual relationship. The found problems were laziness, bullying, disrespect of other people's opinion, drug addiction and absence from class without permission.

C) The least in relevance (in curriculum and teaching method)

1) The content of Buddhist disciplines seemed less relevant, or irrelevant, to the problems in every level of courses available. They should be adjusted to deal directly to the problems.

2) Teaching techniques were neither diversified nor appropriate to deal directly with the moral problems, such as the violation of rules, inappropriate love affairs, disrespect of other people's opinion, and political problem.

4.6 Ways to virtuous development

The study of the Buddhist Sunday School's roles in virtuous development, a case study of the Buddhist Sunday School at Wat Mahathat Yuwarat Rangsarit Temple, located on Tha Phrachan Rd., Phra Nakhon District in Bangkok, aims at promoting and developing the movement of teaching to suit real situations of moral problems. The students were expected to bring the teaching to practice in their daily life. Evaluation was done on the basis of how the students deal with problems facing their lives. There were factors affecting the students' lives, such as parents, friends, technique in facing problems, and decision-making. Suggestions were added by the researcher of how to develop the process of teaching in relation to moral problems in 3 ways;

4.6.1 Aspect of curriculum

1) Application of content in relation to problems. It was found different problems affected each student differently, such as, the addiction of games and the political unrest. There is no Buddhist discipline that mentions playing computer games. Adjustment of content would be required to get a better result for there are a lot of Buddhist teaching in the curriculum.

2) Emphasis on Buddhist teaching in relation to problems, especially ones that are regarded as a national problem. According to the study of the curriculum, it was found that the most frequently found problem was the Buddhist principles was not clearly defined to which problems they were for, such as the five sila and the five Dhamma and the karma, etc.

3) Adding more Buddhist principles to cover the problems concerned in each level with relevant content. According to the study, some of the moral problems were not mentioned in Buddhist principles or were not into detail; for

instance, the problem of egoism, political conflict, drug addiction, improper love affairs and bullying.

4) Preparing suitable Buddhist principles for virtuous development to class to overcome the limit of teaching time. According to the study, there were a number of Buddhist principles in the Buddhist Sunday School's curriculum. However, the School opens once a week, with one subject per hour, along with other activities. The first subject of the day were likely to be consumed by those activities and subjects divided by the learning in theory and in workshop.

4.6.2 Teaching metrology

1) Choosing a teaching method that is relevant to the problem. According to the study, it was found that some moral problems need to be explained to students by making them see image, stimulating fear, and raising awareness about a possible danger of the problem. This is believed that it would lead to the changing of youth behavior to the better. Meanwhile, some problems can be dependent on conventional methods, such as a lecture.

2) Using modern technology, such as the multimedia, in teaching, in combination with teaching methods. According to the study, some moral problems need a teaching technique that is easy and stimulate the students into seeing image, regarded as one of the most effective methods, creating fear of committing inappropriate behavior; such as bullying and inappropriate love affairs, etc.

3) Participatory teaching where the students are allowed to take part in analysis. In short, it is student-centered method. According to the study, it was found that the majority of lessons provided by the Buddhist monks pleased the students who realized that they were part of the teaching, effective in getting rid of boredom, being sleepy while catching attention of the students.

4) Setting a point of discussion before being followed by the teaching should be focused. According to the study, it was found that the Buddhist teachers usually began the lesson by teaching each of the Buddhist disciplines. This is ineffective and time-consuming. It would be better to set a point of discussion and then other teaching techniques should be allowed to follow by the will of the teacher, instead of focusing solely on content. This is effective and it saves much time.

5) Emphasis on teaching content is important if a particular subject is to be in the mind of the student, to help them get better awareness of what is taught. Even though the lesson is finished, the return to mention about it can be done with examples taken from actual events in contemporary society, which directly involves with moral problems experienced by the students.

6) Supplementing the lesson with experience is to help the students get better image of the problems, such as inappropriate love affairs and drug addiction, etc. Fieldtrip to places, such as Phra Bath Nampoo Temple to teach them lessons on consequences of improper sexual conduct.

4.6.3 Evaluation

After a follow-up, it was found that moral problems that the students were facing could be categorized into 3 levels; including, 1) extremely severe, 2) severe, 3) not severe or common, some of which should be followed by a follow-up process by parents, especially in extremely severe cases, such as drug addiction, improper love affairs, and bullying, etc. All of these are regarded as a national problem requiring co-operations from every sector in society in terms of prevention and eradication. For severe and common cases, conventional evaluation method could be enough to follow the purpose of education.

With a unique feature, compared with conventional schools, students of informal schools are not forced to enroll. Though providing compulsory courses, the schools have other elements to which students wish to attend. Their parents did not care much about grades. Instead, they would care about how their children are trained to become well-mannered in the Buddhist ways, being away from sins. Good behavior is better than academic excellence.

4.6.4 Solutions to student's moral problems

1) According to the study, it was found that the sample students used 3 ways to cope with moral problems; 1) Forbidding oneself or others to stop, 2) Doing nothing because of fear of being attacked, regarding it as personal matter, or thinking it is common for teenagers these days with someone self going to take care of it, 3) Bringing out the story to tell others, such as teacher, friend, and parents, for solution.

From these methods of coping with moral problems, teachers should give suggestions to students that in selecting a way to end problems, especially those related moral problems. Teaching only in class is not enough. Situations should be taken as example. Wisdom, with neither strong emotion nor prejudice, is to be suggested as one of the best ways to end such a problem effectively. As a teacher of the School, emphasis of moral problems of different cases at times along the academic year is a good thing to evaluate performance of the students.

4.6.5 Conclusion

According to the study, it was found that students of the Sunday School were well-behaved, judging from their lack of moral problems. However, a slight number of them had been under severe immoral conducts; such as love affairs in school and bullying, etc. In case of coping with general problems, the students learnt how to deal with them effectively. This indicates that temple is a religious institution that still plays a vital role in virtural development among Thai youth for their own sake. Misdemeanors were found among the students of the school while serious misconducts could be among those who did not attend the School.

However, the group of youth attending the Sunday School were limited and most of them came on a voluntary basis. The problem was how to expand to temples by having more branches, from a community level, such as from the district or sub-district, especially in communities and temples in the metropolitan area, which are capable of giving enough workforce and financial support. They should be assigned to provide virtuous development for the youth and to give them a chance to be close to the temple and Buddhist teachings as a way of helping them get away from the vicious circle that leads to moral problems.

According to the researcher's point of view, the temple has a mission in providing virtuous development. There are temples carrying on this mission as an alternative way of education. However, it seems not enough. Efforts have to be taken to organize this kind of education in every temple in community. Public schools should join force to make it possible. Being educated and feeling the distance from the temple worsens present-day situations and the trend has to be reversed.

However, there are still many factors that affect how the youth behave besides the topic of social role. External factors are influential on the youth's

moral and ethical behavior; for instance, adult role model, the media, information technology, and friends. All of these play so important role in shaping a youngster's behavior that every sector, who concerns about the well-being of him/ her, has to take action in prevention and correction because some problems are regarded as serious in a national scale. Youngsters do not spend all their lives in school. This tends to deprive them of virtuous education, both in and outside the educational system, directly and indirectly. It is difficult to get rid of these related problems. But with proper education on morality, values, attitude and belief to them in childhood, it might help prevent the bad from entering the child's mind. Therefore, the Buddhist Sunday School has the potential in doing so with some educational content modified for the better in a changing world.

4.6.6 Suggestions for further research

- 1) A larger area of study should be considered
- 2) There should be a comparison between schools with different features, such as comparing the Sunday School with public school or with other Sunday School.
- 3) Analysis of other factors should be done besides ones concerning the role of school on virtural development influencing moral problems, in both positive and negative ways.
- 4) Processes of education should be examined, especially in-depth teaching methodology coping with ethical problems.

บรรณานุกรม

- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์.(2543).สังคมวิทยา.ตำราเรียนประกอบวิชาสังคม.มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จุฑารัตน์ ไพศาลโรจนรัตน์. (2533). บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ในการจัดเกล้าทาง
ศิลปกรรม. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา สาขามนุษย์วิทยา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2543). การนำเสนอรูปแบบศูนย์วิทยบริการสำหรับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา
วันอาทิตย์.วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา เขมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ.(ฉบับ
ปรับปรุงใหม่) พิมพ์ครั้งที่ 5.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2509). บทบาทของของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์.วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตร์มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2537). ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2531). พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม.กรุงเทพฯ: โครงการตำรา
และเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเสริฐ อำมาตย์เอก. (2541). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการลาออกกลางคันของนักเรียนในศูนย์
ศึกษาพระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ในเขตกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ สาขาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2524). ปรัชญา และคุณธรรมสำหรับครู. กรุงเทพฯ: คณะวิชาครุศาสตร์
วิทยาลัยครูสวนสุนันทา.
- _____. (2550-2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2550). อนุสรณ์ ครบ 50 ปี โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). การพัฒนาจริยธรรม.กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พุทธาทาสภิกขุ-ปัญญานันทภิกขุ. (2530). คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม.กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2514). พุทธธรรม.กรุงเทพฯ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร (พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์)
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต). (2550). พุทธธรรม: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยิ่งรัก น้ำใจทหาร. (2533). สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์.
วิทยานิพนธ์ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เส้งประชา.(2537). สัมคมวิทยา. ตำราเรียนประกอบวิชาสังคมวิทยา.
- ชาติยา กรรณสูตร และคณะ.(2540). คุณธรรม พฤติกรรมเชื้อสัต์ย์ของคนไทย.กรุงเทพฯ.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2543). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนิสิตนักศึกษา.กรุงเทพฯ: คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ:
คณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนภาคกลางและ กทม.
- สุพัตรา สุภาพ.(2527).สังคมวิทยา. ตำราเรียนประกอบวิชาสังคม.มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รุ่ง แก้วแดง (2540). ปฏิบัติการศึกษไทย.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- วิชัย ต้นศิริ. (2549). อุดมการณ์ทางการศึกษา ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล เอกอรุ. (2529). สภาพปัญหาของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในกรุงเทพมหานคร
วิทยานิพนธ์วิชาสาธิตศึกษา ครุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาโรช บัวศรี.(2511). พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่.พระนคร.
- สมพร เทพสิทธิ์.(2542). การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในภาวะวิกฤตของสังคมไทย.กรุงเทพฯ: สภา
ยูพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ.(2543).ศาสนาประจำชาติไทย.กรุงเทพฯ.
- สุนน อมรวิวัฒน์.(2533).สมบัติพิพธ์ของการศึกษาไทย.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เว็บไซต์

<http://www.djop.moj.go.th>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระสฤณี นาคสุวรรณ
วัน/เดือน/ปีเกิด	วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2516
สถานที่เกิด	จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545 ครุศาสตรบัณฑิต เอกการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดใหม่ยายมอญ ถนนนิสรภาพ แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร